

AJATUSPAJOJEN VALTA

Ajatuspajat uusliberalismin levittäjinä Brysselissä

Laura Helena Nordström

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Yleinen valtio-oppi

Maailmanpolitiikan tutkimus

Pro gradu –tutkielma

Maaliskuu 2015

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos
Tekijä – Författare – Author Laura Helena Nordström		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Ajatuspajojen valta – Ajatuspajat uusliberalismin levittäjinä Brysselissä		
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen valtio-oppi, maailmanpolitiikan tutkimuksen linja		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu –tutkielma	Aika – Datum – Month and year Maaliskuu 2015	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 98 + 31
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielman tavoitteena on ymmärtää, onko ajatuspajoilla valtaa ja millaisia vallankäyttäjiä ne ovat. Ajatuspajoja kannattaa tutkia, koska niillä on aiempaa enemmän valtaa. Tutkielmassa tarkastellaan erityisesti ajatuspajoja uusliberalismin levittäjinä. Tarkka tutkimuskysymys on, käyttävätkö ajatuspajat tiedontuotantoon perustuvaa valtaansa edelleen uusliberalismin levittämiseen? Tätä tutkitaan analysoimalla, uusintavatko Chatham Housen (The Royal Institute of International Affairs), Center for European Policy Studiesin (CEPS) ja Bruegelin kirjoitukset Euroopan taloudesta vuosina 2008 ja 2012 uusliberalismia. Nämä vaikutusvaltaisimmat Brysselissä toimivat ajatuspajat valitaan James McGannin listauksen perusteella.</p> <p>Tutkielmassa muodostetaan tutkimuskirjallisuuden valossa kolme hypoteesia, jotka toimivat tutkimuskysymyksen ja johtopäätösten taustaoletuksina. Tutkielman valtateoria nojaa Michel Foucault'n, Stephen Lukesin, Clarissa Rile Haywardin, Stefano Guzzinin, Michael Barnettin, Raymond Duvallin, Norman Fairclough'n ja Alexander Wendtin näkökulmiin. Valta käsitetään rajoittavana ja tuottavana: toimijat tuottavat ja rajoittavat rakennetta (totuutta ja tietoa), joka taas rajoittaa toimijuutta ja tuottaa koko toimijan subjektina. Valta on kykyjen, arvojen, agendan, intressien, normien ja identiteetin tuottamista ja rajoittamista. Ajatuspajat määritellään episteemiseksi yhteisöksi ja uusliberalismi hegemoniseksi epistemeksi eli kuplaksi, jonka kautta ymmärretään maailmaa ja tuotetaan sosiaalisia faktoja. Tämän pohjalta muodostetaan ensimmäinen hypoteesi: ajatuspajoilla on mahdollisuus tiedon tuottamisen kautta käyttää valtaa rajaamalla mahdollisuuksia, tuottamalla normeja ja depoliisoimalla totuuksia.</p> <p>Toiseksi käsitellään tarkemmin ajatuspajoja toimijoina: määritelmää, historiaa ja vallankäyttöä. Ajatuspajat määritellään tiedontuottajiksi, jotka toimivat siltana akateemisen ja poliittisen maailman välillä. Toisen hypoteesin mukaan ajatuspajat ovat käyttäneet valtaa juuri tiedon tuottamisen kautta. Vallankäyttöä on sekä ajatuspajojen suositusten pohjalta tehtävät päätökset että totuuden tuottaminen ja rajoittaminen keskusteluun osallistumalla. Valta riippuu kontekstista ja perustuu muun muassa tuotetun tiedon nopeuteen, ajankohtaisuuteen, uutuuteen ja käytettävyyteen, hyviin yhteyksiin päätöksentekijöihin ja mahdollisesti hyviin rahallisiin resursseihin.</p> <p>Uusliberalismin määrittelyn, historian ja rahoitus- ja eurokriisin uusliberalismisuhteen läpikäymisen perusteella muodostetaan kolmas hypoteesi: Ajatuspajat ovat käyttäneet valtaansa levittämällä aktiivisesti uusliberalismia aina 1970-luvulta lähtien. Ne ovat olleet tärkeässä roolissa uusliberalismin nostamisessa hegemoniseen asemaan.</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan aineistoa Hayward R. Alkerin ja David Sylvanin, Fairclough'n, Foucault'n ja Ernesto Laclauin teorioihin perustuvan diskurssianalyysin kautta. Etsimällä määriteltyjä uusliberalismin kiinnekohtia analysoidaan, käyttävätkö tutkitut ajatuspajat tiedontuotantoon perustuvaa valtaansa uusliberalismin levittämiseen.</p> <p>Analyysin tuloksena on, että Chatham Housen, CEPSin ja Bruegelin tekstit uusintavat uusliberalismia totuutena, mutta ei yksisilmäisesti ja teoriasta poiketen. Monia uusliberalismin kiinnekohtia ei esiinny. Isoin ristiriita suhteessa teoriaan on valvonnan, koordinaation ja sääntelyn korostaminen. Kuitenkin ydinasioista pidetään kiinni ja aiemminkin on teoriasta poikettu vastaavasti: uusliberalismin täytäntöönpano on kasvattanut valtiota. Monessa tekstissä sääntelyn lisääminen halutaan myös tehdä uusliberalismin mukaisen uskonstitutionalismin keinoin. Vaikka analyysi ei suoraan vastaa, vaikuttavatko ajatuspajat siihen, tuleeko eurooppalaisten päätöksentekijöiden maailmankuvasta uusliberalistinen, näyttää se, että vaikutusvaltaisimmat Brysselissä toimivat ajatuspajat (vahvimmin Chatham House) allekirjoittavat edelleen uusliberalistiset opit.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords ajatuspajat, ajatushautomot, episteme, episteeminen yhteisö, Euroopan unioni, think tankit, uusliberalismi, valta		

Sisällys

1 Johdanto: ajatuspajat tutkimuskohteena.....	1
1.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen rakenne	2
1.2 Aineisto	5
1.2.1 Chatham House.....	9
1.2.2 Center for European Policy Studies.....	10
1.2.3 Bruegel.....	11
2 Tieto ja valta.....	12
2.1 Valta: kiistelty käsite	12
2.2 Rajoittava valta: Lukes ja kolmas ulottuvuus.....	15
2.3 Tuottava valta	16
2.4 Kehämäinen valtakäsitys: valta tuottaa ja rajoittaa	18
2.4.1 Konstruktionismi	19
2.4.2 Fairclough: kielen ja totuuden dialektiikka	21
2.4.3 Kriittinen realismi: todellisuus materiaa ja ideoita	22
2.5 Michel Foucault: tieto ja tuottava valta	24
2.5.1 Arkeologia: ulos suljetut tekijät.....	27
2.5.2 Analyttiset käsitteet: diskurssi, diskursiivinen muodostelma, lausuma, episteemi	28
2.5.3 Genealogia: huomio valtasuhteisiin.....	29
2.5.4 Tietoa/totuutta ei ilman valtaa	30
2.6 Episteme ja episteemiset yhteisöt aktiivisina vallan käyttäjinä.....	32
2.7. Synteesi (ensimmäinen hypoteesi)	35
3 Ajatuspajat vallankäyttäjinä	36
3.1 Ajatuspajan määritelmä: yliopistoa keveämpi tiedon tuottaja	37
3.2 Ajatuspajojen historia.....	42
3.3 Ajatuspajojen valta (toinen hypoteesi)	44
3.4 Ajatuspajat vaikuttajina Brysselissä	47
4 Uusliberalismi ja ajatuspajat	49
4.1 Uusliberalismin määritelmä	49

4.2 Vapauden kaiho: uusliberalismin nousu hegemoniseen asemaan	52
4.3 Rahoituskriisi, eurokriisi, EU ja uusliberalismi	54
4.4 Ajatuspajat uusliberalismin levittäjinä (kolmas hypoteesi).....	56
5 Aineistoanalyysin metodi: diskurssianalyysi	62
5.1 Assimilatiivinen poliittinen diskurssianalyysi.....	63
5.2 Kriittinen diskurssianalyysi: tuottava diskurssi, jota muokataan	64
5.3 Foucault'n diskurssianalyysi.....	66
5.4 Uusliberalistisen diskurssin/epistemen avainkäsitteet.....	66
6 Aineistoanalyysi ja tulokset	69
6.1 Chatham House vuonna 2008: maltillinen uusliberalismi	69
6.2 Chatham House vuonna 2012: kohti fiskaaliunionia?.....	72
6.3 CEPS vuonna 2008: tasapainoa talouden ja politiikan välille.....	77
6.4 CEPS vuonna 2012: pääoma EKP:n valvontaan	81
6.5 Bruegel vuonna 2008: raha ei hallitse itseään	88
6.6 Bruegel vuonna 2012: tuki demokraattiselle pankki- ja fiskaaliunionille.....	90
7 Johtopäätökset	96
Tutkimusaineisto	99
Tutkimuskirjallisuus.....	105
Viitattut internetsivut.....	116
Liitteet	118

1 Johdanto: ajatuspajat tutkimuskohteena

[...] [V]anha suomalainen henki herää: sitä on sanottu talvisodan hengeksi, sillä maa rakennettiin tuhasta sodan hävityksen jälkeen ja sen avulla ponnistettiin viime laman syövereistä maailman huipulle. Suomi selviää selkä seinää vasten. Erityisen suuri vastuu on ns. eliitillä [...]. Juuri eliitin on kyettävä laatimaan tiekartta tulevaisuuteen. (Ruokanen 2004, 9–10.)

Luettuani jo muutama vuosi sitten tämän Elinkeinoelämän Valtuuskunnan (EVA) tuottaman raportin Suomen tulevaisuudesta, mieleeni nousi monia kysymyksiä. Tekstin kieli ja analyysi erosivat värikkydessään suuresti yliopistolaitoksen tutkijoiden tuotoksista. Minkälainen organisaatio on tällaisen tutkimuksen takana? Kokeeko tämä taho itse olevansa eliittiä, jonka tehtävänä on Suomen tulevaisuuden määrittäminen?

EVA voidaan laskea suomalaisten think tankkien joukkoon (Kervinen 2006, 7). James McGannin (2014, 19) mukaan think tankeja on maailmassa noin 6826, joista vajaa kolmasosa Yhdysvalloissa ja lähes saman verran Euroopassa.¹ Think tankin, joita voidaan kutsua suomeksi myös ajatuspajaksi, -riiheksi, -myllyksi tai -hautomoksi, määrittäminen on vaikeaa, koska nimikkeen alla toimii niin erilaisia organisaatioita ja yhteinen perinne on heikko. Käytän think tankista suomeksi nimitystä ajatuspaja.²

McGannin ja Richard Sabatinin (2011, 14, 17) mukaan ajatuspaja on pysyvä ja suhteellisen itsenäinen instituutio, joka tuottaa tutkimusta, analyysia ja neuvoja päätöksentekijöille ja kansalaisille. Myös Donald E. Abelsonin mukaan ajatuspaja on voittoa tavoittelematon, puolueeton ja riippumaton julkista päätöksentekoa tutkiva organisaatio. Ajatuspajalla voi kuitenkin olla ideologinen tausta. Nykyisin niitä on yhä vaikeampi erottaa etujärjestöistä, mutta määritelmän mukaan ajatuspaja ei ole minkään tietyn ryhmän asianajaja.³ Se pyrkii edistämään tiedettä ja toisaalta parempaa yhteis-

¹ McGann (2014, 115) on Pennsylvanian yliopiston kansainvälisten suhteiden ohjelman apulaisjohtaja ja *Think tankit ja kansalaisyhteiskunta* -ohjelman johtaja. Hän on tutkinut paljon think tankeja ja toiminut neuvonantajana tutkimuksella vaikuttamisessa think tankeille, päätöksentekijöille ja rahoittajille. Hän on myös vanhempi tutkija Foreign Policy Research Institute -think tankissa. Think tankeja on Aasiassa 1201, Keski- ja Etelä-Amerikassa 662, Euroopassa 1818, Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa 511, Pohjois-Amerikassa 1984, Oseaniassa 38 ja Saharan eteläpuolisessa Afrikassa 612 kappaletta (McGann 2014, 19). McGannin think tank -tulkinta on kuitenkin laaja, mistä lisää luvussa 3.1. Donald Abelsonin (2002, 3) mukaan vielä vuonna 2002 yhdysvaltalaisia think tankeja oli puolet maailman 3500 think tankista.

² Soitin 14.11.2012 Kielitoimiston neuvontapuhelimeen, josta ilmoitettiin, ettei sanalle think tank ole vakiintunutta suositusta suomennoksesta. Pyrin antamaan panokseni termin vakiinnuttamisessa. Ajatusriihi vie ajatukset liikaa aivoriiehen, joka on eri asia kuin think tank. Ajatushautomo, kuten riihi, viittaa liikaa ajatusten säilyttämiseen ja hitaaseen kehittelyyn, kun think tankin perusajatus on tuottaa yliopistoja nopeammin tietoa. Tosin englanninkielinen termi viittaa säiliöön. Kielitoimiston mukaan 2000-luvun alussa esiintyi mediassa sana keskustelugeneraattori. Se ei istu sujuvasti suomen kieleen. Jäljelle jäävät ajatuspaja ja -mylly. Valitsen käsitteeksi ajatuspajan, joka kuvaa parhaiten ideoiden aktiivista tuottamista.

³ Esimerkiksi Abelsonin (1995; 2009, 182) mukaan ajatuspajat ovat muuttuneet tutkimukseen nojaavista yleisen hyvän ajajista tiettyjen intressiryhmien ja ideologioiden edunajajiksi (vrt. Boucher 2012, 81; Troy

kuntaa valistamalla kaikkia selkeillä teksteillä. Ajatuspaja sijoittuu siis sillanrakentajana tieteentekijöiden ja poliitikkojen välimaastoon. (Abelson 2002a, 9–12.) Oman määritelmäni ajatuspajasta esittelen luvussa 3.1.

Päätösten takana on aina jokin näkemys maailmasta eli tieto siitä, mikä on totta. Tätä tietoa tuotetaan aktiivisesti, jolloin se vallankäyttöä. Oleellista on kysyä, kuka ja miten tätä tietoa tuottaa, toisin sanoen käyttää valtaa. Tieto on siis valtaa. Millaisia vallankäyttäjiä ja tiedon tuottajia ovat ajatuspajat?

1.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen rakenne

Vaikka tutkimuksen taustalla on intressinä ymmärtää, onko ajatuspajoilla ylipäänsä valtaa ja millaisia vallankäyttäjiä ne ovat, on tarkka tutkimuskysymyksi: käyttävätkö ajatuspajat tiedontuotantoon perustuvaa valtaansa edelleen uusliberalismin levittämiseen? Tätä tutkin analysoimalla, uusintavatko Chatham Housen (The Royal Institute of International Affairs), Center for European Policy Studiesin (CEPS) ja Bruegelin kirjoitukset Euroopan taloudesta vuosina 2008 ja 2012 uusliberalismia. Rajalliseen aineistoon perustuva analyysi voi vastata kunnolla vain tähän kysymykseen. Tämä on vain pintaraapaisu yleisemmästä tutkimuksen kiinnostuksenkohteesta, joka on ajatuspajojen rooli uusliberalismin levittäjinä 1970-luvulta lähtien.

Selvennän tutkimuksen rakennetta esittelemällä, miten päädyn tähän kysymykseen ja analyysiin. Ensiksi tarkastelen tutkimuskirjallisuuden valossa, millaista valtaa ajatuspajalla voi (tiedontuottajina) olla, toiseksi käyttävätkö ne tätä potentiaalista valtaa ja kolmanneksi, missä konkreettisessa yhteydessä ne ovat valtaa käyttäneet eli miten ne ovat vaikuttaneet uusliberalismin leviämiseen. Jokaisessa osiossa muodostan hypoteesit, jotka ovat tutkimuskysymyksiä ja johtopäätösten taustaoletuksia. Metodini esittelyn jälkeen tarkastelen aineistoanalyysin kautta tutkimuskysymystäni eli käyttävätkö ajatuspajat edelleen valtaa levittääkseen uusliberalismia. Keskeiset käsitteet ovat valta, episteme, episteeminen yhteisö, ajatuspaja ja uusliberalismi, jotka määrittelen luvuissa 2, 3 ja 4. Uusliberalismia lähestyn talousteoriana.⁴

Koska ajatuspajat ovat tiedontuottajia (esim. Boucher 2012, 29), lähdän luvussa 2 liikkeelle tiedon ja vallan suhteen tarkastelusta, jotta selkenee, millaista valtaa

---

2012, 87). Suomesta käsin on pääsy Abelsonin (1995) artikkeliin, mutta ei sen sivunumeroihin.

⁴ Uusliberalismin kiinnostuskohdat käyn läpi luvussa 5.4. Ne ovat markkinoiden, pääoman, yksilön ja kaupan vapaus, henkilökohtainen vastuu, yrittäjyys, inflaation vastainen taistelu ja vakaa rahapolitiikka, kilpailu perushyveenä, markkinoiden ulottaminen kaikkeen ja valtion pysyttelevä ydintehtävissä (kuten yksityisomaisuuden suojaamisessa), mihin liittyy sääntelyn purkaminen, yksityistäminen, verotuksen kevennys ja hyvinvointivaltion karsiminen.

ajatuspajoilla tiedontuottajina voi olla. Valtaa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kautta muodostan ensimmäisen hypoteesini siitä, että tieto on valtaa ja juuri tiedontuottamisen kautta ajatuspajoilla on mahdollisuus käyttää valtaa (levittääkseen uusliberalismia epistemenä eli kuplana, jonka kautta ymmärretään maailmaa ja tuotetaan sosiaalisia faktoja). Tarkemmat hypoteesit esittelen niitä koskeissa luvuissa.

Mark Blythin mukaan ideat ovat vahva kausaalinen voima, koska niiden kautta voidaan määritellä tavoitteet ja luoda viitekehys tapahtumien tulkinnalle. Tätä eivät voi toimijat tai materiaaliset resurssit tehdä ilman ideoita.⁵ (Blyth 2002, 11, 275.)

Käsitan vallan rajoittavana ja tuottavana: toimijat tuottavat ja rajoittavat rakennetta (eli totuutta ja tietoa), joka taas rajoittaa toimijuutta ja tuottaa koko toimijan subjektina. Tieto on valtaa ja hegemoniseen valta-asemaan ei nousta ilman tiedon ja todellisuuskuvan tuottamista. Tiedon kautta tuotettu maailmankuva on poliittisten päätösten taustalla. Oleellista on, millaista tietoa tuotetaan sekä miten se vaikuttaa todellisuuden luomiseen eli konkreettisesti käytännön poliittiseen keskusteluun, mielipiteisiin ja päätöksiin. Kuinka paljon valtaa eri tiedon tuottajilla on, ja miten he tätä valtaa käyttävät?

Tiedon tuottaja → välitetty sanoma → vastaanotto → näkemys maailmasta → päätös
--

Kuvio 1. Yksinkertaistettu tiedon välityksen kaava (itse laadittu kuvio)

On vaikea osoittaa yhtä suoraa linkkiä kuin kuviossa 1 tiedon ja ideoiden sekä politiikan välillä, koska vaikutus ei ole suora. Toimijoilla on omat arvonsa ja intressinsä, joihin uusien ideoiden on sotkeuduttava. Myös toiminnan kohteilla on valtaa. Toisaalta eri toimijoilla on eri voimavaroja vaikuttaa muihin toimijoihin. (Heberer 2006, 29, 39.)

Koska tutkin nimenomaan ideoiden ja tiedon valtaa, on perusteltua tutkia juuri tietoa tuottavien ajatuspajojen roolia. Diskurssit ovat osallistavia, jolloin muutkin kuin päätöksentekoeoliitti voivat osallistua käsitteiden luomiseen. Ne eivät yksin muuta mitään, mutta yhdessä muiden tekijöiden kanssa ne ovat kyky muuttaa politiikkaa (mt., 17–18).

Vaikka muitakin tiedontuottajia on, kannattaa juuri ajatuspajojen ja päätöksenteon

---

⁵ Blyth (2002, 4) tutkii jatkona Karl Polanyin tutkimukselle sitä, miten kapitalistit kävivät vastaiskuun sosiaalisesti ankkuroitunutta liberalismia vastaan. Koska hänen kirjansa käsittelee tiedon valtaa uusliberalismin leviämisessä, on se tärkeässä asemassa tutkimuskirjallisuudessani. Hindess (1996, 77) kuitenkin muistuttaa hyvin, että kyse ei ollut vain aiemman liberalismiin vastaiskusta keskustavasemmis-tolaisuutta vastaan, vaan täysin erilaisesta liberalismiin muodosta. Patomäki (2012, 735, 740) muistuttaa myös, että muutoksen tulos ei ole ennalta määritelty ja kritisoi Polanyita toiminnan sivuuttamisesta.

suhdetta tutkia, koska ajatuspajoilla on aiempaa enemmän valtaa neuvonantamisessa tai ainakin näkyvyyttä. Ne tuottavat kommentteja, järjestävät seminaareja, esiintyvät tilaisuuksissa asiantuntijoina ja pitävät tiivistä kontaktia päättäjiin.⁶ (Abelson 1995; Abelson 2009, 187; Ruble 2000, 10; Trimbath 2005, 41; Troy 2012, 76.) Tutkimiani ajatuspajoja kuunneltiin Euroopan talouskriisin aikana (Boucher 2012, 21). Ei pidä kysyä, ”onko valtasuhteita”, vaan muokkaako valtasuhde sosiaalista mahdollisuutta tavoilla, jotka ovat tiedossa niille, joiden toimintaa rajoitetaan ja tavalla, joka mahdollistaa niille, joihin vaikutetaan, toimintatavan vaikuttamisen ja muokkaamisen (Hayward 2000, 39). Oleellista on siis katsoa, miten valtaa todella käytetään.

Luvussa 3 tarkastelen siis ajatuspajojen määrittelyn ja historian lisäksi, käyttävätkö ja millä keinoin ajatuspajat potentiaalista valtaansa, joka perustuu tiedontuottamiseen. Tutkimuskirjallisuuteen nojaten toinen hypoteesini on, että ne käyttävät valtaansa.

Luvussa 4 selvitän, miten ajatuspajat ovat konkreettisesti käyttäneet valtaansa. Millaista tietoa ne tuottavat? Muodostan tutkimuskirjallisuuteen nojaten kolmannen hypoteesini, jonka mukaan ajatuspajat (tai ainakin osa niistä) ovat olleet tärkeässä roolissa uusliberalismin nousussa hegemoniseen asemaan (esim. Harvey 2005/2008, 31). Esimerkiksi vapaita markkinoita ajaneet Institute of Economic Affairs ja Centre for Policy Studies vaikuttivat Margaret Thatcherin politiikkaan (Smith 1993, 492, 494–495, 505). Voi myös ajatella, että uusliberalismin julkisen sektorin alasajo lisää julkisen hallinnon ulkopuolisten konsulttien ja näin ajatuspajojen valtaa.

Koska uusliberalismi on nähty (Harvey 2007/2008; Niemi & Jyrkinen 2007, 189) hegemoniseksi ajattelumalliksi, on tärkeää tietää, miten se on noussut hegemoniseen asemaan. Uusliberalismin lähteitä kannattaa tutkia, koska se ei ole vain taloustieteellinen idea, vaan sillä on käytännön vaikutuksia politiikkaan ja ihmisiin. Vaatii paljon valtaa tuottaa ja pitää yllä uusliberalistista maailmaa (Laffey & Weldes 2005, 60).

On siis tärkeää tietää, onko hypoteesi 3 edelleen voimassa eli jatkavatko ajatuspajat tiedontuotantoon perustuvan valtansa käyttämistä uusliberalismin levittämiseen. Tämä on tutkimuskysymykseni, jota tarkastelen aineiston kautta. Kontekstina on amerikkalaista kontekstia vähemmän tutkittu eurooppalainen (Brysselin) politiikka, jossa ajatuspajat ovat vahvasti läsnä. Jorma Turusen (2005, 11) mukaan Euroopassa on viitteitä ajatuspajojen vahvistumisesta.

---

⁶ Abelson (2009) on uusimmassa kirjassaan aiempaa haluttomampi kuvailemaan tarkkaa vallan määrää.

Tutkimuksen rajallisen mitan vuoksi aineisto on rajattava muutamaan ajatuspajaan (Chatham House, CEPS ja Bruegel) ja yhteen aiheeseen (rahoitus- ja eurokriisi), jotta saan irti hedelmällistä, mahdollisesti yhteiskunnalle merkittävää tietoa. Tämä aineiston rajausta, mukaan lukien aikarajaus, perustellaan luvussa 1.2. Aineistoanalyysin metodin ja uusliberalismin operationalisoinnin (diskurssianalyysin ja uusliberalismin kiinnekohdat) esittelen luvussa 5.

Miten ajatuspajojen julkaisuissa suhtaudutaan Euroopan talouteen tuo ilmi, tuottavatko ajatuspajat edelleen nimenomaan uusliberalistisia ajatuksia. On selvää, että yksin tällä analyysillä ei voida suoraan vastata, vaikuttavatko ajatuspajat siihen, että eurooppalaisten päätöksentekijöiden maailmankuvasta tulee uusliberalistinen tai se vahvistuu. Analyysi vastaa kuitenkin siihen, allekirjoittavatko vaikutusvaltaisimmat Brysselissä toimivat ajatuspajat edelleen uusliberalistiset opit. Koska tarkastelen vaikutusvaltaisimpien ajatuspajojen (tästä luvussa 1.3) toimintaa, voin olettaa, että niiden tuottamalla tiedolla on vaikutusta päätöksentekijöihin ja tehtyyn politiikkaan.⁷

Aineistoanalyysi jälkeen esittelen johtopäätökset, joissa totean myös sen, että tekstien lisäksi vaihtoehtoisia tapoja tutkia ajatuspajojen valtaa olisi katsoa niiden taustaa (johtoa, tutkijoita ja rahoitusta), sisäisiä prosesseja (miten paperit hyväksytään) ja niiden käytännön lobbausta (tavatut tahot). Nämä ovat mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

1.2 Aineisto

Aineiston on vastattava kysymyksiin: ”mitä ajatuspaja X ajattelee aiheesta Y” ja ”näkyykö uusliberalismin eetos näkemyksessä aiheesta Y”. Globaali talouskriisi ja sitä seurannut eurokriisi ovat laukaisseet merkittäviä talouspoliittisia keskusteluja ja olleet mahdollisuus tehdä uusia esityksiä. Ne ovat siis hyvä kurkistusikkuna siihen, millaista talousajattelua ajatuspajat tällä hetkellä kannattavat.⁸

Vuonna 2007 Yhdysvalloista alkanut pankki- ja rahoituskriisi johti maailmanlaajuiseen taantumaa ja oli yhtenä syynä Euroopan edelleen jatkuvalle euro- ja velkakriisille. Erityisesti vuosina 2008–2009 vaikuttaneen rahoituskriisin syitä olivat muun muassa

---

⁷ On pidettävä mielessä seuraavat asiat: 1) On mahdollista, että ajatuspajat muuttavat ajatteluaan kriisin perusteella, mutta tämä ei vaikuta siihen, että tekstit paljastavat, mitä totuutta ajatuspajat juuri nyt tuottavat. 2) Aina on vaihtoehtoisia selitysmalleja. Tässä tutkimuskohteena on ajatuspajojen vaikutusvalta politiikan sisältöön, mutta siihen vaikuttavat myös esimerkiksi taloudelliset intressit. Toisaalta ajatuspajojen tuottama tieto saattaa myös vastata päätöksentekijöiden ja toimijoiden taloudellista etua. 3) Ajatuspajojen tekstin takana on yksittäisiä kirjoittajia, jolloin on mahdollista, että ajatuspajojen sisällä on erilaisia näkemyksiä (Abelson 1998, 529). Tämä voi selittää tekstien erilaisuuden. Lähdän kuitenkin siitä, että useita tekstejä tutkimalla voidaan löytää yleisempi ajatuspajan asenne totuuteen ja maailmantalouteen.

⁸ Boucherin (2012, 96) mukaan eurooppalaiset ajatuspajat heräsivät tuolloin horroksesta käsittelemään kansallisten kysymysten ohella eurooppalaisia asioita.

spekulatiivisen pääoman ja velan kasvu, rahoitusmarkkinoiden sääntelyn liian laaja purkaminen, investojien valvonnan puutteet, Kiinan ylijäämä ja Yhdysvaltojen alijäämä, vinoutuneet kannustinrakenteet, teknologian kehittyminen ja eriarvoisuus (Patomäki 2012, 11–12, 40, 48).⁹ Velkakriisiin johtivat rahoituskriisin aiheuttama velkataakka ja rahoitusmarkkinoiden dynamiikka, epäsymmetrinen kokonaiskysyntä ja institutionaaliset järjestelyt¹⁰ (mt., 74, 78, 89). Kriisi pakottaa toimijoita pohtimaan tulevaisuuden suuntaa ja siksi tutkimusaineistona on vaikutusvaltaisten ajatuspajojen tuottamia tekstejä nimenomaan heti globaalin kriisin puhkeamisen ja toisaalta muutama vuosi eurooppalaisen velkakriisin puhkeamisen jälkeen eli vuosilta 2008 ja 2012¹¹.

Miten valitsen tutkittavat ajatuspajat? McGannin johtamassa *Think tankit ja kansalaisyhteiskunta* -tutkimushankkeessa Pennsylvanian yliopistossa on kerätty 6 826 ajatuspajan luettelo (McGann 2014, 5). McGann haluaa tukea ajatuspajojen kehittymistä laadukkaammiksi ja toimivimmiksi, luoda yhteyksiä ajatuspajojen ja päättäjien sekä kansalaisyhteiskunnan välille ja tunnistaa maailman vaikuttavimmat ajatuspajat (McGann 2007a, 21; McGann 2014, 5, 14).

Hanke on tuottanut vuodesta 2006 lähtien vuosittain listauksen maailman vaikutusvaltaisimmista ajatuspajoista sekä teema- ja aluekohtaisia listauksia. Vuoden 2013 listauksen toteuttamiseen osallistui yli 1950 instituutiota ja asiantuntijaa. Ajatuspajat, journalistit, päätöksentekijät ja rahoittajat nimesivät kahdessa vaiheessa vaikutusvaltaisimpia ajatuspajoja eri kategorioissa.¹² Valmiit listat tarkisti ja hyväksyi satojen erilaisten asiantuntijoiden paneeli. (Mt., 7, 11.) Vaikutusvallan mittaamisen kriteerit ja ajatuspajan määritelmä avataan luvussa 3.

McGann (mt., 14–15) huomauttaa, ettei vaikutusvallan tutkiminen ole helppoa, koska

⁹ Syitä olivat myös pitkäkestoinen matala korkotaso, holtiton asuntoluototus, rahoituslaitosten valtava riskihalukkuus, ja johdannaiskaupan läpinäkymättömyys. (Kts. rahoituskriisin muodostumisesta Patomäki 2012, 11–12, 45–47 ja velka- ja eurokriisistä mt., 71–73.)

¹⁰ Maastrichtin sopimus kieltää muun muassa yhteisvastuun veloista unionilta ja EKP:lta jäsenmaiden velkapapereiden suorat ostot (Patomäki 2012, 92–93).

¹¹ Kriisin aikaan julkisuuteen nousseen Re-Define –ajatuspajan johtaja Sony Kapoor toteaa kriisin tuoneen tilaa uusille ideoille ja osoittaneen vanhat kestäättömiksi (Boucher 2012, 22). Valitsin vuodet niin, että vertailen lähes ensireaktioita (jolloin toimijat paljastanevat sisäistetyn ideologian) kriisiin vuodelta 2008 ja toisaalta kriisin syventyessä erityisesti eurooppalaiseksi kriisiksi pitempään kokemukseen perustuvia näkemyksiä vuodelta 2012, jolloin otettiin käyttöön muun muassa Euroopan vakausmekanismi.

¹² Osallistujia olivat 793 asiantuntijapanelistia, 150 journalistia, 55 nykyistä tai entistä ajatuspajan johtajaa, 40 julkista tai yksityistä rahoittajaa, 150 kansalaisyhteiskunnan edustajaa, satoja ajatuspajoja, 25–30 hallitustenvälistä organisaatiota ja 120 akateemista instituutiota. Ensimmäiseksi kysyttiin hankkeen luettelon ajatuspajoilta parannusehdotuksia liittyen listauksen toteuttamiseen. Tämä jälkeen mainituille erilaisille tahoille lähetettiin pyyntö nimetä vaikutusvaltaisimpia ajatuspajoja, joista viisi tai enemmän mainintaa pääsivät jatkoon. Oma organisaatiota ei saanut esittää. Samat tahot asettivat näitä ajatuspajoja eri kategorioihin, joita ovat muun muassa ”maailman vaikutusvaltaisin ajatuspaja”, ”vaikutusvaltaisin ajatuspaja Yhdysvalloissa” ja ”vaikutusvaltaisin ajatuspaja ympäristöasioissa”. (McGann 2014, 11, 101.)

poliittiseen päätöksentekoon osallistuu niin monia eri toimijoita ja koska tuotokset ja vaikutukset sekoittuvat helposti. Avoimen ja laajan listauksen tarkoitus on korjata tämä. Hän kuitenkin muistuttaa, ettei listaus ole virheetön, vaikka sitä on kehitetty esimerkiksi luomalla uusia luokituksia ja tuottamalla globaalin listauksen myös ilman yhdysvaltalaisia ajatuspajoja sekä jakamalla alueita pienemmiksi, jotta muutkin kuin aivan kaikkein vaikutusvaltaisimmat ajatuspajat pääsisivät esille. Edelleen haasteena on pohjoisamerikkalaisten ja eurooppalaisten ajatuspajojen ylivalta, koska ne ovat määrällisesti enemmistössä ja niillä on perinteistä vaikutusvaltaa sekä paremmat resurssit kuin muilla. (Mt., 8–10.) Listausta on tarkoitus käyttää yhdessä muiden mittarien kanssa vaikutusvaltaa tutkittaessa (McGann 2012, 12). Listausta on myös kritisoitu epätarkaksi ja menetelmiä epämääräisiksi (Braml & Wohlrabe 2014, 46–48).

Haasteita huolimatta McGannin listaus on ainutlaatuinen mahdollisuus identifioida ajatuspajojen vaikutusvalta, joten valitsen tutkittavat Brysselissä vaikuttavat ajatuspajat hänen listaltaan. McGannin (2014, 26) mukaan maailman vaikutusvaltaisimman ajatuspajan vuonna 2013 on Brookings Institution. Vuoden 2013 maailman 100 vaikutusvaltaisimman ei-yhdysvaltalaisen ajatuspajan listan (liite 1) kymmenen kärjessä on yhdeksän eurooppalaista ajatuspajaa järjestyksessä: Chatham House, Bruegel, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), International Institute for Strategic Studies (IISS), Transparency International, European Council on Foreign Relations (ECFR), Amnesty International, CEPS ja International Crisis Group (ICG) (mt., 27–29).

Näistä kaksi (Amnesty International ja Transparency International) ovat kansalaisjärjestöjä, joita en itse luokittele ajatuspajoiksi (vrt. Stone 2000, 154). SIPRI keskittyy vain turvallisuuspolitiikkaan eikä se osallistu kovin merkittävästi Brysselin EU-politiikkaan. Samoin ICG:llä, joka tosin osallistuu Brysselin keskusteluihin, on vuosina 2007–2012 vain turvallisuutta ja kriisejä koskevia julkaisuja. Myös IISS on keskittynyt turvallisuuspolitiikkaan.¹³ Tutkittavaksi valikoituu siis Brysselissä politiikkaan osallistuvat Chatham House, Bruegel, ECFR ja CEPS¹⁴.

¹³ Tutkimusalat ilmoitetaan Siprin internetsivuilla kohdassa ”SIPRI’s research” (<http://www.sipri.org/research>, 9.7.2014), IISS:n internetsivuilla kohdassa ”Research and Analysis” (<http://www.iiss.org/en/research>, 10.7.2014) ja ICG:n julkaisut sen internetsivuilla kohdassa ”Reports & Briefings” (<http://www.crisisgroup.org/en/publication-type/reports.aspx>, 18.12.2013).

¹⁴ Muissa kuin tekstissä mainituissa kategorioissa nämä neljä ajatuspajaa pärjäävät seuraavasti: a) turvallisuusasiat: Chatham House 5.; b) ympäristöasiat: Chatham House 8. ja CEPS 17.; c) ulkopoliittikka: Chatham House 3. ja ECFR 10.; d) kansainvälinen kehityspoliittikka: Chatham House 6.; e) yhteistyö muiden ajatuspajojen kanssa: Chatham House 2. ja CEPS 31.; f) ajatuspajan johtaminen: Chatham House 2., Bruegel 4. ja CEPS 11.; g) uusi idea tai paradigma: Chatham House 3.; h) konferenssi: Chatham House 3. ja CEPS 8.; i) politiikkaraportti: Chatham House 2.; j) verkosto: Chatham House 3., CEPS 15. ja Bruegel 24.; k) tiedeidenvälinen tutkimusohjelma: Chatham House 3. ja CEPS 8.; l) sosiaalisen median käyttö: Chatham House 4. ja CEPS 13.; m) ulkoisten suhteiden ohjelma: Bruegel 4. ja Chatham House 7.; n) internetin käyttö: Chatham House 11. ja ECFR 13.; o) median käyttö: Chatham House 5., ECFR 18. ja

Maailman 150 vaikutusvaltaisimman ajatuspajan listauksessa (liite 2), jossa mukana ovat yhdysvaltalaiset toimijat, on Chatham House toinen, Bruegel kuudes, ECFR 19. ja CEPS 23.¹⁵ ECFR:n ja CEPsin ohi nousee German Institute for International and Security Affairs (SWP). (Mt., 30–33.) Koska SWP ei kuulu aivan vaikutusvaltaisimpien ajatuspajojen kärkeen, eikä ole kummallakaan talouspolitiikkaa koskevalla listalla ja on vahvempi toimija Saksassa kuin Brysselissä, ei se kuulu tutkittavien ajatuspajojen joukkoon (mt., 65–66).¹⁶ Vaikutusvaltaisimpien 75 länsieurooppalaisen ajatuspajan listalla (liite 3) kymmenen kärjessä ovat mukana kaikki tutkittavat ajatuspajat, paitsi ECFR, joka on vasta 11. ja jonka ohi nousevat Konrad Adenauer Stiftung (KAS) ja Friedrich Ebert Stiftung (FES) (mt., 47–48)¹⁷.

Vaikutusvaltaisimmissa kotimaisen talouspolitiikan ajatuspajoissa Chatham House sijoittuu vasta sijalle 34, mutta Bruegel on kahdeksas ja CEPS 14. ECFR ei mahdu listalle.¹⁸ (Mt., 53–54.) Kansainvälisen talouspolitiikan listalla (liite 4) Bruegel on

---

CEPS 22.; p) vaikutus politiikkaan (tutkimukselle oleellinen kategoria): Bruegel 3., Chatham House 5., CEPS 17. ja ECFR 39.; p) julkinen politiikkaohjelma: Chatham House 4., Bruegel 5. ja CEPS 16.; q) sosiaalipolitiikka: Bruegel 18.; r) innovatiivinen politiikkaehdotus: ECFR 9. (McGann 2014, 51, 58, 60, 63, 69, 76, 78, 80, 82–83, 85, 88, 91, 95, 97–100, 102).

¹⁵ Tällä listalla on kaikki ensimmäisen listan (liite 1) eurooppalaiset ajatuspajat paitsi Adam Smith Institute (ASI). Neljän eurooppalaisen kärki on järjestykseltään sama kuin edellisessä listauksessa Siprin ohittaan kuitenkin Bruegelin. ECFR:n ja CEPsin edelle nousee ICG ja SWP. Lähellä kärkeä sijoitustaan parantavat (laskien siis muiden sijoituksia) Amnesty International, ICG, French Institute of International Relations (Ifri), German Council on Foreign Relations (DGAP) ja Clingendael. 20. eurooppalaisen ajatuspajan jälkeen järjestys muuttuu kokonaan. Toimijat ovat tässä joukossa muuten samoja kuin edellisessä listauksissa, paitsi uutena ovat Centre for European Studies, World Economic Forum, Institute of Economic Affairs, Real Instituto Elcano, F.A. Hayek Foundation, Lithuanian Free Market Institute, Friedrich Naumann Foundation for Freedom, Institute for Development and Global Governance, Fondazione Eni Enrico Mattei, Institute for Economic Research, Institución Futuro, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy ja Suomen Ulkopoliittinen instituutti. (McGann 2014, 30–33.) Järjestykset voivat listojen välillä vaihdella, sillä ajatuspajat nimetään jokaiseen listaan erikseen (McGann 2011, 25). Tämä sekoittaa hieman, mutta suuressa mittakaavassa se ei häiritse tai vaihtelu on loogista eri kategorioiden välillä (esimerkiksi ajatuspaja voi olla vaikuttavampi omalla alueellaan kuin globaalisti).

¹⁶ SWP:n sijoitus ei-yhdysvaltalaisen maailman vaikutusvaltaisimpien ajatuspajojen listalla (liite 1) on 17., yhdysvaltalaiset sisältävällä listalla (liite 2) 14. ja länsieurooppalaisten ajatuspajojen listalla (liite 3) 12. (McGann 2014, 27, 30, 47). SWP:n on ollut Brysselissä toimisto vuodesta 2009, mutta se on hyvin pieni. Tämä käy ilmi SWP:n internetsivuilla kohdassa ”SWP Brussels” (<http://www.swp-berlin.org/en/brussels/about-us.html>, 7.7.2014).

¹⁷ Kolmen kärki on sama kuin maailman vaikutusvaltaisimpien ei-yhdysvaltalaisen listalla (liite 1). Tämän jälkeen CEPS nostaa sijoitustaan ohi IISS:n. Verrattuna mainittuun listaan listalta puuttuvat Institute of Development Studies, Polish Institute of International Affairs, Center for Policy Studies at Central European University, Centro Euro Mediterraneo sui Cambiamenti Climatici ja Bonn International Center for Conversion. Uusia ajatuspajoja on paljon, koska kyse on yhteen alueeseen keskittyvästä kattavasta listauksesta. Kahdenkymmenen kärjen jälkeen järjestys vaihtelee jälleen. Selkeitä laskuja sijoituksessa ovat tehneet ainakin Center for Economic Policy Research, Royal United Services Institute, Centre for European Reform ja nousuja Egmont Institute, Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo ja SWP. (McGann 2014, 47–48.) KAS ja FES eivät ole tutkittavien ajatuspajojen listalla, sillä ne eivät ole mukana kummallakaan talouspolitiikan listalla ja koska vaikka ne pärjäävät hyvin länsieurooppalaiselle listalla (liite 3, KAS yhdeksäs ja FES kymmenes), eivät ne ole muilla listoilla aivan kärjessä (vaikutusvaltaisimpien ei-yhdysvaltalaisen listalla (liite 1) KAS on 15. ja FES 16. ja yhdysvaltalaiset sisältävällä listalla (liite 2) KAS on 33. ja FES 34.). Ne ovat kuitenkin parhaat (KAS ensimmäinen ja FES toinen) listalla ajatuspajoista, joilla on puoluekytkös. (Mt., 27, 30, 47, 53–54, 65–66, 87.)

¹⁸ Bruegel on eurooppalaisista listalla toinen ja CEPS neljäs. Eurooppalaisista parhaiten pärjää ASI.

toinen, Chatham House viides ja CEPS 18. ECFR ei taaskaan ole listalla, joten se jää pois tutkittavien joukosta.¹⁹ (Mt., 65–66.)

Aineistoksi valikoituvat näin Chatham Housen, Bruegelin ja CEPSin talouskriisiin liittyvät kirjoitukset vuosilta 2008 ja 2012. Valintaa tukee se, että Chatham House, Bruegel, IISS, ECFR ja CEPS ovat esimerkiksi myös McGannin (2012, 34) vuoden 2011 listauksessa maailman kymmenen vaikutusvaltaisimman ei-amerikkalaisten ajatuspajan listalla²⁰. Muut paitsi CEPS ja ECFR ovat myös siinä 30 parhaan listauksessa, jossa amerikkalaiset ovat mukana (mt., 36). Parhaat länsieurooppalaiset ajatuspajat -listalla muut paitsi ECFR (joka on 16.) ovat taas kymmenen parhaan joukossa (mt., 39). Listojen ulkopuolelta valintaa tukee se, että Stephen Boucher (2012, 21) näkee näillä kolmella ajatuspajalla olleen vaikutusta velkakriisin aikana²¹. Tutkimuskirjallisuutta näiden ajatuspajojen aiemmasta suhtautumisesta uusliberalismiin en ole löytänyt.

1.2.1 Chatham House

Lontoossa toimiva vuonna 1920 perustettu Chatham House kutsuu itseään itsenäiseksi instituutioksi, joka tuottaa tutkimusta, tilaisuuksia ja on suorassa yhteydessä päättäjiin. Missiona on kestävä, turvallinen, vauras ja oikeudenmukainen maailma.²² Chatham House korostaa puolueettomuuttaan muun muassa kutsumalla puheenjohtajakseen aina edustajat kolmesta Westminsterin puolueesta. Näistä kuitenkin konservatiivien entinen pääministeri John Major on myös vanhempien neuvonantajien paneelin puheenjohtaja.²³ Rahoituksen suhteen Chatham House on avoin. Vuosiraportin mukaan yritysrahoittajia on paljon, muun muassa Goldman Sachs ja öljy-yhtiöt Chevron, Exxon ja Shell.²⁴

Suomalaisista listalla on sijalla 59 Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. (McGann 2014, 53–54.)

¹⁹ Bruegel on eurooppalaisista ensimmäinen, Chatham House toinen ja CEPS kuudes. Suomalaisista EVA on 48. (McGann 2014, 65–66.)

²⁰ Chatham House 1., CEPS 6., IISS 7., Bruegel 9. ja ECFR 10. Muutkin nimet ovat tuttuja: Stockholm International Peace Research Institute, Amnesty International, International Crisis Group, Transparency International ja ASI. (McGann 2012, 34.)

²¹ Erityisen vaikutusvaltaisia olivat Bruegelin ehdotus sinisistä (euro)bondeista ja CEPSin johtajan Daniel Gros'n ja Deutsche Bankin pääekonomistin Thomas Mayerin analyysit. Toisaalta Boucher kirjoittaa, etteivät ne paljoa saaneet kannatusta hallitusten piirissä. (Boucher 2012, 21, 97.)

²² Nämä periaatteet löytyvät Chatham Housen internetsivulta kohdasta "About Us". Tutkimusaiheet liittyvät kansainväliseen politiikkaan, liikkeisiin, ilmastoon, lakiin, talouteen, energiaan ja terveyteen. Chatham Housella on myös oma akatemiansa. (<http://www.chathamhouse.org/about>, 11.4.2014.) Sivuston "Become a member" -kohdan mukaan heillä on jäseniä, jotka hyötyvät muun muassa jäsenyydestä tilaisuuksien muodossa (<http://www.chathamhouse.org/node/13927>, 11.7.2014). Sivuston "History"-kohdassa kerrotaan John Maynard Keynesin osallistuneen ajatuspajan kolmivuotiseen projektiin alkaen vuonna 1929 (<http://www.chathamhouse.org/about/history>, 11.7.2014).

²³ Puheenjohtajat löytyvät Chatham Housen internetsivulta kohdasta "Patron and Presidents". Siellä raportoidaan itse kuningatar Elisabeth II:n olevan instituution suojelija. (<http://www.chathamhouse.org/patron-and-presidents>, 11.7.2014.) Kohdasta "Panel of Senior Advisers" löytyy paneelin jäsenet: mukana on mm. Goldman Sachs'n entinen toimitusjohtaja John C. Whitehead, mutta myös Australian entinen pääministeri työväenpuolueen Kevin Rudd (<http://www.chathamhouse.org/panel-senior-advisers>, 11.7.2014).

²⁴ Chatham House (kuten eivät muutkaan tutkimani ajatuspajat) ei tutkimuksen kannalta valitettavasti ole mukana "Who fund you" -tutkimuksessa, jossa 20 brittiläistä ajatuspajaa pyydettiin avaamaan rahoituksensa. Osa oli hyvin avoimia ja osa taas ei laisinkaan, kuten ASI ja Policy Exchange. Tämä käy ilmi projektin internetsivuilla kohdasta "20 think tanks and campaigns rated for funding transparency"

(Chatham House 2013, 45.) Chatham Housen historiaa tutkinut Inderjeet Parmar (2004, 3) on osoittanut sen olevan maansa yksi kaikkein tärkeimpiä ja vaikutusvaltaisimpia organisaatioita ulkopoliittikan tutkimuksessa²⁵.

Chatham House on julkaissut vain kolme kirjoitusta vuonna 2008 ja kymmenen vuonna 2012 liittyen kriisiin.²⁶ Nämä toimivat tämän ajatuspajan kohdalla aineistonani. Vaikka Chatham House tunnetaan ensisijaisesti ulkopoliittikan kommentoijana, on sen hyvä sijoittuminen (viidenneksi) kansainvälisen talouspolitiikan listalla peruste pitää se mukana tutkittavien joukossa. Sillä on myös Paola Subacchin johtama kansainvälisen talouden osasto, jolla on useita eurokriisiin ja talouden hallintoon liittyviä projekteja²⁷.

1.2.2 Center for European Policy Studies

Vuonna 1983 Brysselissä perustettu CEPS painottaa Chatham Housea enemmän talouspoliittista tutkimusta. CEPSin johtajan Daniel Grosin luotsaama talouden ja sosiaalisen hyvinvoinnin linja on yksi CEPSin kahdeksasta tutkimusohjelmasta. CEPS painottaa tutkimusta sekä siitä johdettuja ratkaisuehdotuksia ja keskittyy Chatham Housea enemmän EU-tutkimukseen. Lisäksi CEPSin tavoitteena on olla tutkijoiden, päätöksentekijöiden ja yritysmaailman keskustelufoorumi ja verkosto.²⁸

Myös CEPS painottaa täydellistä riippumattomuuttaan, muun muassa ottamalla rahoitusta eri lähteistä.²⁹ 23 prosenttia rahoituksesta tulee jäseniltä, joiden joukossa on yrityksistä esimerkiksi pankkeja, auto- ja energiayhtiöitä ja instituutioista Brysselissä sijaitsevia edustustoja. Erityistä on EU-instituutioiden suuri osuus rahoittajista.³⁰

(<http://whofundyou.org/> 15.8.2014).

²⁵ Parmarin mukaan CFR ja Chatham House saivat alkunsa Pariisin rauhankonferenssista, jossa oli koolla eliittia. He toivoivat tietoa päätösten tueksi ja uskoivat ja halusivat syventää amerikkalais-brittiläistä yhteistyötä (maailmanjärjestyksen ylläpitäjänä) sekä liberaalia internationalismia. Tähän ne vaikuttivatkin. Chatham Housen näkemykset olivat samat kuin valtiolla. (Parmar 2004, 25, 30, 70, 103, 222–223.)

²⁶ Olen ottanut mukaan kaiken muun materiaalin, paitsi World Today -lehden artikkelit. Aineistoon, kuten myös muiden ajatuspajojen kohdalla, voi tutustua tutkimukseni loppuosassa kohdassa tutkimusaineisto.

²⁷ Chatham Housen internetsivuilla kohdassa ”About International Economics Department” kerrotaan osaston tutkivan, osallistuvan julkiseen keskusteluun ja tapaavan kahden kesken päättäjiä ja kansainvälisiä viranomaisia, järjestävän tilaisuuksia päättäjille, tutkijoille ja yritysmaailmalle (<http://www.chathamhouse.org/about/structure/international-economics-department/about> 11.7.2014). Projektit löytyvät Chatham Housen internetsivuilta kohdasta ”International Economics Department” (<http://www.chathamhouse.org/about/structure/international-economics-department>, 11.7.2014).

²⁸ Taloustutkimusohjelmat ja tavoitteet löytyvät CEPSin internetsivulta kohdasta ”About CEPS” (<http://www.ceps.be/content/about-ceps>, 10.7.2014). Taloustutkimuksen tiedot löytyvät sivuilta kohdasta ”Economic Policy” (<http://www.ceps.be/research-areas/economic-policy>, 14.7.2014).

²⁹ Riippumattomuuden painotus tulee ilmi CEPSin internetsivujen kohdassa ”About CEPS” (<http://www.ceps.be/content/about-ceps>, 10.7.2014).

³⁰ CEPS ilmoittaa internetsivuillaan kohdassa ”About CEPS” yritysjäseniä olevan 120 ja instituutiojäseniä olevan 130 (<http://www.ceps.be/content/about-ceps>, 10.7.2014). Pankeista mukana on esimerkiksi Bank of America Merrill Lynch, Crédit Suisse, Nordea ja kuten Chatham Housen kohdalla Goldman Sachs. Autoyrityksistä on mukana esimerkiksi Volvo ja energiapuolelta Shell International. Institutionaalisissa jäsenissä on mukana muun muassa Suomen EU-edustusto ja liitoista Elinkeinoelämän keskusliitto ja Int'l Fur Trade Federation. Jäsenyyden kautta pääsee erillisiin tapaamisiin. (Center for European Policy Studies 2014, 24–26.) CEPSin vuoden 2014 7,4 miljoonan budjetista 51 prosenttia tulee EU instituutioilta

(Center for European Policy Studies 2014, 24–25, 27). CEPSin hallituksessa on arvovaltaisia edustajia, kuten entisiä ministereitä, mutta hieman vähemmän yritysmaailman edustajia kuin Chatham Housessa³¹. CEPSin kohdalta talousaiheista materiaalia on paljon, mutta tutkimusaineistonani toimii selkeästi talouskriisiä kommentoivat 17 kirjoitusta vuodelta 2008 ja 31 analyysia vuodelta 2012.

1.2.3 Bruegel

Vuonna 2005 Ranskan ja Saksan aloitteesta perustettu Bruegel eroaa edellisistä siinä, että se keskittyy vain talouskysymyksiin. Tavoitteena on parantaa talouspolitiikan laatua tutkimuksen, keskusteluiden, uusien ideoiden ja tapahtumien kautta.³² Myös Bruegel korostaa sitoutumattomuuttaan, puolueettomuuttaan ja itsenäisyyttään. Jokaisen tutkijan on muun muassa allekirjoitettava tästä sitoumus. Bruegelä onkin pidetty avoimena toimijana. Esimerkiksi vuosikertomuksessa on tarkemmat tiedot rahoituksesta kuin edellisillä ajatuspajoilla.³³ Suurin osa rahoituksesta tulee jäsenmaksuilta suurilta yrityksiltä, kuten Toyota, pankeilta ja EU-valtioilta (Bruegel 2014, 39–42). Bruegelillä on edellisistä poiketen tieteellinen neuvosto ja sen Jean-Claude Trichet'n johtamassa hallituksessa on laajasti eri tahoja mukana.³⁴

Koska Bruegelin taloustutkimus on laajaa, toimii aineistonani vain Euroopan makrotalouden ohjelman selkeästi talouskriisiä koskevat kirjoitukset vuosilta 2008 (6 kappaletta) ja 2012 (18 kappaletta).³⁵

---

ja kansallisilta hallituksilta. Tästä osa on suoraan EU:n puolesta tuotettuja projekteja. 19 prosenttia tulee (jäsenmaksujen lisäksi) yksityisiltä organisaatioilta ja 5 prosenttia tilaisuuksien tuotoista. (Mt., 27.)

³¹ Edustajat luetellaan CEPSin internetsivuilla kohdassa ”CEPS Board of Directors”. Joukossa on muun muassa (puheenjohtajana) Ranskan entinen valtionvarainministeri Edmond Alphandéry, NATOn entinen pääsihteeri Jaap de Hoop Scheffer ja Alankomaiden entinen valtionvarainministeri ja Citigroupin varapuheenjohtaja H. Onno Ruding (<http://www.ceps.eu/content/ceps-board-directors>, 10.7.2014). Boucher (2012, 99) korostaa joidenkin CEPSin tutkijoiden olleen komission tärkeissä tehtävissä.

³² Bruegelin perustiedot esitellään sen internetsivujen kohdassa ”About Bruegel” (<http://www.bruegel.org/about/>, 10.7.2014). Kohdan ”History and name” mukaan Ranska ja Saksa saivat alussa hankkeeseen mukaan 12 EU-maata ja 17 yritystä (<http://www.bruegel.org/about/history-and-name/>, 15.7.2014).

³³ Nämä käyvät ilmi Bruegelin internetsivujen kohdassa ”About Bruegel”. Tutkijoiden ja johdon täytyy myös raportoida vuosittain ulkopuoliset sidonnaisuudet. Bruegelin työtä arvioi riippumaton komitea kerran kolmessa vuodessa. (<http://www.bruegel.org/about/>, 10.7.2014.) Sivujen kohdassa ”Bruegel awarded five stars for transparency” kerrotaan Bruegelin olevan Transparifyn mukaan yksi Euroopan ja maailman avoimimmista ajatuspajoista (<http://www.bruegel.org/media/bruegelnews/detail/publication/31-bruegel-awarded-five-stars-for-transparency/>, 14.7.2014).

³⁴ Jäsenet löytyvät Bruegelin internetsivuilla kohdasta ”Join Bruegel”. Yksikään jäsen ei maksa yli viittä prosenttia vuosibudjetista. Jäsenyydellä saa muun muassa osallistua tutkimusagendan muokkaamiseen ja tapaamisiin. (<http://www.bruegel.org/membership/>, 14.7.2014.) Suomi on jäsenenä ja esimerkiksi Goldman Sachs on myös tässä ajatuspajassa jäsenenä. Muista rahalähteistä suurin on projektirahoitus, jota tulee muun muassa EU:n komissiolta. (Bruegel 2014, 39–42.) Jäseneksi houkutellaan mainitsemalla menestyksestä McGannin listoilla (<http://www.bruegel.org/membership/>, 14.7.2014). Hallituksen kokoonpano löytyy Bruegelin internetsivuilla kohdasta ”Bruegel board” (<http://www.bruegel.org/about/>, 10.7.2014). Trichet on ollut Euroopan keskuspankin johtaja ja on nykyisin trilateraalisen komission Euroopan puheenjohtaja. Koko Bruegelin johtaja on Guntram Wolff. Tieteellisestä neuvostosta, joka antaa neuvoja tutkimuksesta, kertoo Bruegelin internetsivujen kohta ”Bruegel's Scientific Council” (<http://www.bruegel.org/about/scientific-council/>, 15.7.2014).

³⁵ Muut ohjelmat löytyvät Bruegelin internetsivujen kohdasta ”Research” (<http://www.bruegel.org/>-

2 Tieto ja valta

Käsittelen laajasti sitä, millaista valtaa tiedolla ja siten ajatuspajoilla tiedontuottajina voi olla, sillä tästä ei ole olemassa teoreettista katsausta. Lähden tutkimuksessani siitä, että vallalla on kaksi kättä (rakenne ja toimija) ja se on tuottavaa ja rajoittavaa. Vallalla on neljä ulottuvuutta: se on kykyjen, agendan, intressien, normien ja identiteetin tuottamista ja rajoittamista. Määriteltyäni ajatuspajat epistেমiseksi yhteisöksi ja uusliberalismin epistemeksi muodostan ensimmäisen hypoteesini, jonka mukaan ajatuspajat voivat käyttää valtaa (uusintaa uusliberalismia) merkityksenannon kautta: rajaamalla mahdollisuuksia, tuottamalla normaalia ja depolitisoimalla totuutta. Nojaan teoriassani erityisesti seuraaviin tutkijoihin: Michel Foucault, Steven Lukes, Michael Barnett ja Raymond Duvall, Stefano Guzzini, Norman Fairclough ja Alexander Wendt.

2.1 Valta: kiistelty käsite

Valta on hyvin kiistelty käsite, sillä siihen liitetään näkemyksiä esimerkiksi yleisestä poliittisesta näkökulmasta, sen tuloksista ja vapaudesta (esim. Haugaard 2002, 2; Lukes 2005/1974, 24, 29–30, 111, 124). Erimielisyyksien syiksi on esitetty sitä, että a) merkitykset riippuvat kontekstista, b) käsite merkitsee monia asioita, joilla ei ole yhteistä nimittäjää ja c) valta sisältää itsessään kamppailun eri määritelmistä. Sillä, mitä ajattelemme vallasta, on merkittäviä vaikutuksia kaikkeen toimintaan, myös valtasuhteiden uusintamiseen. (Mt., 61–63.)

Ristiriidat eivät kuitenkaan tee vallasta turhaa käsitettä, vaikka näin on väitetty (mt., 64). Ristiriitoja ei tule peitellä, mutta on tärkeää määritellä, mitä tutkimuksessa vallalla tarkoitetaan.³⁶ Lukesin (mt., 30) mukaan kaikki valtakäsitykset lähtevät siitä, että A vaikuttaa jotenkin B:hen, mutta erona on se, miten määritellään vaikutuksen merkitys.

Yleinen tapa kuvata eri valtakäsityksiä on nimetä ne vallan eri ulottuvuuksiksi, jotka yksittäisinä ovat liian rajallisia määritelmiä. Lähden siitä, että valta pitää sisällään

---

research/,15.7.2014). Talousongelmia ratkovaa makrotalouden ohjelmaa esitellään kohdassa ”European macroeconomics”. (<http://www.bruegel.org/publications/publication-listing/topic/37-european-macroeconomics/>, 15.7.2014.) Vuodelta 2008 olen valinnut ohjelman ulkopuolelta kaksi kirjoitusta (Pisani-Ferry 2008 ja Véron 2008), sillä ne liittyvät selvästi talouskriisiin.

³⁶ Valtatutkimuksessa tyypillistä on erotella käsitteet ”power to” (puissance, potentia, Macht), joka on kapasiteettina yleisempää mahtia, tuottavaa valtaa ja ”power over” (pouvoir, potestas, Herrschaft), joka on enemmän rajoittavampaa suoraa määräysvaltaa (A → B). Tutkimukseni valta on lähempänä power to -käsitettä. Lukes (1974/2005, 69, 73–74) näkee kuitenkin molempiin käsitteisiin liittyvät ranskankieliset sanat ”pouvoir” ja ”puissance” ja power over -käsitteen olevan vain power to -käsitteen alalaji. Erilaisista valtakäsitysten luokitteluista kts. mm. Mark Haugaard (2002, 2–4) ja Michael Mann (1986, 10–11; 2011, 1). Mannin ideologinen valta on lähellä tässä tutkittua. Ideologisen vallan lähteet ovat normit, esteettiset/rituaaliset käytännöt, merkitys ja tieto. Se yhdistää ihmiset ja antaa ryhmälle sisäistä yhteistä moraalaa. (Mann 1986, 22–23, 519.)

kaikki vallan ulottuvuudet, joita ovat

- 1) ensimmäinen ulottuvuus eli pluralistin³⁷ ja behavioralistin Robert A. Dahlin tunnettu määritelmä vallasta A:n kykynä ”saada B tekemään jotain, jota B ei ilman A:n vaikutusta tekisi” (kts. mt., 16–17)³⁸
- 2) toinen ulottuvuus eli muun muassa Peter Bachrachin ja Morton Baratzin anti-behavioralistinen näkökulma siitä, että valtaa on myös agendan määrittely eli sen, mistä ylipäänsä päätetään (kts. mt., 6)³⁹
- 3) kolmas ulottuvuus eli Lukesin (mt., 12–13, 27, 134) määritelmä vallasta toimijoiden halujen, toiveiden, intressien ja normien muokkaajana
- 4) neljäs ulottuvuus eli Foucault'n (esim. 1976/1998) näkemys siitä, että valta muokkaa myös itse subjektin (kts. Hayward 2000, 4–5).

Ajatuspajojen ja yleisemmin tiedon tuottamisen valta harvemmin perustuu konkreettiseen päätöksentekotilanteeseen tai avoimeen konfliktiin.⁴⁰ Siksi ensimmäinen ja toinen vallan ulottuvuus ovat niiden tutkimista varten liian kapeita, vaikka vallan toisen ulottuvuuden agendan määrittely on yksi näkökulma siihen, levittävätkö ajatuspajat uusliberalismia ainoana mahdollisena talousjärjestelmänä. Mitkä asiat nostetaan ylipäänsä päätettäväksi asioiksi ja mikä on tiedontuottamisen osuus tässä?

Kolmas ulottuvuus tarjoaa hedelmällisemmän lähestymistavan (miten ajatuspajat vaikuttavat siihen, mitä ihmiset näkevät tarpeellisena ja onko tämä luvussa 4 määritellyn uusliberalismin mukaista), mistä tarkemmin luvussa 2.2. Kolme ensimmäistä ulottuvuutta kuitenkin painottaa vallan rajoittavaa puolta. Lähden siitä, että valta ei ole vain rajoittavaa, vaan myös tuottavaa (luvut 2.3 ja 2.5). Barnettille ja Duvallille (2005, 3–4, 12) tuottava valta on yksi vallan neljästä muodosta: se on

³⁷ Lukesin (1974/2005, 16) mukaan on tosin väärin kutsua Dahlia pluralistiksi, koska hänen valtakäsitys voi tuottaa myös ei-pluralistisia johtopäätöksiä riippuen, millaista päätöksentekojärjestelmää analysoidaan.

³⁸ Dahl halusi tutkia valtaa itse toiminnassa toimijan instrumenttina ja kritisoida Charles Wright Millsin ja Floyd Hunterin eliitin valtaa korostavaa tutkimusta (Hayward 2000, 11–12; Lukes 1974/2005, 1–5). Lukesin mukaan (1974/2005, 19) Dahlin valtakäsitys ”keskittyy käytökseen päätöksentekotilanteesta asioista, joihin liittyi havaittava *konflikti* subjektiivisista *intresseistä*, jotka näkyvät poliittisina mieltymyksinä ja tulevat ilmi poliittisessa osallistumisessa”. Vaikka Dahlin valtakäsitystä on kritisoitu liian kapeaksi (minkä Dahl on itsekin myöhemmin myöntänyt) ja valtarakenteita uusintavaksi, on valtatutkimus häntä seuraten keskittynyt paljon analysoimaan, mitä tarkoittaa A:n valta B:hen (Haugaard 2002, 7; Lukes 1974/2005, 38). Tästä tosin useat tutkijat myös tietoisesti haluavat irtautua, kuten Clarissa Rile Hayward (2000, 18, 26).

³⁹ Bachrach ja Baratz kritisoivat pluralisteja siitä, että valta ei näy vain itse päätöksenteossa. Vallalla on toinen ulottuvuus: kuka päättää, mistä ylipäänsä päätetään? Konsensus ei siis ole välttämättä vallasta vapaa. B voi myös olla tekemättä jotain ennakkoidessaan A:n käytöksen. (Kts. Hayward 2000, 15–16; Lukes 1974/2005, 6, 20, 22.) Lukes (mt., 24–45) määrittelee kaksiulotteisen vallan ”huomioivan *päätökset*, jotka estetään tekemästä *mahdollisista asioista*, joissa on havaittavissa oleva konflikti (subjektiivisista) *intresseistä*, jotka näkyvät poliittisina mieltymyksinä ja sub-poliittisina epäkohtina”. Yhteistä ensimmäiseen ulottuvuuteen on painotus konfliktiin, mutta intressien määritelmä on laajempi (mt., 23–24).

⁴⁰ Voisi tosin olla mahdollista tutkia ajatuspajojen tapaamisia päätöksentekijöiden kanssa ja katsoa, onko niillä ollut suoraa vaikutusta päätöksentekoon.

epäsuoraa valtaa toimijoiden subjektiviteetin luomiseen eli merkityksenantoa.⁴¹

Tämä valtakäsitys antaa parhaat eväät tutkimuskysymykseen vastaamiseen. Kuten rakenteellisessa vallassa, valta ei tarvitse selkeää konfliktia (vaikka vastustusta esiintyy), eikä se ole tietyn toimijan toiminnan suoraa tulosta. Toimijat eivät ole enää kohteita, vaan vallan tuotoksia. Oleellista on merkityksenannon, joka tapahtuu diskursiivisten käytäntöjen ja tiedon välityksellä, kautta muodostuvat kyvyt, itseymmärrys (identiteetti) ja intressit. Toimijuuden painottamisesta ei ole siirrytty vain rakenteeseen, vaan edelleen merkityksiin. (Mt. 2005, 20–21.) Tuottavan vallan kautta voi ymmärtää, miten ajatuspajat voivat vaikuttaa uusliberalismin levittämiseen tuottamalla tietoa eli yhtä ainoaa todellisuutta (epistemeä, josta enemmän luvussa 2.6).

Tämä liittyy suoraan kysymykseen rakenteen ja toimijan rooleista. Lähden siitä, että rakenne tuottaa ja rajoittaa toimijoita, jotka taas tuottavat ja rajoittavat rakennetta. Toisin sanoen ajatuspajat tuottavat uusliberalismia (ideoita/rakennetta), joka taas vaikuttaa ajatuspajojen mahdollisuuksiin toimia.

Rakenteen ja toimijoiden suhdetta kuvaa hyvin Guzzini (1993), jonka valtakäsitykseen myös tutkimukseni perustuu. Uusrealistisen valta-analyysin ylittävä Guzzini (mt., 443, 471) ei halua laajentaa vallan määritelmää, vaan hän erottaa toisistaan toimijoihin liittyvän vallan ja rakenteen tuottaman hallinnon (governance).⁴² Valta on ”kyky muuttaa asioita eli käyttää resursseja niin, että ne vaikuttavat sosiaalsiin suhteisiin” ja hallinto on ”toimijoiden välisten käytäntöjen kyky vaikuttaa” käytäntöjen, tapojen, dispositioiden ja identiteetin kautta, mikä pitää sisällään gramscilaisesti⁴³ mahdollisuuksien konstruoinnin ja poststrukturalismin hengessä ennakko-oletusten mobilisoinnin.⁴⁴ Molempien vaikutukset näkyvät sosiaalisessa kanssakäymisessä lopputuloksena, agendana ja neuvotteluina. (Mt., 471–473.)

⁴¹ Globaalin hallinnan tutkimuksessa on vähätelty vallan merkitystä, koska se on nähty yksilotteisesti realismin näkökulmasta (Barnett & Duvall 2005, 2, 6; Hurrell 2005, 33). Tähän Barnett ja Duvall haluavat muutoksen. Heille valta on sosiaalisten suhteiden kautta tapahtuvaa vaikutusten tuottamista, joka muokkaa toimijoiden kykyä määrittää heidän olosuhteensa ja kohtalonsa. (Barnett & Duvall 2005, 3.) Määritelmän ytimessä on, nähdäänkö valta toimijoiden ominaisuutena vai sosiaalisena prosessina (näiden erottelu on lähellä jakoa power over/power to), joka muodostaa toimijat sellaisiksi kuin ne ovat ja ovatko toimijoiden kykyä tuottavat suhteet tarkkoja ja suoria (direct) vai epäsuoria ja levittäytyneitä (diffuse) (mt., 9–10). Muista kuin tuottavan vallan muodoista kts. mt., 3–4. Voi ajatella pakkovallan muistuttavan vallan ensimmäistä, institutionaalisen vallan toista ja tuottavan vallan kolmatta ja neljättä ulottuvuutta.

⁴² Guzzinin mukaan aiemmat valtatulkinnat, kuten epäsuora institutionaalinen valta (Stephen Krasner), ei-intentionaalinen valta (Susan Strange ja Peter Morriss) ja ei henkilöönnä liittyvä valta (Stephen Gill, David Law ja Richard Ashley) on huomioitava, mutta mikään niistä ei yksin riitä (Guzzini 1993, 450–466).

⁴³ Antonio Gramsci tutkimus siitä, miten hegemonian kautta tehtiin ideologia hyväksytyksi (kts. Hobden 2011, 140) auttaa hahmottamaan ajatuspajat yhdeksi keinoksi levittää hyväksyntää.

⁴⁴ Valta on siis tavallaan vallan kaksi ensimmäistä ja osa kolmatta ulottuvuutta ja hallinto loput.

Vallantutkimuksessa on analysoitava sekä valtaa että hallintoa. Valtaa on toimijoiden välisissä suhteissa ja systeemisessä järjestyksessä, joka muodostuu näiden suhteiden seurauksena. Rutiinitoiminta konstruoi ajattelun ja toiminnan horisonttia, joka rajaa toimijuutta ja mahdollisia diskursseja ja käytäntöä (mt., 471, 474). Tähän perustan myös tutkimukseni. En kuitenkaan erottele näitä kahta eri käsitteeksi, vaan liitän molemmat valtaan. Rakenne ja toimijuus ovat tavallaan vallan kaksi kättä. Valta-analyysissa on vain aina tarkennettava, mitä tarkkaan ottaen tutkitaan. Luvuissa 2.2–2.5 käsittelen, mitä rajoittava ja tuottava valta voivat ajatuspajojen vallasta tarkemmin paljastaa.

2.2 Rajoittava valta: Lukes ja kolmas ulottuvuus

Lukes kritisoi kapeaa valtakäsitystä kirjassaan *Power: a Radical View* määrittelemällä vallan kolmannen ulottuvuuden: Valta ei vain vaikuta siihen, toimivatko toimijat kuten haluavat, vaan se myös muokkaa toimijoiden näkemystä heidän haluistaan, toiveistaan ja intresseistään (Lukes 1974/2005, 27, 134).⁴⁵ Lukesin (mt., 12–13) mukaan ”A käyttää valtaa B:hen, kun A vaikuttaa B:hen vastoin B:n intressejä” (kts. myös Hayward 2000 16–17; Haugaard 2002, 38). Valta keskittyy siis päätöksenteon lisäksi poliittisen agendan kontrolliin, olemassa oleviin ja mahdollisiin asioihin, havaittavien lisäksi piileviin konflikteihin ja subjektiivisten lisäksi todellisiin intresseihin (Lukes 1974/2005, 28–29). Valta ei johdu vain yksilön toiminnasta, vaan esimerkiksi periytyneistä rakenteista ja käyttäytymismalleista (Haugaard 2002, 38).

Vallan käyttäjät voivat olla yksilöitä tai yhteisöjä, kuten ajatuspajoja, joiden voi näin ajatella muokkaavaan normeja, arvoja ja intressejä. Valtaa voidaan käyttää tarkoituksella tai ilman tavoitetta. Myös vallan käyttämättömyys on vallankäyttöä. Vallankäytön lopputulokset voivat olla muita kuin tavoiteltuja. Vallankäytön määrä riippuu kontekstista. Se ei koskaan ole täydellistä. (Lukes 1974/2005, 71, 75–76, 151.)

Lukesin (mt., 38) mukaan B voi toimia todellisia intressejään vastaan. Kuka sitten määrittelee, mitkä ovat B:n todelliset intressit? Lukes (mt., 147–148) yrittää vastata tähän täysin onnistumatta: Hänestä käsite on hyödyllinen analyysille, vaikka on vaikea määritellä todellisia intressejä. Oleellista on tietää, miten ”sosialisaatio” tapahtuu. Lukes (mt., 139–141) pitää hyödyllisenä käsitteenä Bourdieu'n maailmankuvaa tuottavaa habitusta, joka ei ole aktiivisen propagandan tuote. Tässä kuitenkin unohdetaan, että se voisi myös olla sitä. Tärkeä on kuitenkin Lukesin (mt., 81) huomio, että vallantutkimus

⁴⁵ Lukesin (1974/2005, 25–27, 39, 42) mukaan Bachrachin ja Baratzin vallan toinen ulottuvuus perustuu liikaa behavioralismiin tai päätöksentekoon, yksilöihin Max Weberin jalanjäljissä, havaittavaan konfliktiin ja oletukseen, ettei ihmisten intressejä ole loukattu vallalla, jos he eivät koe vääryyttä.

ei voi olla arvovapaata, koska siinä otetaan kantaa, mitkä ovat ihmisten todelliset intressit. Myös ”väärällä tietoisuudella” on käsitteenä painolastia. Sen tulisi viitata enemmän valtaan johtaa väärään kuin muiden totuuden tietämiseen. (mt., 149.)

Ajatus todellisista intresseistä ja sen myötä oikeasta totuudesta on Lukesin teorian yksi heikkouksista, jossa hän eroaa esimerkiksi Foucault'n ajattelusta. On hyvä, että Lukes tuo esille sosiaalisen tiedon, mutta oikean ja väärän pohdinnasta on siirryttävä sosiaalisen tiedon ja dominaation suhteen tarkasteluun (Haugaard 2002, 39–40). Lukes jättää myös melko avoimeksi, paljonko vallan kohteilla on valtaa.

Lukesin (1974/2005, 10) tutkimuskysymys ”miten varmistetaan suostuminen ylivaltaan” on kuitenkin ajankohtainen tutkittaessa uusliberalismin leviämistä ja levittämistä. Miksi ne, jotka eivät uusliberalismista hyödy, eivät kapinoi aktiivisemmin? Tätä valottaa vallan tutkiminen intressien asettamisen ja väärän tietoisuuden näkökulmasta. Tässä tiedon tuottamisella on valtaa. Tämä auttaa ymmärtämään myös ajatuspajojen toimintaa.

Lukesin teoria avaa siis vallan ja erityisesti normien rajoittavaa puolta: tuottamalla tietoa voidaan vaikuttaa siihen, mikä nähdään ylipäänsä mahdollisena. Levittävätkö ajatuspajat uusliberalismia ainoana mahdollisuutena? Se ei kuitenkaan avaa vallan tuottavaa puolta. Lukes (mt., 68–69) tosin mainitsee, että sosiaalisen elämän voi ymmärtää vallan ja rakenteen vuorovaikutuksena, jossa toimijoilla on mahdollisuuksia rajojen (mutta vain näiden) sisällä tehdä valintoja. Hän on myös myöhemmin korjannut alkuperäistä ajatteluaan ja korostanut valtaa ei vain kykynä, jota käytetään, vaan pelkkänä kykynä, joka voi myös edistää toisten intressejä⁴⁶. Kyse ei ole yksinkertaisesta vastakkainasettelusta, vaan ihmisten intressit ovat moninaisia. Ylivalta (dominaatio) on vain yksi vallan muoto, johon Lukesin alkuperäinen teoria keskittyi liikaa. (mt., 12–13, 64–65, 108–109.) Ajatuspajojen vallan tarkastelussa tarvitaan rajoittavan vallan lisäksi syvällisempää tuottavan vallan analyysia.

2.3 Tuottava valta

Barnettin ja Duvallin lisäksi tuottavan vallan hahmottamisessa nojaan Haywardiin (2000). Hänelle ei riitä Lukesin hahmottelema Dahlin valtakäsitteen laajentaminen tai ei-intentionaalisuuden ja toimijoiden suhteiden sosiaalisen rakentumisen huomioiva ”vallan kasvot” -tutkimus, joka takertuu edelleen siihen, miten A vaikuttaa

---

⁴⁶ Alun perin Lukes (1974/2005, 34–35) kritisoi Talcott Parsonsin ja Hannah Arendtin valtakäsityksiä, koska he a) eivät olleet kiinnostuneita valtasuhteesta, vaan vallasta kykynä ja b) unohtivat, että ilman intressikonfliktia ei ole valtaakaan. Ilmeisesti siis ainakin ensimmäisen väitteensä suhteen Lukes on muuttanut mieltään.

B:hen ja missä on vapaan toiminnan raja (mt., 14, 18, 26).⁴⁷ Vallan tutkimukselta on ”riisuttava sen kasvat” ja luovuttava käsityksestä, että valta olisi toimijoiden hallussa oleva instrumentti, jolla muutetaan muiden itsenäistä käytöstä (mt., 3, 10).

Valtaa määriteltäessä lähtökohtana ei pidä olla negatiivisen vapauden käsite, vaan kyky toimia ja ne rajat, jotka rajoittavat tai mahdollistavat sosiaalisen toiminnan. Poliittisen vapauden tarkoitus ei ole paeta valtaa, koska vallan luomat rajat eivät koskaan häviä, vaan se on kyky toimia rajojen sisällä ja muokata valtasuhteita. (Mt., 31.)

Haywardin näkee siis vallan tuottavan ja tarpeellisen puolen rajoittavan lisäksi. Vallassa on kyse rajoista, jotka ovat osin ihmistoiminnan tulosta ja jotka rajaavat ja mahdollistavat kaikkien toiminnan eli käytöksen, puheen, uskomukset, järjen ja toiveet kaikissa sosiaalisissa konteksteissa. Rajat sisältävät lakeja, normeja, sääntöjä, symboleja, tapoja, standardeja, identiteettejä ja institutionaalisia järjestelyjä. (Mt., 8, 12, 30.)

Haywardin (mt., 8–9) mukaan vallantutkimuksessa on ollut kolme ongelmaa: Ensinnäkin on oletettu, että jotkut alueet ovat vallasta vapaita. Todellisuudessa poststrukturalismin hengessä valta rajoittaa kaikkia, joten tutkimuskohteena on oltava nämä mahdollisen toiminnan rajat (mt., 27). Foucault'ta seuraten jopa identiteetti on sosiaalisesti konstruoitu (mt., 29–30)⁴⁸. Toiseksi on tutkittu vain vallan jakautumista vaikutusvaltaisen ja voimattoman (powerless) välillä, kun todellisuudessa pitäisi myös, toisin kuin esimerkiksi Lukes ja uusinstitutionalistit, tutkia rajojen vaikutusta vaikutusvaltaiseen. Kolmanneksi ei tule tutkia pelkästään A:n ja B:n vuorovaikutusta, vaan käytäntöjä ja niitä yllä pitäviä instituutioita (määrittelystä kts. mt., 38), jotka vaikuttavat mahdollisuuksiin toimia ja sitä, kuinka paljon mahdollisuuksia toimijoilla on muokata näitä käytäntöjä ja instituutioita. (Mt., 4–5, 8–9, 27, 176.)

⁴⁷ Lukes (1974/2005, 68–69) näkee myös rakenteen rajoina toiminnalle, mutta ne ovat tuottavan sijaan rajoittavia. Vallan ulottuvuuksia kutsutaan välillä kasvoiksi ja erityisesti Hayward (2000) viittaa aikaisempaan tutkimukseen, kuten Lukesiin, vallan kasvoina. Tosin Lukes itse käyttää termiä ulottuvuus, kuten myös minä johtuen Haywardin kritiikistä.

⁴⁸ Yhteistä Foucault'n näkemysten kanssa on muutenkin paljon, kuten se, että valta ei ole vain toimijoiden käytössä. Foucault (1976/1998, 70; 1980i, 201) on todennut, että valtasuhteiden pohjalla ei ole hallitsijoiden ja hallittavien välinen binaarinen vastakkainasettelu, vaan valta tulee ”alapuolelta”. Ihmistoimijat eivät ole vain tuottavan vallan kohteita, vaan sen tuotteita (Hayward 2000, 5–6). Koska valta on päällekkäinen sosiaalisen alueen kanssa, ei ole olemassa tilaa, edes ihmiskehoa, joka ei olisi vallan valloittama ja läpäisemä (Foucault 1980g, 142). Hayward kuitenkin näkee tutkimuksensa eroavan Foucault'sta siksi, että hän arvottaa eri valtasuhteita erilaisiksi perustuen demokraattisiin arvoihin ja normeihin. Hän myös allekirjoittaa Habermasin kritiikin siitä, että foucault'lainen arkeologia ja genealogia keskittyvät liikaa olemassa oleviin sosiaalisiin rajoihin. Habermasin kanssa Hayward on myös yhtä mieltä siitä, että valta pitää nähdä myös mahdollisuutena vaikuttaa toimintansa rajoihin. Habermasille valta on selvästi tuottava resurssi. (Hayward 2000, 6–7.) Tämä on kuitenkin rajoittunut käsitys Foucault'n teoriasta, jossa vallan käyttöön liittyy myös aina vastarintaa, joka luo uutta valtaa (Foucault, 1976/1998, 71; Foucault 1980g, 142; Wickham 1986, 163). Foucault'n tiedon ja vallan suhteella on myös emansipatorisia vaikutuksia: se antaa toimijoille mahdollisuuksia vastustaa valtaa.

Kriittisen valtasuhteiden kuvaamisen tulee kertoa mahdollisuuksista muokata valtasuhteita (mt., 8). Koska valtaa ei nähdä vain negatiivisena, on eroteltava, mitkä valtasuhteet tuottavat poliittista vapautta ja mitkä ylivaltaa, jolloin mahdollisuus vaikuttaa valtasuhteisiin on minimaalinen (mt., 39). On kysyttävä Habermasin hengessä, mikä valta auttaa osallistumisessa normien muotoiluun ja Foucault'n hengessä, mitkä normit on depolitisoitu niin, että ne legitimoivat niiden ylittäjien kurittamisen (mt., 10).

Haywardin lähestymistapa ja kouluja koskeva tutkimus osoittavat, että valta koskee kaikkia ja sitä on kaikkialla, missä on sosiaalista toimintaa, pitäen sisällään ajatuspajat. Ei riitä, että tutkitaan, miten valta on jakautunut toimijoiden (A ja B) välille, vaan minkä mekanismien kautta ajatuspajat määrittävät arvoja, normaaliutta ja merkityksiä. (Mt., 8–9, 118, 64–65.) Uusliberalistisen ajattelun voi nähdä asettavan rajoja ihmisten toiminnalle (miten maailmaa nähdään ja mitä päätöksiä voi tehdä). Ajatuspajoilla ei ole suoraa käskyvaltaa määrätä ihmisiä uskomaan uusliberalismiin. Täten tutkimuskohteena on se, kuinka ajatuspajat käyttävät valtaa (levittämällä ja muokkaamalla ihmisten näkemystä todellisuudesta) eli osallistuvat näiden rajojen tiukimpaan muotoiluun depolitisoimalla eli tekemällä ne ”luonnollisiksi”. Uusintavatko vai vastustavatko ajatuspajat käytäntöjä (uusliberalismin tavoitteita ja standardeja) ja instituutioita (uusliberalismiin perustuvia normeja ja institutionaalisia järjestelyjä)?

Toinen, esimerkiksi jatkotutkimuksen, lähestymistapa olisi arvioida, tuottavatko ajatuspajat poliittista vapautta eli lisäävätkö ne käsitteillä ja tiedolla ihmisten kykyä muokata ja kyseenalaistaa uusliberalismin käytäntöjen ja instituutioiden luomia rajoja.

Tuottavan vallan käsite on diskurssin ja vallan vaikutuksen subjettiin painottamisen vuoksi lähellä Foucault'n määritelmää (luku 2.5) vallasta. Siinä painotetaan rakenteen merkitystä, mutta nähdään myös toimijan vaikutus rakenteen muuttamisessa (Barnett & Duvall 2005, 13). Tätä käsittelen muun muassa seuraavassa luvussa.

2.4 Kehämäinen valtakäsitys: valta tuottaa ja rajoittaa

Valta rajoittaa ja tuottaa: ajatuspaja käyttää valtaa kykynä muokata yhteiskuntaa, joka samalla muokkaa ajatuspajaa, joka on myös vallankäytön kohde. Rakenne siis vaikuttaa toimijaan rajoittavasti ja tuottavasti ja toimija samoin rakenteeseen. Logiikka ei ole suoraan kausaalista, vaan ajatuspajalla on valtaa muokata omaa todellisuuttaan.

Ontologisena näkökulmani on sosiaalinen konstruktionismi, jossa todellisuus nähdään

kielen rakentamana ja näkökulmaan sekä valtaan sidottuna (Lämsä & Tiensuu 2000, 7, 11). Sosiaalisesti konstruoidut merkitys ja tieto rakentavat sosiaalista maailmaa (Guzzini 2007, 24–25). Näkökulma sopii tutkimukseeni ajatuspajojen (aktiivisesta) vallasta todellisuuden luomisessa. Miten rajataan näkemystä mahdollisista maailmoista eli todellisuudesta? Mikä on tiedon asema tässä?

2.4.1 Konstruktionismi

Jotta voidaan tutkia konstruktiota, on voitava tutkittavaa asiaa pitää mahdollisesti väistämättömänä (Hacking 1999/2009, 28). Koska uusliberalismi on luonnollistettu hegemoniseen, lähes kyseenalaistamattomaan asemaan ja se toisaalta ei ole ihmisistä riippumatonta, on mielekästä tutkia, millainen sosiaalinen konstruktio se on.

Jotta vältettäisiin konstruktionismi⁴⁹-termin epämääräinen käyttö (vrt. mt., 59, 65) tukeudun määrittelyssä Ian Hackingiin (mt., 77), joka tarkoittaa

[...] konstruktionismilla (tai sosiaalisella konstruktionismilla, jos joskus on tarpeen painottaa sosiaalista) monenlaisia sosiologisia, historiallisia tai filosofisia projekteja, jotka pyrkivät esittelemään tai analysoimaan todellisia, historiallisesti paikannettavia sosiaalisia vuorovaikutuksia tai kausaalisia reittejä, jotka johtivat tai olivat osallisina jonkin nykyisen olion tai tosiasian syntymiseen.

Konstruktionismin ydin on tietoisuuden lisääminen ja sen vapauttava osoittaminen, että tosiasiat eivät ole väistämättömiä (mt., 14–15, 20). Kyse ei ole varsinaisesti tosiasioiden kumoamisesta, vaan niiden naamioiden riisumisesta: tällöin viedään väitteiltä niiden funktio (mt., 82–84, 86). Kyse ei ole siitä, onko uusliberalistinen tulkinta väärin, vaan, miten sitä on käytetty hyväksi ja ketkä olivat uusliberalismin syntymisen takana?

Konstruktionistit näkevät, että ”totuuksiin” (esimerkiksi tieteessä) voi päätyä erilaisia reittejä pitkin, luokitukset ovat ihmisten luomia ja että ”faktojen” vakaus perustuu ympärillä olevaan kaanoniin (mt., 282–283). Faktoja siis tuotetaan.

Konstruktionismi kyseenalaistaa ”faktat”: vaikka on olemassa faktoja ilman ihmisen hyväksyntää (esimerkkinä kivi), niin luonnollisina pidetyt sosiaaliset faktat riippuvat ihmisten toiminnasta. Kiinnostuksen kohteena ovat, miten uskomukset ja käytännöt muokkaavat tapahtumien kulkua, millaisia merkityksiä asioille annetaan ja miten nämä vakiinnutetaan politiikalla. Historiallinen ja kulttuurinen tieto mahdollistaa yksilöille todellisuuden rakentamisen ja merkityksen antamisen. (Barnett 2011, 154–157.)

---

⁴⁹ Eri konstruktionismin suuntausten yhteisistä piirteistä kts. Barnett 2011, 150.

Oleellista on, että konstruktionismi laajentaa vallan käsitystä: (ajatuspajojen) ideoilla on myös valtaa, ei vain materiaalilla. Vallassa on kyse tiedosta, merkityksenannosta ja identiteettien rakentamisesta, jotka rajoittavat toimintamahdollisuuksia. (Mt., 157.) Konstruktionismissa ei ole yhtä ainoaa valtakäsitystä, mutta se muistuttaa valta-tutkimusta kyseenalaistamalla vallitsevan tilan.⁵⁰ Myös vallan määrittely on poliittista todellisuuden luomista. (Guzzini 2007, 24, 31, 35, 40.)

Konstruktionismin suuntauksille yhteistä on kiinnittyminen holismiin (toimijat joutuvat toimimaan rakenteessa, mutta heillä on myös jonkin verran tilaa toimia) ja idealismiin (materiaalinen maailma riippuu ideoista ja tulkinnoista). Myös tutkimukseni pohjana on holismi (kulttuuri määrittää tietoa) ja metodologisena taustana on idealismi eli aineistolähtöinen ymmärtäminen. Epistemologisena lähtökohtanani on diskurssianalyysistä tuleva idealismi eli tiedon relatiivisuus sekä sitoutuminen aikaan ja paikkaan ja arvovapaan tiedon mahdottomuus.

Ensiksi on kysyttävä, minkä konstruoimista tutkitaan (Hacking 1999/2009, 48). Uusliberalismia ei voi lähestyä pelkkänä ideana, vaan se vaikuttaa myös sosiaalisen todellisuuden järjestymiseen, esimerkiksi kansainvälisten instituutioiden muodossa.

Miten konstruointi sitten tapahtuu? Ihmisten merkityksenannon lisäksi on huomioitava rakenteiden vaikutus.⁵¹ Rakenteet tekevät tietyn käytöksen mahdolliseksi ja sisäistetyt normit muokkaavat käytöstä, intressejä ja identiteettiä (Barnett 2011, 158, 161). Onko ajatuspajoilla tiedon levittäjinä tällaista (tietoista) rakenteellista tai normatiivista valtaa?

Wendt (1999/2003) tarkastelee myös rakenteen ja toimijan suhdetta. Hän muistuttaa siitä, että rakenne ei selitä kaikkea: myös toimijalla, kuten valtiolla, on tietty valta muokata itse rakenteita samalla, kun rakenteet rajoittavat ja muokkaavat toimijoita (kts. Barnett 2011, 151–152).⁵² Hänen valtakäsityksensä on siis selkeästi kehämäinen (kuten

---

⁵⁰ Guzzinin (2007, 23, 31) mukaan konstruktionistit usein tukeutuvat Lukesin ja Foucault'n valtakäsitysten yhdistelmään, jossa huomioidaan myös ei-intentionaalinen ja ei henkilöön suoraan liittyvä valta sekä asioiden luonnollistaminen. Konstruktivistinen valta-analyysi avaa metateoreettiset oletukset käsitteen takana, mitä valta saa aikaan ja miten se on historiallisesti muotoutunut (mt., 23, 31, 37).

⁵¹ Barnett (2011, 151–152) nostaa tässä esimerkiksi Richard Ashley'n uusrealismin kritiikin.

⁵² Wendt näkee itsensä ”maltillisena” konstruktivistina. Wendtin (1999/2003, 1) mukaan konstruktionismia voisi kutsua strukturalistiseksi idealismiksi. Kuten muut konstruktionistit hän korostaa ideoiden merkitystä maailman ja toimijoiden identiteettien sekä intressien (jotka puolestaan konstituivat valtaa) muodostamisessa ja kritisoi näin uusrealistien sekä uusliberalistien materialistista lähestymistapaa (mt., 1, 4, 135). Wendt (mt., 10–12, 139) korostaa myös holistisesta ja systeemitheoreettisesta näkökulmasta rakenteiden, eli ideoiden, intressien ja myös materian, selittävää vaikutusta, mutta hän ei

minulla) korostaessaan monia konstruktionisteja enemmän toimijuutta (Wendt 1992). Wendt jopa kehottaa keskittymään uudelleen yksilöihin kansainvälisen politiikan tutkimisessa (kts. Albert & Cederman 2010, 19).

Wendt (1999/2003, 40, 68, 90–99) eroaa kaikkein tiukimmasta konstruktionismista myös siinä, että vaikka hän korostaa postpositivistisen ontologian hengessä sosiaalisten asioiden koostuvan ideoista, on materiaalilla merkitystä todellisuuden luomisessa.⁵³ On olemassa siis materiaalista totuutta, mutta siitä ei voi tietää suoraan ilman tiedon toimintoja (mt., 77). Wendtin (mt., 39–40, 50–51) epistemologia on positivistinen ja tieteelliseen realismiin perustuva: vaikka kielestä itsenäinen maailma ei ole suoraan havainnoitavissa, voivat tieteen teoriat viitata tähän maailmaan ja tarjota siitä tietoa. On luotettava luotettavaksi osoittautuneisiin teorioihin. Sosiaalisia konstruktioita, kuten yhteiskuntaa, voi siis selittää. (Mt., 58–59, 72.)

Wendtin tavoin lähdän siitä, että todellisuus koostuu muustakin kuin ideoista. Tästä maailmasta ei kuitenkaan voida tietää suoraan. Tieteen kautta päästään kuitenkin lähelle sitä, joten tutkimus ei ole turhaa. Valtakäsitykseni on myös kehämäinen. Ajatuspajoja voidaan lähestyä joko rakennetta tuottavina toimijoina tai niiden tuottamaa tietoa rakenteena, joka vaikuttaa toimijoihin. Niiden tuottamat asiat luovat uusia mahdollisuuksia ja rajaavat toisia pois: eli ne eivät vain vaikuta nykyisiin tosiasioihin ja tiedon sisältöön, mutta myös tosiasioiden mahdollisuuteen eli maailman luonteeseen. Luokitukset voivat muuttaa myös käsitystä itsestämme. (Hacking 1999/2009, 182–183, 232–233.) Ajatuspajojen tuottama tieto voi siis muokata identiteettejä ja intressejä.

2.4.2 Fairclough: kielen ja totuuden dialektiikka

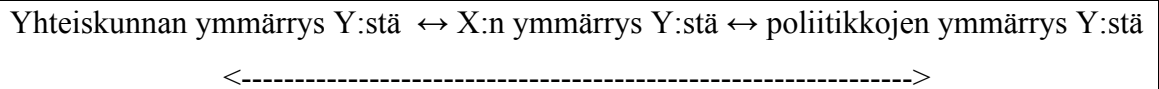
Myös kriittinen diskurssianalyytikko Fairclough näkee tutkimukseni tavoin vallan kehänä: toimijalla on valtaa muokata rakenteita ja rakenteilla valtaa suhteessa toimijaan. Kun tutkitaan ajatuspajojen tuottamaa todellisuuden luomista, on hedelmällistä ammentaa Fairclough'n teoriasta, joka painottaa todellisuuden ja kielenkäytön dialektisuutta. Kieli ei vain muovaa uutta luoden tai säilyttäen yhteiskuntaa, vaan myös muovautuu yhteiskunnallisesti. Kielenkäyttö siis perustuu diskurssijärjestykselle ja samalla muovaa sitä (Fairclough 1995, 11; Fairclough 1995/1997, 75–76). Näin voidaan ajatella, että ”todellisuus” (tai ennemminkin ymmärrys siitä) luo politiikkaa ja toisin päin.

---

näe rakenteen selittävän kaikkea: toimijat vaikuttavat rakenteeseen ja toisin päin (mt., 12, 108). Vaikutukset eivät ole vain kausaalisia (”miksi” eli x vaikuttaa y:hyn), vaan myös konstitutiivisia (”miten” eli x ja y ovat olemassa vain yhteydessä) (mt., 78).

⁵³ Tosin useat konstruktionistit, kuten mainittu, myöntävät sosiaalisen asioiden ulkopuolisen todellisuuden juontuvan materiasta (Barnett 2011, 154–157).

Analyysini perustuu siten ajatukselle, että ajatuspaja X:n ymmärrys asiasta Y (rahoitus- ja velkakriisin ratkaisemisesta) vaikuttaa yhteiskunnan ymmärrykseen siitä Y:stä ja myös toisin päin. Poliitikassa hegemonista ajattelutapaa ovat luomassa esimerkiksi poliitikot, joten kaavaan voidaan ottaa mukaan myös X:n ymmärryksen vaikutus poliitikkojen näkemykseen Y:stä (ja myös toisin päin) (kuvio 2).

Kuvio 2. Tiedon muodostuminen (itse laadittu kuvio)

Yllä olevasta kuviosta 2 keskityn nimenomaan X:n (ajatuspajan) ymmärrykseen Y:stä (rahoitus- ja velkakriisin ratkaisemisesta) olettaen, että tällä on vaikutusta kolmeen yhdensuuntaiseen nuoleen, jotka menevät X:stä poliitikkoihin tai muihin päätöksentekijöihin, X:stä yhteiskuntaan ja poliitikoista yhteiskuntaan ("todellisuus"). Toki on muistettava, että poliitikkojen ja yhteiskunnan ajatteluun vaikuttavat tietysti monet muutkin tahot kuin X. Todellinen vaikuttaja saattaa olla myös jokin välikäsi, kuten media. Median edustajilla on voinut olla sama käsitys Y:stä jo ennen X:ää, joten he ovat vieneet sanomaa riemulla eteenpäin. Muut nuolet ovat analyysissa taustalla. X:n näkemys Y:stä ei tietenkään muodostu tyhjiössä. Ajatuspajoja on perustettu varta vasten viemään eteenpäin tiettyjä ideoita.

Kuten Wendt, näkee Fairclough kuitenkin, että on olemassa diskurssin ulkopuolista maailmaa. Hän nojaa kriittiseen realismiin, joka tarjoaa hyvän synteesin ideoiden vahvasta, mutta rajallisesta selitysvuimasta (Torfing 2005, 6–7).

2.4.3 Kriittinen realismi: todellisuus materiaa ja ideoita

Onko olemassa muuta todellisuutta kuin ajatuspajojen tuottamat ajatukset? Kriittisen realismin ontologia on realistista ja epistemologia positivismia kritisoiden relativismia: Maailma on todellinen ja itsenäinen suhteessa tutkijaan paitsi ihan pieneltä osin. Uskomukset ovat sosiaalisesti tuotettuja ja riippuvat kontekstista. Todellisesta maailmasta on kuitenkin Wendtin ajattelun tavoin mahdollista muodostaa selittämällä ja ymmärtämällä hyvin perusteltuja malleja. (Patomäki 2002, xiii, 8–9, 40, 72.) Merkitykset muodostuvat sosiaalisessa maailmassa, mutta kausaliiteeteilla ja rakenteella on silti asemansa.⁵⁴ Kehämäistä valtakäsitystä mukaillen rakenne on perusta toiminnalle,

⁵⁴ Kausaliiteetissa INUS-mallin ("cause is an Insufficient but Non-redundant element of a complex that is itself Unnecessary but Sufficient for the production of a result") mukaisesti syy on ei-riittävä mutta välttämätön osa olosuhteiden kokonaisuudessa, joka on ei-välttämätön mutta riittävä lopputuloksen aikaansaamiseksi. Tämä kausaalinen kokonaisuus tai kompleksi pitää sisällään toimijoita, sääntöjä, resursseja, toimintaa ja käytäntöjä. (Patomäki 2002, 76, 78.) Patomäen (mt., 117) mukaan tämä kompleksi

mutta vaikutusta ei ole ilman toimintaa. (Mt., 5, 102.)

Kriittinen realismi soveltuu hyvin ajatuspajojen tiedon vallan tutkimiseen, koska se paljastaa totuudesta olevan useita eri versioita (Patomäki 2002, 9–10). Wendtin ajattelu ja Heikki Patomäen kriittinen realismi tiivistävät hyvin tutkimukseni lopullisen ontologisen ja epistemologisen näkökulman: todellisuus koostuu myös materiasta, mutta lähinnä ideoista. Maailmassa on joitain “tosiasioita” kielen ja vallan ulkopuolella. Tästä todellisuudesta emme voi suoraan tietää, mutta tutkimusta kannattaa tehdä, koska se vie lähemmäs totuutta. Ajatuspajat viittaavat johonkin todelliseen maailmaan, mutta ensisijaisesti ne luovat sitä itse kielen kautta. Ne eivät voi myöskään väittää kuvaavansa suoraan todellisuutta. Ne ovat vallankäyttäjiä, joiden levittämää tietoa ei tarvitse ottaa suoraan totuutena. Systemaattinen tutkimus voi auttaa jäsentämään ajatuspajojen totuusväittämien suhdetta todelliseen maailmaan.

Kriittinen realismi auttaa siis ratkaisemaan konstruktionismiin ja jälkistrukturalismiin liitetyn relativismin ongelman. Konstruktionistit ovat taipuvaisia luopumaan kausaliteetista ja väittämään, että tosiasiat perustuvat vain representaatioille (Hacking 1999/2009, 56; Marsh & Furlong 1995/2002, 39). Toisaalta esimerkiksi konstruktionisti Peter Haas (1990, xxiii, 52) näkee, että on olemassa totuus, josta on vaikea saada tietoa. Konstruktionismin relativismi liittyy usein sosiaalisiin faktoihin, joihin se kuuluukin.⁵⁵

Valaiseeko kriittinen realismi myös toimijuuden ja rakenteen suhdetta? Stuart McAnullan (1995/2002, 273) mukaan toimijuuden ja rakenteen suhteen luonteeseen ei ole olemassa ratkaisua, mutta sitä on kuitenkin käsiteltävä. Hänen mukaansa muun muassa Anthony Giddensillä on kehämäistä lähestymistapaani muistuttava dialektinen tulkinta: rakenne vaikuttaa toimijaan ja toisinpäin. Giddensia on kuitenkin kritisoitu empirian mahdottomuudesta sekä toimijuuden ja rakenteen sekoittamisesta yhdeksi, kolikon kahdeksi puoleksi.⁵⁶ (Mt., 278–280.) Tutkija joutuu edelleen lähtemään rakenteesta tai toimijasta (Kessler & Kratochwil 2010, 26–27).

---

tuottaa sosiaalista rakennetta, joka tarkoittaa tietyn käytännön ulkoisia ja sisäisiä suhteita. Sisäisten suhteiden (A ei olisi mitään, jos B ei olisi siihen siinä suhteessa kuin on) analysoimiseksi tarvitaan käytännön ja kommunikatiivisen toiminnan teoriaa. Ulkoisten suhteiden, jotka ovat sattumanvaraisia, analyysi vaatii sosiaalisen toiminnan teoriaa (mt., 102, 105, 107–108). Kausaalisen kompleksin lisäksi on tutkittava ei-haluttuja seurauksia ja aikaan sekä paikkaan liittyviä suhteita ja kerrostumia (mt., 119). Patomäki (mt., 74) kritisoi tosin Wendtia eri tasojen käyttämisestä analyysissa.

⁵⁵ Konstruktionistien epistemologia on puolestaan postpositivistinen, konstitutiivinen (erona kausaalisuuteen) ja anti-foundamentalistinen (asioilla ei olemassa olevia perusteluita, jolloin faktat eroavat eri teorioiden kesken ja on siis tutkittava, miten ne artikuloidaan) (Hansen 2011, 168–169).

⁵⁶ Giddensia on myös kritisoitu konfliktin vähättelystä johtuen yhteisymmärryksen painottamisesta. Haugaard näkee, että Foucault tuo paremmin esille merkitysten takana olevat valtarakenteet. (Haugaard 2002, 150.) Giddensin valta on transformatiivinen kyky eli kyky tuottaa tuloksia (Patomäki 2002, 112).

McAnulla näkee kriittisen realismin, erityisesti Margaret Archerin morfogeneettisen lähestymistavan, selkeyttävän toimijuuden ja rakenteen suhdetta. Archerin mukaan rakenne ja toimijuus ovat eri asia ja ne toimivat eri tavoin. Ne ovat myös eriaikaisia: rakenne vaikuttaa ensiksi toimijoihin (intresseihin ja toimintaan), jotka sitten vaikuttavat rakenteeseen, joka voi myös muuttua. (Kts. McAnulla 1995/2002, 285–287.)

Uutta muihin teorioihin on se, että Archer korostaa ideoiden merkitystä. Toimijuuden ja kulttuurin suhde on analyttisesti samanlainen kuin rakenteen ja toimijan, mutta ne eroavat ontologisesti: rakenne on materiaa ja kulttuuri ideoita. Sykli on siis samanlainen: kulttuurisen kontekstin (esim. ideologia) jälkeen tulee sosiokulttuurinen vuorovaikutus eli toiminta, jolla voi haastaa kulttuuriset normit. Toiminta saattaa muuttaa kulttuurista kontekstia. (Kts. mt., 287–288.) Syklit kohtaavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa toimija kohtaa sekä rakenteen että kulttuurin vaikutuksen (kts. mt., 290).

Archerin teoria on hyödyllinen, sillä se huomioi ideoiden vallan, selkeyttää käytännön analyysin rakennetta ja irtaantuu ”muna-kana” –ongelmasta. Rakenteen oletetaan olevan syklissä ennen toimijuutta. Vaikka vielä olisi tarkennettava kulttuurin ja rakenteen suhdetta, voin lähteä siitä, että tutkittavana on tieto/totuus (kulttuurinen konteksti) uusliberalismin muodossa ja se miten ajatuspajat sitä uusintavat tai muokkaavat.

Oliver Kessler ja Friedrich Kratochwil (2010, 27–29) kritisoivat tätä näkökulmaa perinteisestä ja yksinkertaisesta kausaalisuudesta (jokin asia aiheuttaa toiminnan), joka ei kuvaa toimijuuden ja rakenteen monimutkaista suhdetta. Suhteessa kyse ei ole suljetusta systeemistä, jossa muutos tapahtuu suoraan. Tämä on totta, mutta Archerin näkökulma selkeyttää analyysia, vaikka mielessä on pidettävä, että sykli on loputon.

Lähden siis samasta näkökulmasta kuin Mark Bevir ja Rod A.W. Rhodes (1995/2002, 139), joiden mukaan rakenteen vaikutus ei sulje pois toimijuutta.⁵⁷ Eri toimijat toimivat eri tavoin, vaikka toimivatkin samassa ympäristössä. Tähän Foucault saattaisi vastata, että kyse on siitä, että (mikro)valta muokkaa yksilöä.

2.5 Michel Foucault: tieto ja tuottava valta

Myös Foucault'lle (1976/1998, 62–64, 70; 1980b, 91–92; 1980c, 119; 1980e, 59; 1980h, 159) valta on kehämäisen käsitykseni tapaan alistamisen sijaan tuottavaa: hän korostaa

⁵⁷ En kuitenkaan jaa sitä käsitystä, ettei tällöin pitäisi puhua episteemien, kielen tai diskurssien vallasta, vaan traditioista, joiden taustana on uskomuksia ja jotka eivät suoraan määrää toimien sisältöä (Bever & Rhodes 1995/2002, 140). Episteemit, kieli ja diskurssit antavat myös toimijoille liikkumavaraa.

sitä, miten valtaregiimit ja episteemit luovat yksilöitä ja heidän halujaan (kts. Bevir & Rhodes 1995/2002, 138). Hänen on nähty käänteentekevästi tuovan vallalle tavallaan neljännen ulottuvuuden: valta ei vain rajoita toimintaa ja luo agenda, vaan luo koko subjektin eli myös Lukesin mainitsevat todelliset intressit (Hayward 2000, 5–6). Valta tuottaa tietoa, subjekteja, biovallan kautta ihmisruumiin tai esimerkiksi seksuaalisuutta (Foucault 1980c, 125; Foucault 1980d, 51; kts. Hansen 2011, 171; Lindroos 2008, 199).⁵⁸ Valta ei ole instituutio, rakenne tai tietty poliittinen voima/mahti, vaan monimutkaisia strategisia ihmisten välisiä tuottavia suhteita. Se on peli, joka kamppailuilla ja loputtomilla ristiriidoilla muuttaa, vahvistaa ja kääntää voimasuhteita. (Foucault 1976/1998, 69–70; Foucault 1980i, 198; kts. Gordon 1980, 236; Lindroos 2008, 198.)

Valtaa ei hankita tai omisteta, vaan käytetään (Foucault, 1976/1998, 70; Foucault 1980b, 99; kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 135). Valta ja tieto eivät toimi yksin, vaan on tutkittava niiden käyttöä erityisesti niiden ääripäässä: teknologioita, mekanismeja, mikrosuhteita, strategioita, diskursiivisia käytäntöjä⁵⁹ ja miten uhkaavat diskurssit (kuten uusliberalismia vastustavat) pidetään kontrollissa (Foucault, 1976/1998, 75–76; Foucault 1980b, 96–97; Foucault 1980c, 116; Foucault 1980i, 199; Foucault 2007, 60; kts. Barrett 1991, 136; Bevir & Rhodes 1995/2002, 138; Lindroos 2008, 197, 200–202).⁶⁰ Näin myös ajatuspajojen kohdalla: millaista tietoa luokituksineen ja normeineen ne tuottavat? Vallan muotoja ja tekniikoita (yhteydet, kuka, miten, mistä puhuu, diskurssit ja mitkä instituutiot kannustavat) tutkimalla löytyy vallan tuottava puoli ja tiedontahto, joka tukee diskursseja ja toimii niiden välineenä (Foucault 1976/1998, 17–18, 41–42).

Vallan käyttöön liittyy aina vastarintaa, mutta se ei ole vallalle ulkopuolista ja se luo uutta valtaa (mt., 71; Foucault 1980g, 142; kts. Wickham 1986, 163). Jos valtaa kulkee

---

⁵⁸ "[V]allan tehtävänä on kiihottaa, vahvistaa, valvoa, ohjailla, lisätä ja järjestää alistamiaan voimia. Sen päämääränä on tuottaa voimia, kasvattaa niitä suuremmiksi ja komentaa niitä, eikä suinkaan estää niitä, panna polvilleen tai tuhota niitä" (Foucault, 1976/1998, 97). Foucault käyttää usein vallasta termiä "pouvoir" kuitenkin viittaamatta jaottelun "power to" (puissance)/"power over" (pouvoir) rajoittavampaan suoraan valtaan (power over), johtuen ehkä siitä, että hänelle valta on aina tuottavaa. Foucault'n valtakäsitys on selkeästi lähempänä käsitettä power to. Subjektin muodostumisesta Foucault kutsuu termillä "assujetissement" (kts. Lukes 1974/2005, 95). Tämä viittaa alistumiseen johonkin tiettyyn muottiin, joten valta on prosessissa keskeisessä osassa. Myös aiemmin käsitellyt Hayward, Barnett ja Duvall korostivat vallan luovan toimijan (identiteetin, intressit, kyvyt). Lisäksi esimerkiksi Judith Butler näkee diskursiivisten käytäntöjen luovan identiteetin (kts. Hansen 2011, 176). Se miten määrittelemme muut vaikuttaa siihen, miten näemme itsemme.

⁵⁹ "Diskursiivinen käytäntö on kokonaisuus nimettömiä, historiallisia, aina ajassa ja tilassa määräytyneitä sääntöjä, jotka ovat määritelleet lausumisfunktion toimintaehdot annetulla aikakaudella ja annetulla yhteiskunnallisella, taloudellisella, maantieteellisellä tai kielellisellä kentällä" (Foucault 1976/1998, 155).

⁶⁰ Foucault'n (1975/1980, 41) mukaan "[v]altaa ei käsitetä omaisuudeksi vaan strategiaksi ja että sen alustuskeinojen ei katsota olevan 'anastamista', vaan eräänlaista valmiutta, tiettyä taktiikkaa ja tekniikkaa, toimintaa". Foucault (1980a, 188; 1980b, 96–97) ei tutki toimijoiden intentioita tai intressejä. Olisi kiinnostava tutkia ajatuspajojen intentioita, mutta keskityn itse vallan käyttöön.

ylhäältä alas, tulee sitä myös alhaalta ylös (Foucault, 1976/1998, 70; Foucault 1980i, 201). Valta ei ole yksisuuntainen riippuvuussuhde, vaan sitä on kaikkialla, kaikissa suhteissa, ajoissa ja paikoissa (Foucault, 1976/1998, 70; kts. Barrett 1991, 134). Siitä ei voi vapautua, mutta sen edessä ei ole voimaton (Foucault 1980g, 141–142).

Alistamisen ja riiston sijaan valta on siis monimutkaisempi prosessi, jossa kaikki sen piirissä on valjastettu mukaan sen toimintaan (Rabinow 1989, 20). Vaikka valta ei kiellä suoraan, on se tuottamisen lisäksi kuitenkin pakottavaa (kts. Dreyfus and Rabinow 1982, 135). Kehämäisen valtakäsityksen tapaan Foucault (1980 b, 98) näkee, että yksilö, kuten ajatuspaja, on vallan tuotos ja samalla sen väline. Subjektilla on roolinsa vallassa. Valta siis sekä tuottaa että alistaa (Lukes 1974/2005, 90).

Foucault painottaa tosin tutkimustani enemmän toiminnan raameja eli vallan (kontekstin/rakenteen/diskurssin/olemassa olevien merkitysten) vaikutusta subjektin muodostumiseen (kts. Bevir & Rhodes 1995/2002, 138). Hän haluaa paljastaa ne säännöt, joiden mukaan on toimittava ja puhuttava (kts. Barrett 1991, 126).

Foucault'ta onkin kritisoitu antihumanistina subjektin toimijuuden mahdollisuuksien vähättelemisestä (mm. mt. 65; Bevir & Rhodes 1995/2002, 138; Giddens 1987, 98; Guzzini 1993, 471). Michèle Barrettin (1991, 146) mukaan Foucault'ta on kutsuttu poststrukturalistiksi, koska hän korostaa subjektin olevan vallan muodostama ja kritisoi suvereenin subjektin selitysvoimaa. On kuitenkin tärkeää muistaa, että Foucault (2007, 150) itse painottaa, ettei ole strukturalisti ja haluavansa tutkia nimenomaan subjektin muodostumisen historiaa⁶¹. Tapahtumat ovat tärkeitä, eivät vain rakenteet (Foucault 1980c, 114). Foucault (1969/2005, 270) toteaa, ettei ole kieltänyt diskurssin muuttamisen mahdollisuutta. Toisin kuin kritiikki antaa ymmärtää, antaa Foucault siis tilaa subjektin toimijuudelle, vaikka hän ei anna tilaa vapaalle tahdolle. Myös Lukes (1974/2005, 95–96) myöntää tämän: Foucault näkee olemassa olevan aina vastarintaa ja toimijoiden valinnanmahdollisuuksia. Painotan kuitenkin analyysissäni Foucault'ta vahvemmin toimijoiden vaikutusta valtarakenteisiin.

Tutkimalla ajatuspajojen diskursiivista toimintaa löytyy siis tiedontahto eli yrittävätkö ne tuottaa uusliberalismia. Seuraavaksi katson tarkemmin, miten Foucault'n

---

⁶¹ Foucault'n (1969/2005, 27) arkeologia eroaa strukturalismista. Hubert Dreyfusin ja Paul Rabinowin (1982, 53–55) mukaan Foucault ei näe kokonaisuuden olevan osasten summa, vaan enemmän, sillä se ei vain määritä osasen identiteettiä, vaan ylipäänsä niiden olemassaolon mahdollisuuden. Suhde strukturalismiin jää kuitenkin epäselväksi, sillä Foucault ei vastaa, onko diskurssien muutosten takana sääntöjä ja toisaalta arkeologia muistuttaa strukturalismia hylkäämällä merkityksen antavan subjektin roolin. Tuolloin Foucault vielä uskoi voivansa eristää diskursiivisen muodostelman muusta kontekstista, mikä korjaantui myöhemmin. (Mt., 57–58, 73–74.)

arkeologiset käsitteet ja käsitys vallasta ja tiedosta tukevat tutkimustani.

2.5.1 Arkeologia: ulos suljetut tekijät

Foucault'ille oli tyypillistä muuttaa ajatteluaan vuosien varrella (Barrett 1991, 144; Foucault 1969/2005, 30). Hänen tuotantonsa on karkeasti jaettavissa kahteen jaksoon: tiedon arkeologiaan ja vallan genealogiaan.⁶² Mitä annettavaa niillä on tutkimukselleni?

L'archéologie du Savoirin (Tiedon arkeologia, 1969) arkeologiassa Foucault ei tyydy enää asioiden uudelleenjärjestämiseen, vaan hän tutkii niiden muodostumisen tapoja diskurssien kautta. Diskurssista normaaliuden nimissä ulos suljetut tekijät kertovat kulttuurista yhtä paljon kuin sisään laitetut tekijät (kts. Lindroos 2008, 189–190, 193–194). Hän siis analysoi tarkasti sitä, miten todellisuutta tuotetaan, mikä tekee arkeologiasta kiinnostavan tutkimustyölleni (Gordon 1980, 244).

[Arkeologia] tarkoittaa ainoastaan yhtä sanallisten performanssien analyysisuunnista; erään tason, lausuman ja arkiston tason, erittelyä. Se tarkoittaa erään alueen, lausumallisten säännöllisyyksien ja positiviteettien alueen, määrittelyä ja valaisemista; sellaisten käsitteiden, kuten muotoutumissääntöjen, arkeologisen johtamisen, historiallisen a priorin tutkimista. (Foucault 1969/2005, 215, 266–267.)

Foucault'n (mt., 258) tarkoituksena on osoittaa, että kielellisten rakenteiden metodien rinnalle voidaan ottaa lausumien ja diskurssien analyysi. Diskurssit eivät ole riippumattomia. Diskursiivisten käytäntöjen uumenissa on järjestelmiä, jotka tekevät lausumista tapahtumia ja asioita ja joiden kokonaisuutta kutsutaan arkistoksi. Arkisto säilyttää järjestyksessä lausumat, vaikuttaa niiden muotoutumiseen ja määrää, mitä on mahdollista sanoa. Näitä käytäntöjä arkeologi kuvailee. (Mt., 170–172, 174.)

Käytännössä siis Foucault (mt., 107) irtaantuu tiedon auktoriteeteista pohtimaan diskurssin muotoutumisen sääntöjä itsessään: kohteiden ilmaantumisjärjestelmää, lausumistapojen esilletuloa ja jakaantumisesta, käsitteiden panemista paikalleen ja strategisia valintoja. Hän ei yritä löytää aatehistorian tavoin lausuman piilotettua viestiä, vaan kytkeytymistä toisiin lausumiin ja mitä suljetaan pois sekä minkälaisia katkoksia tapahtuu (mt., 41–42, 46, 219). Näitä rajauksia ja epäjatkuvuuksia kannattaa tarkkailla myös uusliberalismia ja ajatuspajoja tarkasteltaessa. On myös järkyttävä kyseenalaistamattomat synteetit ja jatkuvuudet ja tutkittava niiden rakentaminen (mt., 39–40). Näin päästään irti uusliberalismin näennäisestä ilmeisyydestä. Arkeologia on käytännöllinen tapa avata näennäisiä totuuksia paljastamalla diskurssin muotoutuminen.

⁶² Foucault'n alkuvaiheen ajattelusta ja siirtymisestä hermeneutiikasta kohti strukturalismia kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 3–14, 16–17; Foucault 1969/2005, 28–29; Gordon 1980, 243; Lindroos 2008, 188.

2.5.2 Analyttiset käsitteet: diskurssi, diskursiivinen muodostelma, lausuma, episteemi

Huolimatta arkeologian heikkouksista ovat analyysin käsitteet hyödyllisiä ajatuspajojen totuuden muodostamisen tutkimiselle. Käsitteet ovat puheaktit eli lausumat ja tavat (diskursiivinen käytäntö), jolla lausumat muodostetaan diskursiivisiksi muodostumiksi. Foucault ei tutki sitä, ovatko ne totta, vaan keskittyy niiden välisiin suhteisiin osana kokonaisuutta (Dreyfus & Rabinow 1982, 49, 52–53; Rabinow 1984, 12).

Lausuma on tärkeä käsite, sillä se on ”diskurssin atomi” (Foucault 1969/2005, 108). Lausuma ei ole aivan sama kuin lause, propositio, tapahtuma tai puheakti (mt., 109–112). Lausuma on merkkikokonaisuudelle ominaista olemisen tapa, jonka mukaan yksiköiden on mielekästä olla samassa merkkisarjassa (mt., 116–117, 142).

Kun tutkitaan lausumien suhteita, löytyy ”diskursiivinen muodostelma [, joka on] on yleinen lausumisjärjestelmä, jota jokin sanallisten performanssien ryhmä noudattaa” (mt., 153). Foucault määrittelee diskursiivisen muodostelman myös seuraavasti:

Kun tiettyjen lausumien väliltä voidaan kuvata samanlainen hajonnan järjestelmä, kun kohteiden, lausumisen tyyppien, käsitteiden ja aihevalintojen välinen säännöllisyys (järjestys, vastaavuuksia, asemia ja toimintoja, muodonmuutoksia) voidaan määrittää, sanomme yksinkertaisuuden vuoksi olevamme tekemisissä diskursiivisen muodostelman kanssa. (Mt., 54, kts. Barrett 1991, 128.)

Se järjestää, rytmittää ja tuottaa lausumat (Foucault 1969/2005, 87). Foucault ei avaa diskursiivisen muodostelman ja diskurssin välistä eroa, mutta koska hän määrittelee diskurssin olevan samasta muotoutumisjärjestelmästä peräisin olevien lausumien kokonaisuus ”sikäli kun se muodostuu rajallisesta määrästä lausumia, joiden olemassa-olehtojen kokonaisuus voidaan määritellä”, ovat käsitteet päällekkäisiä (mt., 143, 155).

Diskursiivinen muodostelma ei pysäytä aikaa, vaan on artikulaatioperiaate ja rajallinen kommunikaatioavaruus (mt., 100–101, 167). On etsittävä siinä olevia yksiköitä ja säännönmukaisuuksia (kts. Barrett 1991, 128). Diskursiivisen muodostelman voikin yksilöidä määrittelemällä säännöt, joiden mukaan kohteet, lausumat, käsitteet ja teoreettiset valinnat ovat muotoutuneet. Nämä säännöt toimivat diskursiivisen muodostelman itsensä muuttumatta. (Foucault 1969/2005, 63, 97.) Säännöt ovat yhtä kuin diskursiiviset suhteet (kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 62). Diskurssissa ei siis ole kyse kasasta sääntöjä, jotka pakottavat lausumaan aina tiettyä, vaan diskursiivinen muodostelma on itse säännöt. Uusliberalismin voi ajatella olevan diskursiivinen muodostelma, mutta sitä ei voi määritellä vain pelkän uusliberalismin kuvailuna, vaan

yhtäläisten sääntöjen muodostamana järjestelmänä, joka mahdollistaa uusliberalismin. Jos ajatellaan lausumien olevan uusliberalismiin liitettyjä totuusväittämiä (esimerkiksi ”valtion sääntelyä tulee purkaa”), voi näiden lausumien samanlainen säännönmukainen esiintyminen paljastaa ajatuspajojen suhteen uusliberalismin tuottamiseen. Tähän palaan luvussa 5.3.

Diskursiivisia suhteita ohjaavat diskursiiviset käytännöt: kenellä ja mistä positiosta on oikeus tehdä lausuma (mt., 63, 68; Foucault 1969/2005, 70–73). Juuri diskurssien kautta valta ja tieto liittyvät toisiinsa. Lausumien ehtona on käytäntöjen lisäksi historiallinen *épistème*. (Husa 1995, 43.) Se on jokaista aikakautta määrittävä tietty tiedonmuoto. Se määrää, miten tiedostaminen ja teoria ovat mahdollisia ja minkä järjestyksen mukaan tieto kulloinkin rakentuu eli millainen tieteellinen tieto on hyväksyttyä.⁶³ (Kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 27–29; Lindroos 2008, 190–192.)

Tämä Foucault'n melko lyhyesti käyttämä käsite ei sovi suoraan kuvaamaan uusliberalismia, sillä se käsittelee enemmän logiikan tyylistä muodostumisperiaatetta kuin ideologista tavoitetta. Nojaan työssäni Emanuel Adlerin ja Steven Bernsteinin (2005) käytännöllisempään epistemen⁶⁴ käsitteeseen, jota avaan luvussa 2.6.

2.5.3 Genealogia: huomio valtasuhteisiin

Arkeologia epäonnistui, koska pelkät säännöt eivät riitä selittämään esimerkiksi sosiaalisten instituutioiden valtaa (Dreyfus & Rabinow 1982, xx). Semi-strukturalismin sijaan Foucault kehittää genealogian, joka huomioi valtasuhteet (ei-diskursiiviset käytännöt) hylkäämättä täysin arkeologiaa (Barrett 1991, 134; Foucault 1980b, 88; Lindroos 2008, 195; Rabinow 1989, 11).⁶⁵ Genealogia muistuttaa kehämäistä valtakäsitystäni.

Foucault (1980c, 117) määrittelee genealogian ”olevan historian muoto, joka kertoo, miten tieto, diskurssit, objektit jne. ovat muotoutuneet ilman viittaamista transsendenttiin subjektiin”. ”[Se on] yritys vapauttaa historiallinen tieto hierarkkisesta valtajärjestyksestä ja mahdollistaa pakottavan teoreettisen, yhtenäisen, virallisen ja tieteellisen diskurssin vastustaminen” (Foucault 1980b, 85). Genealogia ”anti-tieteenä” tuo esille historialliset kamppailut, arvot, sosiaaliset instituutiot ja käytännöt, alistetun

⁶³ Kts. tarkemmin *épistème*n määritelmästä Foucault 1969/2005, 248.

⁶⁴ He eivät käytä ranskalaista kirjoitusasua, joten heidän kohdalla kirjoitan sanan ilman heittomerkkejä.

⁶⁵ Jo *Tiedon arkeologian* lopussa Foucault (1969, 194, 205) myöntää, etteivät diskursiiviset käytännöt välttämättä olekaan autonomisia (kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 99). Genealogia kiteytyy kirjoissa *Surveiller et Punir* (Tarkkailla ja rangaista, 1975) ja *Histoire de Sexualité* (Seksuaalisuuden historia, 1976–84). *Epistème*n sijaan Foucault (1980i, 194–197) käyttää käsitteenä dispositiivia, joka pitää sisällään myös vallan ja ei-diskursiiviset käytännöt. Metodina on pragmaattinen historian tulkinta, jossa historian konseptit otetaan vakavasti, mutta ei välttämättä niihin perustuneita johtopäätöksiä.

tiedon ja tiedon moninaisuuden yhtenäisen ja totalisoivan tieteellisen teorian sijaan (mt., 83–84; Barrett 1991, 132; Dreyfus & Rabinow 1982, Xxi). Se tuhoaa ikäikaisten totuuksien dominaation tuomalla esiin tiedon näkymättömät ja kyseenalaistamattomat lainalaisuudet (mt., 109; Lindroos 2008, 195). Genealogiassa tutkitaan, miten käsitteeseen on tultu ja mitkä diskurssit on unohdettu ja marginalisoitu. Tieto ja valta kulkevat käsi kädessä. Valta on tuottavaa, sillä diskurssi luo toimijat. (Kts. Hansen 2011, 171.) Uusliberalismia tutkittaessa on muistettava, että todellisuus tapahtuu nähdyssä todellisuudessa kulissien sijaan (vrt. Dreyfus & Rabinow 1982, 109).

Genealogia tuo analyysiini käytännön valtasuhteiden tarkastelun, kun arkeologia säilyy edelleen hyödyllisenä tarkempana paikallisten diskurssien analyysitekniikkana. Diskurssiteoriasta siirrytään käytäntöön. (Dreyfus & Rabinow 1982, 102, 105, 120, 35.) Tämä osa Foucault'n tiedon ja vallan teoriaa on hyödyllinen näkökulma tutkittaessa ajatuspajojen valtaa erityisesti vallassa olevan uusliberalismin tuottamisessa. Genealogia vapauttaa vallassa olevan itsestäänselvän diskurssin alistuksesta tuomalla esiin sen, ettei moderni diskurssi ole ainoa mahdollinen ajattelutapa, sillä ideat ovat vallan tuotosta (Wolin 1998, 185). Sanojen ja totuuden takana toimivat ajatuspajat.

Valta on ”tietoon vihkiytyneiden” keino normalisoida yhteiskuntaa (Lindroos 2008, 190). Ajatuspajoja vallan käyttäjinä auttaa hahmottamaan genealogian ehkä hyödyllisin oivallus eli sen osoittaminen, miten ”normalisaatiota” käytetään vallan mekanismina. Eristetään anomalia ja suvereenin sijaan kurin kautta luodaan normaalin subjektin muotti. (Foucault 1980 b, 121; kts. Dreyfus & Rabinow 1982, xxiii; Rabinow 1984, 20.)

2.5.4 Tietoa/totuutta ei ilman valtaa

”Vallan tuli käyttää ihmismieltä kuin kirjoituspintana [...]. Tyhmä itsevalti voi pitää orjansa kurissa rautakahleilla [...][L]uulemme sitä omien kättemme työksi. [...] [A]ivojen pehmeissä säikeissä on lujimpienkin valtakuntien järkkymätön perusta.” (Foucault 1975/1980, 142–143.)

Sitaatti kiteyttää Foucault'n teorian hyödyn ajatuspajojen tutkimukselle. Foucault (1976/1998, 48; 1969/2005, 236) osoittaa, että ”totuudet” ovat sidoksissa valtaan ja diskursiivisiin käytäntöihin (kts. Lindroos 2008, 202; Wolin 1998, 192). Koko laajaa tuotantoa yhdistää kiinnostus tiedon ja vallan suhteeseen eli vallan mekanismien tuottamiin ”totuuksiin” (Gane 1986, 1–13; Gordon 1980, 109–133; Lindroos 2008, 187; Said 1988, 1–11). Tieto on valtaa ja tiedontuottaminen muokkaa todellisuutta (kts. Gordon 1980, viii). Valtaa ei voi käyttää ilman tietoa ja tietoa ei voi olla luomatta ilman valtaa (Foucault 1980b, 93; Foucault 1980d, 52; kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 114;

Lindroos 2008, 200). Kuten valta ei ole vain negatiivista, ei totuus ole vapauttavaa tai vallan vastakohta (kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 127).

Diskursiivinen käytäntö muodostaa edellytyksen sille, mitä pidetään harhana tai totuutena. On paljastettava nämä käytännöt (Foucault 1969/2005, 247). Analysoimalla ajatteluregiimin muodostumista, voidaan asettaa kyseenalaiseksi sen rationaliteetti (mt. 241–242; kts. Dreyfus & Rabinow 1982, 118; Lindroos 2008, 197). Ei ole olemassa universaaleja totuuksia (Foucault 1980c, 118; kts. Barrett 1991, 123; Rabinow 1984, 4). Auktoriteetin sanoja ei tule ottaa totena (kts. Lindroos 2008, 188). Käyttävätkö ajatuspajat ja miten tietoa vallan välineenä? Millaista tietoa ne tuottavat?

Foucault (1980c, 132) määrittelee: ”Totuus on sekä kokoelma sääntöjä, jotka erottelevat toden väärästä että toteen liitetty vallan vaikutus.” On tutkittava, miten totuus on muodostettu: mitkä diskurssit hyväksytään tosiksi sekä miten ne käyttävät valtaa ja kenellä on status kertoa, mikä on totta (mt., 118, 131; Foucault 1980f, 65). Nyky-yhteiskunnassa totuutta vaaditaan, levitetään, tuotetaan, linkitetään tieteelliseen diskurssiin ja siitä taistellaan (Foucault 1980c, 131–132). Genealoginen kysymys on, mitä poliittista merkitystä voidaan saavuttaa saattamalla tietoon yhteiskunnallisen olemuksen kyseenalaistamattomat ja näkymättömät hyväksynnän ehdot. Arkeologian kautta analysoidaan tuotannon mahdollisuuksien materiaalisia tai historiallisia ehtoja ja sitä kohtaa, missä tieto hyväksyttiin. (Foucault 2007, 61, 62–64; kts. Lindroos 2008, 195–196.) Näitä molempia, kuten myös strategioiden tutkimista, tarvitaan (Foucault 2007, 65). Näin on myös ajatuspajojen kohdalla.

Foucault ei suoraan vastaan, onko totuutta lopulta ollenkaan olemassa. Michèle Barrett (1991, 143, 145) arvioi, ettei Foucault ollut relativisti, vaan halusi yksinkertaisesti luoda parempaa tietoa tutkimuksen kohteistaan.

Lukesin Foucault-kritiikkiin ei voi täysin yhtyä. Hänen mukaansa Foucault'n ajattelu menee liioittelun puolelle, koska Foucault ei ollut kiinnostunut asioiden lopputuloksesta (vain normien historiasta) ja ”radikalismi” aiheuttaa sen, ettei valtaa voi lainkaan paeta (Lukes 1974/2005, 12, 98, 106–107). Foucault kuitenkin tunnisti vastarinnan mahdollisuuden, kuten Haywardin kritiikin yhteydessä on todettu (Foucault, 1976/1998, 71; Foucault 1980g, 142; kts. Wickham 1986, 163). Myös Lukes (1974/2005, 95–96) itse tunnistaa tämän Foucault'n vastarinnan käsityksen. Tämä kritiikki liittyy kuitenkin Foucault'n todelliseen heikkouteen eli toimijuuden analyysin vähyyteen. Lukes (mt., 89, 93) kritisoi Foucault'n keskittyvän rakenteisiin, instituutioihin, strategioihin ja

tekniikoihin konkreettisten ihmisten ja heidän toimien sijaan. Tässä on totuuden siemen, mutta esimerkiksi *Tarkkailla ja rangaista* -teoksessa Foucault analysoi tarkasti käytännön toimintaa.

Vaikka Foucault'ta on myös kritisoitu muun muassa eurosentriseksi ja tunteiden unohtamisesta (Barrett 1991, 152), valtiovallan näkemisestä liian negatiivisena (Wolin 1988, 179–201), itselle sanomisen analysoinnin puutteesta verrattuna siihen, mitä sanomme muista (Barrett 1991, 149), mahdollisuudesta nihilismiin tai totalitarismiin, ja vaikka häivähdys jälkistrukturalismia herättää kysymyksiä subjektin roolista, on hänen analyysinsä tiedon ja vallan suhteesta ja miten asiat normalisoidaan hyödyllinen teoreettiselle arvioinnilleni siitä, miten ajatuspajat tuottavat tietoa ja todellisuutta. Gordon (1980, 233) summaa hyvin hyödyt vallan ja tiedon analyysille: genealogia tuo esille nykyuskomusten kysymättömät kysymykset ja ristiriidat, arkeologia antaa eväät ”rationaalisten diskurssien” syntymisen tutkintaan ja ne molemmat avaavat sitä, mitä roolia tutkija voi näytellä teoreettisen tutkimuksen ja poliittisen taiston välillä. Oleellisinta on osoitettu normalisointi: Mikä on ajatuspajojen rooli uusliberalismin tekemisessä normaaliksi, ainoaksi talouspoliittiseksi vaihtoehdoksi? Esimerkiksi ”epäpoliittisuuden” kaapuun verhoaminen on vallan tekniikka, jota voidaan käyttää ja käytetään myös uusliberalismissa.

2.6 Episteme ja episteemiset yhteisöt aktiivisina vallan käyttäjinä

Foucault'ille (1980i, 197) épistème mahdollistaa tieteelliseksi määrittelemisen. Se sisältää kuitenkin arkipäiväistä tietoa. Epistème on jokaista aikakautta määrittävä tietty tiedostamaton tiedonmuoto. Se määrää, miten tieto rakentuu eli millainen tieto on (tieteellisesti) hyväksyttyä. (Kts. Lindroos 2008, 190–192; Dreyfus & Rabinow 1982, 27–29.)

Adler ja Bernstein (2005, 295–296) ovat määritelleet epistemen niin, että se on Foucault'n käsitettä sopivampi empiiriseen tutkimukseen, vaikka melko lähellä hänen määrittelyään.⁶⁶ Episteme on syvällä taustalla oleva ihmisten välinen ja yhteinen tieto ja kollektiivinen ymmärrys, joka näkyy niissä käytännöissä, joiden kautta ihmiset ymmärtävät, tulkitsevat ja luokittelevat maailmaa eli todellisuutta (mukaan lukien itsensä). Tämä merkityksenanto tuottaa sosiaalisia faktoja. Episteme luo keskustelulle rajat sekä määrittelee normatiiviset uskomukset vihollisesta, tiedon legitimeetistä, validiteetista ja rationaalisuudesta. Episteme on kupla, jossa ihmiset elävät. Ihmiset

---

⁶⁶ Adlerin ja Bernsteinin (2005, 295–296)) mukaan heidän käsitteensä on myös yleisempi kuin John Ruggien käyttämä ja toisaalta saman tyyppinen kuin John Searlen (1995/1996, 127–147), joka seuraa Wittgensteinin käsitettä ”the Background” ja Pierre Bourdieu'n käsitettä ”habitus”.

voivat elää useassa kuplassa, joten kuuluminen tiettyyn epistemeen ei ole välttämätöntä. (Mt., 295–297.)

Adler ja Bernstein painottavat tiedon merkitystä. Globaali hallinta perustuu niin materiaaliselle kyvyille, legitimiteetille, oikeudenmukaisuudelle kuin tiedollekin (mt., 300–301). Valta tarkoittaa auktoriteettia määrittää tieto, johon episteme perustuu ja toisaalta luoda subjektiviteetteja ja sosiaalisia faktoja (mt., 298–299). Jälkimmäinen muistuttaa tuottavaa valtaa ja on tämän tutkimuksen kohde.⁶⁷

Episteme muodostuu sosiaalisista suhteista ja toimijoista, joille episteme on antanut auktoriteetin määrittää, miten käyttäytyä ja mikä tieto on validia (mt., 297). Auktoriteetin, episteemisen validiteetin (legitiimi tieto eli hyväksytyt normit, uskomukset ja tieteellinen tieto) hyvien käytäntöjen ja “käytännön järjen” summa muodostaa epistemiteetin, joka taas mahdollistaa ja rajoittaa globaalia hallintaa (mt., 300–301, 303). Näistä erityisesti episteeminen validiteetti on tutkimuskohteenani.

Voisiko uusliberalismi olla episteme? Episteme kuplana, jonka kautta ymmärretään maailmaa ja siten tuotetaan sosiaalisia faktoja vaikuttaa ensiksi liian laajalta käsitteeltä tähän. Adler ja Bernstein (mt., 309, 312) kuitenkin käsittelevät oikeusvaltiota nousevana mahdollisena epistemenä ja viittaavat liberaalin epistemeen. Näin ollen uusliberalismia voidaan lähestyä myös epistemenä. Kuka on auktoriteetin varjolla ja miten määritellyt yhteisesti hyväksytyn tiedon ja faktat, jotka ovat saaneet uusliberalismin muodon ja joiden kautta ihmiset hahmottavat maailman ja itsensä? Mikä on ajatuspajojen rooli?

Ketkä siis luovat epistemeä? Tämän tutkimiseksi on valaiseva käsite episteeminen yhteisö, joka pyrkii luomaan politiikkaa, joka vastaa sen uskomuksia totuudesta. Käsitteen on tehnyt tunnetuksi muun muassa Peter Haas (1994, xx, xxii), jonka mukaan uusrealismin ja historiallisen marxismin sijaan episteemisten yhteisöjen valta selittää Välimeren suojeluohjelman syntymisen. Episteeminen yhteisö on tietoon perustuva eksperttien ja specialistien yhteisö, jota yhdistää jaetut uskomukset syy-seuraussuhteista maailmassa, maailmankuva ja jotkut poliittiset arvot, mitä politiikalla tavoitellaan. Se jakaa myös yhteisen tulkinnallisen viitekehyksen, muun muassa yhteisymmärrykseen perustuvan tiedon, sanaston ja ongelmien identifioimisen, johon se pohjaa havaintonsa ja politiikalle oleelliset johtopäätökset. (Mt., xviii, 55, 254.) Peter Haas (mt., 254) toteaa käsitteen olevan saman tyyppinen kuin Foucault'n episteme. Haasin käsite on tosin

---

⁶⁷ Auktoriteetti on materiaalista valtaa ja agendan asettamista. Se muistuttaa institutionaalista ja pakkovaltaa. Näitä voisi tutkia jatkotutkimuksessa. Epistemeä ei kuitenkaan tarvitse erottaa materiaalisesta vallasta (Adler & Bernstein 2005, 298–299).

paljon kapeampi, mutta tuo hyvin esiin toimijoiden aktiivisuuden.

Yhteisön valta perustuu yksimieliseen näkemykseen, tietoon liitettyyn arvovaltaan, ratkaisujen tarjoamiseen ja suhteeseen päätöksentekijöihin (mm. neuvonantaminen, päätöksentekoon osallistuminen, esitysten muotoilu virkakoneistossa) (mt., 55–57). Esimerkiksi Välimeren kohdalla valtiot olivat epävarmoja uusien ympäristöongelmien edessä ja siksi kuuntelivat arvovaltaisia asiantuntijoita (mt., xx).

Myös Ernst Haas (1990, 41–42) määrittelee episteemisen yhteisön useiden alojen ammattilaisiksi, jotka jakavat yhteisen kausaalisen mallin ja poliittiset arvot. He haluavat välittää oman mallinsa politiikkaan. Heidän valtansa perustuu liittolaisuudelle valtaapitävien kanssa ja heidän väitteidensä vakuuttavuuteen. Yhteisymmärrykseen perustuvan tiedon käyttö on tehokasta valtaa (mt., 21).

Ernst Haasin (mt., 40) mielestä Foucault'n episteme on enemmän ideologinen yhteisö. Tämä on kuitenkin harhaanjohtavaa, sillä Foucault itse yhdistää ideologian totuuteen. Yhteisö kuitenkin vain tulkitsee totuutta, ei edusta totuutta. Muutenkin molempien Haasin määritelmiin liittyy ongelmia, koska he eivät problematisoi käytettyä valtaa. Adler ja Bernstein (2005, 301) myös kritisoivat heitä aiemman tutkimuksen keskittyneen episteemisten yhteisöjen tiedon käyttöön kansainvälisen yhteistyön edistämisessä, kun yhteisöjen rooli todellisuudessa laajempi: ne uusintavat koko ajattelujärjestelmää, johon tiede pohjautuu.

Tässä tutkimuksessa episteemistä yhteisöä käytetään laajemmassa mielessä kuin Haasit mutta käytännöllisempänä käsitteenä kuin Foucault'n épistème. Lähellä on Ian Johnstonin (2005, 186) käsite tulkinnallinen yhteisö, joka määrittelee normit ja säännöt, järkevän argumentin muodon ja kenellä on oikeus puhua. Yhteisön auktoriteetti juontuu asiantuntijuudesta ja siinä on ulko- ja sisäkehä (mt., 190–191).⁶⁸ Ajatuspajat voi nähdä kuuluvan ulkoiselle kehälle määrittelemässä, miten oletuksista ja uskomuksista tulee ”arkijärkeä” (mt., 189). Ajatuspajoja, varsinkin yhteen ideologiaan (uusliberalismiin) sitoutuneita, voi siis tutkia episteemisinä yhteisönä (vrt. Forsberg 1994, 72; Stryuk 2002, 83) (tai osana sitä), joka tuo esille niiden aktiivisen toiminnan tietyn tiedon (uusliberalismin) levittäjinä⁶⁹. Tämä tuo hyvin esille tavoitteellisen toimijuuden, joka

⁶⁸ Yhteisöt käyttävät sekä tuottavaa, institutionaalista että osittain pakkovaltaa (Johnston 2005, 193). Myös esimerkiksi Parmar (2012, 6) näkee yhteisön jakautuvan kahteen tasoon.

⁶⁹ Stone puolestaan ei määrittele McGannin ajatuspajaverkostoksi tulkitsemaa The Global Development Networkia episteemiseksi yhteisöksi, koska tutkijoilla ei ole samoja uskomuksia tieteen kausaliiteeteista ja validisoinnista (Stone 2013, 242; McGann & Sabatini 2011, 74). Myös Parmar (2004, 9) tulkitsee enemmän ajatuspajat osana eliitin valtarakenteita kuin episteemisinä yhteisöinä, jotka usein nähdään

Foucault'n valta-analyysistä jossain määrin puuttuu. Jakavatko ajatuspajat uusliberalistiset arvot ja levittävätkö ne niitä aktiivisesti?

2.7. Synteesi (ensimmäinen hypoteesi)

Käytän siis kehämäistä vallan määritelmää, jossa toisaalta rakenne (tieto/todellisuus/uusliberalismi) käyttää valtaa tuottamalla (normien kautta) sekä rajoittamalla (rajaamalla mahdollisuuksia) toimijoita (identiteettiä, intressejä, kykyjä toimia, normeja, arvoja, agenda ja kaikkea toimintaa) ja toimijat (ajatuspajat) osaltaan tuottavat (tekevät mahdolliseksi) ja rajoittavat (valikoivalla uusintamisella) samalla tavalla rakennetta. Tästä yhteistoiminnasta näiden välillä syntyvät lopputulokset, kuten päätökset. Valta on kyky ja sitä on kaikkialla.

Mitä tämä tarkoittaa käytännössä tutkimukselleni? Todellisuus tai talousjärjestys (uusliberalismi) ei ole vallasta irrallaan oleva muuttumaton asia, vaan sitä tuotetaan tiedon kautta tietoisesti ja epätietoisesti. Tiedontuottajilla on siis epäsuorasti valtaa merkityksenannon ja diskurssin kautta (ja samalla ne ovat vallankäytön kohteita), mikä on tässä erityisenä tarkastelukohteena. Valtaa on normaaliksi tekeminen. On katsottava, millaisia diskursiivisia käytäntöjä, strategioita ja tekniikoita käytetään. Vahvistavatko ajatuspajat epistemoimista yhteisönä uusliberalismia epistemenä ainoana totuutena vai haastavatko ne sen? Maailma ei kuitenkaan ole pelkkää diskurssia.

Valtatutkimukseen nojautuen ensimmäinen vahvistettu hypoteesi on:

Tiedon tuottamisella käytetään valtaa rajaamalla mahdollisuuksia, tuottamalla normeja ja depolitisoimalla totuudet. Ajatuspajojen valta muodostuu juuri tiedon tuottamisen kautta. Niillä on mahdollisuus käyttää tätä valtaa hegemoniseen asemaan (epistemeksi) nostetun uusliberalismin vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Nyt on perusteltu, että ajatuspajat voivat käyttää valtaa juuri tiedon tuottamisen kautta. Seuraavaksi käsittelen, käyttävätkö ne tätä valtaa. Samalla on muistettava, että vaikka tiedolla on valtaa, vaikuttaa tämän vallan käytön mahdollisuuksiin ulkoiset seikat, kuten instituutiot, aiemmat ideat ja intressit (Hall 1989, 390)⁷⁰.

---

enemmän teknisinä kuin poliittisina. Määritelmäni kuitenkin sisältää poliittisuuden ja tavoitteellisuuden.

⁷⁰ Esimerkiksi keynesiläisyyden leviämiseen vaikuttaneista tekijöistä kts. Hall 1989, 26, 363, 378.

3 Ajatuspajat vallankäyttäjinä

Ajatuspajoista on kirjoitettu paljon Pohjois-Amerikassa. Tämä johtuneen niiden vakiintuneesta ja vaikutusvaltaisesta asemasta siellä (Abelson 2002b, 9; Boucher 2012, 47).⁷¹ Vaikutusvaltaisia ajatuspajoja ovat muun muassa Carnegie Endowment for International Peace, Brookings Institution, RAND Corporation, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Council on Foreign Relations (CFR), Cato Institute ja Heritage Foundation (McGann 2014, 39).⁷² Yhdysvaltalaisia tutkijoita, jotka ovat kirjoittaneet paljon ajatuspajoista, ovat muun muassa McGann ja Abelson⁷³. Kanadalaisia ajatuspajoja on tutkinut Evert A. Lindquist (1997), joka painottaa, että ajatuspajat kohtaavat nyt kilpailua, koska pääsy tiedolle on helpottunut. Pohjoisamerikkalaisen tutkimuksen soveltuvuuteen Eurooppaan on suhtauduttava varoen ajatuspajojen vakiintuneen aseman johdosta (vrt. Stone 2007, 261; Weaver 1989, 577). Vaikka ajatuspajoja on ollut koko 1900-luvun ajan, on niiden tutkiminen melko uutta (Abelson 1995; Stone 2004, 1).

Ajatuspajoja on tutkittu vähemmän Pohjois-Amerikan ja Iso-Britannian ulkopuolella (Turunen 2005, 11), erityisesti Brysselin kontekstissa (Perez 2014a, 324; Ullrich 2014, 51). Tutkimusta kuitenkin on ja yleistä keskustelua on käyty.⁷⁴ Toisaalta Bryssel-kontekstissa on tutkittu muuten eturyhmien ja lobbausorganisaatioiden vaikutusta poliittiseen päätöksentekoon. Uusliberalismista ja ajatuspajoista on kirjoittanut Cahill (2013). Suomessakin aihe on melko tuore (vrt. esim. jo vanhempi viite Ekholm 1999, 595). Ajatuspajat ovat olleet esillä Matti Vanhasen hallituksen Kansalaisvaikuttaminen-politiikkaohjelmassa ja siihen liittyvissä julkaisuissa (Turunen 2005; Kervinen 2006), ja yksittäisiä kirjoituksia löytyy, esimerkkinä Tuomas Forsbergin (1994; 1999; Ekholm ja Forsberg 2001) kolme artikkelia. Tätä syvällisempää tutkimusta asiasta ei ole Suomessa tehty, mikä oikeuttaa osin tutkimukseni. Tutkimuksen vähyys voi johtua siitä oletukses-

⁷¹ Jorma Turusen (2005, 20) mukaan yhdysvaltalaiset ajatuspajat ovat suhteessa eurooppalaisiin käytännönläheisempiä, näkyvämpiä, generalisteja ja konservatiivisia. Ne antavat enemmän neuvoja, toimivat lyhyellä tähtäimellä ja isolla budjetilla.

⁷² Muita ovat muun muassa Woodrow Wilson International Center for Scholars, Pew Research Center, Peterson Institute for International Economics ja Foreign Policy Research Institute. Liitteenä 2 on McGannin (2014, 30–33) lista maailman vaikutusvaltaisista ajatuspajoista, joista löytyy useita amerikkalaisia ajatuspajoja. Myös Abelsonin (2002, 24–27, 183–191) kirjasta löytyy luettelo amerikkalaisista ajatuspajoista. Näistä varsinkin Cato Institutin ja Heritage Foundationin on nähty levittäneen uusliberalismia, mistä enemmän luvussa 4.2.

⁷³ Muita (myös muita kuin pohjoisamerikkalaisia) ajatuspajatutkijoita ovat mm. Stone, Kent Weaver, Andrew Rich, Stella Ladi, Parmar, Thomas Medvetz, Ahmad Mahmood, Raymond Struyk, John McLevey, Daniel Béland ja Alex Waddan. Ainakin yksittäisiä artikkeleja on kirjoittanut mm. George Lawson, Leila Hudson, Lynn Hellebust, Roger Kerr, Marcus Smith, Peter Marden, John Fenwick, Tor Skodvin, Anthony Bertelli, Jeffrey B. Wenger ja Dieter Plehwe.

⁷⁴ Eurooppalaisia (muita kuin pelkästään Iso-Britannian) ajatuspajoja ovat tutkineet mm. Boucher, Benoît Monange, Hartwig Pautz, John Gaffney, Martin Thunert, Marybel Perez, Heidi Ullrich ja Philippa Sherrington. Ainakin yksittäisiä artikkeleja ovat kirjoittaneet mm. Michael Girking ja Richard Higgott. Iso-Britannian ajatuspajoja on tutkinut muun muassa Andrew Denham ja Robert Pyper.

ta, että näillä suhteellisen uusilla organisaatioilla ei ole valtaa (esim. Kervinen 2006, 2).

Seuraavaksi käyn läpi ajatuspajan määritelmiä ja muodostan oman määritelmäni. Lisäksi käyn läpi ajatuspajojen historiaa. Esittelen tutkijoiden näkemyksiä ajatuspajojen vallasta, minkä perusteella muodostan toisen hypoteesini. Lopuksi käyn lyhyesti läpi ajatuspajojen asemaa Brysselin kontekstissa. Nojaan katsauksessani erityisesti seuraaviin tutkijoihin: Abelson, Boucher, Forsberg, McGann, Stella Ladi ja Diane Stone.

3.1 Ajatuspajan määritelmä: yliopistoa keveämpi tiedon tuottaja

Ajatuspajan määritelmästä tai ensimmäisestä ajatuspajasta ei ole konsensusta (Stone 2013, 64). Yksi syy tälle voi olla, että on olemassa niin erilaisia ajatuspajoja (Stone 2000, 154). Ajatuspajat nähdään kirjallisuudessa siis hyvin erilaisina toimijoina: esimerkiksi Joseph Peschekin, William Domhoffin, Thomas Dyen ja John Saloman mukaan ne palvelevat eliitin intressejä (vrt. Jackson 2012, 44–45; Medvetz 2013, 51), kun taas pluralistit näkevät ne vain yhtenä organisaatiotyypinä, joka haluaa vaikuttaa politiikkaan. Hugh Heclon ja Lindquistin mielestä ne ovat osa laajempaa poliittista yhteisöä. (Kts. Abelson 2002a, 13.) John McLeveyn (2014, 55, 71) tutkimus antaa tukea vain jälkimmäiselle näkemykselle (vrt. Abelson 2009 64–68): ajatuspajat toimivat monimutkaisessa poliittisessa ympäristössä, jossa ne kamppailevat rahoittajista. Joillekin ajatuspajat myös edustavat kansalaisyhteiskuntaa ja täyttävät siten osallistumisen tarvetta (McGann & Sabatini 2011, 13, 45; McGann 2012, 13). Jälkimmäinen oletus on kuitenkin hyvin kapea käsitys kansalaisyhteiskunnasta.⁷⁵ McGannilla (2014) on positiivinen suhtautuminen ajatuspajoihin (vrt. Turunen 2005, 98). Kaikilla lähtökohdilla on jotain annettavaa, joten niitä kannattaa yhdistellä (vrt. Abelson 2012, 30). Itse en kuitenkaan näe ajatuspajoja neutraaliksi demokratian osaksi, vaan valtaa käyttäviksi ja intressejä ajaviksi toimijoiksi.

Yhteiskunnassa tutkimustietoa ovat tuottaneet perinteisesti esimerkiksi yliopistot. Yliopistojen ja politiikan välimaastoon on kuitenkin muodostunut muitakin tiedon tuottajia, kuten ajatuspajat. Ajatuspajoja tarvitaan erityisesti tuottamaan nopeasti tiivistä tietoa ja niiden painoarvo onkin lisääntynyt maailmalla (Abelson 1995; Ekholm 1999, 596; Mahmood 2008, 530). Tässä tilanteessa on syytä kiinnittää huomiota ajatuspajojen taustaoletuksiin ja puolueettomuuteen, poliitikkojen riippuvuuteen niistä ja ylipäänsä siihen, mikä vaikuttaa ihmisten maailmankuvan muodostumiseen.

⁷⁵ On hyvä edelleen huomata, että McGann (2014) laskee kansalaisjärjestöjä mukaan ajatuspajoihin, mitä en itse tee. Ajatuspajat on myös nähty siltana edustuksellisen ja osallistuvan demokratian välillä.

Boucherin (2012, 29) mukaan ajatuspaja on organisaatioltaan pysyvä, tuottaa ratkaisuja liittyen julkisen hallinnon toimivuuteen, työllistää vakituisia tutkijoita, tuottaa ideoita ja neuvoja, painottaa tutkimustulosten välittymistä päättäjille ja kansalaisille, ei pyri vain toteuttamaan hallituksen tavoitteita, on tutkimuksellisesti itsenäinen, ei keskity opettamiseen ja ajaa kansalaisten yhteistä etua. McGannin mukaan ajatuspaja toteuttaa tutkimusta, evaluointeja ja uutta tietoa, tuottaa kirjallista materiaalia ja neuvoja ja tarjoaa näkökulmia ja paikan keskusteluun sekä henkilöstöä päätöksentekokoneiston tarpeisiin (vrt. Haass 2002, 5) tai työpaikan poliittisten tehtävien välillä (McGann ja Sabatini 2011, 3–4, 18–19; kts. Kervinen 2006, 12–13). McGann (2012, 22–23) käyttää vuoden 2011 ajatuspaja-listauksessaan lähes identtistä määritelmää, johon oletan myös aineistoni taustalla olevan vuoden 2013 listauksen pohjautuvan.⁷⁶ Hän lisää tähän organisaation pysyvyyden ja itsenäisyyden lisäksi sidosmahdollisuuden puolueisiin, hallitukseen, intressiryhmiin tai yrityksiin (mt.). Jälkimmäisin ja aiemmin mainittu joidenkin kansalaisjärjestöjen laskeminen ajatuspajoiksi laajentaa nähdäkseni liikaa määritelmää. Ajatuspaja ei voi olla yleistermi kaikelle ei-akateemista tutkimusta tuottaville yhteisöille.⁷⁷ Liian laaja käyttö hämärtää termin merkityksen (vrt. Stone 2007, 264). McGannin (2014) listaus on kuitenkin vaikutusvallan mittaamiseen käyttökelpoinen. McGann ja Sabatini (2011, 26) määrittelevät myös globaalin ajatuspajan: sillä on toimipisteitä ja tutkimuskohteita kotimaan ulkopuolella ja verkosto.⁷⁸

Vaikka ajatuspajoille löytyisi yhteinen määritelmä, on oleellista ymmärtää niiden painottavan eri toimintatapoja, riippuen esimerkiksi niiden resursseista. Abelson (2002, 12) pitää tärkeänä ymmärtää, kumpaa, tutkimusta vai asianajoa, painotetaan enemmän. R. Kent Weaverin (1989, 564–567) typologian mukaan ajatuspajat voidaan

---

⁷⁶ Vuoden 2013 listauksessa ei ole erikseen määritelty ajatuspajaa (McGann 2014). Vuoden 2011 listan määritelmä on seuraava: ”Ajatuspajat ovat [...] organisaatioita, jotka tuottavat policy-suuntautunutta tutkimusta, analyysia ja neuvoja kansallisissa ja kansainvälisissä kysymyksissä, jotta päätöksentekijät ja kansalaiset voisivat tehdä valistuneita päätöksiä. Ajatuspajat voivat olla sidoksissa puolueisiin, hallitukseen, intressiryhmiin tai yrityksiin tai ne voivat olla itsenäisiä kansalaisjärjestöjä. Nämä instituutiot toimivat siltana akateemisen yhteisön ja päätöksentekijöiden välillä. [...] [Ne ovat] pysyviä elimiä [...]. Niiden tärkein tuotos ovat kirjat, monografit, raportit, tiivistelmät, konferenssit, seminaarit, viralliset tilanneselostukset ja epäviralliset keskustelut päättäjien, virkamiesten ja avainsidosryhmien kanssa. [...] [Ne] eroavat toimintatavoissaan, rekrytoinneissaan, objektiivisuudessaan ja suhteissaan päätöksentekijöihin, mediaan ja kansalaisiin.” (McGann 2012, 22–23.)

⁷⁷ Toisaalla McGann ja Sabatini (2011, 3) mainitsevat sidosmahdollisuuksiksi vain puolueen, yliopiston ja hallituksen, mikä on lähempänä omaa määritelmäni.

⁷⁸ Niitä on perustettu, koska ongelmat ylittävät rajat, ja tarvitaan nopeita, innovatiivisia ja kansalliset ennakko-olut ylittäviä ratkaisuja, siltä lännen ja muiden maiden välille, tiedon vaihtoa sekä tukea paikallisille ajatuspajoille (McGann & Sabatini 2011, 32, 74, 111, 114, 121). Globaalien ajatuspajojen suurimmat haasteet ovat rahoitus ja markkinaraon löytäminen (mt., 99). Esimerkki globaalista ajatuspajaverkostosta on uusliberaali Atlas Economic Research Foundation, joka tekee yhteistyötä mm. Heritage Foundationin kanssa (mt., 74). Chatham House mainitaan globaaleja asioita tutkivana ajatuspajana (mt., 131). Wu (2012, 421) kritisoi McGannin ja Sabatinin tutkimusta empirian puutteesta.

jakaa ”yliopistoihin ilman opiskelijoita” (tutkimusta painottavat), ”valtionjohdon urakoitsijoihin” (tutkimusta tilaustyönä toimittavat) ja ”edunvalvojiin” (ideoiden ”myyntiin” ja ajamiseen keskittyvät). Ahmad Mahmoodin (2008, 534) mukaan ainakin tästä jaottelusta vallitsee konsensus.⁷⁹ Kategorioiden väliset rahat ovat kuitenkin häilyviä (Jochem & Vatter 2006, 144). Abelson (2009, 33–34) lisää näihin ”perintöön perustuvan” (legacy based) ja ”policy-klubin” mallin. McGann tunnistaa kolmen peruskategorian lisäksi erityiskysymyksiin keskittyneet ja poliittisten puolueiden ajatuspajat (McGann & Sabatini 2011, 19; kts. Turunen 2005, 12–13).⁸⁰ Ajatuspajat ovat yleensä tulevaisuuteen suuntautuvia. Dieter Plehwe (2014, 111–112) kritisoi juuttumista kategorioihin, kun pitäisi Stonen (2013) ja Medvetzin tapaan tutkia niitä osana verkostoa tai samoilla resursseilla, mutta eri identiteeteillä toimivina. Olen samaa mieltä, että kategorisoinnista on siirryttävä eteenpäin. Yhdellä ajatuspajalla voi olla eri funktioita. Tästä huolimatta on tärkeää määritellä, mitä ajatuspajalla tutkimuksessa tarkoitetaan.

[Ajatuspajat] eivät ole oppilaitoksia eivätkä päätöksentekuelimiä vaan sijoittuvat informaation tuottamisessa ja analysoinnissa yhteiskunnallisen päätöksenteon ja akateemisen tutkimuksen välimaastoon. Perinteisestä akateemisesta tutkimuksesta niiden ajattelu eroaa yhtäältä soveltavan (policy-oriented) näkökulman ja toisaalta analyysien ulostulon nopeuden suhteen. Etujärjestöistä ja lobbausorganisaatioista ne eroavat siinä, että niiden tarkoituksena ei ole erityisintressien ajaminen. Konsulttiyrityksistä ajatuspajat puolestaan eroavat siinä, että ne eivät tavoittele voittoa [...]. (Ekholm & Forsberg 2001, 87.)

Yhdyn tähän määritelmään, mutta lisään siihen organisaation pysyvyyden (työllistäen vakituisia tutkijoita, joita voidaan tarjota muiden tahojen palvelukseen) ja taustatiedon ja näkökulmien lisäksi nimenomaan poliittisten suositusten (joiden toivotaan toteutuvan) tuottamisen ja levittämisen. Keskityn nimenomaan ajatuspajoihin tiedon (ja suositusten) tuottajina: ne ovat ”yliopistoja keveämpiä tiedon tuottajia” eli silta akateemisen ja poliittisen maailman sekä kansalaisten välillä (vrt. Haass 2002, 5; Smith 1993, 494;

⁷⁹ Amerikkalaiset ajatuspajat kuuluvat useimmiten johonkin näistä kolmesta kategoriasta. On myös ajatuspajoja, jotka ovat sidoksissa kongressiin, virastoihin, yliopistoihin tai yrityksiin. Puoluesidonnaisia ajatuspajoja on hyvin vähän toisin kuin Euroopassa. (Mahmood 2008, 534.) Mahmood (mt., 536–538) ja McGann ja Sabatini (2011, 20–21, 64) ovat hyvin avanneet kategorioita: Tutkimusta painottavat ajatuspajat (kuten Brookings Institution, American Enterprise Institute ja Center for Strategic and International Studies) ovat itsenäisiä, tavoittelevat objektiivisuutta, antavat valtaa tutkijoille ja niiden rahoitus tulee useasta lähteestä. Tilaustyötä tekevät ajatuspajat (kuten RAND) ovat vahvoja tutkimuksellisesti, mutta usein hallituksen alaisen hallinnon rahoittamia ja ohjaamia. Tutkimus on suoraan rahoittajan hyödynnettävissä. Edunvalvoja-ajatuspajat (kuten konservatiivinen Heritage Foundation) tuottavat tietoa päättäjille ajankohtaisista asioista, linkittyvät ideologisiin ryhmittymiin ja yrittävät voittaa ideoiden sodan. Näillä on myös valtaa. Niillä on suurin vaara olla puolueellisia, kuten myös puoluesidonnaisilla ajatuspajoilla. EU:ssa tilaustyötä tekevät korvautuvat ”keskustelufoorumi”-ajatuspajoilla (Perez 2014a, 330).

⁸⁰ McGann (2007b, 14–19) on käyttänyt myös lähes vastaavaa typologiaa: academic diversified, academic specialized, contract consulting, advocacy, policy enterprise, party-affiliated, government sponsored, private, hybrids ja university-based. Ajatuspajoja on myös jaoteltu seuraavasti: think tankit, think and do tankit, do tankit, start-up tankit, on-line tankit ja think netit (Turunen 2005, 13).

Stone 2007, 259; McGann & Sabatini 2011)⁸¹. Ne haluavat tehdä akateemista tiedosta politiikalle relevanttia (mt., 15). Chatham House, Bruegel ja CEPS sopivat määritelmääni. Weaverin typologian mukaan ne ovat tutkimusta painottavia ajatuspajoja, mutta ne myös edistävät ajatuksiaan ja tuottavat tilaustietoa (vrt. CEPSin osalta Boucher 2012, 34 ja CEPSin ja Bruegelin osalta Perez 2014a, 330).

Ero muihin toimijoihin, kuten etujärjestöihin on häilyvä: suurin osa ajatuspajoista on tutkimuksellisesti itsenäisiä, mutta niillä saattaa olla vahvoja sidonnaisuuksia (Mahmood 2008, 547). Ne tasapainoilevat koko ajan näiden kahden välillä (McGann & Sabatini 2011, 21; Medvetz 2013, 48).⁸² Suhde sitoutumattomuuteen on tutkimuskirjallisuudessakin ristiriitainen. Eroa saattaa selittää se, että Yhdysvalloissa ajatuspajojen rahoitus on usein yksityistä ja Euroopassa, kuten Saksassa, julkista, mikä ei takaa kuitenkaan puolueettomuutta (Thunert 2003, 32, 34; Turunen 2005, 20). Forsbergille (1999, 1) taas valtion raha tuo itsenäisyyttä. Thomas Medvetz (2013, 48–49) kritisoi muita (Stone, Andrew Rich, McGann ja Weaver) toteamalla ajatuspajojen olevan itsenäisyyden sijaan hyvin riippuvaisia muista toimijoista kuten poliitikoista tai mediasta. Riippuvuus rahoittajista haittaa itsenäisyyttä (McGann & Sabatini 2011, 63; Troy 2012, 88). Vaikka Yhdysvalloissa sitoutumattomuus merkitsee ei-valtion rahaa (vrt. Lindquist 1997), Martin Thunertin (2003, 34) mielestä vain rahoituslähteiden runsaus takaa itsenäisyyden. McLeveyn (2014, 54) mukaan suhdetta rahoittajiin on tutkittu liian vähän. Painotan eroa lobbausjärjestöstä, mutta yhdyn Stonen (2000, 3–5) näkemykseen: määritelmällisesti ajatuspaja pyrkii olemaan itsenäinen, mutta se ei ole sitä usein käytännössä. Ainakaan ne eivät ole vapaita arvoista, mikä oikeuttaa analyysini.

McGannin (2012, 16) mukaan Euroopassa ajatuspajoja on eniten Iso-Britanniassa, Ranskassa ja Saksassa. Boucher (2012, 115–116) näkee tosin ranskalaisten ajatuspajojen aseman heikoksi johtuen elitismistä, osaamattomuudesta, vähästä rahoituksesta ja ministerien kabinettien vallasta (vrt. Gaffney 1991, 1). Kuuluisia

⁸¹ Erona yliopistoihin on se, etteivät ajatuspajat tuota perusopetusta opiskelijoille. Niiden tutkimus on lyhytjänteisempää ja käytännönläheisempää (Forsberg 1994, 68). Medvetzin (2013, 54) mukaan ajatuspajoissa ei myöskään arvosteta erityisesti, toisin kuin yliopistoissa, tiedejulkaisuissa julkaisemista. Misztal (2012, 131, 135, 137) näkee akateemisen maailman ja ajatuspajojen eron hämärtymisen uhkana, sillä tiedemaailma pystyy paremmin olemaan riippumaton politiikasta ja taloudesta. Plehwen (2014, 107) mukaan ajatuspajat ovat vallaneet yliopistoilta alaa tiedon tuottajina. Medvetz (2012, 114) painottaa minun tavoin yleisesti ajatuspajojen siltaroolia eri kenttien rajoilla toimijana.

⁸² Ajatuspajat ovat hybridiorganisaatioita, jotka ovat politiikan, byrokratian, talouden, akateemisen ja median maailman kohtaamispisteessä (Medvetz 2013, 46; kts. Block 2013, 648). Joidenkin liiallinen sitoutuminen heikentää kaikkien ajatuspajojen uskottavuutta (Boucher 2012, 65). Ajatuspajat ovat oppineet etujärjestöiltä lobbaustapoja, jolloin ero näiden kahden toimijan välillä on hämärtynyt (Abelson 1998, 530). Mahmoodin (2008, 546) mukaan tutkimusajatuspajat yrittävät olla itsenäisimpiä (tutkimuksen ja rahoituksen suhteen), kun taas tilaustyöajatuspajat osoittavat itsenäisyyttään pysymällä valtionhallinnosta erillään. Edunvalvonta-ajatuspajat muistuttavat eniten lobbareita, mutta tutkimuskeskeisyys ja yhden ryhmän suosimisen välttäminen erottaa ne yleensä toisistaan. Ainakin organisatorisesti ajatuspajat ovat yleensä itsenäisiä.

englantilaisia ajatuspajoja ovat muun muassa Chatham House, Adam Smith Institute, Centre for Policy Studies, National Institute for Economic and Social Research, Demos ja Institute on Economic Affairs. Saksassa on ajatuspajojen valta kasvanut (Jochem & Vatter 2006, 146). Siellä toimii vahvojen puolueisiin linkittyneiden säätiöiden (kuten Konrad Adenauer Stiftung ja Friedrich Ebert Stiftung) lisäksi muun muassa Stiftung Wissenschaft und Politik, Ranskassa muun muassa Notre Europe sekä Centre d'études et des recherches internationales ja Ruotsissa Timbro ja Stockholm International Peace Research Institute.⁸³ Ajatuspajojen määrä on kasvanut myös Itä-Euroopassa, jossa ne ovat edistäneet eliitin tarpeita (Sandle 2004, 128, 137).⁸⁴ Tarkemmin eurooppalaisia ajatuspajoja esittelen liitteessä 5. Lisää löytyy liitteistä 1–4, joihin on listattu vaikutusvaltaisimpia ajatuspajoja.

Elina Kervisen (2006, 7) mukaan suomalaisia ajatuspajoja ovat EVA, Ulkopoliittinen instituutti, Palkansaajien tutkimuslaitos ja Pellervon taloudellinen tutkimuskeskus, mutta tarkkaa kartoitusta aiheesta ei ole tehty. McGannin (2014, 22) mukaan Suomessa on 28 ajatuspajaa. Ajatuspajoiksi voidaan laskea ainakin Sitra, Demos Helsinki, Magma, Laitos, Kommon, Lokus, Tänk ja puoluesidonnaiset toimijat Kalevi Sorsa -säätiö, Vasemmistofoorumi, Ajatuspaja e2, Visio ja Suomen Toivo, jotka perustettiin Kansalaisvaikuttaminen-ohjelman yhteydessä.⁸⁵ Puoluesidonnaiset toimijat voisi myös jättää määritelmän ulkopuolelle sidonnaisuutensa vuoksi. Suhtaudun niihin kriittisesti, mutta ne näyttävät olevan jo vakiintunut osa ajatuspajojen kenttää.

Ajatuspajoja voi kritisoida puolueellisuuden lisäksi laadunvarmistuksen puuttumisesta, virheistä, poliittisuuden peittamisestä tieteellisyyden kaapuun, eliitin tukemisesta, tutkimustiedon perustumisesta liian heikkoon näyttöön, salailusta ja liiasta riskinotosta johtuen uutuuden ihannoinnista (Forsberg 1994, 71; McGann & Sabatini 2011, 45;

---

⁸³ Saksassa Konrad Adenauer -säätiö on lähellä kristillisdemokraatteja, Friedrich Ebert -säätiö sosiaalidemokraatteja ja Heinrich Böll -säätiö vihreitä. Listauksen saksalaisista ajatuspajoista tehnyt Thunert (2003, 31) näkee nämä edunvalvoja-ajatuspajoiksi. Daniel Florian pitää yllä listausta saksalaisista ajatuspajoista Think Tank Directory -internetsivulla otsikolla ”Think Tank Directory Deutschland” (<http://www.thinktankdirectory.org/-directory/directory.html>, 8.7.2014). Hän on kerännyt myös samalle sivustolla listan tärkeimmistä eurooppalaisista ajatuspajoista otsikolla ”Think Tank Directory Europe” (<http://www.thinktankdirectory.org/europe/index.html>, 7.7.2014). Ranskassa lähellä ajatuspajoja ovat poliittiset klubit (Fieschi & Gaffney 2004, 116).

⁸⁴ Ekholmin ja Forsbergin mukaan (2001, 94) Venäjällä tärkeimpiä ovat neuvostoajan suuret instituutit IMEMO, US-Kanada -instituutti ja Eurooppa-instituutti, sekä valtionhallintoa lähellä olevat suuret tutkimuslaitokset, kuten Venäjän strategian tutkimuksen instituutti. Lisäksi on muun muassa Gorbatschov-säätiö, Carnegie Moscow Centre ja Moscow Public Science Foundation.

⁸⁵ Vuonna 2005 oikeusministeriö järjesti asiasta kokeilun, johon osallistuivat Kansallinen sivistysliitto (Kokoomus) ja Paasikivi-opisto, Kansan sivistystyön liitto (Vasemmistoliitto), Maaseudun sivistysliitto (Keskusta) ja Alkio-opisto, Työväen Sivistysliitto (Sosialidemokraatit) ja Työväen Akatemia ja Vihreä Sivistysliitto (Vihreät). Kokeilua pidettiin onnistuneena: ajatuspajat voivat vaikuttaa puolueiden ohjelmatyöhön ja muuhun keskusteluun virkistävasti (Kervinen 2006, 65). Puoluesidonnaisuudet ovat: a) Kalevi Sorsa -säätiö: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, b) Vasemmistofoorumi: Vasemmistoliitto, c) e2: Suomen Keskusta, d) Visio: Vihreä Liitto ja e) Suomen Toivo: Kansallinen Kokoomus.

Parmar 2004, 4; Smith 1993, 503).

3.2 Ajatuspajojen historia

Tutkijat ovat melko samaa mieltä ajatuspajojen kehitysvaiheista, vaikka niiden syistä on hieman eri näkemyksiä, mikä johtunee erilaisista näkemyksistä ajatuspajojen roolista. Yhdysvalloissa rikkaat filantroopit perustivat ensimmäiset ajatuspajoja muistuttavat laitokset 1900-luvun alussa (esimerkiksi Russell Sage Foundation, Carnegie Endowment for International Peace ja Brookings Institution).⁸⁶ Niiden tuli objektiivisesti ratkaista ajankohtaisia ongelmia ja parantaa politiikan tekoa. Varsinainen ajatuspajojen syntyvaihe oli toisen maailmansodan jälkeen, jonka jälkeen niiden määrä on kasvanut räjähdysmäisesti.⁸⁷ Yhdysvalloissa oli sodan aikana nojattu puolustuspolitiikkaa tutkiviin tutkimuslaitoksiin. Sodan jälkeen ajatuspajat koettiin hyödyllisiksi tiedon, erityisesti ulkopoliittisen ja myöhemmin sosiaalipoliittisen, ja ratkaisujen tuottajiksi, joten valtio rahoitti niitä. Tyypillisiä ajatuspajoja olivat muun muassa RAND⁸⁸, Hudson Institute ja CSIS. Kolmannen aallon yhdysvaltalaiset ajatuspajat olivat edeltäjiään selkeämmin tiettyyn arvopohjaan sitoutuneita ja tiettyjä intressejä ajavia organisaatioita.⁸⁹ Erityisesti 1970-luvulla perustettiin konservatiivisia ja vapaita markkinoita ajavia ajatuspajoja, kuten Heritage Foundation ja Cato Institute⁹⁰. Tämän aallon ajatuspajat ovat tutkimukseni tärkeitä taustatoimijoita uusliberalismin alkuperäisessä levittämisessä. Vallalla olevien ”totuuksien” haastaminen, yksittäisten varakkaiden halu vaikuttaa ja poliittisten puolueiden heikentyminen vaikuttivat ajatuspajojen määrän kasvuun. Neljännen aallon ajatuspajat ovat erityisesti keskittyneet tietyn henkilön poliittisen perinnön tai sanoman levittämiseen, kuten Carter Center⁹¹. 1980- ja 1990-luvuilla ajatuspajojen kysymyksenasetteluun ovat vaikuttaneet erityisesti kansainväliset kysymykset. Kehitysvaiheet ovat siis liittyneet yhteiskunnassa tapahtuneisiin murroksiin, kuten hallintokoneiston kasvuun, tiedonvälityksen

⁸⁶ McGann ja Sabatini (2011, 39) ja Boucher (2012, 67) taas näkevät, että ensimmäiset ajatuspajat perustettiin 1800-luvulla Iso-Britanniaan (Institute of Defense and Security Studies ja Fabian Society).

⁸⁷ Käsite ”think tank” otettiin ensimmäisenä käyttöön Yhdysvalloissa toisen maailmansodan aikana: think tankilla viitattiin turvalliseen tilaan, jossa puolustuspolitiikan tutkijat ja suunnittelijat saattoivat keskustella strategiasta (Boucher 2012, 69; Mahmood 2008, 531; McGann & Sabatini 2011, 2).

⁸⁸ RAND oli ensimmäinen ajatuspaja, joka perustettiin hallituksen rahoittamana edistämään Yhdysvaltojen turvallisuusintressejä (Mahmood 2008, 532). Sitä myös kutsuttiin ensimmäisenä termillä think tank. Nykyisin RAND on hyvin vaikutusvaltainen ajatuspaja, jonka toimialaa ovat etenkin sotilaallinen tutkimus ja kehittämissyö. Sen viesti välittyy suoraan päätöksentekijöille. Palveluksessaan sillä on noin 1700 henkilöä ja budjetti on noin 200 miljoonaa dollaria. (Boucher 2012, 70–71).

⁸⁹ Voi nähdä, että ensimmäisessä aallossa syntyi tutkimus-, toisessa tilaustyötä toimittavia ja kolmannessa edunvalvoja-ajatuspajoja (Béland 2000, 255).

⁹⁰ Nämä, kuten myös RAND, CSIS, Brookings Institute ja Carnegie Endowment for International Peace kuuluvat edelleen maailman vaikutusvaltaisimpiin ajatuspajoihin (McGann 2014, 30–33). Myös Weidenbaum (2009, 19) laskee uusliberalismia levittäneet Heritage Foundationin, Cato Institutin ja American Enterprise Institutin edelleen Washingtonin viiden merkittävimmän ajatuspajan joukkoon.

⁹¹ Abelson (1998, 539) jakaa ne kahteen: ”legacy”- ajatuspajat keskittyvät tutkimukseen, kun ”vanity”- ajatuspajat keskittyvät vaikuttamiseen ja poliitikkojen politiikkaohjelmien uskottavuuden vahvistamiseen.

nopeutumiseen, reaktioon 1960-luvun radikalismia vastaan ja keynesiläisyyden kritiikkiin. (Abelson 1995; Abelson 1998, 529, 539; Abelson 2002a, 22–29; Béland 2000, 256–259; Kervinen 2006, 4–5; Turunen 2005, 15–16.) Abelsonin (1995) mukaan toisen maailmansodan jälkeen ajatuspajat muuttuivat yleisen edun ajajista tietyn asian edunvalvojiksi, jotka tutkimuksen lisäksi tekevät markkinointia. Medvetz (2013, 46, 51) korostaa tosin, että vasta 1970-luvulla ajatuspajojen alkaessa muistuttaa toisiaan muodostui varsinainen ajatuspajan käsite.⁹²

Euroopassa 1800-luvun lopun ja toisen maailmansodan välillä syntyi ajatuspajoja Iso-Britanniaan ja Saksaan, koska tarvittiin tehokkaasti tuotettua tietoa päätöksenteon tueksi. Myös vuosien 1945 ja 1970 välissä tarvittiin julkisen sektorin laajentumisen vuoksi uutta tietoa ajatuspajoilta. Kolmannen aallon ajatuspajat ovat Euroopassakin selkeämmin ideologisia ja suuntautuneet vahvasti päivänpolitiikkaan. Taustalla on EU:n kehitys ja uusliberalismi. Akateemisen maailman kilpailu on tutkimuslaitosten määrän kasvun myötä tiukentunut. Uudet neljännen aallon ajatuspajat ylittävät edeltäjiään useammin valtioiden rajat. (Kervinen 2006, 6–7.)⁹³

Eniten ajatuspajoja on perustettu vuoden 1970 ja erityisesti vuoden 1980 jälkeen sekä kiihtyvällä tahdilla 1990-luvun alussa, mutta 2000-luvulla kasvu kääntyi laskuun (McGann & Sabatini 2011, 5, 41). Syyt kasvulle ovat olleet muun muassa (erityisesti hallitusten ja kansainvälisten organisaatioiden) tarve itsenäiselle ja nopealle tutkimustiedolle, globalisaatio ja tiedon vallankumous, demokratisaatio, uusi informaatioteknologia, kylmän sodan valtiovallan monopolin mureneminen, maailman monimutkaistuminen ja rajat ylittävät ongelmat (mt., 42; Mahmood 2008, 530; McGann 2007a, 6; Ladi 2006, 1100). McGannin (2012, 16–17) mukaan viime aikojen suurin muutos on ollut BRICS-maissa toimivien ajatuspajojen kasvu, vaikka yhdysvaltalaiset ja länsieurooppalaiset ajatuspajat ovat edelleen dominoivassa asemassa. Sensaatiohakuisuus ja kiire vaarantavat nykyisin tutkimuksen laatua, mutta internet mahdollistaa tutkimuksen laajalle jakamisen (Ladi 2009, 149; Mahmood 2008, 548). Ajatuspajat erikoistuvat enemmän yhteen asiaan ja niillä on aiempaa enemmän paineita asettua jollekin tietylle poliittiselle kannalle (Ladi 2009, 149; McGann 2007a, 6).

---

⁹² Lähentyminen tapahtui, kun perinteiset neuvoa-antavat toimijat suuntautuivat julkisuuteen ja kansanomaistivat viestejään ja toisaalta suorat lobbaajat ammattimaistuiivat (Medvetz 2013, 53).

⁹³ Stone (2000, 3) tosin puhuu myös kolmesta aallosta yhdistäen kaksi viimeistä aaltoa. Myös Ekholm ja Forsberg (2001) kirjoittavat kolmesta aallosta (ensimmäinen ja toinen maailmansota sekä 1970-luku). Denhamin ja Mark Garnettin mukaan Iso-Britannian aallot olivat samat kuin Yhdysvalloissa. Luvun 4.4. uusliberalismia levittäneet ajatuspajat kuuluivat kolmanteen aaltoon. (Denham & Garnett 2004, 234–236.)

3.3 Ajatuspajojen valta (toinen hypoteesi)

Ajatuspajojen tavoite on vaikuttaa julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Onnistuvatko ne siinä? Bélandin (2000, 252) mukaan tämän arvioimiseksi ei ole tarpeeksi empiiristä tutkimusta (vrt. Abelson 2004, 231; Abelson 2009, 17–18; Pautz 2010, 183). Amerikkalaisten ja kanadalaisten valtaa vertaillut Abelson toteaa, että vertailu on vaikeaa osin siksi, että ajatuspajat vaikuttavat eri tavoin ja eri vaiheissa. Näkyvyys ei ole sama asia kuin vaikutus. Toiminta riippuu esimerkiksi maiden poliittisesta ympäristöstä. (Abelson 2002a, 4–5; vrt. Nachiappan 2005, 255.) Kontekstin vaikutus voi perustua institutionaaliin, kulttuuriin ja rahoituksellisiin tekijöihin. Yhdysvalloissa individualismi, egalitarismi, puolueiden hajanaisuus, julkisen mielipiteen valta, hallinnon avoimuus, ulkopuolisten rekrytointi hallintoon, verojärjestelyt, rahoitusinto, vallan hajaantuminen ja kongressin jäsenten vapaus kuunnella neuvoja edistävät ajatuspajojen valtaa. (Abelson 1998, 541–542; Abelson 2009, 18–19, 83; Béland 2000, 254; McGann & Sabatini 2011, 36–37; Parmar 2004, 7.)

Abelsonin (2009, 18–19, 177) mukaan kuitenkin kontekstia enemmän valtaan vaikuttavat ajatuspajan resurssit ja mahdollisesti vallanpitäjien mieltymykset. Hänen mukaansa valtaa on vaikea mitata. On tarkasteltava, miten ajatuspaja on tiettyyn prosessiin käytännössä vaikuttanut. (Mt. 18–19, 67–68; vrt. Sherrington 2000a, 261.) On helpompi mitata resursseja kuin tuotoksia (Weidenbaum 2010, 135–136).

Nojaan vaikutusvallan mittaamisessa McGannin listauksen, jossa käytetyt kriteerit ovat neljä indikaattoria: resurssit⁹⁴ (kuten rahoitus, pääsy eliitin luo ja tutkimuksen taso), käyttö⁹⁵ (kuten levitetty teksti, viittaukset ja esiintymiset), tuotokset⁹⁶ (kuten tekstien, tilaisuuksien ja esiintymisten määrä ja laatu) ja vaikutus⁹⁷ (kuten muiden omaksumat

⁹⁴ Resurssi-indikaattoreita ovat johtavien tutkijoiden rekrytointi ja pitäminen työntekijöinä; rahoituksen taso, vakaus ja monipuolisuus; läheiset yhteydet ja pääsy päätöksentekijöiden ja muun poliittisen eliitin luokse; työntekijöiden kyky tuottaa perusteellista, oikea-aikaista ja terävää analyysia; institutionaalinen hyväksyntä; verkostojen laatu ja luotettavuus; hyvät suhteet tärkeimpiin tahoihin akateemisessa yhteisössä ja mediassa (McGann 2014, 15).

⁹⁵ Käyttöindikaattorit ovat maine käytettävänä organisaationa maan mediassa ja politiikan eliitin piirissä; mediaesiintymisten, viittausten, internetosumien, lakiasääntävissä ja toimeenpanevissa elimissä esiintymisten määrä ja laatu; raportit, viralliset tapaamiset ja kuulemiset liittyen virkamiehiin tai ministeriöihin/virastoihin; myydyt kirjat; jaetut raportit; viittaukset akateemisissa ja populaareissa julkaisuissa olevissa tutkimuksissa ja käynnit järjestetyissä seminaareissa ja konferensseissa (McGann 2014, 15).

⁹⁶ Tuotosindikaattorit ovat määrä ja laatu seuraavista: politiikkaehdotukset ja ideat; julkaisut (kirjat, artikkelit, politiikkaraportit jne.); televisiohaastattelut; järjestetyt tiedotustilaisuudet, konferenssit ja seminaarit; työntekijät, jotka nimetään neuvoantaviin ja hallituksen tehtäviin (McGann 2014, 15).

⁹⁷ Vaikutusindikaattorit ovat päättäjien ja kansalaisjärjestöjen harkitsemat ja omaksumat suositukset; asiaan liittyvien verkostojen keskeisyys; neuvonantajarooli poliittisille puolueille, ehdokkaille ja siirtymätiimille (”transition team”, joka viittaa Yhdysvaltojen presidentin väliaikaiseen hallinnon tukitiimiin vaalien jälkeen ennen virallisia presidentin virkaanastujaisia); myönnetty palkinnot; julkaisut tai lainaukset akateemisissa joulalehdissä, julkisissa kuulemisissa ja mediassa, jotka vaikuttavat poliittiseen keskusteluun ja päätöksentekoon, johtoasema keskustelulistoilla ja internetsivuilla; onnistuminen tavanomaisen viisauden sekä byrokraattien ja valittujen virkamiesten normaalien

suositukset, neuvonantajarooli ja tavanomaisen tiedon haastaminen).

Kvantitatiivisen tiedon lisäksi tulee haastatella päätöksentekijöitä ja kansalaisjärjestöjä siitä, kuinka paljon ajatuspajojen tietoa todella käytetään. (McGann 2014, 15–16.)

Ajatuspajat vaikutuskeinot ovat erilaisia, mutta nojaavat samanlaisiin vaikutuskanaviin kuten kampanjoihin, tutkimuksiin, kursseihin, seminaareihin, tapaamisiin, luentoihin, työryhmiin, medianäkyvyyteen ja -esiintymisiin, painotuotteisiin, kuten journaaleihin, sähköisiin julkaisuihin ja yhteydenpitoon päättäjiin ja korkeisiin asemiin nousseisiin entisiin työntekijöihinsä (mm. Abelson 1998, 529–531; Abelson 2009, 89–91; Béland 2000, 260; Mahmood 2008, 544–545; McGann 2012, 22). Esimerkiksi Chatham Housen valtaa kuvaavat sen suorat yhteydet päätöksentekijöihin ja vaikutusvaltaisten ihmisten läsnäolo vanhempien neuvonantajien paneelissa⁹⁸. Viimeisen 30 vuoden aikana ajatuspajat ovat yleisesti keskittyneet yhä enemmän näkyvyyteen ja tutkimuksensa levittämiseen (Mahmood 2008, 543). Julkisia vaikutuskanavia on helpompi mitata kuin henkilökohtaisia yhteyksiä (Abelson 2009, 89–91).

Mihin perustuu, että näitä vaikutuskanavia pystytään todella käyttämään ja indikaattorit toteutuvat? Kuten ensimmäisen hypoteesini toteaa, perustuu ajatuspajojen valta nimenomaan tietoon. Valtaa pystyy käyttämään, jos ajatuspajat tuottavat päätöksentekijöille byrokratiaa paremmin uutta, luovaa, eri lähteet ja toimijat yhteen tuovaa, helposti saatavilla olevaa sekä käytettävää tietoa ja ratkaisuja. Valtaa lisää koko polun hallitseminen tiedon tuottamisesta tiedon levittämiseen. Ajatuspajat vaikuttavat varsinkin päätöksenteon alkuvaiheessa, ongelman määrittelyssä ja agendan muodostamisessa. (Abelson 1998; Ladi 2009, 148; Mahmood 2008, 551; McGann 2002, 13; McGann 2007b, 40; McGann & Sabatini 2011, 2, 47.) Tiedon on oltava riittävän lähellä ja kaukana virallisesta politiikasta (Forsberg 1994, 69). On muistettava, että valtaa ei ole vain suora päätöksentekoon osallistuminen, vaan totuuden muokkaaminen sitä depolitisoimalla, rajoittamalla mahdollisuuksia ja tuottamalla normeja.

Vaikutusvalta perustuu siis a) (akateemiseen) maineeseen, johdon, työntekijöiden, verkostojen laatuun, (vaihtoehtoiseen, innovatiiviseen ja perinteet haastavaan) analyysiin ja sen hyötyihin, b) julkaisujen, tilaisuuksien, medianäkyvyyden, internet-läsnäolon määrään ja laatuun, c) yhteyksiin päätöksentekijöihin ja oleellisiin tahoihin ja d) kykyyn täyttää rahoittajien vaatimukset ja luoda verkostoja sekä soluttautua niihin

---

toimintatapojen haastamisessa (McGann 2014, 15).

⁹⁸ Suorista yhteyksistä kerrotaan Chatham Housen internetsivuilla kohdassa ”Government relations” (<http://www.chathamhouse.org/about/government-relations>, 11.7.2014). Kohdasta ”Panel of Senior Advisers” löytyvät paneelin jäsenet (<http://www.chathamhouse.org/panel-senior-advisers>, 11.7.2014).

(McGann 2014, 12–14). Oleellisinta on, käyttävätkö päätöksentekijät suosituksia ja tuottavatko suositukset suoraan päätöksiä. Tämä riippuu yllä mainituista tekijöistä. Se riippuu myös siitä, miellyttävätkö ehdotukset päätöksentekijöitä (Abelson 1995).

Vaikka Abelson ja Christine Carberry (1998, 525–526) kritisoivat tutkimuksen keskittymistä näkyvimpiin ajatuspajoihin ja Yhdysvaltoihin ja ovat eri mieltä kuin McGann ajatuspajoista erityisen yhdysvaltalaisena ilmiönä, pitävät he Yhdysvalloille ominaisena ajatuspajojen vaikutusvaltaa.⁹⁹ Myös Mahmoodin (2008, 530), Abelsonin (1995), Tevi Troyn (2012, 76), Adam Posenin (2002, 8), Murray Weidenbaumin (2010, 134) ja Gary Burtlessin (2009, 841) mukaan ajatuspajoilla on Yhdysvalloissa ollut suuri vaikutus, esimerkiksi ulkopoliittikan muodostumiseen.¹⁰⁰ Abelsonin (1995) mukaan ajatuspajoilla on valtaa ainakin myös Kanadassa, Australiassa, Iso-Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa. Tosin myöhemmin Abelson (2009, 175) toteaa ajatuspajojen vallan olevan kuviteltua pienempää. Ajatuspajojen valtaa on myös kritisoitu (Cahill 2013, 78; Ekholm & Forsberg 2001, 88, 96).¹⁰¹ McGann ja Sabatini (2011, 65) muistuttavat muita ideoiden tuottajia olevan paljon, joten kilpailu on kovaa. On selvää, että toisilla ajatuspajoilla on resurssien takia enemmän vaikutusvaltaa kuin toisilla.

McGannin ja Boucherin mukaan eurooppalaiset ajatuspajat jäävät vaikutusvallassa yhdysvaltalaisen jälkeen, koska niillä on pienempi budjetti (riippuvuus julkisesta rahoituksesta filantropian puuttuessa), vähemmän näkyvyyttä ja avoimuutta rahoituksen suhteen, vahvempi akateeminen, kansallinen ja vasemmistolainen ote, läheinen suhde puolueisiin ja ne keskittyvät enemmän pitemmän aikavälin tutkimusaiheisiin (Lahrant & Boucher 2005). Monesta kohdasta olen samaa mieltä, mutta listaus on, esimerkiksi vasemmistolaisuuden suhteen, hyvin karkea yleistys, joka ei tuo esille eurooppalaisten ajatuspajojen kirjoa ja vaikutusvaltaa. On kuitenkin selvä, että Yhdysvalloissa ajatuspajojen valta on suurempaa.

Yksi (McGannin ja Weaverin) esimerkki ajatuspajojen vallasta on Heritage Foundationin vuoden 1982 tutkimus, joka ehdotti siirtymistä kylmän sodan

⁹⁹ Sitten McGann (2014) on kuitenkin painottanut ajatuspajojen asemaa myös muualla maailmassa. Hugh Segal (2006) on muuten kritisoinut McGannin tutkimuksia ajatuspajojen vaikuttamistyöstä ohueksi.

¹⁰⁰ Abelsonin mukaan ainakin vuodesta 1913 Yhdysvaltojen presidentit ovat kuunnelleet politiikan eksperttien neuvoja. Ajatuspajoilla on valtaa kongressissa ja puolustusministeriössä, mutta ei niin selkeästi ulkoministeriössä ja kansallisessa turvallisuusneuvostossa. Vaikutuskanavien kasvaminen ja onnistumiset vaikuttamisessa ovat kannustaneet perustamaan uusia ajatuspajoja. (Abelson 1995.) McGannin ja Sabatinin (2011, 37) mukaan American Enterprise Institute ja Center for American Progress ovat vaikuttaneet George W. Bushin ja Barack Obaman hallintoon.

¹⁰¹ Esimerkiksi Suomessa valtaa rajoittavat muun muassa monipuoluejärjestelmä, puoluekuri ja konsensushakuinen keskustelukulttuuri (Kervinen 2006, 2; Lindquist 1997).

ydinpelotteen doktriinista ohjusiskuilta puolustautumiseen. Ronald Reagan omaksui tämän jälkeen samanlaisen politiikan. (Kts. Mahmood 2008, 554.) Kolmannen aallon ajatuspajojen on myös nähty esimerkiksi nostaneen eläkejärjestelmän yksityistämisen keskusteluun Yhdysvalloissa (Béland ja Waddan 2000, 202; Béland 2000, 268). Boucher (2012, 30, 63) antaa myös esimerkkejä: CEPSin vaikutus Delorsin raporttiin talous- ja rahaunionista (vrt. Sherrington 2000b, 182), Heritage Foundationin George W. Bushin veroleikkauksiin ja American Enterprise Instituten (AEI) Irakin iskuun (vrt. Rich 2008, 78). Ajatuspajojen on nähty vaikuttaneen esimerkiksi NATOn laajentumiseen (Asmus 2002, 29), Lähi-Idän tutkimuksen yksisilmäisyyteen (Hudson 2005, 118) ja Saksan SDP:n modernisoimiseen (Pautz 2010, 183), akateemiseen kilpailuun (Weidenbaum 2010, 136) ja Québecin itsenäisyyssäänestykseen (Lindquist 2004, 275).

Ajatuspajojen valta-analyysi on lähempänä tutkimusotettani kuin kuvaileva ja vertaileva ajatuspajatutkimus. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta muodostan toisen hypoteesini:

Ajatuspajat ovat käyttäneet valtaa tiedon tuottamisen (mahdollisuuksien rajaamisen, normien tuottamisen ja totuuksien depolitisoinnin) kautta. Vallankäyttöä on sekä ajatuspajojen suositusten pohjalta tehtävät päätökset että totuuden tuottaminen ja rajoittaminen pelkästään keskusteluun osallistumalla. Ajatuspajojen valta riippuu kontekstista ja perustuu muun muassa niiden tuottaman tiedon nopeuteen, ajankohtaisuuteen, uutuuteen ja käytettävyyteen, hyviin yhteyksiin päätöksentekijöihin ja mahdollisesti hyviin rahallisiin resursseihin.

Luvussa 4.4 käsittelen sitä, onko tätä valtaa käytetty hegemoniseen asemaan (epistemeksi) nostetun uusliberalismi vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. Ensiksi esittelen kuitenkin ajatuspajoja Brysselissä.

3.4 Ajatuspajat vaikuttajina Brysselissä

Brysselissä toimivilla ajatuspajoilla tarkoitan ajatuspajoja, jotka ovat selvästi läsnä Brysselissä (ja muualla) tapahtuvassa EU-politiikassa ja jotka käsittelevät erityisesti eurooppalaisia ja Euroopan unioniin liittyviä kysymyksiä. Tutkimani ajatuspajat kuuluvat näihin ja Heidi Ullrichin (2004, 53) ja Philippa Sherringtonin (2000b, 178–179) käyttämistä kategorioista Brysselissä ja jäsenmaissa toimiviin EU-ajatuspajoihin¹⁰².

Eurooppalaisiin kysymyksiin ja ratkaisuihin keskittyneet ajatuspajat alkoivat yleistyä

---

¹⁰² Sherringtonin (2000b, 178–179) kategoriat: a) komission sisäinen tutkimusyksikkö, b) ylikansallisella alueella (Bryssel) toimiva ja EU-kysymyksiin keskittyneet, c) kansalliset EU-kysymyksiin keskittyneet, d) ylikansalliset eurooppalaiset intressiryhmät. Ullrichin (2004, 53) d-kategoriassa on yliopistojen tutkimusinstituutiot. Itse lasken EU-ajatuspajoihin b-kategorian ja c:n, jos ajatuspaja vaikuttaa Brysselissä.

1980-luvulla (mt., 173). Syitä on useita: Ensinnäkin integraation syveneminen ja unionin toimivallan laajeneminen on tehnyt kokonaisuuden hallinnasta vaikeampaa. Toiseksi kansallisten hallitusten resurssit eivät ole riittäneet ajatteluun, jossa aiheeseen on tarvetta ottaa etäisyyttä. Riippumattomia ideoiden tuottajia on tarvittu myös siksi, että yhtäältä EU:n omat resurssit ovat rajalliset, eivätkä jäsenvaltiot halua komissiolla olevan yksin EU:n moottorin roolia. Ajatuspajat voivat hallituksia vapaammin hahmotella EU:n tulevaisuutta. (Ekholm & Forsberg 2001, 91–92.)

Olen kerännyt Brysselissä vaikuttavia ajatuspajoja liitteeseen 6. Niistä vaikutusvaltaisia, tai ainakin näkyviä, ovat CEPSin, Bruegelin, Chatham Housen, ICG:n ja IISS:n lisäksi muun muassa Carnegie Europe, European Policy Centre (EPC), Friends of Europe, Centre for European Reform (CER), European Centre for International Political Economy (ECIPE), European Council on Foreign Relations (ECFR), European Policy Forum (EPF), International Peace Institute (IPI), International Security Information Service Europe (ISIS Europe) ja Notre Europe.¹⁰³

Boucherin (2012, 14) mukaan brittiläiset ajatuspajat ovat vaikutusvaltaisia EU:ssa. EU:ssa ajatuspajojen valta johtuu muun muassa niiden mahdollisuudesta kerätä toimijoita yhteen ja verkostoitua, järjestelmän avoimuudesta, osallistavuudesta ja komission pienestä koosta (Sherrington 2000b, 175; Perez 2014a, 323, 327). Valta on kuitenkin rajallista, koska vaikuttamisvaiheita on vähän (implementointi on kansallista) ja ajatuspajat eivät edusta kuultavia sidosryhmiä. Ajatuspajat vaikuttavat kuitenkin agendan muodostumiseen ja keskipitkän aikavälin ideoihin. (Mt., 326, 328; Ullrich 2004, 68). Vaikka Brysselin ajatuspajat lisääntyvät, ei EU ole yhtä vahva ideoiden tuottaja kuin Yhdysvallat (Boucher 2012, 91, 98). Yhdysvalloissa myös levisi erityisesti uusliberalismi, mistä lisää seuraavaksi.

---

¹⁰³ Lista perustuu omaan havainnointiini työskennellessäni Brysselissä vuosina 2009–2011. Kaikki listatut löytyvät myös Daniel Florianin keräämältä listalta tärkeimmistä eurooppalaisista ajatuspajoista, mikä löytyy sivulta Think Tank Directory Europe (<http://www.thinktankdirectory.org/europe/index.html>, 15.8.2014). Kyseisellä sivulla on kerrottu listauksen olevan saksalaiset ajatuspajat kokoavan TTDdeutschlandin alaprojekti, joka esittelee tärkeimpien eurooppalaisten ajatuspajojen perustiedot. Lista on kuitenkin yhden henkilön ylläpitämä, joten se ei suoraan sovellu vahvaksi viitteeksi. McGannin (2014, 27–29) vaikutusvaltaisimpien ei-yhdysvaltalaisien ajatuspajojen listalla ovat listaamistani CEPSin, Bruegelin, Chatham Housen, IISS:n ja ICG:n lisäksi ECFR, CER ja ECIPE. Mukana eivät ole Carnegie Europe, Friends of Europe, EPC, EPF, IPI, Notre Europe ja ISIS. EPC pääsee kuitenkin mukaan listalle, jossa ovat mukana yhdysvaltalaiset ajatuspajat (mt., 30–33). Muut paitsi Carnegie Europe, Friends of Europe ja ISIS pääsevät mukaan vaikutusvaltaisimpien länsieurooppalaisten ajatuspajojen listalle (mt., 47–48). Myös Ekholm ja Forsberg tunnustavat muun muassa CER:n ja CEPSin vaikutusvallan. CEPSin seminaareissa unionin korkeimmat virkamiehet ja poliitikot ovat pikemminkin sääntö kuin poikkeus. (Ekholm & Forsberg 2001, 90, 92.) TEPSA on EU-ajatuspajojen verkosto (Ullrich 2014, 61). Ajatuspajojen verkostoista kts. Struyk 2002.

4 Uusliberalismi ja ajatuspajat

Tässä luvussa määrittelen, mitä tarkoitan uusliberalismilla. Käyn myös lyhyesti läpi, miten uusliberalismi kehittyi hegemoniseksi ajattelutavaksi tai epistemeksi, ja kuka tämän kehityksen takana oli. Tarkastelen myös uusliberalismin suhdetta talouskriisiin. Lopuksi esitän hypoteesin ajatuspajojen roolista uusliberalismin levittämisessä. Tärkeinä lähteinä tähän osioon ovat olleet erityisesti seuraavat tutkijat: Blyth, Thomas Edsall, David Harvey, Ben Jackson ja Heikki Patomäki.

4.1 Uusliberalismin määritelmä

Uusliberalismi-käsitteen käyttö on usein epätarkkaa ja sitä käyttävät lähes vain ilmiöitä vastustavat tahot (Patomäki 2009, 432). Nojaan Harveyn tutkimukseen, vaikka häntä on kritisoitu liian yksioikoisen vasemmistolaiseksi: esimerkiksi Michael Mann (2011, 174) kritisoi häntä liian reduktionistiseksi (ja marxilaiseksi) Harveyn kuvaillessa kaiken vallan olevan kapitalistien käsissä. Harveyn eliittiin perustuva tulkinta on kuitenkin hyödyllinen näkökulma, joka tuo esiin aktiivisen tuottavan (ajatuspajojen) vallan käytön.

Harveyn mukaan uusliberalismi on poliittisen taloustieteen teoria, jonka mukaan ihmisten hyvinvointia voidaan parhaiten edistää vapauttamalla yksilön yritteliäisyys ja osaaminen sellaisessa institutionaalisessa viitekehyksessä, jota määrittävät vahva yksityinen omistusoikeus, vapaat markkinat ja vapaakauppa. Valtion tehtävänä on pelkästään luoda ja vaalia institutionaalista viitekehystä (sotilaalliset, turvallisuuteen ja poliisitoimeen liittyvät puitteet, joilla turvataan yksityiset omistusoikeudet) ja luoda markkinat sinne, missä niitä ei vielä ole, esimerkiksi vesihuoltoon. Valtion tulee pidättäytyä markkinoihin puuttumisesta. (Harvey 2005/2008, 7–8.)

Määrittelen uusliberalismin suosivan vahvaa yksityisomaisuuden suojaa, laillisuusperiaatetta, yrittäjähenkisyyttä, pääoman vapaata liikkumista, inflaation välttämistä, vakaata rahapolitiikkaa, asiantuntijoiden ja eliitin valtaa, itsenäistä keskuspankkia sekä toimeenpano- ja tuomiovaltaa demokratian sijaan. Siinä uskotaan jatkuvaan tuottavuuden kasvuun, yksilön vapauteen ja vastuuseen, yhteisomistuksen mahdottomuuteen, kilpailuun perushyveenä (jos noudatetaan markkinatalouden perussääntöjä), individualismiin ja siihen, että köyhyys poistuu ja kehitystä tapahtuu parhaiten vapaiden markkinoiden ja vapaan kaupan avulla.¹⁰⁴ Kansainvälinen yhteistyö nähdään välttämättömäksi vapaakaupan ja laillisuuden edistämiseksi. Uusliberalismin nimissä on

---

¹⁰⁴ Uusliberalismin keskeinen ajatus on, että kilpailu yhdistettynä yksityistämiseen ja sääntelyn purkamiseen vähentää byrokratiaa, lisää tehokkuutta ja tuottavuutta, parantaa laatua ja vähentää kuluttajille aiheutuvia kustannuksia sekä suoraan halvempina tuotteina ja palveluina että epäsuorasti keventämällä verotaakkaa. Kansainvälinen kilpailu myös hillitsee inflaatiota. (Harvey 2005/2008, 82–83.)

tehty hyvinvointimenojen leikkauksia, yksityistämistä, sääntelyn purkamista, kevennettyä verotusta ja joustavoitettua työmarkkinalainsäädäntöä. (Vrt. mt., 8, 28–32, 69, 81–84.) Kun näitä asioita esiintyy ajatuspajojen teksteissä, voi niiden nähdä uusintavan uusliberalismia. Tarkemmin operationalisoin tämän luvussa 5.4. Harvey (mt., 68) viittaa työnteon joustavuutta ylistävästä ja ammattiyhdistysliikettä kritisoivasta uusliberalismista tulleen ”arkiajattelua”: uusliberalismia voidaan siis lähestyä epistemenä.

Määritelmässäni on useita yhtymäkohtia muiden tutkijoiden määritelmien kanssa.¹⁰⁵ Muun muassa Ulrich Beck (2005, 79, 81) näkee uusliberaalin regiimin tavoittelevan politiikan alistamista taloudellisille päämäärille, joita ovat matala inflaatio, tasapainoiset budjetit, kaupan esteiden ja valuuttakontrollin poistaminen, pääoman maksimaalinen liikkuminen, yksityistäminen ja työvoiman minimaalinen regulaatio. Sekä Beck (mt., 5–6, 77–78), Patomäki (2012, 190) että Harvey (2005/2008, 42–43) korostavat rahoitusmarkkinoiden vallan lisääntymistä, jota voi kutsua finansialisaatioksi.¹⁰⁶

Patomäki (2009, 433) kiinnittää huomiota uusliberalismi-termin ongelmallisuuteen, koska sitä käyttävät usein vain kriitikot, jotka viittaavat erilaisista uusliberalismin muodoista vain autoritaarisimpiin ja/tai eksplisiittisesti poliittisiin versioihin, mikä aiheuttaa määrittelyyn poliittisen vääristymän.¹⁰⁷ Tämä koskee myös osin Harveyta, johon määritelmäni perustuu. Patomäen määritelmä on kuitenkin liian typistetty konkreettista aineistoanalyysiani varten¹⁰⁸. Patomäen (mt., 439) erikseen esittelemissä

¹⁰⁵ Esimerkiksi Laffey ja Weldes (2005, 59) sekä Cox (1996a, 191) korostavat uusliberalismin ajavan vapaata kauppaa ja markkinoita, joustavaa työvoimaa, kilpailukykyä, yksityistämistä ja kaupallistamista. Blythin mukaan uusliberalismissa menivät sekaisin monetarismi (Milton Friedman), rationaaliset odotukset (Robert Lucas), julkinen valinta (James Buchanan ja Gordon Tullock) ja Arthur Lafferin ajatus tarjonnasta. Yhteistä näille oli valtion intervention ongelmallisuus ja tarve vakaalle rahapolitiikalle yhdistettynä rajuihin veronkevennyksiin ylimmässä tuloluokassa. Liike-elämän julkaisut esittivät uusliberalismin patenttiratkaisuksi kaikkeen. (Kts. Harvey 2005/2008, 69.) Patomäen (2012, 190) mukaan uusliberalismissa kilpailulliset markkinat tai niiden hallinnollinen jäljittely takaavat parhaiten kaiken (tehokkuuden ja vapauden jne.). IMF, Maailmanpankki ja Yhdysvallat ajavat kaupan ja investointien vapauttamista, yksityistämistä, sääntelyn purkamista ja yksityisen omistusoikeuden, markkinamekanismien ja -kurin vahvistamista.

¹⁰⁶ Finansialisaatio on prosessi, jossa rahoitusmarkkinat, rahoituslaitokset ja rahoituseliitit kontrolloivat yhä enemmän taloudellisia prosesseja ja taloudellispoliittisia päätöksiä. Lopputuloksena on tulonjako pääoman hyväksi, investointien ja lyhyen aikavälin kustannuksien (palkkojen) vähentäminen yrityksissä, joustot työmarkkinoilla, keinottelutoiminnan vapauttaminen, yksityistäminen ja julkisten toimintojen ulkoistaminen. Offshore-keskukset ovat tässä tärkeässä asemassa. (Patomäki 2012 53–55.)

¹⁰⁷ Uusliberalismi-termiä käytettiin ensimmäiseksi Saksassa sotien välisenä aikana, kun haluttiin päivittää klassinen talousliberalismi 1900-luvulle. Termin lainasivat käyttöön osa Latinalaisesta Amerikan markkinamyönteisistä intellektuelleista, jotka halusivat erottaa sen epäonnistuneesta klassisesta talousliberalismista. Haeyk ja Friedman kuitenkin kannattivat paluuta nimenomaan klassiseen liberalismiin. (Patomäki 2009, 434.) Nykyisin termiin voidaan liittää negatiivisia asioita (kuten vanhanaikaisuus ja ideologisuus), joten siksi se on enemmän vastustajien käytössä. Tämä ei tarkoita, etteikö itse asiaa olisi olemassa. (Mt., 435–436.)

¹⁰⁸ Patomäen mukaan uusliberalismi on ohjelma, joka yrittää ratkaista ihmisyhteiskunnan ongelmia ja kehittää sitä kilpailullisten markkinoiden kautta (yhteistyön ja monopolien sijaan). Markkinoiden nähdään olevan tehokkaita, oikeudenmukaisia ja maksimoivan valinnanvapauden. Ne voivat olla yksityisiä tai ne voidaan simuloida organisaation sisällä. Uusliberalismi sisältää osin ristiriitaisia teorioita (markkina-libertaarinen poliittinen filosofia, uusklassinen taloustiede ja uusi julkisjohtamisen oppi), jotka kuitenkin

uusliberaalin ideologian yksinkertaistetuissa ulottuvuuksissa on kuitenkin paljon päällekkäistä määritelmäni kanssa¹⁰⁹. Ne asiat, jotka Patomäki listaa, mutta minä (ja Harvey) en (tasapainotettu budjetti, kasvun perustuminen tarjonnan kannustamiin, uusien asioiden hyödykkeistäminen, ulkoistaminen, uusi julkisjohtaminen ja demokratian rajaaminen), sopivat kuitenkin määritelmäni ja ne voidaan siihen lisätä. Kriitistä huolimatta nojaan Harveyn työhön uusliberalismin määrittelyssä, sillä siitä on johdettavissa yleisesti uusliberalismiin liitetyt (luvun 5.4) avainkäsitteet. Tämä rajaus on välttämätön, jotta vältetään usein tapahtuva liian laaja ja epämääräinen uusliberalismin käyttö käsitteenä. On kuitenkin suhtauduttava varovaisen kriittisesti Harveyn (2005/2008, 28–29) negatiivissävytteiseen analyysiin uusliberalismista. On varottava liian dogmaattista suhtautumista, vaikka uusliberalismia voi kritisoida esimerkiksi vain eliitin talousetujen edistämisestä.

On myös pidettävä mielessä, että käsittelen tässä ideaalimuotoa uusliberalismista, kun todellisuudessa teorian sisällä ja erityisesti teorian ja käytännön välillä on ristiriitaisuuksia (mt., 88). Uusliberalismi voidaan nähdä a) utopistiseksi hankkeeksi, jonka tavoite on toteuttaa teoria kapitalismin uudelleenorganisoinniseksi tai b) poliittiseksi hankkeeksi, jossa valta hankittiin (usein takaisin) eliitille ja luotiin pääoman kasautumiselle otolliset olosuhteet. Teoria on ollut siis vain oikeuttajana ja tarpeen tullen teoria väännetään eliitille sopivaksi. Ideat eivät siis aina yksin hallitse, vaan niitä käytetään (vaikka ideoilla itsellään on rakenteena valtaa toimijoihin). (Mt., 26–27.) Vaikka olen kiinnostunut molemmista uusliberalismin puolista ja tiedostan erot, käsittelen uusliberalismia hegemonisena teoriana, sillä voi ajatella tiedontuottajien (ajatuspajojen) yrittävän edistää ideaalimuotoisempaa teoriaa, joka muotoutuu päätöksentekijöiden ja käytännön toimijoiden käsissä teoriasta kaukanakin olevaksi kompromissiksi. Ajatuspajojen täytyy tarjota kohteilleen myös käytännöllisiä ratkaisuja. Huomioin analyysissäni sen, että myös kompromissit saattavat edistää uusliberalismia.

Käytännön ja teorian, ja osin teorian sisäiset, ristiriidat tulevat esiin muun muassa

---

kaikki pitävät markkinoita ylivertaisina. (Patomäki 2009, 432–433.)

¹⁰⁹ Patomäen (2009, 439) mukaan uusliberalismin ideologiaan kuuluva teoriassa ainakin a) talouspolitiikassa tasapainotettu budjetti, matala inflaatio (rahan kontrolli), kasvun perustuminen tarjonnan kannustamiin, puuttumattomuus vapaisiin markkinoihin, kasvua tuettaessa veroleikkaukset, globaali pääoma, b) julkisen ja yksityisen määritelmässä yksityistäminen, työelämän deregulaatio ja joustavuus, sosiaalisen elämän ja luonnon hyödykkeistäminen, tuotantovälinen omistamisen yhdenmukaisuus, oikeusvaltio yksityistä omistusoikeutta vahvistavana ja laajentavana, c) jakopolitiikassa lockelaiset oikeusperiaatteet tai jotkut sosiaaliset turvaverkot turvaavat vapaat markkinat, oikeuksiin aina liittyvät velvollisuudet, d) demokratiassa parlamentaarinen liberaalidemokratia, postdemokraattisten puolueiden toimiminen ammattimaisesti median kautta, demokratian rajoittaminen negatiivisiin oikeuksiin ja vaaleihin, e) julkisissa organisaatioissa yksityistäminen, ulkoistaminen, organisaatioiden sisällä simuloitujen markkinoiden uusi julkisjohtaminen, linjajohtaminen demokratian sijaan ja f) koulutuksessa osin tai kokonaan yksityistäminen, markkinoiden ja yrityshallinnon simuloiminen ja opiskelijoiden asiakkuus.

tulkinnoissa liittyen monopoleihin, markkinahäiriöihin puuttumiseen, yksilön vapauteen suhteessa omaisuudensuojaan ja pakkokeinoihin, luokkavallan palauttamiseen liittyvään eliitin suosimiseen neutraalisuuden sijaan, osittaiseen uusliberalismin soveltamiseen esimerkiksi valtiomuodosta toiseen siirryttäessä, epädemokraattisten instituutioiden interventioihin (samalla kun valtion interventiota vastustetaan) ja solidaarisuuden hajottamiseen, mutta uudelleen rakentamiseen uskonnon tai moraalien muodossa. (Mt., 30, 84–85, 87–90, 99–101.) Suurimmat ristiriidat liittyvät teoriaa suurempaan valtion rooliin: sitä tarvitaan esimerkiksi rankaisemaan, luomaan puitteita yritysten etujen suojaksi ja hallitsemaan rahoitusjärjestelmän kriisejä (mt., 97, 99–100; Beck 2005, 161; Laffey & Weldes 2005, 64).¹¹⁰ Käytännössä laissez-fairen edistäminen on lisännyt valtion roolia (Patomäki 2014, 737). Ei ole siis luultavaa, että tutkittavasta aineistosta löytyisi aivan minimaalisen valtiovallan kannatusta. Harveyn (2005/2008, 98) näkemyksen mukaan ristiriidat johtuvat siitä, että luokkavalta on tärkein. Esimerkiksi pääomamarkkinoiden pelastaminen valtion interventiolla monetarismin nimissä sopii luokkavallan palauttamiseen, vaikka teoriassa sijoittajan pitäisi vastata virheistään (mt., 91–93). Toisaalta yhteistyö uuskonservatiivien kanssa on ajanut valtiovallan kasvuun sekä järjestyksen ja nationalismien korostamiseen (mt., 103–107; Mann 2011, 65). Yhdyn näihin väitteisiin. Uusliberalistien on myös helppo käyttää olemassa olevia (valtion) välineitä.

4.2 Vapauden kaiho: uusliberalismin nousu hegemoniseen asemaan

Miten uusliberalismi nousi johtoasemaan? Ennen 1970-lukua oli jo pitkään ollut olemassa kritiikkiä valtion vahvaa talouspolitiikkaa kohtaan: Friedrich von Hayekin ympärille oli muodostunut vuonna 1947 Mont Pelerin Society, joka uskoi yksilön vapauteen, uusklassiseen talousteorian ja Adam Smithin näkymättömään käteen.¹¹¹ Yhteisö keräsi ajatuksilleen taloudellista ja poliittista tukea. Erityisesti Yhdysvalloissa osa rikkaista ja vaikutusvaltaisista yksilöistä ja yritysjohtajista vastusti valtion interventioita, mutta he pysyivät marginaalissa ennen 1970-lukua. (Harvey 2005/2008, 28–31.)

Tämä muuttui 1970-luvulla. Vuosikymmenen puolivälissä talousongelmiin ratkaisuksi annetut korporatistiset valtion väliintulokeinot eivät sopineet pääoman

¹¹⁰ Uusliberalismi ei hylkää hallintaa, se vain haluaa siirtää sen valtiolta muihin hallintastrategioihin, kuten mittaamiseen, monitorointiin ja evaluointiin (Rose 1996, 53, 57).

¹¹¹ Blythin (2002, 6) mukaan uusliberaalisella ja klassisella talousliberalismilla on paljon yhteistä: pääoman vahva liikkuvuus, laajat yksityiset pääomavirrat, makroekonomian toimiminen markkinoiden puolesta ja työllisyyden riippuminen työn kustannuksesta. Toisaalta Patomäki (2007, 27–28) korostaa eroja: uusliberalismissa kannatetaan muodollista ja rajattua demokratiaa ja on luovuttu patriarkaalisuudesta sekä siitä, että laajaa valtiota voisi täysin lakkauttaa. Uusklassinen taloustiede suhtautuu skeptisesti markkinoiden simuloimiseen organisaatioiden sisällä, mitä taas uusi julkisjohtaminen kannattaa (Patomäki 2009, 433).

kasautumispyrkimyksiin. Talouselämän eliitti ja hallitseva luokka kokivat sosialististen ja kommunististen liikkeiden kannatuksen ja 1970-luvun omaisuuden arvon romahtamisen uhkaksi (mt., 20–23). Valtiota syytettiin siitä, ettei se löydä ratkaisua stagflaatioon (Blyth 2002, 5). Valtaan pääsi uusliberalismi, joka oli reaktio keynesiläisiä, vasemmistolaisia ja sosialistisia ajatuksia vastaan (Patomäki 2007, 27).¹¹² Patomäen (2009, 431–432) mukaan jo Richard Nixonin päätös vuonna 1971 irrottaa dollari kultakannasta merkitsi keynesiläisyyden loppua ja pääoman vallan kasvua.

Uusliberalismi nousi viimeistään vuonna 1979 vallitsevaksi talousopiksi Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa, kun valtaan nousi Thatcher ja Yhdysvaltojen keskuspankin johtaja Paul Volcker kiristi rajusti rahapolitiikkaa.¹¹³ Vuonna 1980 presidentiksi valittu Reagan antoi tukensa Volckerin politiikalle. Hylättiin New Deal ja keynesiläinen täystyöllisyys. Tilalle tulivat individualismi, henkilökohtainen vastuu, perhearvot, hyvinvointivaltion karsiminen, budjettileikkaukset, valtionyritysten yksityistäminen, verotuksen kevennys, yrittäjyyden edistäminen ja inflaation välttäminen rahapolitiikassa. (Harvey 2005/2008, 31–32.) Blythin (2002, 147, 149, 151) mukaan ajatuksia, joita käytettiin hyökkäyksessä keynesiläisyyttä kohtaan ja joilla tuotettiin ja legitimoitiin intressejä, yhdisti usko velkojia haittaavan inflaation vaarallisuuteen ja talouden kykyyn tasapainottaa itsensä ilman valtiota, joka aiheuttaa työttömyyttä ja inflaatiota.

Uusliberalismi on vallannut alaa 1970-luvun jälkeen, mikä on merkinnyt sääntelyn purkamista, valtion vetäytymistä ja yksityistämistä. Siitä on tullut hegemoninen ajattelutapa, jonka kannattajat ovat vaikutusvaltaisilla paikoilla kaikkialla. (Harvey 2005/2008, 8, 31.) Se on otettu käyttöön kaikkialle kansainvälisistä rahoituslaitoksista puolueisiin (Beck 2005, 79). Mannin (2011, 22) mukaan kapitalismi on lähes ainoa vallalla oleva ajattelutapa. Mark Laffeyille ja Jutta Weldesille (2005, 59–60, 63) uusliberalismi on yksi tuottavan vallan muodoista, joka dominoi poliittisesti ja taloudellisesti nykyistä maailmanjärjestystä. Stephen Gill (2008, xix, 139) näkee uusliberalismin uuskonstitutionalismin muodossa siirtävän talouden pois politiikan demokraattisesta ohjauksesta (vrt. Harmes 2006, 727). Uusliberalismille on toki vastavoimansa ja hegemonian voi kyseenalaistaa tai ainakin sillä on rajansa. Tästä huolimatta on se niin laajasti hyväksytty totuus, että sen taustavoimia ja vaikutuksia kannattaa tutkia.

---

¹¹² Tasapainon voi nähdä heilahtaneen monta kertaa. Mark Blythin (2002, 4) mukaan Karl Polanyi ei huomioinut teoriassaan valtion ohjaaman talouden (embedded liberalism) puuttumisesta klassiseen taloustieteeseen sitä, että kapitalistit jatkoivat kamppailuaan. 1970- ja 1980-luvuilla tapahtui siksi toinen ”vastaliike” (double movement), kun uusliberalistit pääsivät valtaan.

¹¹³ Harvey (2005/2008, 64–65) mukaan Yhdysvalloissa oleellista uusliberalismin leviämisessä oli suuryritysten ja kristillisen oikeiston liitto, jota uskonservatiivit tukivat. Tämä karsi republikaaneista kaikki liberaalit ainekset. Näin suuret institutionaaliset muutokset tapahtuvat yleensä vähitellen, mutta ainakin Thatcher onnistui kumoamaan järjestelmän yhtäkkiä (Streeck & Thelen 2005, 30).

Uusliberalismi levisi eliitin projektina, jolla palautettiin luokkavalta asteittain 1980-luvulla ja vakiinnutettiin 1990-luvulla. Keinoina olivat ainakin a) varallisuutta keskittänyt rahoitusmarkkinoiden sääntelyn purkaminen, b) pääoman liikkumisen esteiden poisto, c) Wall Streetin, IMF:n ja Yhdysvaltojen valtionvarainministeriön kolmikko, joka pakotti ja houkutteli kehitysmaita uusliberalismiin asettamalla uusliberalistiset uudistukset (hyvinvointimenojen leikkaukset, työmarkkinalainsäädännön joustavoittaminen ja yksityistäminen) ehdoksi lainoille ja velkajärjestelyille (rakenteellinen sopeuttaminen¹¹⁴) ja d) monetarismin ja uusliberalistisen talousopin aktiivinen levittäminen. Näin tuotettiin viimeistään 1990-luvulla Washingtonin konsensus ja paine ottaa uusliberalismi käyttöön kaikkialla.¹¹⁵ (Harvey 2005/2008, 39, 112–116.)

Harvey (mt., 146–147, 188, 191–214) kritisoi vahvasti uusliberalismin epäonnistuneen ja korostaa, että uusliberalismiin uskotaan häikäisevän alueellisen hetkellisen talouskehityksen lisäksi siksi, koska eliitti, jonka käsissä on media, hyötyy siitä. Myös Patomäki (2007, 155, 269) näkee uusliberalismin lisänneen eriarvoisuutta, mutta hänelle uusliberalismi on itseään vahvistava prosessi, joka syntyi globaalin politiikan talouden ristiriidoista ja puutteellisesta hallinnasta. Uusliberalismin synnystä on siis erilaisia tulkintoja, varsinkin koska on kyse hyvin politisoituneesta asiasta.¹¹⁶ Entä mikä on uusliberalismin asema uusimassa taloushistorian käänteessä rahoitus- ja eurokriisissä?

4.3 Rahoituskriisi, eurokriisi, EU ja uusliberalismi

Patomäki (2012, 54, 91) näkee EU:n perusperiaatteiden heijastavan finansialisaatiota ja komission ajavan talousliberalismia. Maastrichtin sopimus konvergenssikriteereineen on uusliberalistinen (mt., 126; Harvey 2005/2008, 111).¹¹⁷ Patomäelle (2012, 85) EMU on uusliberaali kokeilu, jossa ensi kertaa maailmanhistoriassa on yritetty luoda rahaunioni ilman valtiota tai poliittista yhteisöä. EMU vei korkopolitiikan ja devalvaation jäsenmailta ilman yhteisen talouspolitiikan kehittämistä. Se on rakennettu tarjonnan eli pääomien vapaan liikkuvuuden, veronalennusten, alhaisen inflaation ja itsenäisen keskuspankin varaan. Euroopan keskuspankki on rakennettu uusklassisen

¹¹⁴ Vuonna 1984 Meksikossa Maailmanpankki myönsi ensimmäistä kertaa valtiolle lainaa uusliberalistisia uudistuksia vastaan (Harvey 2005/2008, 124). Harveyn (mt., 58–62) mukaan uusliberalistiset käytännöt eli rahoituslaitosten vakauden ja omistajien asettaminen kansalaisten hyvinvoinnin (muun muassa palvelujen karsiminen ja yritysmönteisen infrastruktuurin luominen) edelle saatiin käytäntöön New Yorkin rahoituskriisin ratkaisuihin ja IMF:n toiminnassa 1980-luvulla.

¹¹⁵ Kaikkien on arvioitava houkuttelevuutensa, johon perustuu kilpailukyky ja jota mitataan uusliberalistisilla uudistuksilla (Harvey 2005/2008, 112–116). Myös Patomäen (2007, 55) mukaan Suomessa rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen aloitti uusliberalistisen kauden 1980-luvulla.

¹¹⁶ On nähty mm. kyseessä olevan vain paluu normaaliin tilaan tai reaktio tuotantorakenteen muutokseen.

¹¹⁷ Harveyn (2005/2008, 91) mukaan Iso-Britannia ajoi sopimuksen tähän suuntaan. Hän näkee WTO:n perustamisen uusliberalismin huippukohtana ja Maastrichtin ja NAFTA:n hyvinä askelina (mt., 112–116).

talousopin ja monetarismin pohjalle ja eristetty demokraattisen päätöksenteon ulkopuolelle. (Patomäki 2012, 9, 73, 81, 87.) Olisi kuitenkin nähdäkseni harhaanjohtavaa nähdä koko EU puhdasoppisena uusliberalistisena projektina, sillä esimerkiksi jäsenvaltiot ovat pitäneet huolen valtioiden vahvasta roolista edelleen.

Ovatko rahoituskriisi ja eurokriisi aiheuttaneet uusliberalistisia toimenpiteitä vai kenties heikentäneet sitä? Näyttää siltä, ettei heikentymistä ole tapahtunut. Mann näkee, että yhä vahvemmin juurrutettua kapitalismia ei lannista rahoituskriisin aiheuttama lisääntynyt sääntely. Päinvastoin uusliberalismi onnistui ehkä ensimmäistä kertaa kaventamaan valtiovaltaa kriisin vuoksi. Vastarintaa ei esiinny ja valtioiden on tehtävä pankkeja hyödyttävää politiikkaa, koska ne ovat pääoman armoilla. (Mann 2011, 13–14, 129.)

Myös Patomäki (2009, 432) näkee, että rahoituskriisin aiheuttamat toimenpiteet eivät heikentäneet uusliberalismia. Vaikka rahoitustoimintojen uudelleensääntely ja verotus ovat nousseet asialistalle, pankkeja on kansallistettu ja valtiot ovat keynesiläisesti toimineet pankkien pelastajina ja elvyttäjinä, ei kriisi ole asettanut kyseenalaiseksi pääomamarkkinoiden syvintä olemusta. Tarkoitus on palata uusliberalistiseen päiväjärjestykseen.¹¹⁸ Kaiken lisäksi makrotaloudelliset muutokset eivät riitä palauttamaan keynesiläisyyttä, joka on laajempi vaurauden uudelleen jakamisen teoria. Patomäki ennustaa, että uusliberalismi syvenee leikkausten kautta, jos velka kasvaa. Kriisissä yksityistä velkaa on siirtynyt julkiseksi. (Mt., 436–438, 440; Patomäki 2012, 100.)

Myös eurokriisiin on vastattu pääasiassa talousliberalismin keinoin (Patomäki 2012, 134). Uusliberalistinen ja schumpeteriläinen vastaus kriisiin on, ettei tarvita kuin EKP:n korkotason ohjaus pyrkien mahdollisimman matalaan inflaatioon. Kunhan hintataso on vakaa, liikkuu tulotaso kohti pitkän aikavälin tasapainoa. Kriisirahasto, vakautusmekanismit, finanssitransaktiovero (FTT) ja yhteiset velkakirjat ovat pysyneet tämän viitekehysten sisällä, vaikka ehdotukset rahoituksen sääntelystä ja transaktioverosta ovat myönnytyksiä jälki-keynesiläisyydelle¹¹⁹. (Mt., 124–125, 128.) Kriisin ratkaisujen voi nähdä vahvistavan uuskonstitutionalismia: Euroopan vakausmekanismi (EVM) perustuu epädemokraattiselle euro/ääni -suhteelle ja budjettivaltaa on annettu ohi jäsenvaltioiden

¹¹⁸ Jopa elvyttäminen voi olla uusliberaalia, jos sen tarkoitus on pelastaa yksityinen pääoma tai se koostuu hyvätuloisten veroleikkauksista (Patomäki 2009, 442).

¹¹⁹ Yhteisissä velkakirjoissa ehtona on ”poliittinen vakaus ja ennustetavuus”, jolloin voi ajatella, että vain yksi talouspolitiikka sallitaan (Patomäki 2012, 110). Komission ehdotuksessa FTT:stä on vapaiden markkinoiden ihanteen mukaisesti jätetty valuuttakauppa pois ja johdannaiskauppaa verotettu silkkihansikkain (mt., 107). Olisi syytä tarkastella tarkemmin viime aikaista kehitystä hallitusten välisissä neuvotteluissa koskien tiivistettyä yhteistyötä FTT:n suhteen. Yleisesti Patomäki korostaa legitimaation siirtyneen schumpeteriläiselle linjalle. Hän ennustaa uusliberalistisen ja schumpeteriläisen kehityskulun jatkuvan, vaikka tämä tulee aiheuttamaan taantuman, työttömyyttä ja eriarvoisuutta. (Mt., 128–131.)

komissiolle ja IMF:lle ilman EVM:n poliittista tai oikeudellista vastuuta.

Budjettikurin tiukennus myös siirtää valtaa komissiolle. (Mt., 104, 109.)

Nämä ovat uskottavia tulkintoja, mutta rahoituskriisin ja eurokriisin aiheuttamien toimenpiteiden suhde uusliberalismiin vaatisi lisätutkimusta. Kuinka vahvoja ja vakiintuvia keynesiläiset toimenpiteet ovat? Aineistoanalyysini valottaa kontekstia myös tähän liittyen. Ennen tätä tarkastelen ajatuspajojen roolia uusliberalismin levittämisessä.

4.4 Ajatuspajat uusliberalismin levittäjinä (kolmas hypoteesi)

Uusliberalismi kohtasi avointa vastarintaa melkein kaikilla kentillä (Patomäki 2007, 48). Miten se siis onnistui lyömään itsensä läpi? Harvey (2005/2008, 9) mukaan tästä on puuttunut poliittis-taloudellinen selvitys. Hänen oma tutkimuksensa täyttää tätä aukkoa.

Moninaiset voimat ja kokeilut ovat vaikuttaneet uusliberalismin hegemonisen aseman muodostumiseen. Voimakkaita ideologisia vaikutteita ovat välittäneet suuryritykset (vrt. Patomäki 2007, 49), vaikutusvaltaiset yksilöt (Volcker, Thatcher, Reagan ja Deng Xiaoping), kansainväliset rahoituslaitokset (IMF ja Maailmanpankki), media ja monet kansalaisyhteiskunnan instituutiot, muun muassa yliopistot, koulut, kirkot ja ammattijärjestöt. Uusliberalistien ”pitkä marssi” instituutioiden ytimiin samoin kuin yritysten tukemien ja rahoittamien ajatushautomoiden perustaminen, median tiettyjen lohkojen saaminen hallintaan ja monien älymystön edustajien käännähtäminen uusliberalistisen ajattelun puolestapuhujiksi loivat ilmapiirin, jossa uusliberalismi nähtiin ainoaksi keinoksi turvata vapaus. Myöhemmin nämä liikkeet vahvistuivat ensin poliittisten puolueiden ja lopulta valtiovallan avulla. Uusliberalismin levittäminen on ollut monimutkainen, ristiriitainen ja kaoottinen prosessi, jonka takana ei ole vain yhtä tahoa. Se eteni eri tavoin eri maissa.¹²⁰ (Harvey 2005/2008, 6–7, 16, 39, 52, 79–80.)

Uusliberalismin leviämistä selittäviä teorioita yhdistää a) ideoiden vaikutusvalta, b) rahoituskriiseihin reagoiminen, c) kansainvälisen kilpailukyvyyn edistäminen (mt., 142). Kuten mainittu, Harvey (mt., 40–42, 142) kuitenkin korostaa eliitin asemaa ja luokkavallan palauttamista, joka on hänen mukaansa jäänyt huomioimatta¹²¹. Hänen ja

¹²⁰ Paikallisilla olosuhteilla, institutionalistisilla rakenteilla, luokkasuhteilla, poliittisilla ja kulttuurisilla perinteillä, satunnaisilla geopolitiittisilla tekijöillä ja maantieteellisellä asemalla on merkitystä. Harvoin voi pakottaa ulkopäin siirtymään uusliberalismiin. Siihen tarvitaan sisäistä kannatusta. (Harvey 2005/2008, 143–146.) Esimerkiksi Iso-Britanniassa, jossa oli vahva hyvinvointivaltio ja ammattiyhdistysliike, eteneminen tapahtui eri tavoin kuin Yhdysvalloissa. Thatcher toteutti jopa amerikkalaisia uusliberalistisempaa politiikkaa. (Kts. tarkemmin mt. 2008, 70–79).

¹²¹ Harvey (2005/2008, 44) mukaan luokkavallan ytimessä ovat olleet suuryritysten johtajat, mutta he ovat ottaneet laajemmin yrittäjiä mukaan. Tästä on todisteena se, että kolmen rikkaimman miljardöörin varallisuus ylitti vuonna 1998 kaikkien köyhimpien maiden ja niiden 600 miljoonan asukkaan

Edsallin mukaan 1980-luvulla yhdysvaltalainen yrityselämän poliittinen siipi oli palauttanut 1920-luvun valtansa ja Harveyn mukaan vuonna 2000 osuutensa varallisuudesta ja bruttokansantuotteesta (mt., 70; Edsall 1985, 107). Myös Gill (2008, 94) korostaa eliitin levittäneen uusliberalismia Trilateral Commission -elimen kautta¹²². Harveyn (2005/2008, 143) eliittiteoria sopii analyysiini, koska sillä on suora yhtymäkohta ajatuspajoihin: ajatuspajarahoitus on yksi merkki hallitsevan luokan uusliberalististen ideoiden tuottamisesta.

Ajatuspajojen rooli liittyy siihen, että uusliberalismin tueksi tarvittiin ideoiden taistelua (mt., 69).¹²³ Uusliberalismi käyttää valtaa diskurssin kautta esimerkiksi esittämällä yksityistämisen tehokkaana (Laffey & Weldes 2005, 68). Uusgramscilaisen tulkinnan mukaan uusliberalismi saatiin valtaan tiedonrakenteiden (paradigma) ja laajempien kulttuuristen uskomusten kautta (nämä voi nähdä epistemenä) (Woods 2011, 255).

Ajatuspajoilla, tai tarkemmin osalla niistä, oli rooli uusliberalismin levittäjinä.¹²⁴ Uusliberalismi sai voimaa 1970-luvulla Mont Pèlerin Societyn (vrt. Jackson 2012, 43) synnyttämistä erilaisista runsaasti rahoitetuista ajatushautomoista (esim. Lontoossa toimiva Institute of Economic Affairs (IEA) ja washingtonilainen Heritage Foundation) samoin kuin kasvavastaan vaikutusvallasta yliopistomaailmassa (Harvey 2005/2008, 31). Ajatuspajat onnistuivat uusliberalismin levittämisessä esimerkiksi tuomalla uusliberalistiset ajattelijat ja poliitikot yhteen ja luomalla yhteenkuuluvuuden tunteen (Stedman Jones 2012, 159, 170). Vastaperustetuista yritysten ja säätiöiden tukemista Harvardin ja Stanfordin kauppakorkeakouluista tuli uusliberalismin keskuksia. Viimeistään vuoden 1990 tienoilla useimpien tutkimusyliopistojen taloustieteen laitoksia hallitsi uusliberalismi. Yliopistojen valta uusliberalismin levittämisessä on samantyyppistä kuin ajatuspajoilla.¹²⁵ (Harvey 2005/2008, 69.) Esimerkiksi talous-

---

yhteenlasketun bruttokansantuotteet. Reaganin aikana rikkaimpien tuloveroa laskettiin 78:sta 28:aan prosenttiin. (Mt., 46, 67.) Myös Patomäki (2007, 154) näkee uusliberalismin palauttaneen yläluokan aseman: suurin osa talouskasvusta on uusliberalismin aikana mennyt rikkaimman kymmenyksen taskuun.

¹²² Myös Gillillä (2008, 17) on kehämäinen käsitys todellisuudesta: sosiaalista toimintaa rajaa olemassa olevat sosiaaliset rakenteet, mutta rakenteita muuttaa toimijuus. Abelsonin (2009, 139–155) mukaan Trilateral Commission vaikutti yleisesti Jimmy Carteriin, Reaganiin, Bill Clintoniin ja George W Bushiin.

¹²³ Tämä muistuttaa taloustieteilijöiden avainroolia keynesiläisyyden leviämisessä (Hall 1989, 365).

¹²⁴ Tässä on hyvä muistaa, että ajatuspajat eivät ole yhteneväinen joukko, vaan ne voidaan luokitella niiden ideologisten suuntausten mukaan. Mahmoodin (2008, 540) mukaan kaikki ajatuspajat voidaan luokitella joko libertaarisiksi, konservatiivisiksi, progressiivisiksi tai poliittiseen keskustaan kuuluviksi. Näistä kaikki eivät tavoittele uusliberalismin edistämistä. Nähdäkseni erityisesti tutkimukseen keskittyviä ajatuspajoja ei voi sijoittaa vain yhteen kategoriaan. Peter Leeson, Matt Ryan ja Claudia Williamson (2012, 62) osoittavat kiinnostavasti, että Yhdysvaltojen osavaltioissa 1990-luvulta alkaen vapaita markkinoita edistävät ajatuspajat ovat selkeä enemmistö. Rich (2008, 74, 81) näkee konservatiivisten ajatuspajojen pärjäävän paremmin kuin liberaalit koska ne saavat rahoitusta juuri ideoiden levittämiseen, välittävät vähemmän objektiivisuudesta ja ovat joutuneet taistelemaan itselleen aseman.

¹²⁵ Yliopistoilla tosin oli enemmän roolia oppineiden tuottamisessa muihin maihin ja kansainvälisiin instituutioihin (IMF, Maailmanpankki ja YK) (Harvey 2005/2008, 69). Yliopistojen yksityistäminen on myös avannut yrityksille oven ideoiden levittämiseen (Boucher 2012, 85).

tieteilijät levittivät Latinalaisessa Amerikassa uusliberalismia (kts. tarkemmin mt., 14–15, 125–128; Hurrell 2005, 38).

Yritysten tuella perustettiin tai uudistettiin 1970-luvulla oikeistolaisia ajatuspajoja, muun muassa Heritage Foundation¹²⁶, Hoover Institute¹²⁷, Center of the Study of American Business (CSAB)¹²⁸, American Enterprise Institute (AEI)¹²⁹ ja Cato Institute¹³⁰, herättämään poleemista keskustelua ja tarvittaessa tuottamaan uusliberalistisen politiikan tueksi vakavasti otettavaa käytännöllistä ja empiiristä tutkimustietoa ja poliittis-filosofisia argumentteja (esim. National Bureau of Economic Research, NBER¹³¹).¹³² Varakkaat yksittäiset lahjoittajat (muun muassa panimovalmistaja Joseph Coors, joka oli myöhemmin Reaganin taustavaikuttajaryhmän jäsen) ja heidän taustayhteisönsä rahoittivat uusliberalismin arvoja edustavia pamfletteja ja kirjoja, kuten ehkä luetuin Robert Nozikin *Anarchy, State and Utopia*. (Blyth 2002, 152–160; Harvey 2005/2008, 57.) Liike-elämä oppi siis kuluttamaan rahaa ”nimenomaan luokkana” (Edsall 1985, 128; Harvey 2005/2008, 57). McGannin ja Sabatinin (2011, 40) sekä Blockin (2013, 648) mukaan näillä ajatuspajoilla oli vaikutusvaltaa Reaganin hallintoon. Heritagen esityksistä yli 60 prosenttia meni läpi (Troy 2012, 80). 1990-luvun lopulla 75 prosenttia kongressin jäsenistä näki konservatiiviajatuspajoilla olevan enemmän valtaa

¹²⁶ Heritage Foundation perustettiin vuonna 1973 Joseph Coorsin, Richard Mellon Scaifen ja Olin Foundationin johtajan (sekä Nixonin valtionvarainministerin) William E. Simonin rahoilla vastustamaan liberaalien ajatuspajojen ajatuksia (Blyth 2002, 156–157). Budjetti kasvoi nopeaa tahtia 1970-luvulla: 40 % vuodessa (Edsall 1985, 117).

¹²⁷ Hoover Instituten taustalla rahoittajina olivat Scaifen, Olinin ja Smith Richardsonin rahastot. Se kritisoi varsinkin hyvinvointipalveluja (Blyth 2002, 157). Myös Coorsilla oli tiiviit yhteydet Hoover Instituteen (Edsall 1985, 118).

¹²⁸ CSAB vastusti regulaatiota (Blyth 2002, 158), mikä tuotti tuloksia Reaganin aikana (Edsall 1985, 217).

¹²⁹ Vallalla ollutta ortodoksiaa tuloksellisesti 1970-luvun lopulla kritisoineen AIE:n taustalla oli myös yritysrahaa, kuten Scaifen, Olinin ja Smith Richardsonin rahastot ja Pew Charitable Trust (Blyth 2002, 157). Edsall tarkentaa, että Pew Charitable Trustin rahoitus tuli nimenomaan J. Howard Pew Freedom Trustilta, joka rahoitti myös Hoover Institutea (Edsall 1985, 119–120). AEI kannatti regulaation ja menojen leikkauksia (mt., 218). Se on vaikuttanut vero- ja sääntelypolitiikkaan (Weidenbaum 2010, 136).

¹³⁰ Blyth ja Harvey eivät mainitse libertaarista Cato Institutea, toisin kuin Boucher (2012, 53) ja Daniel Stedman Jones (2012, 164).

¹³¹ NBERin rahoituksesta lähes puolet oli peräisin Fortune-lehden listan 500 suurimmalta yritykseltä. Se oli hyvin yhteydessä akateemiseen yhteisöön ja vaikutti merkittävästi tutkimusyliopistojen liiketalouden ja kauppatieteen laitoksien ajattelutapoihin. (Harvey 2005/2008, 57). Sekä Blythin (2002, 158) että Edsallin (1985, 216) mukaan NBER ja sen puheenjohtaja (1977–1982) Martin Feldstein oli mahdollisesti kaikkein vaikutusvaltaisimien toimijain politiikan uudelleensuuntaamisessa oikealle. Hänestä tuli Reaganin talousneuvonantajien neuvoston (Council of Economic Advisers) puheenjohtaja vuonna 1982 (Edsall 1985, 118). Feldstein toimi erityisesti korkeaa pääoman veroastetta vastaan (mt., 219).

¹³² Tätä rahoitusta kannattaisi tutkia lisää jatkaen erityisesti Edsallin (1985) työtä. Aktiiviset kirjoittajat (kuten George Glider) levittivät sanomaa ajatuspajojen rahoittamina (Harvey 2005/2008, 69). Myös Peschekin mukaan mm. Trilateral Commission, AEI ja Heritage Foundation, vaikuttivat siirtymään pois liberalismista 1970-luvun jälkeen. Evert A. Lindquistin mukaan Peschek kuitenkin nojaa tässä liikaa toisen käden lähteisiin, eikä analysoi vaikutusvaltaa paljastavia asioita kuten rahoittajia tai ihmisten siirtymistä organisaatiosta toiseen. (Kts. Lindquist 1988, 384–385.) Medvetz (2013, 53) lisää vapaita markkinoita edistäneiden ajatuspajojen listaan Manhattan Instituten ja Competitive Enterprise Institutionin. Stedman Jones (mt., 155–160, 167) lisää myös Manhattan Instituten sekä aiemmin perustetut Foundation for Economic Educationin, Institute for Humane Studiesin, American Economic Foundationin ja Liberty Fundin. Edsallin (1985, 216) lista vaikutusvaltaisista uusliberalistisista ajatuspajoista on sama kuin Blythillä ja Harveylla, tosin hän ei korosta Heritage Foundationin vaikutusvaltaa. Hän myös mainitsee toimijana American Council for Capital Formationin, mutta ei korosta sen vaikutusvaltaa (mt., 117).

kuin liberaaleilla (Boucher 2012, 54).

Smith Richardson Foundation, Scaife Foundation ja Olin Foundation olivat tärkeimpiä toimijoita ajatusten kamppailussa sosiaalisesti ankkuroitunutta liberalismia vastaan (Blyth 2002, 156).¹³³ Ladi (2009, 149) pitää yksityisten rahastojen suurta roolia ajatuspajojen rahoituksessa yhdysvaltalaisena erityispiirteenä. Liike-elämän eliitti ei vain rahoittanut tiedon tuottamista, vaan ajoi omaa taloudellista etuaan. Taustalla oli huoli omasta asemasta ja maineesta sekä demokraattisen kongressin vaikutusvallasta (Edsall 1985, 113–114). He onnistuivat uusliberalismin levittämisessä osin siksi, että demokraatit eivät pystyneet kehittämään kilpailevia ajatuksia (Blyth 2002, 193). Ajatuspajojen tuoma intellektuellinen uskottavuus oli elintärkeää tässä muutoksessa, joka suosi yritysmaailman etuja (Edsall 1985, 117, 215). Uusliberalistisista ajatuspajoista myös siirtyi paljon ihmisiä vaikutusvaltaisiin tehtäviin politiikassa¹³⁴.

Iso-Britanniassa haeykilaisilla ajatuksilla oli kannatusta yliopistoissa ja ajatuspajoissa, etenkin vuonna 1955 perustetussa IEA:ssa, josta Thatcherin luottomieheksi myöhemmin noussut Keith Joseph tuli suuren yleisön tietoisuuteen 1970-luvulla.¹³⁵ Yleistä mielipidettä uusliberalistiseksi muokkasivat ajatuspajoista myös vuonna 1947 perustettu Centre for Policy Studies (CPS) ja Adam Smith Institute (ASI) (vuodelta 1977) samoin kuin lehdistön sitoutuminen yhä enemmän uusliberalismiin.¹³⁶ (Denham 1996, 1, 19, 39–40, 21; Gaffney 1991, 4–5, 10–11; Harvey 2005/2008, 72; Stedman Jones 2012, 161.) CPS:llä ja Thatcherilla sekä myöhemmin vasemmistolaisella Demosilla ja Tony Blairilla oli kiinteää yhteistyötä (Abelson 1998, 545). Smith (1993, 492, 494–495, 505) korostaa, että Thatcherin aika oli Iso-Britannialle poikkeuksellinen, sillä nämä mainitut vapaita markkinoita ajaneet ajatuspajat vaikuttivat suoraan politiikkaan: IEA Thatcheriin hänen noustessa puheenjohtajaksi ja CPS, jonka jopa perustivat Thatcher ja Joseph, hyvin voimakkaasti 1980-luvulla¹³⁷. Monet Thatcherin luottoihmisistä tulivat

¹³³ Scaife Foundation antoi mm. 650 000 dollaria Northwest Pennsylvania Public Broadcastingille, jotta se tekisi 10-osaisen tv-sarjan Friedmanista (Edsall 1985, 120). Yksi yritysmaailman kanava rahoittaa vapaita markkinoita edistäneitä ajatuspajoja olivat poliittiset toimintakomiteat (PAC) (Blyth 2002, 156). Myös Edsall (1985, 129–132) näkee vaalirahoituslainsäädännön muuttamisen tärkeänä ja yritysmaailman valtaa kasvattavana: poliittisten toimintakomiteoiden rahoittaminen helpottui ja toisaalta rahoitusta yksittäistä ehdokasta kohtaan rajoitettiin, jolloin yritysmaailma joutui tekemään yhteistyötä.

¹³⁴ Reaganin hallintoon tuli 150 Heritagen Foundationin, Hoover Instituten ja AEI:n ihmistä (Boucher 2012, 37). AEI:n veroasiantuntija Rudolph Penner siirtyi johtamaan kongressin budjettitoimistoa vuonna 1983. CSABin perustaja Murray Weidenbaum toimi Reaganin talousneuvonantajien neuvoston puheenjohtajana vuosina 1981–1982. (Edsall 1985, 216–218.)

¹³⁵ IEA:n perustaja bisnesmies ja konservatiivi Anthony Fisher kannatti Hayekia (Jackson 2012, 46–47). Hayek itse asiassa pyysi Fisherin mukaan uusliberalismin levittämiseen (Stedman Jones 2012, 156).

¹³⁶ Smithin (1993, 495) mukaan ASI oli aktiivinen vapaiden markkinoiden puolustaja 1980-luvulla, mutta sillä oli vähemmän vaikutusta kuin se väitti (vrt. Denham & Garnett 2006, 161), lukuun ottamatta terveysjärjestelmäuudistusta. Stedman Jones (2012, 167) näkee ASI:n vaikuttaneen yksityistämiseen.

¹³⁷ Ne antoivat ideologista voimaa Thatcherin vallan heikkoina hetkinä vuosina 1983 ja 1987. Ne myös vaikuttivat vahvasti vuoden 1979 Tory Manifestoon. Puolueelle läheinen CPS vaikutti vielä John Majorin

kyseisistä ajatuspajoista (mt., 501; Jackson 2012, 59)¹³⁸. Jackson (mt., 51–52, 61) painottaa näiden monetarismia (inflaatiota vastustamista) ja hyvinvointivaltion leikkauksia ajaneiden sekä valtion interventiota ja demokraattisia kollektiivisia toimijoita karsastaneiden ajatuspajojen epäonnistuneen akateemiseen maailmaan vaikuttamisessa, mutta onnistuneen vaikuttamisessa bisneksen, median ja lopulta vaikutusvaltaisten poliitikkojen avulla¹³⁹. Niiden agenda sopi Thatcherin konservatiiveille, vaikka sen käytännön toteutus erosi teoriasta poliittisten kompromissien vuoksi (mt., 53, 60).

Ruotsissa työnantajat kokivat koko ajan lisääntyvät työntekijöiden oikeudet uhkaksi ja alkoivat markkinoida kapitalismia joko suoraan tai rahoittamalla sellaisia ajatuspajoja, kuten Timbro¹⁴⁰ ja Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS)¹⁴¹ (Blyth 2002, 204, 207, 214). ”Normpolitikia” edistänyt SNS esimerkiksi rahoitti tutkimuksia, joissa todistettiin stagnaation syynä olevan hyvinvointivaltio (Harvey 2005/2008, 140). Työnantajat onnistuivat ideoiden avulla haastamaan yhteiskuntajärjestyksen varsinkin konservatiivi-hallituksen ottaessa käyttöön SNS:n suositukset (Blyth 2002, 211, 239). Ajatuspajat ovat levittäneet uusliberalismia myös esimerkiksi Australiassa (Smith & Marden 2008; Marsh & Stone 2004, 262) ja Italiassa oikeistolaisten yritysten rahoittaman Center for the Study Of Economic and Social Problemsin nimissä (Bockman 2007, 344, 347, 264). Boucherin (2012, 73–74) mukaan ajatuspajat ovat olleet myös tärkeässä asemassa yksityistämisen, vapaiden markkinoiden ja talousliberalismin (eli uusliberalismin) onnistuneessa edistämisessä Itä-Euroopassa Berliinin muurin murtumisen jälkeen.

Tämän tutkimustiedon perusteella muodostuu kolmas hypoteesi:

---

aikana koulutuspolitiikkaan (Smith 1993, 496, 502). Boucherin (2012, 63) mukaan myös Institute for Fiscal Studies vaikutti Thatcherin uudistuksiin. IEA:n vaikutusvalta heikkeni konservatiivien suosion hii-vuttua. Akateemikkojen pitäminen kiinni keynesiläisyydestä vaikutti tähän. (Kts. Sherrington 2000a, 259.)

¹³⁸ Kaikki Thatcherin politiikkayksikön johtajat olivat CPS:stä, samoin kuin esikunnan johtaja David Wolfson ja taloudellinen neuvonantaja Alan Walters (Smith 1993, 501). Jackson (2012, 59) korostaa kaikkien Thatcherin avainneuvonantajien ja ministerien (jo mainittujen lisäksi mm. Geoffrey Howe) olleen yhteydessä laajempaan uusliberalistiseen verkostoon, vaikka Thatcherin itsensä suhteet olivat epäsuorempia. Voi tosin kysyä, miten voi olla suuremmassa suhteessa kuin perustajana esim. CPS:ssä?

¹³⁹ Erityisesti Peter Jay The Timesista ja Samuel Brittan Financial Timesista kääntyivät uusliberalisteiksi. Telegraph-lehdellä oli hyvin läheinen suhde IEA:iin. (Jackson 2012, 53–55.)

¹⁴⁰ Timbro myös perusti vuonna 1997 Eurooppaan uusliberalististen ajatuspajojen verkoston (Stockholm Network), johon kuuluu 140 ajatuspajaa (Boucher 2012, 105). Verkoston internetsivuilta kohdasta ”The Network” käy ilmi, että Suomesta siihen kuuluvat EVA, Libera ja Anders Chydenius -säätio. Tutkimani ajatuspajat eivät kuulu siihen. Liitteeni 5 Brysselissä toimivista ajatuspajoista vain (paljon Iso-Britannian konservatiiveihin vaikuttava) Open Europe ja Centre for the New Europe kuuluvat siihen (<http://www.stockholm-network.org/The-Network> 14.1.2015.)

¹⁴¹ NÄFÖ (Stiftelsen Fritt Näringsliv) perusti SNS:n vuonna 1948 keskusammattijärjestön Landsorganisation I Sverigen vastapainoksi. Siitä tuli vaikutusvaltainen vasta 1980-luvulla. (Blyth 2002, 216.)

Tiedon tuottamisen kautta valtaa käyttävät ajatuspajat ovat levittäneet aktiivisesti uusliberalismia aina 1970-luvulta lähtien. Ajatuspajat ovat olleet tärkeässä roolissa uusliberalismin leviämisessä.

Tämä on hypoteeseista se, jonka toteutumista nykypäivänä testaan aineistoanalyysin valossa. Seuraavaksi käsittelen sitä, miten tämä käytännössä toteutetaan.

Ennen tätä on kuitenkin hyvä todeta, että lisätutkimukselle ajatuspajojen roolista uusliberalismin levittämisessä 1970- ja 1980-luvuilla olisi tarvetta. Esimerkiksi Harvey (2005/2008) nojaa argumenteissaan vahvasti Blythin (2002) ja Edsallin (1985) kirjoituksiin ja Blyth puolestaan paljon Edsalliin. Edsall on avannut hyvin tärkeimpien ajatuspajojen yritysmaailmalta tullutta rahoitusta ja työntekijöiden siirtymisiä avainasemiin, mutta olisi tarpeen kerätä lisätodisteita ajatuspajojen konkreettisesta todellisesta vaikutuksesta, vaikka se on haastavaa.¹⁴²

On myös hyvä tiedostaa, että tietenkään kaikki ajatuspajat eivät kyseisenä ajanjaksona levittäneet uusliberalismia, vaan kyse on siitä, että osalla ajatuspajoista oli merkittävä rooli uusliberalismin levittämisessä. Toiseksi Rose (1996, 53) muistuttaa siitä, että olisi harhaanjohtavaa ajatella, että Britanniassa ja Yhdysvalloissa 1970-luvun lopussa valtaan nousseilla uuskonservatiiveilla olisi ollut suoraan käytössä koherentti ja tarkkaan harkittu poliittinen rationaliteetti, jota he yrittivät toimeenpanna. Vasta jälkeenpäin voidaan nähdä poliittisista päätöksistä muodostuvan yhtenäinen hallinnon mentaliteetti, jota kutsutaan uusliberalismiksi.

Oikeistolaisten ajatuspajojen todellista valtaa on epäilty (Denham & Garnett, 237). Hallin (1989) tapaan ylipäänsä ideoiden vallan (kausaliteetin) rajallisuutta korostaa Cahill (2013, 71, 81): hän näkee, että ajatuspajoilla oli rooli uusliberalismin levittämisessä tarjoamalla diskurssille kehyksen ja legitimoinnin, mutta ei näe, että ne olisivat aiheuttaneet levittämistä.¹⁴³ Cahill (mt., 81) kritisoi Blythia liian suuren vallan antamisesta ideoille. Florence Sutcliffe-Braithwaite (2012, 497, 499, 503, 520) muistuttaa, että ajatuspajojen vaikutus Thatcheriin ei ollut suoraviivainen, sillä hän ammensi eri puolilta uusliberalismia ja häneen vaikutti myös muut asiat, kuten metodismi. On selvää, että tuskin ajatuspajat yksin tekivät uusliberalismista epistemeä, mutta niillä oli tärkeä rooli siinä. Kritiikki ei siis muuta hypoteesiani.

¹⁴² Cahillin (2013, 72) mukaan myös Susan George ja Richard Cockett näkevät ajatuspajojen levittäneen uusliberalismin hegemoniseksi.

¹⁴³ Cahill tarkastelee uusliberalismin leviämistä Australiassa: Vaikka uusliberaalien ajatuspajojen (Centre for Independent Studies ja Institute of Public Affairs) ajatukset olivat samat kuin John Howardin hallituksella, ei hän näe tässä kausaliteettia. Ajatuspajat toimivat legitimaationa. (Cahill 2013, 74–77, 80.)

5 Aineistoanalyysin metodi: diskurssianalyysi

Diskurssianalyysin valinta metodiksi perustuu käyttämäni valtakäsitykseen ja muodostettuihin hypoteeseihin. Ajatuspajat voivat ja ovat käyttäneet valtaa tiedon tuottamisen kautta eli rajaamalla mahdollisuuksia, tuottamalla normeja ja depolitisoimalla totuudet (ensimmäinen ja toinen hypoteesi). Niillä on ollut mahdollisuus käyttää tätä valtaa hegemoniseen asemaan (epistemeksi) nostetun uusliberalismin vahvistamiseksi tai kumoamiseksi ja näin ne ovat toimineet uusliberalismin levittämisessä (ensimmäinen ja kolmas hypoteesi).

Diskurssianalyysi sopii metodiksi paljastamaan, tuottavatko tietoisesti ja epätietoisesti kaikkein vaikutusvaltaisimmat ajatuspajat epistemenä yhteisönä edelleen nimenomaan uusliberalismia epistemenä ainoana totuutena (eli rakennetta, joka edelleen tuottaa toimijoita ja rajaa heidän mahdollisuuksiaan) vai haastavatko ne sen. Se näyttää, miten käytännössä todellisuus, eli näkemys talouskriisistä ja Euroopan tulevaisuuden suunnasta, konstituoidaan siksi, mitä se tällä hetkellä on (Alasuutari 1994, 144, 148).

Arkipäivässä ei usein tiedosteta tätä vaikutusta, joten kysymyksen selvittäminen vaatii arkikielestä irrottautuvaa tekstien dekonstruoimista ja pelkän referoinnin välttämistä. On katsottava, millaisia diskursiivisia käytäntöjä, strategioita ja tekniikoita käytetään. Löytyykö ajatuspajojen teksteistä yhteinen uusliberalistisen teorian mukainen taustadiskurssi? Tällä en tarkoita vain diskurssin nimeämistä, vaan valtasuhteiden tarkastelua eli sitä, miten hegemonisia käytäntöjä muutetaan ja uusinnetaan. Diskurssianalyysi ei ole pelkkä metodi, vaan osa teoreettista viitekehystä. Se voi myös syventää aineistoanalyysin lisäksi tiedon ja vallan suhdetta ja ajatuspajojen osuutta siinä.

Lähden myös tässä konstruktivistisesta näkökulmasta, jonka mukaan ”diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä” (Suoninen 1999, 19). Diskurssi on verrattain eheä säännönmukainen merkityssuhteiden systeemi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa todellisuutta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 27).

Diskurssianalyysi on moniulotteinen lähestymistapa, joten muodostan tarkan metodini tarkastelemalla Hayward R. Alkerin ja David Sylvanin assimilatiivisen poliittisen, Fairclough’n kriittisen ja Foucault’n diskurssianalyysin (liittyen suoraan tuottavan ja rajoittavan vallan analyysiini) sekä Ernesto Laclaun käsitteiden hyötyjä. Lopuksi

määrittelen uusliberalismin avainkäsitteet, joiden avulla tutkin aineiston.

5.1 Assimilatiivinen poliittinen diskurssianalyysi

Alkerille ja Sylvanille diskurssi on kyvykkyyksien ja taitojen sosiaalisesti järjestetty tausta. Näiden kyvykkyyksien avulla puhujat/kirjoittajat tai lukijat/kuuntelijat voivat tuottaa merkityksiä tai sulattaa sanoja eli verbaalisia tuotteita osaksi laajempaa kokonaisuutta eli tekstiä. (Alker & Sylvan 1994, 7, 13.)

He ovat samaa mieltä jälkistrukturalistien kanssa siitä, että poliittinen elämä on järjestynyt diskurssien ympärille, mutta he, toisin kuin jälkistrukturalistit, uskovat minun tavoin myös ”raakoihin tosiasioihin”, joita tosin on vain harva asia (mt., 9–10).

Alkerin ja Sylvanin (mt., 14) lähestyminen on hyödyllinen metodilleni, koska heillä on samansuuntainen näkemys todellisuuden muodostumisesta kuin tutkimuksessani: heille taustadiskurssit ovat konstitutiivisia rakenteita. Niistä johdetut verbaaliset tuotteet ja merkitykset muokkaavat toimijoiden ja poliittisten yhteisöjen identiteettejä. Diskursseja ei siis pelkästään käytetä, vaan niillä on myös luomisvoimaa. Taustadiskurssien kautta voi täten tutkia poliittisen järjestyksen uusintamisen prosessia. (Mt., 8–9, 16.)

Tätä sosiaalista konstruktionismia ja tuottavaa valtaa myötäilevää ajattelua valottaa tarkemmin Alkerin ja Sylvanin diskursiivinen kolmio, jonka kärjissä ovat taustadiskurssit, verbaaliset tuotokset ja tekstit. Kolmion ympärille voi piirtää kaksi kiertoa:

- a) *Uusintavassa kierrossa* aladiskurssin elementeistä luodut verbaaliset tuotokset organisoidaan teksteiksi, jotka uusintavat tai muuttavat aladiskursseja.¹⁴⁴
- b) *Konstitutiivisessa kierrossa* aladiskurssien elementit toteutuvat verbaalisissa tuotoksissa, joista muodostuu tekstejä.

Kyse on vain analyttisestä erosta, sillä nämä kaksi kiertoa ovat samanaikaisia ja toisistaan riippuvaisia. (Mt., 16–17.) Tämä erottelu alleviivaa sitä, kuinka diskurssit, kuten uusliberalismi, luovat toimijoita ja tekstejä ja samalla toimijat ja tekstit muokkaavat diskursssia. Tämä muistuttaa kehämäistä tuottavaa ja rajoittavaa valtaa.

Alkerin ja Sylvanin (mt., 7) mukaan politiikan tutkijoiden ei kannata tutkia kielitietelijöiden tapaan sanojen tai lauseiden muodostumista, vaan sitä, miten lauseita ja muita yksiköistä yhdistellään suuremmiksi yksiköiksi eli diskursseiksi: esimerkiksi

---

¹⁴⁴ Tarkemmin sanottuna joitakin aladiskurssin elementtejä sijoitetaan toistensa tilalliseen tai ajalliseen läheisyyteen verbaalisten tuotteiden komponentteina (eli elementeistä luodaan verbaalinen tuote). Komponentit organisoidaan kokonaisuuksiksi eli teksteiksi, jotka taas uusintavat tai muuttavat aladiskursseja. (Alker & Sylvan 1994, 16–17.)

miten tiettyä yksikköä, kuten sanaa (verbaalista tuotosta), käytetään diskurssin muodostamisessa. Näin toimin analyysissäni.

Assimilatiivinen poliittinen diskurssianalyysi siis tutkii, kuinka poliittiseen järjestykseen liittyvät verbaaliset tuotteet kootaan yhteen teksteiksi ja mitkä tämän tekstualisoinnin poliittiset seuraukset ovat. Tekstien ja diskurssien (eli kolmion kolmannen kyljen) tutkimisessa kannattaa tutkia aladiskurssia toteuttavia subjektin ja objektin paikkoja sekä legitimaatiota: mitkä asiat tehdään ”luonnollisiksi”. Diskurssianalyysi on kriittistä, koska se problematisoi taustadiskurssit, niiden luonnollistamiset, konkretisoinnit ja subjekti/objekti-asemoitumisen. (Mt., 18–20, 23.)

Keskityn diskursiivisen kolmion kahteen reunaan: aineistoanalyysissäni siihen, mistä tekstit (ajatuspajojen kirjoitukset) koostuvat. Tämän pohjalta voin olettaa, miten teksteillä luonnollistetaan asioita eli luodaan ja muokataan diskurssia tai aladiskurssia. Vaikka lähestyn uusliberalismia diskurssiakin laajempänä arkijärkenä epistemenä, joka voi koostua useasta diskurssista, voi sen nähdä myös metodologisesti taustadiskurssina. Siitä johdetaan verbaalisia tuotoksia, jotka ovat analyysissä käyttämiäni avainkäsitteitä.

5.2 Kriittinen diskurssianalyysi: tuottava diskurssi, jota muokataan

Kriittisen diskurssianalyysin ja dialektisen valtasuhteen edustajan Fairclough'n (1995, 12) mukaan kieli on valtataistelun tuotos eli diskurssia muokataan aktiivisesti. Hän korostaa diskurssin valtaa uusintaa tai muuttaa eli tuottaa sosiaalista ja poliittista järjestystä, mikä on myös tutkimukseni lähtökohta. Ryhmät tuottavat ideologista diskurssia eli jonkin asian luonnollistamista ylläpitääkseen hegemonisen valtansa. (Torfing 2005, 6–7). Fairclough (2000, 148) itse toteaa diskurssianalyysin hyödyn olevan esimerkiksi sen avaamisessa, miten uusliberalismia tuotetaan tietyllä narratiivilla.

Diskurssin tuottamisen aktiivisuuden lisäksi Fairclough'n teorian hyödylliset ainekset käyvät ilmi kuviosta 3. Siinä esitellyt tekstin, diskurssi- ja sosiaalisten käytäntöjen tasot merkitsevät sitä, että tarvitaan niin tekstin, kuin tekstin tuottamisen, kuluttamisen ja jakautumisen arviointia sekä, lisänä assimilatiiviseen poliittiseen diskurssianalyysiin, sosiokulttuurista eli kontekstin analyysia (Fairclough 1995, 19).

Analyysin tasot	<p>1) Viestintätilanne: teksti, diskurssikäytännöt (genrejen ja diskurssien käyttö tuotannossa, kulutuksessa ja jakaantumisessa) ja sosiokulttuuriset käytännöt</p> <p>2) Diskurssijärjestys (valinta diskurssityyppien välillä)</p>
Näiden kahden tason yhteyttä valaisee lingvistisen tarkastelun lisäksi intertekstuaalinen analyysi.	
Kielen eri funktiot	<p>1) Tekstuaalinen</p> <p>2) Ideationaalinen (representaatio ja termien kokemuksellisuus)</p> <p>3) Interpersonaalinen (sosiaalinen identiteetti ja suhteet muihin eli termien ekspressiivisyys ja suhteellisuus)</p>

Kuvio 3 (itse laadittu). Fairclough'n analyysin tasot ja kielen monifunktionaalisuus.

Vaikka Fairclough'n melko kielitieteellinen tekstianalyysi on turhan raskas tutkimukseni tarpeisiin, on se hyvä muistutus siitä, että diskursiivisen kolmion (ja erityisesti analyysin valottaman diskurssikäytännön¹⁴⁵) ulkopuolella on muutakin. Tämä on erona Alkerin ja Sylvanin diskursiiviseen kolmioon, vaikka yhteistä on paljon (esimerkiksi kaikilla analyysin tasoilla on läsnä sekä konstitutiivinen että uusintava kierto)¹⁴⁶. Jälkistrukturalistinen Jacob Torfing (2005, 7) kritisoi Fairclough'ta epäselvyydestä diskurssien ja ei-diskursiivisten kontekstien välisestä suhteesta ja heikentyneestä diskurssin selitysvuimasta. Foucault'sta inspiroituneen, mutta kriittiseen realismiin nojaavan (mt., 6–7) Fairclough'n näkemys sopii näkökulmaani, jossa diskurssi ei luo aivan kaikkea. Vaikka tätä en voi analyysissa tutkia, on se huomioitava johtopäätöksissä taustalla.

Tekstin funktiot (Fairclough 1995, 6) tarkentavat näkökulmaa todellisuuden luomisesta: on tutkittava, miten ajatuspaja X:n teksti muodostuu ja miten siinä näkyy uusliberalismi, X:n oman asema ja suhde muihin yhteiskunnan osapuoliin.¹⁴⁷ Mitä valintoja on tehty? Vaikka itse aineistoanalyysissa tarkastelen erityisesti uusliberalismin näkymistä

¹⁴⁵ Diskurssikäytäntö tarkoittaa sitä, miten tekstin tuottajat (ajatuspaja) ja tulkitsijat (poliitikot ja edelleen muut kansalaiset) käyttävät diskurssijärjestyksen resursseja uusintaa tai muokaten myös edelleen tätä diskurssijärjestystä. Tämän voi nähdä sisältävän koko diskursiivisen kolmion aktiivisen käytön.

¹⁴⁶ Yhteistä on myös, että tutkijan ei tule analysoida vain tekstiä, vaan mistä se koostuu diskursiivisesti (taustadiskurssit ja muut elementit). Diskurssijärjestys vaikuttaa (ja sitä käytetään) tekstin muotoon ja toisaalta tekstin käyttö muokkaa diskurssijärjestystä. Viestintätilanne keskittyy diskurssikäytännön tavoin diskursiivisen kolmion kaikkien reunojen aktiiviseen käyttöön, etenkin kahteen reunaan (taustadiskurssi-verbaalinen tuotos–teksti), kun diskurssijärjestys kuvaa taas taustadiskurssin asemaa kolmiossa.

¹⁴⁷ Tekstillä on sosiaalisena prosessina monta yhtäaikaista funktiota: ideationaalinen (representaatio eli tieto, uskomus ja ideologia), interpersonaalinen (toimijoiden identiteetit ja väliset suhteet) ja tekstuaalinen (lauseista muodostuminen) (Fairclough 1995, 6; Titscher, Meyer, Wodak & Vetter 2000, 148–149).

teksteissä, on tulkinnassa mukana tutkimustieto ajatuspajojen asemasta vallankäyttäjinä ja tiedontuottajina. Tämä varmistaa lähdekritiikin.

5.3 Foucault'n diskurssianalyysi

Uusliberalismin avainkäsitteiden etsimistä tukee myös valtateoriaani liittyvä Foucault'n diskurssianalyysi, jonka hyöty on tarkan diskursiivisen käytännön kuvaamisessa ja siinä huomiolla, että toiset lausumat ovat tärkeämpiä kuin toiset: on katsottava lausumia, jotka sisältävät totuusväittämiä ja joilla on autonomiaa.¹⁴⁸

Foucault (1980b, 94) tutkii vallan sääntöjen ja "tosien" diskurssien valtaa. Diskurssilla on valtaa puhujan sosiaalisen aseman sijaan siksi, koska sillä väitetään viitattavan totuuteen (kts. Barrett 1991, 142). Totuutta ei voi irrottaa vallasta (Foucault 1980c, 133). Ei ole yhtä tapaa ajatella ja on väliä, millaista normaaliutta ajatuspajat levittävät eli käyttävät valtaa. Vallan tuottava puoli ja tiedontahto, joka tukee diskursseja ja toimii niiden välineenä, löytyvät tutkimalla vallan muotoja ja tekniikoita: kuka, missä, miten ja mistä puhuu, mitä diskursseja ja vallankäytön muotoja muodostuu? Tämä analyysi on paljastavaa: diskurssit sisältävät historiallista tietoa kamppailuista (Foucault 1980b, 83).

Vallan muotojen ja tekniikoiden tutkimusta selkeyttävät Foucault'n arkeologiset käsitteet, jotka on esitelty luvussa 2.5.2. Diskurssikäytännöt (johon genealogia lisää valtasuhteet) tekevät lausumista tapahtumia, jotka järjestyvät arkistoksi ja joista muodostuu diskursiivinen muodostelma eli diskurssi, mikäli lausumien välille muodostuu pysyvämpi säännöllisyys. Diskursiivisen muodostelman voi yksilöidä määrittelemällä nämä säännöt (Foucault 1969/2005, 63, 97). Diskurssi vaikuttaa edelleen diskurssikäytäntöihin. Kaiken taustalla on episteme tai dispositiivi. Tätä kaikkea on tutkittava, mikä tukee valintaani diskursiivisen kolmion käytöstä. Oletuksenani on, että on olemassa uusliberalistinen (tausta)diskurssi, joka koostuu säännönmukaisista totuusväittämistä tai lausumista (avainkäsitteistä, joista seuraavaksi), joita tuotetaan diskursiivisissa käytännöissä eli tässä tapauksessa ajatuspajat käyttävät asemaansa asettamalla joko tietoisesti tai epätietoisesti lausumia järjestykseen.

5.4 Uusliberalistisen diskurssin/epistemen avainkäsitteet

Alkerin ja Sylvanin mukaan diskurssit ovat sanojen, merkitysten ja käytäntöjen "hajaantuneita kokonaisuuksia". Diskurssilla ei ole yhtä kiistatonta ydintä, vaan joukko sanoja ja käytäntöjä ja niiden yhdistämisen periaatteita. Tämä joukko voidaan

¹⁴⁸ Käyttämäni termi avainkäsite muistuttaa lausumaa, joka on kuitenkin hieman on laajempi käsite. Foucault'ta voi kritisoida siitä, ettei ole selvää, miten tutkittavat lausumat valitaan.

operationalisoida tilaksi, jonka sisällä on aladiskursseja. (Alker & Sylvan 1994, 16.) Tämä ja aiemmat esittelemäni määritelmät huomioon ottaen käsittelen diskurssia siis lausumien ja merkityssuhteiden sääntöjen järjestelmänä, joka rajoittaa ja jonka avulla voi tuottaa merkityksiä eli uusintaa tai muokata ”totuutta”.

Uusliberalismin epistemen voi operationalisoida analyysia varten myös diskurssiksi. Löytääkseni uusliberalistisen diskurssin/epistemen ajatuspajojen teksteistä, määrittelen Harveyn uusliberalismin määritelmän pohjalta avainkäsitteitä ja -väitteitä (verbaalisia tuotoksia, joista muodostuu teksti eli tässä tapauksessa ajatuspajan tuottama kirjoitus), jotka ovat yhteisiä ja keskeisiä uusliberalismille. Lähestyn uusliberalismia teoriana, jonka ristiriidat huomioin analyysissani¹⁴⁹.

Laclaun käsitteet ovat hyödyllisiä analyysilleni (vrt. Torfing 2005, 3–4), vaikka työni perustuu kriittiseen realismiin, kun taas jälkistrukturalisen Laclaun on kritisoitu näkevän diskurssin aivan kaiken määrittäjänä.¹⁵⁰ Laclaulle diskurssi on määritelmäni tapaisesti joukko tuotettuja kontingenteja osasia, kuten käsitteitä, jotka ovat liittyneet yhteen ja joilla on raja.¹⁵¹ Laclaun diskurssin osasille antamat nimet auttavat hahmottamaan tekstin muodostumista diskurssien ja verbaalisten tuotosten pohjalta ja sitä, millainen rooli osasilla, kuten avainkäsitteillä on diskurssin hegemonian tuottamisessa. On selkeyttävää ajatella diskurssilla olevan reunat (limit), joista tulee rajat (frontier), kun eksplisiittisesti suljetaan jotain diskurssista ulos. (Laclau 2005, 68; kts. Palonen 2008, 215, 217.)

Koska aineistoanalyysissani keskitytään siihen, löytyykö ajatuspajojen teksteistä uusliberalismin avainväitteitä, on siinä hyödyllisin käsite diskurssin keskiössä oleva ”kiinnekohta” (nodal point), joka ”kiinnittää merkityksen” ja antaa, kuten sohva-tyynyn nappi tyynylle, diskurssille muotoa, jota ilman sitä olisi vaikea käsittää.¹⁵² Analyysissa voi ilmetä, että jostain kiinnekohdasta kamppaillaan (kelluva merkitsijä (vrt. Foucault 1980g, 139)), myös eri diskurssien välillä, tai sitä käytetään niin laajasta

¹⁴⁹ Olen tietoinen teorian sisäisistä ristiriitaisuuksista (esimerkiksi yksilön vapaus ja omaisuuden suoja eivät sovi aina yksiin) ja teorian ja käytännön merkittävistäkin eroista (Harvey 2005/2008, 30).

¹⁵⁰ Pahimmillaan analyysi on silloin vain kuvausta. Lähdän siitä, että diskurssi ei tuota aivan kaikkea.

¹⁵¹ Ilman rajoja ykseys haihtuu. Kaikki osaset ovat kontingenteja: ne ovat olemassa vain tuottamisen kautta. Sisällöt eivät ole muuttumattomia. Merkitykset myös muuttuvat tuottamisen ja uusien osasten ketjuttamisen kautta. Osasten keskinäinen suhde vaikuttaa niihin itseensä (eli se, että ne kuuluvat yhteen): ryhmänä ja ryhmässä ne tuotetaan toistensa kautta. (Laclau 2005, 68; kts. Palonen 2008, 215.) Diskurssiin kuuluu myös ei-lingvistisiä elementtejä (Laclau 2005, 13). Laclaun käsitteisiin nojaava Aletta J. Norval (2000, 225) muistuttaa, että rajojen vetämisellä muodostuva identiteetti ei aina perustu antagonismiin.

¹⁵² Toisaalta teksteistä löytyvät rajan ulkopuoliset väitteet ovat merkittävä havainto, koska silloin voidaan olettaa, että ajatuspaja X ei puhtaasti olekaan uusliberalistisen diskurssin edistäjä. Monet määrittelemäni käsitteet voivat toimia myös kiinnekohtia laajempina myyttinä tai imaginäärinä, mutta tämä vaatisi tarkempaa analyysia yksittäisen käsitteen käytöstä. (Kts. tarkemmin myytin ja imaginäärin käsitteistä Palonen 2008, 217–218.)

määrästä asioita, että se tyhjenee merkityksestä (tyhjä merkitsijä¹⁵³).

(Laclau & Mouffe 1985/2001, 112–113, 144; kts. Palonen 2008, 215–218.)

Luvussa 4.1 esitellyn Harveyn (2005/2008, 7–9, 11, 18, 31–32, 66, 69, 82) tutkimukseen perustuvan uusliberalismin määritelmäni perusteella valitsemani kiinnepohdat tai avainväitteet ja -käsitteet ovat: markkinoiden, pääoman, yksilön ja kaupan vapaus, henkilökohtainen vastuu, yrittäjäyys, inflaation vastainen taistelu ja vakaa rahapolitiikka, kilpailu perushyveenä, valtion pysytteleminen ydintehtävissä (kuten yksityisomaisuuden suojaamisessa) eli markkinoiden ulottaminen kaikkeen, mihin liittyy sääntelyn purkaminen, yksityistäminen, verotuksen kevennys ja hyvinvointivaltion karsiminen. Patomäen (2009, 439) ja Beckin (2005, 79) perusteella lisään listaan tasapainotetut budjetit.¹⁵⁴

Nämä kiinnepohdat vaikuttavat olevan useammalle uusliberalismin tulkinnalle yhteisiä, joten ne ovat uusliberalismin diskurssin koossa pysymiselle olennaisia. Uusliberalismin ytimessä on kilpailu ja vapaat markkinat ja ihminen, jolla on henkilökohtainen vastuu toimistaan (Harvey 2005/2008, 7–8, 82–83). Poliitiikan tavoitteena tulee olla inflaation vastustaminen ja tasapainoiset budjetit (Beck 2005, 79, 81). Valtion sääntelyä halutaan vähentää, vaikka todellisuudessa usein käy toisin. Kiinnepohdita tarkasteltaessa onkin muistettava teorian ristiriitainen suhde uusliberalismin käytäntöön. Analyysin taustalla on tämän vuoksi luvun 4.1 laajempi määritelmä ja analyysi uusliberalismista.

Seuraavaksi siis tutkin, löytyykö ajatuspajojen kirjoituksista näitä kiinnepohdita. Tämä paljastaa tekstien suhteen uusliberalismiin. Pelkän mekaanisen analyysin sijaan tarkastelen, miten niitä on käytetty. Lisäksi katson myös dekonstruktioita muistuttavan tarkan lukemisen pohjalta, edistävätkö ajatuspajat muuta kuin näitä kiinnepohdita: mitä luonnollistetaan ja mitä rajataan pois¹⁵⁵ (Norval 2004, 140, 148)?

¹⁵³ Tyhjän merkitsijän kautta voi käsitellä, miten diskursiiviset rakenteet, ideologiat ja poliittiset voimat muodostuvat (kts. Palonen 2008, 216). Se avaa, miten hegemonisoivalla ja universalisoivalla liikkeellä yritetään lisätä yhä enemmän merkityksiä kiinnepohdita.

¹⁵⁴ Kuten todettu kyse on teoriasta, joka konstituoii edelleen käytännön teoriaa. Kaikkein syvimpänä perustavanlaatuisempaa lähtökohdana on atomismi ja yksilönvapaus. Listaani olisi voinut ottaa mukaan Harveyn (2005/2008, 7–8, 12–13, 31–32, 44, 68, 82–84) perusteella myös muun muassa seuraavat asiat: laillisuusperiaate, perhearvot, rahoituslaitosten tukeminen, työttömyyden vapaaehtoisuus, jatkuva tuottavuuden kasvu, yhteisomistuksen mahdollisuus, kansainvälisen yhteistyön välttämättömyys vapaakaupan ja laillisuuden edistämiseksi, toimeenpano- ja tuomiovalta demokratian sijaan. Lista ei kuitenkaan voinut olla liian pitkä, joten otin mukaan rajatun joukon erittäin yleisesti jaettuina kiinnepohdita. Myös hyödykkeistäminen olisi voinut kuulua listalle.

¹⁵⁵ Jacques Derridan (1982, 16) dekonstruktio on käsitteellisen ja siihen liittyvän ei-käsitteellisen järjestelmän kumoamista ja syrjäyttämistä. Christopher Norrisille dekonstruktio on käsitteiden vastakkaisasettelujen ja hierarkioiden sekä aporioiden purkamista ja paljastamista. Sen avulla tekstit pakotetaan kyseenalaistamaan itse itsensä. (Kts. Newman 2001, 4.) Absoluuttisia totuuksia vastustavalla Derridalla on samoja näkökulmia (kuten luonnollistetun paljastaminen) merkitysten tutkimiseen, mutta dekonstruktio ei ole tutkimukselleni tarpeeksi selkeä metodi (Rolfe 2004, 274; Critchley 2005, 553). Voi

6 Aineistoanalyysi ja tulokset

Ideat vaikuttavat eri tavoin prosessin eri vaiheissa esimerkiksi olemassa olevien instituutioiden vastustamisessa tai koalition rakentamisessa. On tunnettava niiden sisältö ennen kuin voi ymmärtää, miten ne mahdollistavat muutoksen. (Blyth 2002, 11, 15, 45.) Testatakseni kolmatta hypoteesia nykypäivässä eli käyttävätkö ajatuspajat tiedontuottajina valtaansa edelleen uusliberalismin levittämiseksi, on ajatuspajojen tekstejä tutkittava siis tarkasti aiemmin esitellyn metodin mukaisesti. Käyn läpi aikajärjestyksessä ensin Chatham Housen, sitten CEPSin ja lopuksi Bruegelin tekstit.

6.1 Chatham House vuonna 2008: maltillinen uusliberalismi

Chatham Housen kansainvälisen talouden osaston johtajan Subacchin, Benedicta Marzinotton ja Vanessa Rossin (2008) kirjoituksessa arvioidaan 10-vuoden ikään pääsevän euron haasteita.¹⁵⁶ Se on maltillisen uusliberalistinen ja siinä esiintyy suurin osa kiinnelkohdista¹⁵⁷. Kirjoituksessa ei kyseenalaisteta euron tai EU:n talouspoliittisia lähtökohtia, jotka ovat uusliberalistisen kehikon sisällä: Maastrichtin sopimuksen ja vakaus- ja kasvusopimuksen makrotaloudellista vakautta (jonka voidaan katsoa pitävän sisällään kiinnelkohdan tasapainotetut budjetit), Lissabonin strategian kilpailukykyä (jonka voidaan katsoa pitävän sisällä kiinnelkohdan kilpailun perushyveenä) ja hintavakautta (jonka voidaan nähdä olevan hyvin läheinen kiinnelkohdalle inflaation vastainen taistelu) (mt., 1, 4–5, 10). Toisaalta he eivät vaadi alinta mahdollista inflaatiota ja pitävät myös kiinni työllisyyden tärkeydestä EU:n peruspilarina, mikä ei ole erityisen uusliberalistista.¹⁵⁸ He kannattavat myös kasvua, mikä ei kuitenkaan ole vain uusliberalismin uskomus.¹⁵⁹ Euron vahvistamisen lääkkeeksi he kannattavat tuottavuuden lisäämistä (tutkimukseen, ihmispääomaan ja innovointiin satsaamista), mikä ei ole erityisen leimallista vain uusliberalismille. He jopa kritisoiivat pelkkään makrotalouden vakauteen keskittymistä. (Mt., 2, 4, 11.)

Uusliberalismin hengen mukaista kirjoituksessa on talouden asettaminen etusijalle ja se, ettei politiikalla saa haitata sitä liikaa (mt., 3). Toisaalta he kiinnittävät huomiota

---

sanoa poststrukturalistisen dekonstruktion olevan tarkkaa ja perusteellista tekstin tulkintaa, jossa tunnetaan konteksti ja huomioidaan monimerkitykselliset ja huomioimattomat yksityiskohdat (mt., 555–556).

¹⁵⁶ Taustalla on kaksivuotinen tutkimusprojekti *Reforming European Economic Governance* (Subacchi ym. 2008, 5). Yksi tärkeä havainto on, että olisi kiinnitettävä enemmän huomiota euron globaaliin asemaan eli ulkoisen ulottuvuuden vaikutukseen kilpailukykyyn (mt., 13).

¹⁵⁷ Muut paitsi markkinoiden, pääoman, yksilön ja kaupan vapaus, henkilökohtainen vastuu, yrittäjyys (tosin sitä kannatetaan), sääntelyn purkaminen, verotuksen kevennys ja hyvinvointivaltion löysentäminen.

¹⁵⁸ Subacchin ym. (2008, 6) mukaan Kölnin Eurooppa-neuvosto lisäsi vuonna 1999 työllisyyden (ja kasvun) tavoitteiksi Maastrichtin sopimuksen hintavakauden ja budjettikysymysten rinnalle.

¹⁵⁹ Lähes kaikissa teksteissä, joissa kasvu esiintyy, on kasvu esitetty positiivisessa valossa. Vain CEPSin De Grauwe (2008f, 3) kritisoi, tosin maltillisesti, uskoa loputtomaan kasvuun.

talouden legitimizeettiin kansan silmissä ja kansallisen politiikan vaikutukseen euroalueeseen sopeutumisessa. Julkista sektoria ei nähdä suoraan ongelmana. (Mt., 5, 8, 10, 13.) Uusliberalistinen tulkinta on kiinnittää Portugalin ja Italian ongelmissa huomiota korkeaan inflaatioon ja alijäämaiseen budjettiin ja taas toisaalta Keski- ja Itä-Euroopan maiden onnistumisissa yksityistämiseen (mt., 7, 10). Toisaalta maan kohdalla, jossa alijäämä on kestänyt kauan, ei siihen puuttuminen ole välttämättä vain uusliberalistista. Subacchin, Marzinotton ja Rossin (mt., 13) mielestä multilateraalinen valvonta ja komission vahvempi rooli voisivat ehkäistä haitallisia talouden epätasapainotiloja. Tässä yhdistyy toisaalta uusliberalismille vieras talouden suitsiminen, mutta toisaalta Gillin (2008, xix) korostama uusliberalismin tavoite siirtää talouspolitiikka pois demokraattisesta päätöksenteosta demokratiavajeesta kärsivälle komissiolle. Komission roolin korostamisen voi siis nähdä uusliberalismin mukaisena, mutta myös päinvastaisesti yrityksenä suitsia taloutta. Jos samalla vaaditaan EU:n päätöksentekoa demokraattiseksi (mitä ei tuoda tässä kirjoituksessa esiin), ei kyse siis välttämättä ole uuskonstitutionalismista. Patomäki (2014, 744) huomauttaa hyvin, että sääntelyn lisääntyminen ei välttämättä enää tarkoita valtion kasvattamista, vaan voi olla myös ylikansallisen/globaalin järjestelyn vallan kasvattamista. On siis tarkasteltava, millaista politiikan kontrollin lisääminen on. Esimerkiksi on uusliberalismin mukaista siirtää talous pois politiikasta hajoittamalla valtaa keskittämisen sijaan, mitä AEI on muun muassa ajanut (Harmes 2006, 736–739, 741). Koska EU:ssa on kuitenkin demokratiavaje, toimiikin keskittäminen (komissioon) myös uusliberalismin strategiana.

Samaa teemaa tuovat esille Benjamin J. Cohen ja Subacchi (2008) yhteisessä kirjoituksessaan euron nostamisesta dollarin rinnalle globaalisti merkittäväksi valuutaksi.¹⁶⁰ Heidän mukaansa tämä ei onnistu, ellei EMU:n puolesta puhuta yhdellä äänellä, mikä merkitsisi esimerkiksi euroryhmän aseman institutionalisoimista ja yhdellä paikalla edustautumista kansainvälisissä elimissä.¹⁶¹ He myöntävät uuskonstitutionalismin ongelmat tuomalla esiin, että hallitukset tuskin suostuvat luovuttamaan valtaansa poliittiselle vaikutukselle immuunille EKP:lle. He kuitenkin luottavat, että demokratiavajeen voisi esimerkiksi euroryhmän kohdalla paikata sopimalla vastuuvollisuudesta. (Mt., 1, 6–7.) Kuten edellisessä tekstissä talouden parempi koordinaatio ja valvonta ovat ristiriidassa uusliberalismin suhteen, mutta uuskonstitutionismi ei ole (mt., 6).

Vaikka moni kiinnostuskohdista jää mainitsematta, on kirjoitus kallellaan uusliberalismiin,

¹⁶⁰ Cohen on Kalifornian Santa Barbaran yliopiston professori (Cohen & Subacchi 2008, 8).

¹⁶¹ Euroryhmän institutionalisoimista on ajanut erityisesti Ranska oman asemansa parantamiseksi. On hyvä muistaa, että politiikan takana on myös kansallisia intressejä.

varsinkin ottamalla melko annettuina EU:n talouspolitiikan periaatteet.¹⁶²

Cohen ja Subacchi (mt., 1, 3) kuitenkin kritisoiivat EKP:a pelkästä hintavakauden hoitamisesta ja vaativat toimien ulottamista ulkoiseen vaihtokurssiin ja maksutaseeseen.

Max Watson (2008) kritisoi globaalin talousjärjestelmän yksityiskohtia epätasapainon aiheuttamisesta, mutta ei kyseenalaista sen uusliberalistisia periaatteita. Kiinnekohdista mainitaan vähän, mutta Watson (mt., 1, 10) varoittaa uusliberalismin mukaisesti esimerkiksi liian syklejä vahvistavasta budjetti- ja veropolitiikasta sekä taloudellisista kannustimista.¹⁶³ Hän korostaa, että euroalueellakin on tarvetta muutoksiin (mt., 5). Vaikka Watson kirjoittaa erityisesti talouden sisäisistä toimista, korostaa hän edellisten kirjoittajien tapaan koordinaation ja valvonnan puutetta: esimerkiksi puuttumista luotto-luokittajien mahdollisiin intressiristiriitoihin ja yleisesti pankki- ja markkinaehtoiseen riskiarviointiin (mt., 8–9). Vaikka vaatimuksen eri jäsenvaltioissa samanaikaisesta harkinnanvaraisesta rahapolitiikasta voi nähdä uskonstitutionalistisena tavoitteena, on se myös vaatimus puuttua vapaiden pääomamarkkinoiden ylipaisuneeseen valtaan suhteessa reaalitalouteen, mikä ei ole puhtaan uusliberalistinen linja (mt., 10–11).

Chatham Housen vuoden 2008 talouskirjoitukset tuottavat sosiaalista todellisuutta kannattamalla lähtökohtaisesti vallalla olevaa uusliberalistista eurooppalaista talouspolitiikkaa (inflaation vastainen taistelu, tasapainotetut budjetit, vakaa rahapolitiikka, kilpailu perushyveenä ja kerran mainittuna yksityistäminen), mutta uusliberalismin diskurssista/epistemestä poiketen ne vaativat markkinoiden ja pääoman vapautta rajoittavaa valvontaa ja koordinaatiota. Kaupan ja yksilöiden vapautteen ei varsinaisesti puututa. Rajoittavat vaatimukset eivät kuitenkaan vielä tee kirjoituksista uusliberalismin vastaisia, varsinkin koska a) valtaa ei vaadita palautettavan valtiolle ja b) kuten mainittu valtionvallan vähentäminen on uusliberalistisessa diskurssissa ristiriitainen kysymys. Teoriasta poiketen todellisuudessa uusliberalismin toteutus on tarvinnut sekä valtiota että sääntelyä tuekseen ja vielä kasvattanut sitä, mikä on tärkeää huomioida analyysissani. Tekstit eivät yritä uusintaa kaikkein tiukinta uusliberalistista totuutta, sillä mainintoja ei ole suoraan seuraavista kiinnekohdista: henkilökohtainen vastuu, yrittäjyys, markkinoiden ulottaminen kaikkeen ja valtion pysyttelemisen ydintehtävissä (kuten yksityisomaisuuden suojaamisessa), mihin liittyy sääntelyn purkaminen, verotuksen kevennys ja hyvinvointivaltion karsiminen.

¹⁶² Siinä esiintyy myös kiinnekohdista inflaation vastustaminen ja epäsuorasti vakaa rahapolitiikka sekä vapaus autonomian ja kilpailu perushyveenä kilpailukyvyn kautta (Cohen & Subacchi 2008, 2–4).

¹⁶³ Watson (2008, 2, 5, 9) mainitsee kiinnekohdista inflaation ja kilpailukyvyn sekä viittaa tasapainotettuihin budjetteihin budjettivajeen ja ”makrovarovaisuuden” kautta.

6.2 Chatham House vuonna 2012: kohti fiskaaliunionia?

Paolo Guerrerin (2012, 3–4, 6–7) analyysi euroalueen sisäisestä epätasapainosta eli jäsenmaiden hyvin erilaisista taloustilanteista ei kyseenalaista uusliberalismin kiinnelkohdista inflaation vastaisuutta, kilpailua, tasapainotettuja budjetteja (makrotalouden tasapainon ja alijäämien vastustamisen kautta) ja kaupan vapautta.¹⁶⁴ Hänen vastauksensa tähän tasapainoon puuttumiseen vaikuttaa ensinäkemältä poikkeavan uusliberalismista yksipuolisen leikkauspolitiikan kritiikin muodossa. Hän ei kuitenkaan poikkea uusliberalismista vaatimalla kilpailukyvyn vahvistamista ja euroalueen yhteistyötä samanaikaisilla makrotaloudellisilla toimilla: (EKP:n ja ERVV/EVM:n tukemana) velkamaissa leikkaamista ja rakenteellisia uudistuksia muun muassa kysynnän kasvattamiseksi ja muissa maissa ylijäämän supistamista sekä pidättäytymistä muiden maiden katteettomasta rahoittamisesta. (Mt., 1, 8–9.) Guerreri (mt., 8–11) kuitenkin poikkeaa uusliberalismin teorian diskurssista myöntämällä kysynnän politiikan mahdollisuuden, kiittämällä monitoroinnin lisääntymistä (six-pack ja ohjausjakso, jotka kuitenkin toteuttavat uusliberalismia) ja korostamalla muutosten, kuten pankkien pääomittamisen, vakausmekanismien vahvistamisen ja fiskaalisen integraation, tapahtuvan vain politiikan ja valtioiden asettamien prioriteettien avulla.

Ulkoasiainvaliokunnalle toimitetussa lausunnossaan eurosta ulkopuolella olevan Iso-Britannian tarpeesta osallistua aktiivisemmin EU:n yhteiseen politiikkaan Chatham Housen johtaja Robin Niblett pitää uusliberalismin tapaan vapaakauppaa ja inflaation vastaista taistelua hyvänä, mutta ei mainitse muita kiinnelkohtia. Hän ei myöskään aseta taloutta muun politiikan ulkopuolelle, vaan korostaa esimerkiksi euron syntyneen ei taloudellisista, vaan poliittisista lähtökohdista. (Niblett 2012a, 2–3, 5, 8.) Myöskään Niblettin (2012b, 3–4, 6) toinen kirjoitus uudesta maailmanjärjestyksestä talouskriisin jälkeen ei mainitse juurikaan kiinnelkohtia eikä ole selvän uusliberalistinen (se ei keskity toisaalta vain talouteen): hän näkee edelleen inflaation ongelmallisena, mutta hän korostaa enemmän muita asioita, kuten työttömyyttä, tuloeroja ja kilpailun ongelmia.¹⁶⁵

Nicholas Crafts (2012, 1–2, 7, 9–10) teksti pohjautuu uusliberalismille hyväksyen kiinnelkohdista inflaation vastaisen taistelun, tasapainotetut budjetit (velan vähentämisen ja vakaan finanssipolitiikan muodossa), kilpailun (kilpailukyvyn muodossa), kaupan

¹⁶⁴ Guerreri (2012, 12) on professori Rooman yliopistossa ja vieraileva professori College of Europessa sekä San Diegon yliopistossa. Hän näkee kriisin johtuneen siitä, että euroalueen ydinmaat rahoittivat periferian liiallisen kysynnän. Finanssikriisi lopetti helpon pääoman saannin, jolloin rahoitusta joutuivat paikkaamaan keskuspankit, minkä hintana oli kasvaneet budjettialijäämät ja velka. (Guerreri 2012, 2–3.)

¹⁶⁵ Kyse on alun perin Niblettin (2012b, 1) Real Instituto Elcano kirjaan *Globalización, crisis económica, potencias emergentes: Diez años decisivos para la transformación del mundo* kirjoittamasta luvusta, joka on julkaistu erillisenä esseenä ja jonka Chatham House on julkaissut sivuillaan.

vapauden ja sääntelyn purkamisen, mutta se poikkeaa jossain määrin uusliberalismista kyseenalaistamalla pelkkien säästötoimien tehokkuuden Etelä-Euroopan kriisimaissa.¹⁶⁶ Hän kannattaa uutta Marshall-suunnitelmaa, jossa kriisimaita tuettaisiin, mutta ehtona olisivat uusliberalismin tapaan rakenteelliset uudistukset ja tarjonnan puolen reformit, mikä lisäisi tuottavuutta (mt., 1, 8). Uusliberalismin hengessä Crafts (mt., 7–8) muistuttaa tämän tarkoittavan muuta kuin monet uutta Marshall-suunnitelmaan kannattavat, sillä alkuperäisessä avussa rahallinen tuki oli melko pientä ja siihen kuuluivat muun muassa finanssitasapainon ja kaupan vapautukset ehdot. Samoin hän näkee työttömyyden ja sääntelyn purkamisen tarpeellisenä tässä muutoksessa (mt., 2–3). Toisaalta Crafts (mt., 4, 6, 8) kuitenkin uusliberalismille epätyypillisesti näkee talousongelmien syiksi suoran talouden ulkopuolisia tekijöitä, kuten koulutuksen, ja hän kannattaa voimakkaita poliittisia keinoja: fiskaalista federalismia (samalla kun paikataan EU:n demokratiavaje, mikä ei ainakaan viittaa uuskonstitutionalismiin) ja jopa veropohjan laajentamista.

Chatham Housen (2012, 2–4, 6) New Yorkissa järjestämän pyöreän pöydän keskustelun raportissa, jossa otetaan annettuna uusliberalistisista kiinnekohdista tasapainotetut budjetit (alijäämän ja velan vastustamisen kautta), pääoman vapaa liikkuvuus ja yrittäjäys, kannatetaan edellisen tavoin rakenteellisia uudistuksia.¹⁶⁷ Tosin jossain määrin uusliberalismista poiketen peräänkuulutetaan varovaisuutta alijäämien liian nopean supistamisen suhteen. Myöskin tässä keskustelussa poiketaan tiukimmasta uusliberalismista näkemällä a) kansallisen politiikan ja kansainvälisen koordinaation olevan avainasemassa talouden elpyessä, b) euron olevan poliittinen projekti (vrt. Subacchi & Pickford 2012b, 1–2) ja c) työllisyyden, sosiaalisen koheesion ja eriarvoisuuden olevan tarpeellinen lisäys G20-yhteistyöhön (mt., 2, 4–5).

Myös Subacchi ja Stephen Pickford (2012a, 1, 9) vaativat tiukimman uusliberalismin vastaisesti vahvoja poliittisia toimia euroalueen pelastamiseksi (periferiamaiden velan vähentämiseksi ja kasvun, pankkien rahoituksen sekä kilpailukyvyn saavuttamiseksi): kaikkien maiden on hyväksyttävä euron asettamat rajoitteet sekä tehtävä rakenteellisia uudistuksia, ali- ja ylijäämämaiden taakkaa on jaettava tasaisemmin ja pitemmällä aikavälillä muodostettava fiskaaliunioni, jossa on maiden välisten pysyvien rahasiirtojen

¹⁶⁶ Crafts (2012, 12) toimii professorina Warwickin yliopistossa. Hän tuo uusliberalismista huolimatta kiinnostavasti esille devalvaation olleen hyväksi kasvuille 1930-luvulla ja sen olevan nykyisinkin houkutteleva pakoreitti eurosta, mikä kuitenkin aiheuttaisi ongelmia (mt., 5–6).

¹⁶⁷ Muita kiinnekohtia ei raportissa mainita. Tämä on ensimmäinen teksti, jossa ei viitata suoraan inflaatioon tai vakaaseen rahapolitiikkaan. Osa keskustelijoista näkee rakenteelliset uudistukset ja leikkaukset yksin riittämättömiksi (Chatham House 2012, 2).

järjestelmä.¹⁶⁸ Tarvitaan euroalueen hallinnon muuttamista. He eivät kuitenkaan kyseenalaista uusliberalistisia kiinnekohtia kilpailun hyvyttä (kilpailukyvyn kautta), tasapainotettuja budjetteja (velan vastustamisen kautta) ja inflaation vastustamista ja kritisoivat politiikan kiilanneen järkevän talouspolitiikan tielle. (Mt., 1–4.) Muita kiinnekohtia ei esiinny. Toisaalta Subacchi ja Pickford (mt., 3, 6, 8) painottavat uusliberalismin vastaisesti työttömyyden selvittämistä, lisäleikkausten mahdottomuutta Kreikassa ja sitä, että EKP ei voi toimia viimekätisenä lainoittajana kriisimaille Maastrichtin sopimuksen ja taakanjaon poliittisen vaikeuden takia.

Subacchi ja Pickford (2012b, 2, 5–6) toistavat samat ajatukset ja samat kiinnekohdat toisessa alunperin Nomura Foundationin julkaisemassa artikkelissaan. Näiden lisäksi he näkevät kahteen eri kehitystahdin maaryhmään jakautuneen euron pelastamiseksi tarvittavan fiskaalisen koordinaation mekanismi, turvaverkko pankkien ja palomuurit ongelmapankkien ympärille ja maakohtaisia ratkaisuja (mt., 11–13). Nämä ovat poliittisia puuttumisia talouteen, mitä tiukimmassa uusliberalismissa tulisi välttää. Tässä on muistettava teorian ja käytännön ero. Toisaalta Subacchin ja Pickfordin (mt., 11) mukaan yksityissektori on pidettävä ulkona pelastuspaketeista, koska se pelottaa markkinoita.

Saksan keskuspankin johtajan Jens Weidmannin (2012) Chatham Housen julkaisema puhe on aiempia tekstejä selvemmin uusliberalistinen. Hän ei vain kannata kiinnekohdista inflaation vastaista taistelua ja tasapainotettuja budjetteja (velan kritiikin kautta, muita kiinnekohtia ei esiinny), vaan myös suhtautuu kriittisesti lisätaakanjakoon yli- ja alijäämämaiden välillä, mutta kannattaa tiukempia sääntöjä. Alijäämämaiden on sopeutettava ja parannettava kilpailukykyä ja tuottavuutta: velasta ei pääse eroon kuin leikkaamalla. (Mt., 2, 4–6, 8.) Weidmann (mt., 6) myös suosii muutoksia, jotka tapahtuvat markkinoiden tuloksena. Hän ei kannata keskuspankkien sotkeutumista fiskaalipolitiikkaan, koska siinä vaarantuu niiden itsenäisyys. Hän kuitenkin myöntää, että kriisissä raja raha- ja fiskaalipolitiikan välillä sumenee. (Mt., 7.) Weidmannin kohdalla on syytä muistaa, että keskuspankin johtajana hänen ensimmäinen tehtävänsä on suojella Saksan rahoja. Tekstien takana on erilaisia yksilöitä, mutta lähdän siitä, että tekstien kokonaisuutta tutkimalla tulee esille ajatuspajan yleisempi linja.

---

¹⁶⁸ Subacchin ja Pickfordin (2012a, 2–4) selitys tapahtuneesta on melko yleisesti jaettu: Finanssikriisin syynä oli liiallinen lainojen kasvu. Vuonna 2008 Lehman Brothersin kaatuessa eurooppalaiset hallituksen laittoivat resursseja pankkiensa pelastamiseen ja kasvuun, jolloin alijäämät ja velka kasvoivat. Irlanti, Espanja ja Portugali liittyivät siihen joukkoon maita, joilla on pitkän linjan finanssiongelmaa. Koko Euroopassa pankkikriisistä tuli velkakriisi. Periferiamaissa hallituksen lainansaanti kallistui markkinoiden luottamuksen rapistuessa ja kriisi laajeni Kreikasta muihin maihin, kuten Italiaan ja Espanjaan. Pääomapako ”turvallisiin” maihin pahensi euroalueen sisäistä epätasapainoa. Toisessa kirjoituksessaan Subacchi ja Pickford (2012b, 6) lisäävät kehityskulkuun finanssikriisin aiheuttaman iskun ulkomaankauppaan ja yritysten ja yksilöiden vähentyneen investoinnin (lainan saamisen hankaloiduttua).

Roger Altman (2012, 5–6) käyttää maailman talouden tilaa käsittelevässä puheessaan melko vähän uusliberalismin kiinnekohtia lukuun ottamatta lähes kaikilla tähänastisilla kirjoittajilla olleita inflaatiota ja (alijäämien ja velan kritiikin kautta) tasapainotettuja budjetteja.¹⁶⁹ Hän ei vaikuta erityisemmin haastavan uusliberalismia, mutta siitä poiketen hän kuitenkin korostaa työllisyyden, euroalueen valvonnan ja poliittisen toimeenpanon ja aktiivisemman EKP:n (joka tukee pankkeja) tärkeyttä.¹⁷⁰ Hän myös kritisoi leikkauksien haittaavaan kasvua ja kehottaa EU:ta ottamaan mallia Yhdysvalloista, joka selviytyi kriisistä elvyttämällä ja tukemalla pankkeja. (Mt., 5–6.) Toisaalta hänen voi nähdä uusliberalismin hengessä suosivan yksityistä omistusta suhteessa valtiolliseen kritiikillään Kiinan valtionomistuksen tehottomuudesta (mt., 9).

Myöskin Iain Beggin lyhyessä kirjoituksessa esiintyy vain hyvin vähän uusliberalismin kiinnekohtia, lukuun ottamatta kilpailua perushyveenä kilpailukyvyn kautta ja epäsuoraa viittausta tasapainotettuihin budjetteihin löyhän fiskaalipolitiikan kautta.¹⁷¹ Hän ottaa kaikkein tiukimman uusliberalismin vastaisesti vahvan kannan euroalueen paremman monitoroinnin ja sääntelyn puolesta: hän kiittelee finanssipoliittista sopimusta ja Euroopan vakausmekanismia sekä kannattaa ehdollisia eurobondeja.¹⁷² Toisaalta hän tuo esille tiukimpien keynesiläisten epäilevän finanssipoliittista sopimusta. Tämä tuo esille sen ristiriidan, että oikeastaan finanssipoliittisen sopimuksen (ja muiden monitorointitapojen) kannattaminen on uusliberalistista, sillä ne pakottavat valtiot toteuttamaan vakaus- ja kasvusopimuksen uusliberalistista (tasapainotettuja budjetteja) politiikkaa. Toisaalta tiukimman uusliberalistisen kannan mukaisesti talouden toimintaan ei tulisi puuttua, joten monitoroinnin kannattaminen ei ole sen mukaista. (Begg 2012.) Tämän ristiriidan valossa lähdän siitä, että pelkästään institutionaalisen ratkaisun (politiikalla talouteen puuttumisen) kannattamista ei voi vielä tulkita uusliberalismin vastaiseksi, vaan aina on katsottava sen sisältö ja toteutustapa.

Kaiken kaikkiaan vuoden 2012 Chatham Housen tekstit eivät haastaa uusliberalismin perusperiaatteita: vakaa rahapolitiikka inflaation vastaisen taistelun muodossa,

¹⁶⁹ Altman (2012, 1) on liikemies, joka toimi Bill Clintonin aikana apulaisvaltionvarainministerinä.

¹⁷⁰ Altman (2012, 6) kiittää EKP:a joulukuun 2011 toimista. Silloin EKP puuttui ensimmäistä kertaa voimakkaasti kriisiin päättämällä toteuttaa kaksi pitempiaikaista rahoitusoperaatiota kolmen vuoden maturiteetilla. Tarkemmat tiedot operaatioista käyvät ilmi EKP:n sivulta ”EKP:n toimet kriisin aikana”. (https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/monopol/html/mp_014.fi.html 15.11.2014.)

¹⁷¹ Kirjoitus on sivunumeroinaton kommentti Chatham Housen internet-sivuilla, joten siksi en viittaa tässä sivunumeroihin (<https://www.chathamhouse.org/media/comment/view/182370> 11.7.2014).

¹⁷² Finanssipoliittinen sopimus (Fiscal Compact) eli talous- ja rahaliiton vakaudesta, yhteensovittamisesta sekä ohjauksesta ja hallinnasta tehty sopimus solmittiin maaliskuussa 2012. Se on tiukempi versio vakaus- ja kasvusopimuksesta, sillä jäsenmaat velvoitetaan toteuttamaan ja seuraamaan kolmen prosentin alijäämä- ja 60 % (suhteessa BKT:hen) velkatavoitetta. Jos niitä ei korjata, voi saada teoriassa sakkoja.

tasapainotetut budjetit velka- ja alijäämäkritiikin muodossa ja kilpailu kilpailukyvyyn muodossa esiintyvät lähes joka tekstissä. Näitä ei selitellä, vaan ne otetaan itsestäänselvinä tavoitteina, mikä rajaa muiden totuuksien mahdollisuutta. Vaikka kiinnekohtia ei jokaisessa tekstissä suoraan mainita, konstituoivat ne tekstejä uusliberalistiseen suuntaan ja uusintavat uusliberalismin diskurssia.¹⁷³ Pääoman vapaus, yrittäjäys ja sääntelyn purku esiintyvät vain kerran ja kaupan vapaus kolme kertaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tekstit olisivat muita esiintymättömiä kiinnekohtia vastaan: vain kerran kritisoidaan kilpailua ja kerran kannatetaan veropohjan laajentamista.

Teksteissä on kuitenkin vahvasti mukana myös uusliberalistisesta linjasta eroavaa totuuden tuottamista: työllisyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen merkityksen korostamista, leikkauspolitiikan kritiikkiä ja taakanjaon kannattamista. Kerran jopa kannatetaan kysynnän puolen politiikkaa. Tämä kertoo nähdäkseni laajemmasta ilmiöstä kuin vain yksittäisten kirjoittajien eri linjoista. On hyvä huomata, että kaikkein uusliberalistisen kirjoittaja (Weidmann) tulee Chatham Housen ulkopuolelta.

Eniten uusliberalistista linjaa heikentää lähes kaikissa kirjoituksissa esiintyvä halu monitoroida ja ohjata poliittisesti euroaluetta (six-pack, ohjausjakso, finanssipoliittinen sopimus, jopa fiskaaliunioni). Tämä vie pohjaa siltä uusliberalistiselta argumentilta, että talouteen ei tule valtion (politiikan) puuttua. Kuitenkin jos lähdetään siitä, että valtion tulee uusliberalismissa hoitaa puitteet taloudelle, voi monitoroinnin ja ohjaamisen (uusliberalistiseen talouspolitiikkaan pakottamisen) nähdä uusliberalistisena vaatimuksena. Tähän johtopäätökseen päädyn itse. Myös Patomäen (2012, 128) mukaan (Chatham Housenkin teksteissä esiintyvät) vakausmekanismi, kriisirahasto ja yhteiset velkakirjat pysyvät uusliberalistisen viitekehyksen sisällä. Eurobondit eivät ole lähtökohtaisesti uusliberalistisia, mutta niiden toteutustapa (kuten komission sitominen talouskuriin) voi olla.¹⁷⁴

Chatham Housen teksteissä ei määritellä tarkasti fiskaaliunionin sisältöä, mutta sen voi nähdä pitävän sisällään yhteisen budjetin, verot, tukea pankeille ja yhteisvastuun veloista. Siitä voi olla eriasteisia versioita, kuten keynesiläinen, jossa on todella yhteiset velat ja budjetissa toteutetaan tulonsiirtoja maiden välillä. Se voi kuitenkin olla uusliberalistinen sääntöjä painottava unioni, jossa velkojen yhteisvastuu on tilapäistä. Tekstien perusteella on vaikea sanoa, kumpaa linjaa painotetaan enemmän.

¹⁷³ Esimerkiksi lähes aina puhutaan ennemmin kilpailukyvyistä kuin ”kilpailun hyvydestä”, mutta olen laskenut kilpailukyvyyn pitävän sisällään ajatuksen kilpailun hyvydestä.

¹⁷⁴ Boucherin (2012, 96) mukaan monet ajatuspajat esittivät kriisin aikaan eurobondeja.

6.3 CEPS vuonna 2008: tasapainoa talouden ja politiikan välille

CEPSin johtajan Grosin (2008a, 1) Yhdysvaltojen ja EU:n taloustilannetta vertailevassa tekstissä ei esiinny kiinnekohtia, mutta ei myöskään uusliberalismia haastavia linjoja, paitsi työllisyyden merkityksen korostaminen. CEPSin tekstit ovat huomattavasti lyhempiä kuin Chatham Housen tekstit, joten kiinnekohtien puuttumisesta ei voi vielä vetää johtopäätöstä siitä, että ne eivät uusintaisi uusliberalismia. Jossain määrin uusliberalistista on varoittelu hätiköidystä puuttumisesta talouteen politiikalla, sillä ennusteet ovat usein huonompia kuin oikea lopputulos (mt., 2).

Toisessakaan Grosin (2008b) tekstissä ei esiinny kiinnekohtia ja se on edellistä tekstiäkin vähemmän uusliberalistinen. Gros (mt., 1–2) esittää pääoman vapauden sijaan valvontaa: EU:n tulisi G20-kokouksessa ajaa itsenäisemmälle IMF:lle roolia talouskuplasta varoittamisessa ja Euroopassa lisää pankkien valvontaa ja kansallisten tietojen välittämistä toisiin jäsenmaihiin. Valvonnan antaminen epädemokraattisille tahoille voidaan kuitenkin nähdä uusliberalistisena (tai uskonstitutionalistisena) vaatimuksena.

Myöskään kolmannessa Grosin (2008c, 1–2) tekstissä ei esiinny kiinnekohtia ja siinäkin korostetaan politiikan ja kollektiivisten toimien tärkeyttä taloudelle: tarvitaan koordinaatiota ja takuita pankkien väliseen lainaamiseen, pankkien pääomittamista ja fiskaalista solidaarisuutta. Kuitenkaan teksti ei kyseenalaista uusliberalismia tai aja sääntelyä yhtä vahvasti kuin monet muut vuoden 2008 CEPS:n tekstit.

Paul De Grauwen (2008a) teksti markkinoihin puuttumisen tarpeesta ei ole erityisen uusliberalistinen.¹⁷⁵ Siinä ei esiinny yksikään viitekohdist ja päinvastoin siinä tuodaan esille se, että markkinat eivät aina toimi, jolloin niihin pitää puuttua politiikalla: finanssi-instituutioiden toimiin on puututtava ja finanssijärjestelmää vahdittava ja säänneltävä, toisin kuin Yhdysvalloissa on tehty. Yhdysvaltojen keskuspankin tekemä pääoman pumppaus markkinoille nähdään hyvänä. (Mt., 1–2.)

De Grauwe (2008b, 2) jatkaa toisessa tekstissään vielä kriittisemmällä linjalla uusliberalismia kohtaan: hän syyttää keskuspankkien pitävän dogmaattisesti vain inflaation vastaista taistelua tärkeänä, kun niiden tulisi huolehtia inflaation vastustamisen lisäksi muustakin, kuten finanssialan tasapainosta. Hän kritisoi vallalla olevaa taloustiedettä esimerkiksi siitä virheellisestä oletuksesta, että yksilöt osaisivat aina toimia oikein (mt.). De Grauwe ei inflaation lisäksi mainitse muita kiinnekohtia,

¹⁷⁵ De Grauwe (2008a, 1) toimii CEPSin lisäksi professorina Leuvenin yliopistossa.

vaan hän päinvastoin ei näe pääoman täyttä vapautta hyvänä. Hän ei kuitenkaan täysin erkaannu uusliberalismista, sillä hän ei näe, että valtion tulisi ottaa pääoman johtoasema, vaan on löydettävä tasapaino, jossa pääomia säännellään. (Mt., 1.)

De Grauwe (2008c, 1–2) jatkaa kritiikkiään pelkästään hintavakauteen ja inflaatioon keskittyvää politiikkaa kohtaan toisessa artikkelissa: euroalueen taantuma johtuu öljynhinnan nousun lisäksi siitä, että EKP ei puuttunut euron vaihtokurssin nousuun aiheuttamaan shokkiin. Kiinnekohdista hän ei muuten mainitse muita kuin kilpailun hyvyyden kilpailukyvyn muodossa (mt., 2).

De Grauwe jatkaa samalla linjalla neljännessä kirjoituksessaan: hän ei mainitse kiinnekohtia ja vaatii rajua poliittista puuttumista talouteen pankkien väliaikaisen kansallistamisen (valtion haltuunoton) muodossa. Pääomittaminen ei riitä. Yksityisiä velkoja on myös muunnettava julkisiksi veloiksi. De Grauwen mukaan vain hallitukset voivat palauttaa luottamuksen markkinoilla. (De Grauwe 2008d, 1–2.) Tämä väite ei ole uusliberalismin mukaista, mutta tavoitteena voi olla uusliberalismin pelastaminen.

Viidennessä kirjoituksessaan De Grauwe (2008e, 2) jatkaa nykyjärjestelmän eli Baselin lähestymistavan kritiikkiä ja sääntelyn vaatimista: hänen mukaansa on kavennettava kansainvälisellä sopimuksella pankkien toiminta-alaa ja erotettava omaksi kategoriakseen investointipankit, jotka eivät saisi rahoittaa toimintaansa talletuksilla. Tämä ei välttämättä haasta uusliberalismia, mutta on selkeästi uusliberalismin sijaan pääoman vapautta vastaan ja politiikalla talouteen puuttumisen puolella. Kiinnekohtia ei esiinny.

De Grauwe (2008f, 6–7, 10–11) esittää samat vaatimukset (investointipankkien erottaminen omaksi ryhmäkseen, sääntelyn lisääminen, pankkien riskitoiminnan piilottavasta Baselin lähestymistavasta luopuminen ja nykyajattelun kritiikki) kuudennessa kirjoituksessaan. Taaskaan ei esiinny etsimiäni kiinnekohtia, vaan päinvastoin kirjoitus kritisoi pääoman vapautta. De Grauwe kritisoi 1970-luvulla alkanutta tehokkaiden markkinoiden paradigmaa, jossa yhtäläistä uusliberalismin kanssa on se, että ajatellaan talouden pystyvän ilman sääntelyä parhaiten maksimoimaan hyvinvoinnin. De Grauwen mukaan päinvastoin pääomamarkkinat eivät ole tehokkaita ja ne ovat kykenemättömiä sääntelemään itse itseään. Viitaten Baselin sopimusten sääntelyn katvealueisiin hän kuitenkin myöntää, ettei hallituksen sääntelykään aina toimi. (Mt., 2–3, 6.) De Grauwe irtaantuu lopullisesti uusliberalismista kehottamalla ottamaan käyttöön keynesiläisiä toimenpiteitä lyhyellä aikavälillä: tasapainotetun budjetin sijaan kysynnän kasvattamista ja laajoja alijäämiä. Hallitusten on korvattava yksi-

tyinen velka julkisella ja ostettava suoraan pörssistä osakkeita. (Mt., 9.)

Ayadi Rymin (2008) kirjoituksessa ei esiinny ollenkaan etsimiäni kiinnekohtia.¹⁷⁶ Vaikka siinä ei varsinaisesti kyseenalaisteta uusliberalismia, korostetaan siinä kuitenkin uusliberalismin vastaisesti pankkien ja pääoman sääntelyn eli Basel II:n riskien arvioinnin sekä hallinnan ja valvonnan toimeenpanon tarvetta. Sääntelyn puutteen nähdään johtaneen kriisiin. (Mt., 1, 3.) Rymin mukaan Euroopassa tarvitaan enemmän yhtenäisyyttä, yhteistyötä ja koordinaatiota tämän toteuttamiseksi. Tarvitaan myös Euroopan pankkivalvontakomitean vahvistamista ja niiden ohjeiden tekemistä sitoviksi, lisää tiedonjakamista ja pankkien vakavaraisuusdirektiivin uudistamista.¹⁷⁷ (Mt., 4–5.) Talouden ja pääoman sääntely nähdään välttämättömäksi.

Myös Karel Lannoo kannattaa sääntelyä: rahoituskriisi on osoittanut suuria heikkouksia eurooppalaisessa ja globaalissa valvonnassa.¹⁷⁸ Viranomaisten tulisi saada selkeää ja vertailtavaa tietoa pankkien tilasta. Lannoon lähestyminen uusliberalismiin on ristiriitainen, sillä hän ei näe hyvänä keskuspankkien keskittymistä vain hintavakauteen (jonka vähättely ei tue uusliberalismia), mutta toisaalta hänen toiveensa keskuspankeista vahvoina toimijoina, joiden mandaattia laajennetaan valvontaan (kansallisten valvojien sijaan), on uuskonstitutionalistinen. (Lannoo 2008a, 1–2.)

Myös toisessa tekstissään Lannoo (2008b, 1–2) kannattaa politiikan puuttumista talouteen: Eurooppaan tarvitaan toimintaohjelma koskien finanssitaloutta, tarkempia mittareita ja EU:n laajuinen järjestelmä pankkien valvonnassa, taakanjakoa pankkien kohdatessa ongelmia sekä vastuulliselle lainaamiselle sitovaa sääntelyä. Teksti ei ole erityisen uusliberalistinen, eikä siinä ole kiinnekohtia. Suhde uusliberalismiin kuitenkin paljastuisi vasta tarkemmissa politiikalla puuttumisen toteutustavoissa.

Lannoo (2008c, 1–2) painottaa pankkien valvontaa myös kolmannessa tekstissään: hän vaatii päätöksentekijöitä perustamaan Euroopan finanssivalvojien järjestelmän, jolla olisi selkeä hierarkia ja Euroopan laajuiset toimintavaltuudet sekä ajantasainen tieto käytettävissään.¹⁷⁹ Tekstin suhde uusliberalismiin on ambivalentti, koska valvonnan voi nähdä pääoman vapauden ja uusliberalismin vastaisena ja toisaalta taas Lannoon

¹⁷⁶ Kyse on Baselin sopimuksia käsittelevän työryhmän työn 145 sivun yhteenvedosta, josta olen analysoinut vain alkusanat, tiivistelmän ja politiikkasuositukset.

¹⁷⁷ Vakavaraisuusdirektiivi siirtää Basel-sopimukset EU:n lainsäädäntöön. Viimeisin vakavaraisuusdirektiivin uudistus (CDR IV) tuli voimaan vuonna 2013.

¹⁷⁸ Karel Lannoo on CEPSin apulaisjohtaja, mikä käy ilmi CEPSin sivuilta kohdasta ”Karol Lannoo” (<http://www.ceps.eu/member/karel-lannoo>, 23.11.2014).

¹⁷⁹ Teksti on raportti CEPS:n erityisen työryhmän (Task Force on Concrete Steps towards More Integrated Financial Oversight in the EU) työn tuloksista. Analysoin vain tiivistelmän.

vaatiman valvonnan ja eurooppalaisen pankkien pelastamiseen tarkoitetun rahaston voi ajatella tavoittelevan vain uusliberalistisen järjestelmän ylläpitoa. Uuskonstitutionalismin vastaisesti Lannoo kuitenkin painottaa valvonnassa subsidiariteettiperiaatetta. (Mt., 2.)

Stefano Micossi ja Gros jatkavat sääntelyn linjalla: he kehottavat ottamaan käyttöön EU-alueen pankeille pääomavaatimukset, uuden valvonta-auktoriteetit (EKP:n sisälle) ja Euroopan investointipankille varat pelastusoperaatioihin. Eurooppalaisten viranomaisien pitäisi ennalta pystyä pysäyttämään kriisien leviäminen.¹⁸⁰ (Micossi & Gros 2008a, 1–2.) Teksti ei ole erityisen uusliberalistinen, eikä siinä esiinny kiinnekohtia. Sääntelyvaltaa siirretään toisaalta epädemokraattisille elimille, mutta sääntelyllä ei ole selvää uusliberalistista tavoitetta muuta kuin nykyisen talousjärjestelmän säilyttäminen.

Myös toisessa tekstissään Micossi ja Gros (2008b, 2) syyttää koordinaation puutetta siitä, että pankkien välinen lainoittaminen on tyrehtynyt. Teksti ei ole erityisen uusliberalistinen, eikä siinä esiinny kiinnekohtia ja siinä pyydetään valtioita takaamaan pankkien väliset lainat (mt., 1). Uskoa pääomamarkkinoiden vapauden kaikkivoipaisuuteen ei siis esiinny.

Myös kolmannessa kirjoituksessaan Micossi ja Gros (2008c, 1–2) kannattavat politiikan puuttumista talouteen ja eurooppalaisia ratkaisuja: pankkien pääomittamista, yhtenäisiä markkinoita velkakirjoille, jotka ovat yhteisesti EU-maiden takaamia ja Euroopan rahoitusvakausvälinettä. Tästä huolimatta ja vaikka kiinnekohtia ei oikeastaan esiinny, ei kirjoitus kyseenalaista vahvasti uusliberalismin lähtökohtia.

CEPS:n vuoden 2008 tekstit vaikuttavat Chatham Housen teksteihin verrattuna vähemmän uusliberalistisilta. Etsimiäni kiinnekohtia ei esiinny uusliberalismin tueksi juuri lainkaan: vain kerran puhutaan kilpailun hyvyyden puolesta kilpailukyvyn muodossa (De Grauwe 2008c, 2) ja kahdesti mainitaan inflaation tärkeys (mutta mainiten, ettei se riitä tavoitteena) (mt., 1–2; De Grauwe 2008b, 2). Päinvastoin uusliberalismia kritisovaa kiinnekohtien käyttöä esiintyy: Lannoo (2008a, 1–2) kritisoi keskittymistä pelkkään hintavakauteen ja De Grauwe (2008f, 9) kehottaa luopumaan tasapainotetuista budjeteista. Vaikka kiinnekohtia ei kirjoitettaisi auki, yli puolet teksteistä on kriittisiä pääoman vapautta kohtaan ja suurin osa teksteistä kannattaa

---

¹⁸⁰ Micossi on Assonimen (Associazione fra le Società Italiane per Azioni) johtaja, Bryggen College of European vieraileva professori ja CEPSin hallituksen jäsen (Micossi 2012a, 1; Micossi & Gros 2008a, 1).

talouden sääntelyä ja politiikan puuttumista talouteen (valvonnalla, taakanjaolla, pääomittamalla, pelastamalla ja takaamalla (De Grauwen (2008d, 1–2) esittämänä jopa väliaikaisesti kansallistamalla) pankkeja ja erottamalla investointipankit muista).

Arkeologinen eli diskursseja tunnistava tutkimuksen olisi vaikea tulkita tekstejä muuna kuin uusliberalismin vastaisina. Koska tutkimusotteeni on kuitenkin Foucault'n genealogian mukainen, en vedä näin suoraa johtopäätöstä. Genealogian tarkoitus on vapauttaa vallassa olevan itsestäänselvän, institutionalisoidun diskurssin alistuksesta tuomalla esiin sen, ettei moderni diskurssi ole ainoa mahdollinen ajattelutapa, sillä ideat ovat vallan tuotosta (Wolin 1998, 185). Genealogian hyöty on tekstien takana olevien valtasuhteiden ja toisaalta tekstien vaikutuksen valtasuhteisiin korostaminen.

Vaikka tiettyjä sanoja (kiinnekohtia) ei esiinny CEPS:n teksteissä (osin johtuen niiden lyhyydestä), ei se tarkoita, että teksteillä yritettäisiin kumota uusliberalistisia valtasuhteita. Sääntelyn voi nähdä jälleen tavoittelevan uusliberalistisen talousjärjestelmän selviytymistä kriisistä. Varsinkin pankkien valvonnan kokoamisen ylikansallisiin epädemokraattisiin käsiin voi nähdä uusliberalismin mukaisena. Mutta toisaalta sillä on vähemmän uusliberalistisia tarkoitusperiä kuin EU-maiden budjettivallan siirtämisellä pois demokraattisesta päätöksenteosta. Samalla tulee jälleen esille se, että ajatuspajojen sisällä on hyvin erilaisia kirjoittajia: Gros ei ole kovin kriittinen uusliberalismia kohtaan, kun De Grauwe taas on. Tämä on huomioitava lopullisten johtopäätösten kohdalla.

Tästä huolimatta CEPS:n tekstit vaikuttavat uusintavan uusliberalismia vähemmän kuin Chatman Housen tekstit. Niissä haetaan tasapainoa politiikan ja talouden välille.

6.4 CEPS vuonna 2012: pääoma EKP:n valvontaan

Herman Onno Rudingin (2012a) tekstissä ei esiinny uusliberalistisia kiinnekohtia. Päinvastoin hän kannattaa pankkisektorin sääntelyä (minkä voi nähdä pääoman vapauden vastaisena) eli pankkiunionin eri elementtien (kaikkia pankkeja koskevan valvontamekanismin, talletussuojan ja kriisinratkaisumekanismien) toteuttamista samanaikaisesti.¹⁸¹ Hän myös korostaa yksityissektorin velvollisuuksia kriisinratkaisun rahoittamisessa ja fiskaali- ja talousunionin muodostamista pankkiunionin lisäksi. (Mt., 1–2, 6–7.) Toisaalta näiden elementtien ei tarvitse olla uusliberalismia vastaan. Hän

---

¹⁸¹ Ruding (2008a, 1) on CEPS:n hallituksen puheenjohtaja ja Alankomaiden entinen kristillisdemokraattinen valtionvarainministeri.

kannattaa uusliberalismin mukaisesti itsenäistä Euroopan keskuspankkia (mt., 2–3).¹⁸² Pankkiunioni voisi olla poikkeama uusliberalismista tai aiempien toimenpiteiden tapaan vain uusintaa uusliberalistista järjestystä. Kaikki riippuu toteutuksesta.

Rudingin (2012b, 1) toisessa tekstissä on uusliberalistisempi ote: kiinnelkohdista esiintyvät tasapainotetut budjetit, markkinoiden ja pääoman vapaus ja kilpailu. Toisaalta hän taas kannattaa eurooppalaista sääntelyä (tosin jättäen myös kansalliselle tasolle päätösvaltaa), tällä kertaa harmonisoidun ja koordinoitun yritysverotuksen muodossa (mt., 3). Rudingin (mt., 2) suhtautuminen verotukseen on epäselvä suhteessa uusliberalismiin: hän kannattaa veron nostoa esimerkiksi Kreikassa, mutta hänen yleislääke on veropohjan laajentaminen ja veroasteen lasku. Hän selvästi kokee verokilpailun ongelmaksi, mutta yhteinen keskiarvoon perustuva veroaste merkitsisi monille EU-maille veroasteen laskua (mt., 4).

Gros kannattaa myös jäsenmaiden valvontaa tekstinsä tiivistelmässä, mutta luultavasti uusliberalistisista lähtökohdista, sillä hän kannattaa talousvaikeuksissa velan ja kysynnän vähentämistä. Lisäksi kiinnelkohdista esiintyy kilpailu hyveenä. Hän näkee myös EKP:n tehtävän olevan vain vakaan rahapolitiikan, mutta toisaalta hän vaatii jäsenmailta aktiivista talouskriisiin vaikuttamista. (Gros 2012a, 1–2.)

Grosin (2012b; 2012c) toisessa ja kolmannessa tekstissä ei esiinny kiinnelkohtia. Päinvastoin Gros näkee, että talouskriisiin on puututtava politiikan puolelta. Johtuen EU-lainsäädännön rajoista puuttuminen on kuitenkin rajallista, joten kriisistä selviytyminen kestää kauan. Gros kuitenkin uskoo uuskonstitutionalismin mukaisesti EKP:n estävän euron hajoamisen. (Gros 2012b, 2.) Seitsemännessä tekstissään Gros (2012f, 1) kuitenkin toteaa demokratian olevan fakta: kansalaiset päättävät vaaleissa lopulta seurataanko Brysselin ohjeita. Uusliberalismin hengessä hän ei kuitenkaan puolusta tätä oikeutta erityisesti, vaan toteaa tämän luovan epävarmuutta sijoittajille, mikä haittaa taloutta (mt., 3). Tässä tekstissä ei esiinny etsimiäni kiinnelkohtia.

Gros (2012k, 1–2) kritisoi (toki hyödyllistä) finanssipoliittista sopimusta lähinnä poliittiseksi julistukseksi ja liian kevyeksi sisällöltään: rakenteellisen alijäämän säännön ja EVM:n kriteerien lisäksi se ei tuo muutosta juurikaan, eikä se anna uutta valtaa EU:n tuomioistuimelle tai komissiolle tai ole askel kohti fiskaaliunionia. Kuten sanottu, tämän puheenvuoron voi tulkita jossain määrin uusliberalismin vastaisesti talouden

---

¹⁸² Ruding (2008a, 2–4) kannattaa siksi mikrotason pankkivalvonnan tehtävän antamista EKP:n sijaan Euroopan pankkiviranomaiselle.

ohjaamiseksi, mutta se ei kuitenkaan ole kritiikki uusliberalismia kohtaan.

Uusliberalismin vastaisesti Gros (2012c, 1) ei näe pääoman korjaavan itse kriisiä, vaan finanssikriisistä selviäminen kestää pidempään kuin muuten talouskriisistä. Gros myös toteaa, ettei makrotalous ehkä toimikaan kuten ajatellaan, sillä Yhdysvallat on selviytynyt kriisistä paremmin, vaikka siellä on paljon suurempi budjettivaje. Uusliberalismin mukaisesti hän kuitenkin varoittaa, ettei tämä välttämättä ole kestävä tie, jos korot lähtevät nousemaan. (Mt., 2.)

Neljännessä tekstissään Gros (2012d, 1) taas kääntää samoilla argumenteilla faktat pääläelleen uusliberalismin tueksi: Yhdysvallat ei ole pärjännyt viiden vuoden aikana taloudessa paremmin kuin EU huolimatta suuremmasta valtiontalouden alijäämästä. Vaikka Gros (mt., 1–2) ei käytä suoraan sanoja ”tasapainotettu budjetti”, hän kannattaa vahvasti leikkauspolitiikkaa: sen hyödyt ovat suuremmat kuin budjetin kasvattaminen velalla ja se ei ole leikannut Euroopan keskiarvoista talouskasvua.¹⁸³ Myöskään kuudennessa tekstissä Gros (2012f, 1–3) ei käytä suoraan sanoja ”tasapainotettu budjetti”, mutta hän osoittaa velan määrän ja julkisen suoran rahoituksen (EVM ja ERVV) vaikuttavan sijoittajien haluun investoida. Leikkauspolitiikka Gros (2012h, 2) kannattaa myös muissa teksteissään.

Gros jatkaa vertailuaan Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä: hän korostaa EKP:n ottaneen rahoituksessaan suuremman riskin kuin Yhdysvaltojen keskuspankki. Tässä tekstissä korostuu kiinnepohdista inflaation vastainen taistelu. (Gros 2012j, 2.) Vielä alkuvuonna 2012 Gros (2012l, 1) näkee, ettei Euroopan talouskehitys jää Yhdysvaltojen talouskehityksestä jälkeen oleellisilla mittareilla (jotka liittyvät uusliberalismin kiinnepohdiini), kuten kasvu, inflaatio ja budjetin tasapaino (alijäämä).

Grosin (2012e, 1) viidennen tekstin suhde uusliberalismiin on kaksijakoinen: hän myöntää, että valtioiden oli pelastettava pankit vuosina 2008–2009. Toisaalta hän kritisoi epäsuorasti valtion roolia ja haluaa siirtää valvonnan pois demokraattiselta valtiota: koska kansalliset valvontaviranomaiset eivät toimi, oli hyvä päätös siirtää valvontavalta EKP:lle. Tarvitaan myös yhteinen eurooppalainen rahasto kriisien ratkaisuun. (Mt., 2.) Suoria kiinnepohdia ei tekstissä esiinny.

Kahdeksannessa tekstissä Gros (2012h, 2) käyttää kiinnepohdista markkinoiden

---

¹⁸³ Gros näkee leikkauspolitiikan olevan vain paluuta ylikulutusta edeltävän ajan talouslukuihin. Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa saavutetaan vuoden 2007 alijäämätaso vasta vuonna 2017. Hän kuitenkin myöntää leikkausten aiheuttaneen joissain yksittäisissä maissa lamaa. (Gros 2012d, 2.)

vapautta (palvelumarkkinoiden vapauttaminen Saksassa). Hän kuitenkin kannattaa selkeää valtion ja politiikan puuttumista talouteen kasvun tuottamiseksi: tarvitaan paremmin menestyneissä maissa lisäpanostuksia infrastruktuuriin, mutta ei Etelä-Eurooppaan, jossa tarvitaan työmarkkinoiden muutoksia (mt.).

Vaikka Gros (2012i, 1, 10–11) näkee EKP:n mahdollisuudet taloudellisen vakauden ylläpitämisessä, hän muistuttaa, että EU-instituutioilla ja yhteisellä rahapolitiikalla on rajalliset mahdollisuudet kriisin ratkaisemisessa. Velka ja kansallisen kysynnän liika kasvattaminen nähdään ongelmien syynä ja siihen on valtioiden itse puututtava (mt., 1–2, 8, 11). Nämä liittyvät uusliberalistisista kiinnelkohdista vakaaseen talouspolitiikkaan ja tasapainotettuihin budjetteihin. Toisaalta Gros (mt., 9) ei näe inflaatiota niin ongelmallisena. Hän korostaa, ettei vapaa pääoma ole osannut toimia oikein, sillä säästöt eivät jakaannu tasan investoinneiksi eri maiden kesken¹⁸⁴. Lisäksi vaikka kiinnelkohdista esiintyy kilpailu hyveenä kilpailukyvyn muodossa, Gros (mt., 1, 7) kritisoi kuitenkin kilpailukyvyn nykyisten mittarien mittaavaan väärä asioita.

De Grauwe (2012a, 2, 4) vaikuttaa pitkällä aikavälillä kannattavan tasapainotettuja budjetteja, mutta hänen kirjoituksensa ei ole kovin uusliberalistinen (muuta kiinnelkohtia ei esiinny): hän kannustaa lainoittajamaita ottamaan lisää velkaa ja ei kannata liian tiukkaa budjettikuripolitiikkaa.¹⁸⁵

De Grauwe (2012b, 1–2) toistaa samat ajatukset toisessa kirjoituksessaan.¹⁸⁶ Vaikka velkamaissa tarvitaan leikkauksia, ne pitää tehdä pitemmällä aikavälillä. Hänen ajatuksensa eurobondeista ja budjettiunionista tuntuvat erkaantuvan uusliberalismista, mutta ne eivät kuitenkaan ole sille kriittisiä. Lisäksi vaikka hän vaatii politiikkaa puuttumaan talouteen, viittaa hän erityisesti epädemokraattiseen EKP:iin. (Mt., 2.) Hän myös syyttää päätöksentekijöitä, ei taloutta, kriisin aiheuttamisesta (mt., 1). Erityisen uusliberalistisia eivät kuitenkaan ole De Grauwen (2012c, 2) vaatimukset EKP:n aiempaa aktiivisemmista toimista, erityisesti valtion velkakirjojen suoraostoista.

Vuonna 2012 keskusteltiin pankkiunionista.¹⁸⁷ Jacopo Carmassi, Carmine Di Noia ja Micossi kannattavat sitä, mutta eivät näe komission kesäkuun esityksen menevän

¹⁸⁴ Gros (2012k, 1) toistaa toisessa tekstissään analyysinsä säästöjen jäämisestä Pohjois-Eurooppaan, kun niitä tarvittaisiin Etelä-Euroopan investointeihin.

¹⁸⁵ Toisessakin kirjoituksessaan De Grauwe (2012c, 2) näkee komission aiheuttaneen lamaa budjettikuripolitiikallaan.

¹⁸⁶ Tästä ja kolmannelta kirjoituksesta ei varsinaisesti löydy kiinnelkohtia (Grauwe 2012b; 2012c).

¹⁸⁷ Euroopan pankkiunioni muotoutui koostumaan yhteisestä pankkivalvontamekanismista (jonka sijoittamisesta EKP:iin päätettiin vuoden 2012 kesäkuun huippukokouksessa), kriisinratkaisujärjestelmästä sekä kansallisten talletussuojajärjestelmien yhdenmukaistamisesta.

tarpeeksi pitkälle: tarvitaan keskitettyä valvontaa ja valtaa puuttua asioihin. EVM:n on oltava EKP:n toimien takaaja. Tekstissä ei esiinny kiinnekohtia, vaan päinvastoin halua rajoittaa pääoman vapautta. (Carmassi, Di Noia & Micossi 2012b, 3–4.)

Myöskään toinen Carmassin, Di Noian ja Micossin (2012a) teksti ei ole erityisen uusliberalistinen: siinä ei ole kiinnekohtia ja päinvastoin siinä kannatetaan pääoman ja yleisempää sääntelyä. He esittävät erilaisia kehittämisideoita pankkiunioniesitykseen.¹⁸⁸ He haluaisivat keskittää mahdollisimman paljon toimia EKP:lle, mutta uusliberalistisesta näkökulmasta poiketen he haluavat EKP:n olevan tilivelvollinen Euroopan parlamentille ja ministerineuvostolle (mt., 1, 3).

Myös Lannoo (2012a, 1, 3–5) kannattaa pankkiunionia ja maksimaalista harmonisaatiota, on valmis rajoittamaan pääoman vapautta ja (vaikka kannattaa EKP:n vahvaa roolia) tuo esille sen ongelman, että finanssivalvonta ei ole parlamentaarisessa kontrollissa, mitä varsinkin Euroopan parlamentti on vaatinut. Uusliberalismin hengessä hän tosin näkee EKP:lla itsenäisen roolin hintavakauden vahtijana (Lannoo 2012a, 4).¹⁸⁹ Myös muissa kirjoituksissaan Lannoo (2012b; 2012c) kannattaa pankkiunionia.¹⁹⁰

Gros ja Dirk Schoenmaker (2012a, 1) kirjoittavat talletussuojasta yhtenä pankkiunionin osana: he kannattavat asteittaista suojan rakentamista, yhteistä rahastoa ja vain hyvin pääomitettujen pankkien mukaanottoa järjestelmään. Talousjärjestelmä tarvitsee siis valtion väliintuloa. Uusliberalismin kiinnekohtia ei esiinny.

Gros ja Schoenmaker (2012b, 1) kannattavat vahvaa politiikan puuttumista talouteen myös toisessa tekstissään: EVM:n on pääomitettava ja otettava kontrolliinsa Espanjan ja Kreikan pankkeja. Yksityissektorin on kuitenkin osallistuttava rahoitukseen (mt., 2). Uusliberalismin kiinnekohtia ei tekstistä löydy.

Micossi (2012a, 1, 12) kannattaa uusliberalismin vastaisesti vahvasti politiikalla puuttumista talouteen.¹⁹¹ Hän toisaalta syyttää kriisistä vääränlaista politiikkaa (halli-

---

¹⁸⁸ Carmassi, Di Noia ja Micossi (2012a, 3–5) haluaisivat pankkiunionin koskevan kaikkia EU-maita, valvonnan perustuvan verkostomalliin ja mikrotason valvonnan ja makrotason talouspolitiikan olevan eroteltu EKP:ssa. On kiinnostava kysymys, onko valvonnan ja rahapolitiikan erottelu uusliberalistinen kanta vai ei, sillä Thorsten Beck ja Gros (2012, 7) eivät kannata (poliittinen tilanne huomioiden) niiden selkeää erottelua. Tästä tekstistä (Carmassi ym. 2012a) olen analysoinut tiivistelmän ja johtopäätökset, joissa ei esiinny uusliberalistisia viitekohtia, paitsi inflaation vastustaminen.

¹⁸⁹ Hintavakauden voi nähdä toimivan vakaan rahapolitiikan kiinnekohdan ilmentäjänä. Muita kiinnekohtia tekstistä ei löydy.

¹⁹⁰ Näistä kirjoituksista ei löydy kiinnekohtia, vaan päinvastoin ne kannattavat pääoman sääntelyä.

¹⁹¹ Teksti on laajennettu ja ajantasaistettu versio Micossin aiemmasta CEPS:n julkaisemasta kirjoituksesta

tukset eivät ole puuttuneet budjettikurin rikkomiseen), mutta myös talouden omaa toimintaa eli riskien aliarviointia (mt., 6).¹⁹² Tarvitaan keskitettyä budjettien ja pankkien kontrollia. Poliittikka ei kuitenkaan riitä, vaan uuskonstitutionalismin hengessä Micossi kannattaa itsenäistä ja politiikan rajoitteista vapaata keskuspankkia ja EU:n yhteisen tason päätöksiä. (Mt., 1, 7.) Uusliberalismin kiinnekehtia ei löydy, paitsi epäsuorasti velan näkeminen huonoksi. Uusliberalismin vastaisesti Micossi kritisoi kuitenkin pelkkää leikkauspolitiikkaa ja kannattaa yhteisvastuuta veloista sekä tasapainoisen budjetin säännöistä poikkeamista tarvittaessa.¹⁹³ (Mt., 6–8, 10.)

Micossin (2012b, 1) toinen teksti on vielä vähemmän uusliberalistinen: kiinnekehtia ei ole paitsi kilpailun mainitseminen sivulauseessa. Hän kannattaa politiikalla talouteen puuttumista, jopa kysynnän kasvattamista ja varoittaa liiasta leikkaamisesta (mt., 1, 3).

Myös Carmassi ja Micossi vaativat uusliberalismin vastaisesti taloutta politiikan kontrolliin. Kriisin mahdollisti löysä pankkivalvonta, joten hallitusten ja parlamenttien on otettava ohjat omiin käsiinsä pankkien sijaan.¹⁹⁴ (Carmassi & Micossi 2012, 67–68.)

Myös Anton Brender, Florence Pisani ja Emile Gagna (2012, 121–122) kritisoivat yksisilmäistä leikkauspolitiikkaa: kehittyneissä valtioissa velan kasvu ei ole ongelma, jos samalla tehdään rakennemuutoksia ja pidetään budjetin tasapainosta kiinni pitkällä aikavälillä.¹⁹⁵ Jos tasapainoisesta budjetista (varsinkin sen aikavälistä) on näin ristiriitaisia näkemyksiä, voisi se toimia kelluvana merkitsijänä. Analysoimissani teksteissä se kuitenkin kuuluu selkeästi uusliberalistiseen diskurssiin/epistemeen.

Grosin, Cinzia Alcidin ja Alessandro Giovanninin (2012) tekstissä ei ole uusliberalismin kiinnekehtia. Talouden ei luoteta tasapainottavan itse itsensä. Se ei tosin ole uusliberalismin vastainen (vaikka se korostaa erilaisia talousratkaisuja eri tilanteisiin ja kritisoi EKP:n toimia), vaan se korostaa keskuspankin asemaa (mt., 1).

Vaikka De Grauwe ja Yuemei Ji (2012, 19) kritisoivat vapaana toimineita pääomamarkkinoita, koska ne aliarvioivat ennen kriisiä riskit ja eivät välittäneet

---

An agenda for the European Council: Feasible steps to bring the eurozone back from the precipice, jota en tämän vuoksi analysoi.

¹⁹² Micossin (2012a, 2) mukaan myös lainakupla oli suora seuraus yhteisestä rahapolitiikasta, löysästä lainanannosta ja siitä, ettei kilpailukyvyyn eroja ja maksuepätasapainoa korjattu.

¹⁹³ Micossi (2012a, 11) myös kannattaa Saksan talousneuvonantajien neuvoston velkojen lunastusmallia.

¹⁹⁴ Analysoin pitkistä tutkimuksesta johtopäätökset, joissa ei esiintynyt kiinnekehtia. Päinvastoin johtopäätökset olivat pääoman vapautta ja sääntelyn vähentämistä vastaan (Carmassi & Micossi 2012, 67–68).

¹⁹⁵ Analysoin kirjasta vain yhteenvedon. Siinä ei esiinny uusliberalismin kiinnekehtia (Brender ym. 2012).

tarpeeksi valtioiden veloista, ei teksti kuitenkaan ole uusliberalismia vastaan.¹⁹⁶ He kannattavat samanaikaisia leikkauksia ja keskuspankin rahoitusta (mt., 20).

Diego Valiante (2012) ei usko talouden tasapainottavan itseään, vaan tarvitaan poliittisia päätöksiä ja EKP:n toimia. Muita uusliberalismin kiinnekohtia kuin kilpailua kilpailukyvyyn kautta ei esiinny. Valianten (mt., 1) vaatimus rahoittaa vähemmän kilpailukykyisten maiden kasvua suuremmalla EU-budjetilla ei ole kovin uusliberalistinen.

Vuoden 2008 tekstien tapaan CEPSin talouskirjoitukset vuonna 2012 eivät uusinnu vahvasti uusliberalismia, vaan painottavat tasapainoa talouden ja politiikan välille. Monia uusliberalismin kiinnekohtia ei esiinny lainkaan ja ne kiinnepohdat, jotka esiintyvät, on usein löydettävä rivien välistä ilman suoria viittauksia.¹⁹⁷ Lukumäärällisesti jopa enemmän esiintyy kritiikkiä etsimiäni kiinnekohtia vastaan, tosin myös usein hieman epäsuorasti.¹⁹⁸ Kaikkein eniten kiinnepohdista tukea saavat vakaa rahapolitiikka, kilpailu perushyveenä (erityisesti Rudingin teksteissä) ja erityisesti tasapainotetut budjetit. Nämä tuntuvat olevan yleisesti jaettuina totuuksia, vaikka jopa Gros (2012i, 9) tuo kerran esille, että inflaatio ei ole niin suuri ongelma kuin ajatellaan. Tasapainotettuja budjetteja kuitenkin kritisoidaan epäsuorasti useaan otteeseen. Esimerkiksi De Grauwe (2012a, 2, 4) ei näe velkaa kovin suurena ongelmana ja ei kannata liian tiukkaa leikkauspolitiikkaa. Pelkkää leikkauspolitiikkaa kritisoivat myös Micossi (2012a, 7–8) ja Brender, Pisani ja Gagna (2012, 121–122).

Vuoden 2008 tekstien tapaan eniten kiinnepohdista kritisoidaan (uusliberalismin vastaisesti) sääntelyn vähentämistä, valtion pysyttelemistä vain ydintehtävissä ja selkeästi eniten pääoman vapautta (erityisesti Lannoo sekä Camassi ja Micossi). Talouden itseohjaavuuteen ei siis uskota ja vaaditaan sääntelyä. Erityisesti tekstit kommentoivat pankkien valvontaa ja pankkiunionia. Pelkästään kiinnekohtien esiintymisiä laskemalla ei voi tulkita tekstien tuottavan vahvasti uusliberalistista totuutta. Kuitenkin tulkitsevalla otteella voi nähdä, että vuoden 2008 tekstien tapaan sääntelyn vaatiminen ei välttämättä toimi uusliberalismia vastaan. Suurin osa kirjoittajista nimittäin siirtäisi valvontaa ja sääntelyä epädemokraattisesti toimivalle EKP:lle, joka edistää uusliberalistista ajattelua. Vain muutama kirjoittaja (Lannoo 2012a, 3–4; Carmassi ym. 2012a, 3) huomioi sen ongelman, että EKP ei ole parlamentaarisessa kontrollissa. Pankkiunioni ei lopulta myöskään toimi uusliberalismia vastaan.

¹⁹⁶ Analysoin tekstistä johdannon ja johtopäätökset. Tekstissä ei suoraan esiinny uusliberalismin kiinnekohtia, mutta kirjoittavat vaikuttavat kannattavan tasapainoisia budjetteja (De Grauwe & Ji 2012).

¹⁹⁷ Seuraavia kiinnekohtia ei esiinny: yksityistäminen, kaupan ja yksilön vapaus, henkilökohtainen vastuu, yrittäjäyys, verojen laskeminen ja hyvinvointivaltion karsiminen. Muut esiintyvät ainakin kerran.

¹⁹⁸ Noin 21 kertaa esiintyy joko suoraan tai epäsuorasti etsittyjä kiinnekohtia ja kritiikkiä noin 30 kertaa.

Kaiken kaikkiaan on epäselvää, kuinka vahvasti tekstit tuottavat uusliberalismia totuutena, sillä eri kirjoittajilla on, kuten vuonna 2008, erilaisia painotuksia: Gros uusintaa tasapainotetun budjetin, vakaan rahapolitiikan ja EKP:n vallan painottajana enemmän uusliberalismia kuin De Grauwe. Toisaalta usealla kirjoittajalla on painotuksia sekä uusliberalismin puolesta että vastaan. Esimerkiksi Gros (2012c, 2) tuo esille budjettivajeen olleen sekä Yhdysvalloille toimiva että mahdollisesti kestävä. Hän myös kannattaa EKP:n valtaa, mutta myös näkee valtioiden täytyneen pelastaa pankit (Gros 2012e, 1–2). Voisiko kyse olla kokonaan toisenlaisesta uusliberalismin muodosta kuin tutkimani puhdas teoria: uusliberalismista, jossa sääntelylle ei kavahdeta? Tämä ei olisi uutta: Cahillin (2013, 77–78) mukaan uusliberalismin täytäntöönpano voi kasvattaa valtiota ja nykyvaltio on kompromissi yöpartijavaltion ja hyvinvointivaltion välillä, kun yksityistäminen ja liberalisaatio yhdistetään regulaation lisääntymiseen.

6.5 Bruegel vuonna 2008: raha ei hallitse itseään

Taloustutkijoiden ja vaikuttajien ryhmä Philippe Aghion, Alan Ahearne, Marek Belka, Lars Heikensten, Jean Pisani-Ferry, André Sapir ja Jürgen von Hagen (2008, 108, 112) pitävät EMUa onnistuneena projektina, jota on kuitenkin syvennettävä.¹⁹⁹ Pitkän tähtäimen politiikalla on siis ohjattava taloutta. Tekstin voi nähdä uusintavan uusliberalismia, sillä siinä esiintyy kiinnostavasta inflaation vastainen taisto (sekä hintavakaus) ja tasapainotetut budjetit (myös velkakestävyys kautta) (mt., xi–xii). Kirjoittajat kuitenkin näkevät Maastrichtin sopimuksen vakauskäsitteen olevan liian kapea ja he löysentäisivät inflatiovelvoitetta euron laajentumisen yhteydessä (mt., 109, 111). He eivät myöskään ole vahvan uskonstitutionalismin puolella, sillä he korostavat valtioita edustavan euroryhmän roolia ja kansallista liikkumavaraa fiskaalipolitiikassa. Toisaalta he kannattavat komission puolueettomia arvioita ja euroryhmän puuttumista huonoon kansalliseen politiikkaan. (Mt., x–xi, 109.)

Pisani-Ferry, Sapir ja Jakob von Weizsäcker (2008) tasapainoilevat uusliberalismin ja sen kritiikin välillä. Kiinnostavasta esiintyvät tasapainotettu budjetti ja verojen alentaminen (mt., 1). Huonoon talouskehitykseen on puututtava koordinoitulla politiikalla (mt., 2–3). Tarvitaan keynesiläistä elvytystä, mutta se toteutetaan sekä menolisäyksillä että uusliberalistisesti tarjonnan lisäämisellä laskemalla arvonlisäveroa (mt., 2, 5–6). Tätä ei saa kuitenkaan toteuttaa ilman uusliberalismin mukaista alijäämän ja velan korjaamista pitkällä aikavälillä (mt., 7). Tarvitaan uusliberalistista korkojen

---

¹⁹⁹ Olen analysoinut pitkistä raportista tiivistelmän ja johtopäätökset. Korkeissa Ranskan hallinnon tehtävissä toimiva Pisani-Ferry oli tuolloin Bruegelin johtaja.

laskemista, mutta vain rahapolitiikkaan ei voi tukeutua (mt., 1–2).

Zsolt Darvas ja Pisani-Ferry (2008, 1–2, 5) muistuttavat, että euroalueen päätöksissä on huomioitava erilaiset vaikutukset myös ei-euromaihin, jotka ovat myös joutumassa talouskriisin kohteiksi osin EU:n talouspolitiikan vuoksi. Vaikka he näkevät politiikan osin syylliseksi kriisiin, tarvitaan kuitenkin sen puuttumista talouteen: EU:ssa tarvitaan muun muassa lisää (finanssi)valvontaa ja EKP:n tulee tarjota ei-euromaille esimerkiksi valuutanvaihtosopimuksia ja lisää lainoja (mt., 1, 7). Vaikka tekstissä ei esiinny uusliberalismin kiinnekohtia, ei sitä voi nähdä uusliberalismille vastaiseksi.²⁰⁰

Myös Ahearne, Juan Delgado ja von Weizsäcker (2008, 1, 7–8) kannattavat vahvasti politiikalla talouteen puuttumista: tarvitaan makrotalouden ja hyödykemarkkinoiden nykyistä tehokkaampaa valvontaa, pankkien sääntelyä ja tukea kasvuille. Poliitiikalla voi tosin toimia myös väärin (mt., 7). Uusliberalismin vastaisesti he korostavat kansallisten päätöksentekijöiden vastuuta, ei EKP:n (mt., 2). He kannustavat valtiota toimimaan asuminen verotuksella EKP:n liian matalia korkoja vastaan ja kritisoivat yhden mallin rahapolitiikkaa, jossa ei nähdä matalien korkojen tuovan myös ongelmia ja Greenspanin doktriinia, jossa hyödykecupliin ei puututa ennen romahdusta (mt., 2, 7). Teksti ei vahvasti edistä uusliberalismia, vaan markkinoiden sääntelyä. Uusliberalismin kiinnekohtia ei esiinny, paitsi vakaa rahapolitiikka inflaation ja kysynnän kritiikin kautta (mt., 4).

Nicolas Véron (2008, 139) jatkaa samalla talouden rajoittamisen linjalla siteeraamalla viktoriaanista *The Economistin* toimittajaa Walter Bagehotia: ”raha ei ohjaa itseään”. Tarvitaan politiikkaa eli yli rajojen ulottuvaa kriisien hallintaa ja pankkien valvontaa (mt., 138–139). Vaikka näin Véron kritisoi uusliberalismin kiinnekohdista pääoman vapautta ja sääntelyn vähentämistä ja muita kiinnekohtia ei esiinny, ei teksti ole erityisesti uusliberalismia vastaan. Esimerkiksi EKP nähdään tehokkaaksi (mt., 138).

Pisani-Ferry (2008, 2, 5) kannattaa Aasian kehityspankin instituutin vuosikokouksessa pidetyssä puheessa myös enemmän poliittista (hallitusten) toimintaa, sääntelyä ja valvontaa. Hän ei siis kannata kiinnekohdista sääntelyn vähentämistä ja hän myös uusliberalismin vastaisesti kannattaa globaalin kysynnän kasvattamista (mt., 2). Kuitenkin tekstin voi nähdä uusintavan uusliberalismia, sillä siinä esiintyy kiinnekohdista kaupan vapaus ja vakaa rahapolitiikka (mt., 2, 4). Pisani-Ferry (mt., 7) myös hahmottelee epädemokraattiselle IMF:lle lisää valvontavaltaa.

---

²⁰⁰ Darvas ja Pisani-Ferry (2008, 1) vaativat mahdollisuuksien mukaan nimellispalkkojen leikkauksia.

Kokonaisuudessaan Bruegelin vuoden 2008 tekstien voi nähdä ainakin jossain määrin edistävän uusliberalismia, mutta ei lainkaan yksisilmäisesti. Kiinnekohtien maininnat jakaantuvat melko tasaisesti uusliberalismin ja sen kritiikin välille.²⁰¹ Uusliberalismin kiinnekohdat esiintyvät kuitenkin enemmän suoraan, kun kritiikki, joka koskee pääoman ja markkinoiden vapautta sekä valtion roolin ja sääntelyn vähentämistä, on luettava enemmän rivien välistä. Eniten tukea saa näissäkin teksteissä vakaa rahapolitiikka. Uusliberalismin kiinnekohdista ei esiinny missään muodossa yksityistämistä, yksilön vapautta, henkilökohtaista vastuuta, yrittämistä, kilpailua perushyveenä ja hyvinvointivaltion karsimista.

Suurin osa uusliberalistisesta totuudesta poikkeavista väittämistä liittyy politiikan puuttumiseen talouteen. Erotuksena esimerkiksi CEPSiin on se, että enemmän esiintyy valtioiden toimimisen velvollisuuden korostaminen. Bruegelin tekstit eivät siis ole erityisen uuskonstitutionalistisia. On kuitenkin toistettava, että sääntelyllä voidaan myös säilyttää ja vahvistaa uusliberalistista järjestelmää.

Muutenkin esiintyy melko paljon uusliberalismista poikkeavia ajatuksia, kuten inflaatiotavoitteen höllentäminen euron laajenemisen yhteydessä ja yhden mallin rahapolitiikan kritiikki (Aghion ym. 2008, 111; Ahearne ym. 2008, 2). Kyse on paljon tasapainoilusta uusliberalismin ja muun välillä, kuten esimerkiksi Pisani-Ferryn, Sapirin ja von Weizsäckerin (2008, 2, 7) tekstissä, jossa kannatetaan keynesiläistäkin elvytystä, mutta alijäämän ja velan kuriin saamista pitkällä aikavälillä.

6.6 Bruegel vuonna 2012: tuki demokraattiselle pankki- ja fiskaaliunionille

EKP:n ja muiden keskuspankkien toimien erilaisuutta tutkineet Pisani-Ferry ja Guntram Wolff (2012a, 1–2, 8–10) näkevät vuoden 2011 EKP:n pitempiaikaisten rahoitusoperaatioiden auttaneen ainakin väliaikaisesti euroaluetta kriisissä, mutta ne eivät ole ratkaisseet rakenteellisia ongelmia.²⁰² Tiukimmasta uusliberalismista poiketen he näkevät, että rahapolitiikka ei voi ongelmia korjata, vaan tarvitaan pankki- ja fiskaaliunioni (mt., 1, 12). Tekstistä ei löydy uusliberalismin kiinnekohtia.

Pisani-Ferryn ja Wolffin (2012b, 1, 5) toinen teksti ei ole erityisen uusliberalistinen, vaan siinä kannatetaan politiikalla talouteen puuttumista eli pankkiunionia (talletussuojaa, yhteistä valvontaa, kriisinratkaisua ja viime kädessä rahoituspuskuria

²⁰¹ Uusliberalismin kiinnekohta esiintyy seitsemän kertaa ja sitä koskeva kritiikki kymmenen kertaa.

²⁰² Wolffista tuli Bruegelin johtaja vuonna 2013.

(fiscal backstop)).²⁰³ He näkevät taakkaa jakavan rahoituspuskurin oleelliseksi ja arvioivat eri vaihtoehtoja sen toteuttamiseksi (mt., 3, 6–8)²⁰⁴. He kannattavat jopa vieläkin pidemmälle menemistä, kuten pankkimarkkinoiden integraatiota, eurobondeja ja uusliberalismin vastaisesti sijoittajien vastuuta pankkien kriisien maksamisessa (mt., 4–5). Vaikka Pisani-Ferry ja Wolff (mt., 5, 8) kannattavat päätöksenteon keskittämistä, kannattavat he demokraattisuuden vahvistamista uuskonstitutionalismin vastaisesti.

Silvia Merler ja Pisani-Ferry (2012a, 1, 9; 2012b, 1–2) osoittavat sen, että EU:ssa pankkien ja valtioiden kriisit ovat enemmän sidoksissa toisiinsa kuin muualla, mihin pitäisi puuttua, koska se aiheuttaa haavoittuvaisuutta.²⁰⁵ Näin ollen he myös kannattavat sääntelyä muun muassa liittyen pankkien riippuvuuteen yhdestä lainoittajasta. Lisäksi he tukevat euroalueen yhteistä tukiverkkoa, eurobondeja, velvollisuutta pelastaa laajat pankit, yhteistä valvontaa ja pankkien rahoittamaa talletussuojaa, jota tukisi myös EU-verotus. (Merler & Pisani-Ferry 2012a, 9.) Valtioiden oletetaan pelastavan pankit. Ensimmäinen teksti ei ole pääoman vapauden kritiikissään ja sääntelyn puolustamisessaan kovin uusliberalistinen, eikä siinä esiinny uusliberalismin kiinnekohtia, paitsi epäsuorasti tasapainotetut budjetit velan kritiikin kautta (mt., 4). Toisessa tekstissä ei ole kiinnekohtia, mutta ei niiden kritiikkiäkään (Merler & Pisani-Ferry 2012b).

Myös kolmannessa kirjoituksessaan Merler ja Pisani-Ferry (2012c, 12) kannattavat pankkiunionia, keskitettyä valvontaa, markkinoiden integraatiota ja yhteisiä resursseja pankkien pääomittamiseksi. Lisäksi on puututtava pankkien heikkouksiin ja kiristettävä lainatakauksien kriteerejä (mt., 1, 11). Näin voitaisiin päästä eroon maksutase-eroista, joita näyttää sittenkin olevan olemassa eurosta huolimatta (mt.).²⁰⁶ Talous ei ole hoitanut omia ongelmiaan. Kuten ensimmäisessä tekstissä, uusliberalismin kiinnekohtia ei löydy lukuun ottamatta alijäämän kritiikin kautta tasapainotettua budjettia (mt., 11). Teksti ei tosin kyseenalaista suurinta osaa kiinnkohdista.

Myös Wolff (2012a, 2, 4–5) kannattaa politiikalla talouteen puuttumista pelkän rahapolitiikan sijaan: fiskaaliunionia, euroalueen yhdistettyä velkaa, pankkivalvontaa,

²⁰³ Kiinnekohtia ei esiinny. Päävastoin siinä on kritiikkiä kolmea kiinnekohtaa vastaan: pääoman vapautta, valtion pysyttelemistä ydintehtävissä ja sääntelyn purkamista. (Pisani-Ferry & Wolff 2012b.)

²⁰⁴ Vaihtoehdot ovat EVM, eurooppalainen ratkaisurahasto (resolution fund), kriisejä edeltävä taakanjakosopimus ja ehdollinen eurooppalainen verotus (Pisani-Ferry & Wolff 2012b, 1).

²⁰⁵ Pankkien pelastamisen kustannukset ovat niin suuret, että ne aiheuttavat taakan valtioille. Toisaalta erityisesti euroalueen pankeilla on taseissaan niin paljon kansallisten hallitusten velkaa, että valtioiden maksukyvyyn epäilyt vaikuttavat suoraan pankkeihin. Kriisimaissa kotimaisten toimijoiden osuus valtion velan hallussapitäjinä on vain noussut. (Merler & Pisani-Ferry 2012a, 1; Merler & Pisani-Ferry 2012b, 1.)

²⁰⁶ Yksityinen raha karkasi kriisimaista, mitä paikattiin julkisella rahalla (Merler & Pisani-Ferry 2012c, 1).

kriisinratkaisua ja valtionvarainministeriötä, joka keräisi veroja. Vaikka tämän voisi nähdä siirtävän vallan pois kansallisesta politiikasta, haluaa Wolff (mt., 4) uudesta viitekehyksestä demokraattisen. Uusliberalistisesta totuudesta eroaa vaatimus euron laajentumisen inflaatiokriteerin höllentämisestä (mt., 6). Teksti uusintaa kuitenkin uusliberalismia kiinnekohtien (kilpailu kilpailukyvyyn ja tasapainotettu budjetti velan kautta) ja tiukan fiskaalipolitiikan kannatuksen avulla (mt., 1, 4).

Vaikka Wolffin (2012b) toisessa tekstissä ei esiinny muita kiinnekohtia kuin vakaa rahapolitiikka, uusintaa se uusliberalismia keskittymällä inflaatioon.²⁰⁷ EKP:n tehtävänä on taata oikea inflaation taso, joka ei tällä hetkellä näytä kehittyvän oikeaan suuntaan (mt., 1). Wolffin (mt., 5) mukaan rahapolitiikan tulee ohjata talouden sopeuttamista.

Hieman uusliberalismista poiketen Pisani-Ferry (2012a, 1, 3) näkee, että eurokriisiin ei olisi pitänyt vastata vain tiukemmilla budjettikurisäännöillä, vaikka ne ovat myös tärkeitä (ne liittyvät kiinnekohdista tasapainoiseen budjettiin).²⁰⁸ Hän myös kirjoittaa 60 prosentin velkakaton olevan mielivaltainen tavoite (mt., 9). Pisani-Ferry (mt., 1, 5) näkee euroalueessa kolme ongelmaa, joihin on puututtava: a) este EKP:lle hankkia suoraan valtioiden velkainstrumentteja, b) pankkien ja valtion keskinäisriippuvuus ja c) velkojen yhteisvastuun puuttuminen. Näihin on puututtava politiikalla ja mielellään usealla tavalla: mahdollisuuksia ovat EKP:n mandaatin laajentaminen viimesijaiseksi lainanantajaksi, pankkiunioni (valvonta, kriisinratkaisu, talletussuoja ja pois riippuvaisuudesta yhdestä lainaajasta) ja luultavimmin toteutettava fiskaaliunioni (yhteisvastuu veloista muun muassa eurobondien kautta). Viimeisen kohdalla kirjoittaja miettii demokraattisuutta, mikä ei vahvista uusliberalismin sanomaa. (Mt., 9, 11–14).

Pisani-Ferry (2012b) jatkaa samalla linjalla toisessa kirjoituksessaan. Nyt vastaukset eurokriisiin ovat perustuneet hallitustenvälisyyteen ja vastavuoroiseen vakuutukseen. Euroaluetta tulisi kehittää federalistisemmaksi, vaikka se vaatii aikaa: tarvitaan yhteisiä resursseja, tukipäätöksiä ja lainanottoa, verotusta, parlamentaarinen päätöselin, valtionvarainministeri tai valtionkonttori ja eurobondit (mt., 67–68, 70, 72). Pisani-Ferry (mt., 70) miettii jälleen järjestelmän demokraattisuutta. Teksti ei ole erityisen uusliberalistinen²⁰⁹ ja se toteaa kontrasyklisen politiikan mahdollisuudet (mt., 71).

Pisani-Ferryn (2012c) kolmas artikkeli käsittelee euroon liittyviä ”tunnettuja

²⁰⁷ Wolff (2012b, 3) myös kritisoi De Grauwea, jonka teksteissä olen havainnut uusliberalismin kritiikkiä: Wolffin mukaan Etelä-Euroopassa ei tapahdu sopeuttamista.

²⁰⁸ Muita kiinnekohtia ei esiinny. Esitykset eivät edistä pääoman vapautta tai sääntelyn vähentämistä.

²⁰⁹ Tekstissä ei esiinny kiinnekohtia, vaan enemmän niiden (valtion minimaalisen roolin, sääntelyn purkamisen ja verotuksen keventämisen) kritiikkiä.

tuntemattomia” ja tuntemattomia tuntemattomia” riskejä, jotka osoittautuivat todeksi eurokriisissä.²¹⁰ Varsinkin ensimmäisten huomiotta jättämisestä hän syyttää poliitikkoja, mutta politiikkaa tarvitaan niiden ratkaisemiseksi. Hän esittää samoja poliittisia ratkaisuja kuin ensimmäisessä tekstissään: EKP:n mandaatin laajentaminen viimesijaiseksi lainanantajaksi, fiskaaliunioni eurobondeineen ja pankkiunioni. (Mt., 4, 8–9.) Pääoman vapaus ei siis toimi. Uusliberalistista totuutta ei edistä myöskään Pisani-Ferryn (mt., 3) huomiot liian matalista koroista ja kritiikki vain hintavakauteen orientoitunutta keskuspankkia kohtaan. Uusliberalistisista kiinnostuksista ei esiinny kuin tasapainotettu budjetti velan kritiikin kautta (mt., 4).

Myös Véron (2012a, 1, 3, 5, 9, 11) vaatii nykyisen päättämättömyyden sijaan politiikan puuttumista talouteen ja pääoman vapauteen: luottamuksen palauttamiseksi tarvitaan samanaikaisesti pankki- (valvonta, regulaatio, kriisinratkaisu, talletus-, kilpailun ja kuluttajansuoja), fiskaali- (yhteinen velkainstrumentti ja kansallisten budjettien kontrolli), kilpailukyky- (rakennepolitiikan koordinointi) ja poliittinen unioni.²¹¹ Tämä keskittäminen ei ole uuskonstitutionalistista, vaan Véron (mt., 1–2) painottaa poliittisen unionin eli Euroopan parlamentin ja demokratian elintärkeyttä. Uusliberalismin mukaisesti hän kuitenkin näkee EKP:n ongelmattomana toimijana (mutta toisaalta hän ei näe, että sinne voitaisiin keskittää pankkien kriisinratkaisu) ja kansallisten toimijoiden aiheuttaneen kriisin (mt., 2, 8, 12). Muita uusliberalismin kiinnostuksia kuin kilpailu perushyveenä kilpailukyvyn kautta ei löydy.

Myös toisessa tekstissään Véron (2012b, 1–3, 8) kannattaa sääntelyn lisäämistä: pankki- (ensiaskaleena valvonta), fiskaali- ja poliittista unionia sekä demokratian lisäämistä päätöksenteossa. Hän näkee myös useita tapoja parantaa ja syventää pankkiunionia verrattuna komission esitykseen²¹². Uusliberalismin kiinnostuksia ei löydy.

Sama pääoman sääntelyn kannattaminen jatkuu Pisani-Ferryn, Sapirin, Véronin ja Wolffin (2012, 2, 4, 12, 15) tekstissä: myös he kannattavat mahdollisimman monta maata ja pankkia koskevaa pankki- (regulaatio, EKP:n ja uuden viraston valvonta, EVM:a käyttävä kriisinratkaisu ja talletussuoja), fiskaali- (rajattu veronkanto-oikeus) ja poliittista unionia, valtionvarainministeriötä, väliaikaista Euroopan pankkisektorin

²¹⁰ Tunnettuja ovat jäsenmaiden erilaiset tilanteet, yhden rahapolitiikan sopimattomuus, heikot sopeutusmekanismit ja insenttiivit seurata budjettikuria ja maksukykykriisin mahdollisuus. Tuntemattomia ovat finanssihäiriöt, maksutasekriisit, valtion ja pankkien riippuvaisuus toisistaan. (Pisani-Ferry 2012c, 1.)

²¹¹ Pankkiunioni palauttaisi luottamusta pankkien väliseen lainaamiseen, fiskaaliunioni valtioiden velkakirjoihin, kilpailukykyunioni kasvuun ja poliittinen unioni demokratiaan (Véron 2012a, 5).

²¹² Mahdollisimman suuren osan ei-euromaiden pankeista pitäisi olla mukana, jolloin EKP:n päätöksentekoprosessia tulisi muuttaa. Myös EBA:n uudistamisessa on säätämisen varaa ja pankkivalvonta tulisi erotella selvästi EKP:n muusta toiminnasta. (Véron 2012b, 1, 6–7).

toimikuntaa sekä uuden hallinnon vastuunalaisuutta kansalaisille Euroopan parlamentin kautta²¹³. He jopa mainitsevat EKP:n demokratiavajeen, mutta uusliberalismin nimissä toteavat EKP:n lähtökohtaisen tehtävän olevan inflaation kurissa pitäminen (mt., 11). Muita uusliberalismin kiinnekohtia ei esiinny.

Myös Chiara Angeloni, Merler ja Wolff (2012, 17, 30–31) esittävät mahdollisimman montaa pankkia koskevaa Euroopan tason pankkiunionia ratkaisuksi kriisiin.²¹⁴ Uusliberalismin kiinnekohtia (kilpailu kilpailukyvyyn ja tasapainoinen budjetti alijäämän ja velan muodossa) esiintyy, mutta myös uusliberalismista eroavaa ajattelua, kuten yksityissektorin syyttäminen ja alijäämien leikkaamisen ongelmat (mt., 18, 20, 32).

Michiel Bijlsman ja Shahin Valléen (2012, 1–2) mukaan pankkien itsesääntely ei ole toiminut ja kriisi on osoittanut euroalueen turvaverkon tarpeen. EVM ei riitä, vaan tarvitaan pankkien kriisinratkaisumekanismi, yhteistä velkaa ja riskienjakoa sekä selkeämmät roolit eri toimijoille (mt., 21–22).²¹⁵ Uusliberalismin kiinnekohtia ei löydy, mutta ei vahvaa kritiikkiä sitä vastaanakaan, paitsi pääoman vapautta rajoittava sääntely.

Darvas (2012a, 1, 5, 11) ehdottaa laajan kirjon poliittisia toimenpiteitä (kuten pankkiunioni, heikompi euron vaihtokurssi, Kreikan velan uudelleenjärjestely, eurobondit, euroalueen vakaussväline, erityisesti etelässä rakenneuudistukset, tasapainoisempi budjetti, investointiohjelma ja vahvemmissa maissa budjettikurin höllennys) eurokriisin korjaamiseksi.²¹⁶ Myös hän kannattaa samalla järjestelmän demokraattisuuden lisäämistä (mt., 1, 5). Uusliberalismin kiinnekohdista esiintyy tasapainoinen budjetti ja velan kritiikki, mutta Darvas (mt., 3, 5, 8, 10) kuitenkin kritisoi yksisilmäistä ripustautumista kolmen prosentin alijäämätavoitteeseen.

Toinen Darvaksen (2012b, 2, 10) teksti on aiempaa uusliberalistisempi, vaikka hän esittää siinäkin toimenpiteitä talouteen puuttumiseksi (palkkojen lasku ja rakennemuutokset etelässä, palkkojen nosto ja budjettikurin höllentäminen pohjoisessa ja euron heikentäminen), jotta eteläinen euroalue vahvistuisi. Uusliberalismia uusintaa kilpailukyky (eli kiinnekohdista kilpailu perushyveenä) ja EKP:n vahva rooli, tosin laajempaan kuin hintavakauden ylläpitäjänä (mt., 4, 10).

²¹³ Ongelmia ovat maksutasekriisi ja pankkien ja valtioiden kriisien riippuvuus (Pisani-Ferry ym. 2012, 3).

²¹⁴ Kirjoitus on ilmestynyt alun perin lehdessä *The International Spectator*. Myös tässä nähdään pankkien ja valtioiden kriisin linkitys ongelmaksi, johon pankkiunioni on ratkaisu (Angeloni ym. 2012, 23).

²¹⁵ Tekstin pituuden vuoksi olen analysoinut johdannon ja tiivistelmän.

²¹⁶ Darvasin (2012a, 3–8) mukaan kriisin syitä ovat vakaus- ja kasvusopimuksen rikkominen, yksityisen sektorin ongelmien jättäminen huomiotta, pankkien ja valtion sekä valtioiden välinen keskinäisriippuvuus, kriisin ja kasvun kytkös sekä rakenteellisen sopeuttamisen, kriisinratkaisun, viimekätisen lainottajan, demokratian ja yhteisen fiskaalipolitiikan puute.

Bruegelin vuoden 2012 tekstit vaikuttavat analysoimistani teksteistä vähiten uusintavan uusliberalismia. Niissä esiintyy huomattavasti enemmän (jopa suoraa) kritiikkiä uusliberalismin kiinnekohtia kohtaan kuin itse kiinnekohtia.²¹⁷ Kiinnekohdista yksityistäminen, markkinoiden, yksilön ja kaupan vapaus, henkilökohtainen vastuu, yrittäjäyys ja hyvinvointivaltion karsiminen eivät esiinny kertaakaan, mutta ei niiden kritiikkiäkään. Pääoman vapaus, valtion pysyttelemine ydintehtävissä, verotuksen keventäminen ja sääntelyn purkaminen esiintyvät vain niiden kritiikin muodossa. Ainakin kerran jopa esitetään (euron laajentumisen) inflaatiokriteerin höllentämistä (Wolff 2012a, 6). Kritiikki painottuu kuitenkin vahvasti pääoman vapauteen ja sääntelyn purkamiseen, mikä vaikuttaa tekstien välittämän totuuden yleistunnelmaan.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivät tekstit ollenkaan uusintaisi uusliberalismia. Vahvimmin kiinnekohdista kannatusta saa tapapainotettu budjetti, joten sitä pidetään melko kiistämättömänä totuutena. Vaikka Pisani-Ferry (2012a, 9) kritisoi uusliberalismin vastaisesti 60 prosentin velkakattoa mielivaltaiseksi ja Darvas (2012a, 10) pitää huonona yksisilmäistä ripustautumista kolmen prosentin alijäämätavoitteeseen, eivät he vastusta pyrkimystä kohti budjettitasapainoa ja velan vähentämistä. Myös kilpailu perushyveenä mainitaan kolme kertaa, mikä tapahtuu, kuten aina, kilpailukyvyn kautta. Koko aineistossani kilpailukyvyn voi nähdä toimivan tyhjänä merkitsijänä, jota käytetään paljon, vaikka sisältö on epäselvä (Palonen 2008, 216–217).

Sääntelyn lisääminen korostuu siksi, että suurin osa teksteistä kommentoi tai kannattaa pankkiunionia ja usein myös fiskaali- ja poliittista unionia. Jälkimmäinen erottaa nämä tekstit muista (ja tekee niistä vähemmän uusliberalistisia), sillä uskonstitutionalismin vastaisesti monissa niistä halutaan lisätä talouden ohjaamisen vastuunalaisuutta ja demokraattisuutta (mm. Darvas 2012a, 1, 5; Pisani-Ferry 2012b, 70; Véron 2012a, 1–2; Wolff 2012a, 4). EKP nähdään silti hyväksi toimijaksi, tosin esimerkiksi Pisani-Ferry (2012c, 3) haluaa laajentaa sen tehtäviä muuhunkin kuin hintavakauteen.

Jos ajatellaan sääntelyn tarkoituksena olevan nykyisen talousjärjestelmän pelastaminen, ei se välttämättä ole uusliberalismia vastaan. Pankkiunioni ei lopulta ole poikkeama uusliberalismista. Kuitenkin siinä toteutetaan sijoittajavastuu, mikä ilmentää enemmän veronmaksajien kuin sijoittajien pelastamista. Onko niin, että uusliberalismi on juurtunut niin vahvaksi epistemeksi, että ajatuspajat voivat kannattaa demokratiaa sen ylläpitämiseksi uskonstitutionalismin sijaan?

---

²¹⁷ Kiinnekohtia esiintyy suoraan tai epäsuorasti 12 kertaa, kun kritiikkiä 27 kertaa.

7 Johtopäätökset

Tutkimuskirjallisuuden pohjalta johtopäätökseni on, että ajatuspajoilla on mahdollisuus tiedon tuottamisen kautta käyttää valtaa rajaamalla mahdollisuuksia, tuottamalla normeja ja depolitisoimalla totuuksia. Vallankäyttöä on sekä ajatuspajojen suositusten pohjalta tehtävät päätökset että totuuden tuottaminen ja rajoittaminen keskusteluun osallistumalla. Valta riippuu kontekstista ja perustuu muun muassa tuotetun tiedon nopeuteen, ajankohtaisuuteen, uutuuteen ja käytettävyyteen, hyviin yhteyksiin päätöksentekijöihin ja mahdollisesti hyviin rahallisiin resursseihin. Ajatuspajat ovat käyttäneet tätä vallan käytön mahdollisuutta esimerkiksi levittämällä aktiivisesti uusliberalismia aina 1970-luvulta lähtien. Ajatuspajat ovat olleet tärkeässä roolissa uusliberalismin nostamisessa hegemoniseen asemaan.

Aineiston perusteella vastaus erityisesti kolmanteen hypoteesiini liittyvään tutkimuskysymykseeni on, että Brysselin vaikutusvaltaisimmat talousaiheista kirjoittavat ajatuspajat Chatham House, CEPS ja Bruegel käyttävät edelleen tiedontuottajan valtaansa uusliberalistisen epistemen uusintamiseksi. Diskurssianalyysi paljastaa kuitenkin niiden suhtautumisen Euroopan talouteen rahoitus-, velka- ja eurokriisin aikaan poikkeavan yllättävänkin paljon uusliberalismin puhtaasta teoriasta. Monia uusliberalismin kiinnekohtia, kuten yksityistäminen, kaupan ja yksilön vapaus, henkilökohtainen vastuu, yrittäjyys, verotuksen kevennys ja hyvinvointivaltion karsiminen, ei esiinny ollenkaan tai hyvin vähän. Tämä voi johtua siitä, ettei näihin liittyviä aiheita käsitellä, ne ovat arkiajatteluun iskostuneita itsestäänselvyyksiä, joita ei tarvitse edes mainita (kuten kaupan vapaus ja yrittäjyys) tai niitä ei aktiivisesti kannateta (kuten vaikuttaa hyvinvointivaltion karsimisen kohdalla olevan).

Diskurssin tekniikoiden ja käytäntöjen tutkimisen kautta löytyy tiedontahto eli se, mitä normalisoidaan. Näin konstitutiivisesti diskurssista syntyneet, totuusväittämiä sisältävät ja tekstin muodostavat kiinnekohdat tai lausumat osoittavat Chatham Housen, CEPSin ja Bruegelin tekstien uusintavan toki uusliberalismia totuutena, mutta ei yksisilmäisesti ja erityisesti sääntelyn kaavussa. Isoin ristiriita suhteessa teoriaan on valvonnan, koordinaation ja sääntelyn korostaminen (kuten pankkivalvonta, taakanjako, yhteiset velkakirjat ja kriisinratkaisu). Ajatuspajat kannattavat vahvasti politiikalla talouteen puuttumista kuten pankkeja pääomittamalla ja fiskaaliunionilla, sillä talous ei hoida itse itseään. Bruegel korostaa jopa sijoittajien vastuuta. Tämä kaikki toimii vastaan kiinnekohdista sääntelyn purkamista, pääoman ja osin markkinoiden vapautta sekä valtion pysyttelemistä vain ydintehtävissä. Uusliberalistisen diskurssin ulkopuolelta myös monessa tekstissä korostetaan työllisyyttä. Lisäksi kasvu on jaettu arvo, joka

liittyy niin uusliberalismiin kuin moneen muuhunkin talousajatteluun.

Tämän voisi nähdä tuottavan vapautta ajatella toisin, mutta näen, että tasapainoilussa on ennemmin kyse teoriasta poikkeavasta uusliberalismista. Useimmiten uusliberalismin teoria on ollut ristiriidassa käytännön kuten valtion interventioiden ja pääomamarkkinan pelastamisen suhteen. Uusliberalismin täytäntöönpano on kasvattanut valtiota, joten kyse on kompromissista: pelastaakseen uusliberalistisen talouden kriisiltä on poikettava teoriasta ja turvauduttava vanhoihin keinoihin eli politiikkaan. Näkemystäni tukee se, että vaikka joitain asioita ravistetaan pois, ydinasioista pidetään kiinni: ajatuspajat allekirjoittavat uusliberalistisista opeista inflaation vastaisuuden ja vakaan rahapolitiikan (tosin niin, ettei tämä yksin riitä), kilpailun hyveenä ja tasapainotetut budjetit. Jälkimmäistä kuitenkin CEPS ja Bruegel myös kritisoivat: kannatetaan talouskurin sijaan elvytystä ja velkaa ei nähdä liian suurena ongelmana. Alijäämän vastustaminen voi johtua ideologian sijaan luottamuspulasta muita valtioita kohtaan.

Tässä huomaa, että eivät vain yksittäiset kirjoittajat eroa toisistaan, vaan myös ajatuspajat. Chatham House uusintaa eniten uusliberalismia, vaikka sekin kritisoi pääomien vapautta ja kannattaa talouden ohjausta. Vaikka kaikki korostavat sitoutumattomuuttaan, niin edellä mainittuun voi vaikuttaa Chatham Housen suurempi yritysrahoitus tai angloamerikkalaisuus ja Iso-Britannian pääomamarkkinat. Uusliberalismiin kriittisimmin suhtautuvalla Bruegelillä on taas kaikkein avoin rahoitus, laajasti eri tahoja hallituksessaan ja tieteellinen neuvosto, mikä voi lisätä tasapainoa.

Ehkä kiinnostavinta on ajatuspajojen suhtautuminen uusliberalismiin liitettyyn uuskonstitutionalismiin. Kontrollin lisääminen ei uhkaa uusliberalismia, vaan tukee sitä, jos valtaa siirretään epädemokraattisiin käsiin. Hyvin monessa tekstissä tätä kannatetaan korostamalla EKP:a ja komissiota. Kuitenkin tämä tai federalismi (tai EU itsessään) ei välttämättä ole uusliberalistista, jos korostetaan demokratisaatiota, kuten Bruegel. Kuitenkin tavoitteena on usein budjettikurista huolehtiva rakenne, kuten fiskaaliunioni, jolloin tavoite on uusliberalistinen, vaikka ei uuskonstitutionalistinen.

Ensinäkemältä Chatham House, CEPS ja Bruegel eivät tarjoa perinteistä uusliberalistista vastausta kriisiin. Ne haluavat pelkän EKP:n korkotason ohjaukseen ja matalan inflaatioon sijaan aktiivista talouspolitiikkaa ja jopa uusliberalismin vastaisesti rahoituksen sääntelyä. Kuitenkin kun nähdään toimenpiteiden (kuten kriisirahaston, vakautusmekanismien ja komission esityksen yhteisvelkakirjoista) pysyvän uusliberalismin kehityksen sisällä ja pankkien pelastamisen ja valvonnan tähtäävän

nykyjärjestelmän pelastamiseen, eivät ajatuspajat yritä kumota uusliberalismia. Kaukana tämä ei kuitenkaan ole. Johtuuko tämä vain siitä, että olemme pääoman armoilla?

Tarkoitukseni ei ole vain arkeologisella kuvailulla ja mikrotason analyysillä tutkia merkityksiä, vaan genealogialla vallansuhteita ja totuuden tuottamisen poliittista merkitystä. Tieto on valtaa, sillä todellisuus koostuu lähinnä ideoista, vaikkakin rajallisesti. Ajatuspajat voivat merkityksenannon ja itsestään selväksi depolitisoinnin kautta tuottaa ja rajata agenda, intressejä, normeja, arvoja, kykyjä ja identiteettejä, jotka vaikuttavat sekä toimijoihin, myös ajatuspajoihin itseensä, ja rakenteeseen.

Vaikka aineistoanalyysini pohjalta ei voi suoraan vastata, onnistuvatko tutkimani ajatuspajat lopulta levittämään Brysselissä uusliberalistista epistemeä, voi valtateorian ja McGannin (2014) vaikutusvallan mittaamisen pohjalta olettaa näin olevan. Tämä tukee myös toista hypoteesiani: Koska tämän episteenisen yhteisön tekstit uusintavat uusliberalismia ainakin jossain määrin, voi olettaa niillä olevan vaikutusta päätöksentekijöihin ja toteutettuun politiikkaan. Tätä voi tosin estää tai edistää moni asia, kuten politiikkojen omat ajatukset, suhtautuminen ajatuspajoihin (esimerkkinä niihin kohdistettu kritiikki), muualta tulevat paineet (myös sopeutuminen 28 jäsenmaan eri talouspolitiikkoihin) ja vallalla oleva ideologia. Siksi kontekstin tunteminen on tärkeää. Oleellisinta kuitenkin on, että nämä vaikutusvaltaisimmat ajatuspajat eivät kokonaan kyseenalaista uusliberalismia.

Koska ajatuspajoilla ei ole suoraa käskyvaltaa, tulisi todellisen vallankäytön varmistamiseksi jatkaa tutkimusta. Kannattaisi tutkia tarkemmin ajatuspajojen taustoja (johtoa, tutkijoita ja rahoitusta²¹⁸), sisäisiä prosesseja (strategiat ja miten paperit hyväksytään), lobbausta (keitä tapaavat ja missä vaiheessa ja julkaisujen levikki), medianäkyvyyttä, ideoiden alkulähdettä, esimerkkejä toteutuneista neuvosta (kuten Bruegelin ja euroryhmän osalta), ajatuspajojen ajatusten muuttumista vuosien saatossa, muiden ajatuspajojen tekstejä, poliitikkojen näkemyksiä ajatuspajoista ja muiden toimijoiden vaikutusta uusliberalismin levittämisessä. Olisi myös syytä palata tutkimaan aiempaa ajatuspajojen vaikutusta uusliberalismin leviämiseen, sillä aineistoanalyysini ei tähän vastaa. On edelleen tarvetta konkreettisille esimerkeille vallan käytöstä, vaikka näiden kerääminen on haastavaa. Yleisellä tasolla voi myös kysyä, onko ja miksi ajatuspajojen lisääntyminen tuottanut erilaisia totuuksia vai homogeenista tietoa?

---

²¹⁸ Ajatuspajat saavat rahoitusta hyvin eri lähteistä, kuten yrityksiltä, yksityishenkilöiltä ja hallituksilta (Mahmood 2008, 545). Jacksonin (2012, 46, 48) mukaan IEA, CPS ja ASI eivät olisi toimineet ilman yksityistä rahoitusta ja silti asiaa on vain vähän tutkittu.

Tutkimusaineisto

Aghion, Philippe, Ahearne, Alan, Belka, Marek, Heikensten, Lars, Pisani-Ferry, Jean, Sapir, André & von Hagen, Jürgen. 2008. *Coming of age. Report on the euro area*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/11-coming-of-age-report-on-the-euro-area/> (15.7.2014).

Ahearne, Alan, Delgado, Juan & von Weizsäcker, Jakob. 2008. *A tail of two countries*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/6-a-tail-of-two-countries/> (15.7.2014).

Altman, Roger. 2012. *The Global Economic, Financial and Political Outlook for 2012*. Lontoo: Chatham House. Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Meetings/Meeting%20Transcripts/080212altman.pdf> (11.7.2014).

Angeloni, Chiara, Merler, Silvia & Wolff, Guntram B. 2012. Policy Lessons from the Eurozone Crisis. *The International Spectator. Italian Journal of International Affairs* 47:4, 17–34. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/763-policy-lessons-from-the-eurozone-crisis/> (15.7.2014).

Ayadi, Rym. 2008. *Basel II Implementation in the midst of Turbulence*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/basel-ii-implementation-midst-turbulence> (11.7.2014).

Beck, Thorsten & Gros, Daniel. 2012. *Monetary Policy and Banking Supervision. Coordination instead of separation*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/monetary-policy-and-banking-supervision-coordination-instead-separation> (30.7.2014).

Begg, Iain. 2012. *Eurozone Crisis. End in Sight?* Lontoo: Chatham House. Ladattu: <https://www.chathamhouse.org/media/comment/view/182370> (11.7.2014).

Bijlsma, Michiel & Vallée, Shahin. 2012. *The creation of euro area financial safety nets*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/732-the-creation-of-euro-area-financial-safety-nets/> (15.7.2014).

Brender, Anton, Pisani, Florence & Gagna, Emile. 2012. *The Sovereign Debt Crisis. Placing a curb on growth*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/sovereign-debt-crisis-placing-curb-growth> (14.7.2014).

Carmassi, Jacopo & Micossi, Stefano. 2012. *Time to Set Banking Regulation Right*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/time-set-banking-regulation-right> (27.12.2014).

Carmassi, Jacopo, Di Noia, Carmine & Micossi, Stefano. 2012a. *Banking Union. A federal model for the European Union with prompt corrective action*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/banking-union-federal-model-european-union-prompt-corrective-action> (14.7.2014).

Carmassi, Jacopo, Di Noia, Carmine & Micossi, Stefano. 2012b. *Banking Union in the Eurozone and the European Union*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/banking-union-eurozone-and-european-union> (30.7.2014).

Chatham House. 2012. *Emerging from the Global Crisis and Rebalancing the Global Economy. Chatham House International Roundtable Summary*. Lontoo: Chatham House. Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Meetings/Corporate%20Events/230412summary.pdf> (11.7.2014).

Cohen, Jerry Benjamin & Subacchi, Paolo. 2008. *Is the Euro Ready for the 'Prime Time'?* Lontoo: Chatham House. Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Policy/2008080101is-the-euro-ready-for-the-prime-time.pdf>

20Economics/bp0708euro.pdf (16.1.2013).

Crafts, Nicholas. 2012. *Saving the Eurozone. Is a Real Marshall Plan the Answer?* Lontoo: Chatham House & CAGE. Ladattu: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Economics/0612bp_crafts.pdf (11.7.2014).

Darvas, Zsolt & Pisani-Ferry, Jean. 2008. *Avoiding a new European divide*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication-/227-avoiding-a-new-european-divide/> (15.7.2014).

Darvas, Zsolt. 2012a. *The euro crisis. Ten roots, but fewer solutions*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/755-the-euro-crisis-ten-roots-but-fewer-solutions/> (15.7.2014).

Darvas, Zsolt. 2012b. *Intra-euro rebalancing is inevitable but insufficient*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication-/747-intra-euro-rebalancing-is-inevitable-but-insufficient/> (15.7.2014).

De Grauwe, Paul & Ji, Yuemei. 2012. *Mispricing of Sovereign Risk and Multiple Equilibria in the Eurozone*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/mispricing-sovereign-risk-and-multiple-equilibria-eurozone> (30.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2008a. *Act Now to Stop the Markets' Vicious Circle*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/act-now-stop-markets-vicious-circle> (11.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2008b. *Cherished myths have fallen victim to economic reality*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/cherished-myths-have-fallen-victim-economic-reality> (11.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2008c. *The twin shocks hitting the eurozone*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/twin-shocks-hitting-eurozone> (13.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2008d. *Nationalizing Banks to Jumpstart the Banking System*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/nationalizing-banks-jumpstart-banking-system> (13.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2008e. *Returning to Narrow Banking*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/returning-narrow-banking> (13.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2008f. *The Banking Crisis. Causes, Consequences and Remedies*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/banking-crisis-causes-consequences-and-remedies> (13.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2012a. *How to avoid a double-dip recession in the eurozone*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/how-avoid-double-dip-recession-eurozone> (14.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2012b. *A self-inflicted crisis*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/self-inflicted-crisis> (14.7.2014).

De Grauwe, Paul. 2012c. *How not to be a lender of last resort*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/how-not-be-lender-last-resort> (14.7.2014).

Gros, Daniel & Schoenmaker, Dirk. 2012a. *European Deposit Insurance. Financing the transition*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/european-deposit-insurance-financing-transition> (30.7.2014).

Gros, Daniel & Schoenmaker, Dirk. 2012b. *Cleaning up the mess: Bank resolution in a systemic crisis*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu:

<http://www.ceps.eu/book/cleaning-mess-bank-resolution-systemic-crisis>
(30.7.2014).

Gros, Daniel, Alcidi, Cinzia & Giovannini, Alessandro. 2012. *Central Banks in Times of Crisis. The FED vs. the ECB*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/central-banks-times-crisis-fed-vs-ecb> (30.7.2014).

Gros, Daniel. 2008a. *Decoupling. Can Europe avoid a Recession*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/decoupling-can-europe-avoid-recession> (11.7.2014).

Gros, Daniel. 2008b. *Europe's Two Priorities for the G20*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/europes-two-priorities-g20> (13.7.2014).

Gros, Daniel. 2008c. *What next for Europe's financial markets?* Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/what-next-europes-financial-markets> (13.7.2014).

Gros, Daniel. 2012a. *How to deal with macroeconomic imbalances?* Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/how-deal-macroeconomic-imbalances> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012b. *What distinguishes the euro crisis from a 'normal' financial crisis?* Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/what-distinguishes-euro-crisis-%E2%80%98normal%E2%80%99-financial-crisis> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012c. *This recovery is different*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/recovery-different> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012d. *Adjusting to a credit cycle bust. The role of fiscal policy*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/adjusting-credit-cycle-bust-role-fiscal-policy> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012e. *An incomplete step towards a banking union*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/incomplete-step-towards-banking-union> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012f. *Why an ESM programme could be a kiss of death. Recovery Values and Subordination*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/why-esm-programme-could-be-kiss-death-recovery-values-and-subordination> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012g. *Democracy vs. the Eurozone*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/democracy-vs-eurozone> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012h. *Europe's Misguided Search for Growth*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/europe%E2%80%99s-misguided-search-growth> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012i. *Macroeconomic Imbalances in the Euro Area. Symptom or cause of the crisis?* Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/macroeconomic-imbalances-euro-area-symptom-or-cause-crisis> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012j. *The Big Easing*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/big-easing> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012k. *The Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union (aka Fiscal Compact)*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/treaty-stability-coordination-and-governance-economic-and-monetary-union-aka-fiscal-compact> (14.7.2014).

Gros, Daniel. 2012l. *The decline and fall of the euro?* Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/decline-and-fall-euro> (30.7.2014).

- Guerreri, Paolo. 2012. *Intra-European Imbalances: the Need for a Positive-sum-game Approach*. Lontoo: Chatham House. Ladattu: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Economics/1212bp_guerreri.pdf (11.7.2014).
- Lannoo, Karel. 2008a. *The Crisis, One Year on*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/crisis-one-year> (11.7.2014).
- Lannoo, Karel. 2008b. *Restoring Confidence*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/restoring-confidence> (13.7.2014).
- Lannoo, Karel. 2008c. *Concrete Steps towards More Integrated Financial Oversight. The EU's Policy Response to the Crisis*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/concrete-steps-towards-more-integrated-financial-oversight-eus-policy-response-crisis> (13.7.2014).
- Lannoo, Karel. 2012a. *The Roadmap to Banking Union. A call for consistency*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/roadmap-banking-union-call-consistency> (14.7.2014).
- Lannoo, Karel. 2012b. *The Eurozone as Home Country of Banks*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/eurozone-home-country-banks> (14.7.2014).
- Lannoo, Karel. 2012c. *Banking Union in Three Steps*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/banking-union-three-steps> (14.7.2014).
- Merler, Silvia & Pisani-Ferry, Jean. 2012a. Hazardous tango. Sovereign-bank interdependence and financial stability in the euro area. *Banque de France Financial Stability Review* 2012:16, 201–210. Ladattu: <https://www.banque-france.fr/en/publications/financial-stability-review.html> (15.7.2014).
- Merler, Silvia & Pisani-Ferry, Jean. 2012b. *Who's afraid of sovereign bonds?* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication-/695-whos-afraid-of-sovereign-bonds/> (15.7.2014).
- Merler, Silvia & Pisani-Ferry, Jean. 2012c. *Sudden stops in the euro area*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication-/718-sudden-stops-in-the-euro-area/> (15.7.2014).
- Micossi, Stefano & Gros, Daniel. 2008a. *Crisis Management Tools for the Euro Area*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/crisis-management-tools-euro-area> (11.7.2014).
- Micossi, Stefano & Gros, Daniel. 2008b. *A Concerted Approach to Re-start the Interbank Market*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/concerted-approach-re-start-interbank-market> (13.7.2014).
- Micossi, Stefano & Gris, Daniel. 2008c. *A call for a European Financial Stability Fund*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.be/book/call-european-financial-stability-fund> (13.7.2014).
- Micossi, Stefano. 2012a. *Unholy compromise in the eurozone and how to right it*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/unholy-compromise-eurozone-and-how-right-it> (14.7.2014).
- Micossi, Stefano. 2012b. *Stepping up Growth Policies*. Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/stepping-growth-policies> (14.7.2014).
- Niblett, Robin. 2012a. *The Future of the European Union: UK Government Policy*. Lontoo: Chatham House. Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites/files/chatham-house/public/Research/Europe/0612niblett.pdf> (11.7.2014).
- Niblett, Robin. 2012b. *The Economic Crisis and the Emerging Powers. Towards a New*

- International Order?* Madrid: Real Institutio Elcano. Ladattu: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Europe/0212ni_blett.pdf (11.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean & Wolff, Guntram B. 2012a. *Propping up Europe?* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/721-propping-up-europe/> (15.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean & Wolff, Guntram B. 2012b. *The fiscal implications of a banking union.* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/748-the-fiscal-implications-of-a-banking-union/> (15.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean, Sapir, André & von Weizsäcker, Jakob. 2008. *A European recovery programme.* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/239-a-european-recovery-programme/> (15.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean, Sapir, André, Véron, Nicolas & Wolff, Guntram B. 2012. *What kind of European banking union?* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/731-what-kind-of-european-banking-union/> (15.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean. 2008. *The International agenda. Immediate priorities and longer-term challenges. Remarks at the Asian Development Bank Institute Annual Conference.* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/230-the-international-agenda-immediate-priorities-and-longer-term-challenges/> (15.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean. 2012a. *The Euro crisis and the new impossible trinity.* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/674-the-euro-crisis-and-the-new-impossible-trinity/> (15.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean. 2012b. Assurance mutuelle ou fédéralisme: la zone euro entre deux modèles. *Problèmes économiques* 2012: n° spécial, 67–72. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/757-assurance-mutuelle-ou-federalisme-la-zone-euro-entre-deux-modeles/> (15.7.2014).
- Pisani-Ferry, Jean. 2012c. *The known unknowns and the unknown unknowns of the EMU.* Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/756-the-known-unknowns-and-the-unknown-unknowns-of-the-emu/> (15.7.2014).
- Ruding, Onno Herman. 2012a. *The Contents and Timing of a European Banking Union. Reflections on the differing views.* Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/contents-and-timing-european-banking-union-reflections-differing-views> (14.7.2014).
- Ruding, Onno Herman. 2012b. *The Euro Crisis. Implications for the Internal Market and Harmonisation of Corporate Taxes.* Bryssel: Center for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/euro-crisis-implications-internal-market-and-harmonisation-corporate-taxes> (14.7.2014).
- Subacchi, Paola & Pickford, Stephen. 2012a. *Broken Forewer? Adressind Europe's Multiple Crisis.* Lontoo: Chatham House. Ladattu: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Economics/0312bp_subacchi.pdf (11.7.2014).
- Subacchi, Paola & Pickford, Stephen. 2012b. *The Euro on the Brink. 'Multiple' Crisis and Complex Solutions.* Tokio: Nomura Foundation. Ladattu: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Economics/0112_subacchi_pickford.pdf (11.7.2014).
- Subacchi, Paola, Marzinotto, Benedicta & Rossi, Vanessa. 2008. *Exploiting Europe's Strong Potential. Governance, Institutions and Policies.* Lontoo: Chatham House.

Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Economics/bpiep0108.pdf> (11.7.2014).

Valiante, Diego. 2012. *The Euro Prisoner's Dilemma*. Bryssel: European Capital Markets Institute. Ladattu: <http://www.ceps.eu/book/euro-prisoner%E2%80%99s-dilemma> (14.7.2014).

Véron, Nicolas. 2008. Credit crunch pushes cross-border watchdogs high on EU agenda. *Europe's World* 2008:8, 135-139. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/270-early-lessons-of-the-financial-crisis/> (15.7.2014).

Véron, Nicolas. 2012a. *The challenges of Europe's fourfold union*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/741-the-challenges-of-europes-fourfold-union/> (15.7.2014).

Véron, Nicolas. 2012b. *Europe's single supervisory mechanism and the long journey towards banking union*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/752-europes-single-supervisory-mechanism-and-the-long-journey-towards-banking-union/> (15.7.2014).

Watson, Max. 2008. *Stress-Testing the Regulators. Market Risks and the EU Economy*. Lontoo: Chatham House. Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites/files-chathamhouse/public/Research/International%20Economics/bp0408eueconomy.pdf> (16.1.2013).

Weidmann, Jens. 2012. *Rebalancing Europe*. Lontoo: Chatham House. Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Meetings/Meeting%20Transcripts/280312weidmann.pdf> (11.7.2014).

Wolff, Guntram B. 2012a. *Challenges for the euro area and implications for Latvia*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/711-challenges-for-the-euro-area-and-implications-for-latvia/> (15.7.2014).

Wolff, Guntram B. 2012b. *Arithmetic is absolute. Euro area adjustment*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/724-arithmetic-is-absolute-euro-area-adjustment/> (15.7.2014).

Tutkimuskirjallisuus

Abelson, Donald E. & Carberry, Christine. 1998. Following Suit of Falling Behind? A Comparative Analysis of Think Tanks in Canada and the United States. *Canadian Journal of Political Science* 31:3, 525–55.

Abelson, Donald E. 1995. From Policy Research to Policy Advocacy. The Changing Role of the Think Tanks in American Politics. *Canadian Review of American Studies* 25:1, 93–126.

Abelson, Donald E. 2002a. *Do think tanks matter? Assessing the Impact of Public Policy Institutes*. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press.

Abelson, Donald E. 2002b. Think Tanks and U.S. Foreign Policy. A Historical Perspective. *U.S. Foreign Policy Agenda* 7:3, 9–12.

Abelson, Donald E. 2004. The Business of Ideas. The Think Tank Industry in the USA. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester & New York: Manchester University Press, 215–231.

Abelson, Donald E. 2009 (2. painos). *Do think tanks matter? Assessing the Impact of Public Policy Institutes*. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press.

Abelson, Donald. E. 2012. Theoretical Models and Approaches to Understanding the Role of Lobbies and Think Tanks in US Foreign Policy. Teoksessa Stephen Brooks, Dorota Stasiak & Tomasz Zyro (toim.), *Policy Expertise in Contemporary Democracies*. Surrey & Burlington: Ashgate, 9–30.

Adler, Emanuel & Bernstein, Steven. 2005. Knowledge in power. The epistemic construction of global governance. Teoksessa Michael Barnett & Raymond Duvall (toim.), *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 294–318.

Albert, Mathias & Cederman, Lars-Erik. 2010. Introduction: Systems Theorizing in IR. Teoksessa Mathias Albert, Lars-Erik Cederman & Alexander Wendt (toim.), *New Systems Theories of World Politics*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 3–22.

Alker, Hayward R. & Sylvan, David. 1994. Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä? Suom. Heikki Patomäki. *Kosmopolis* 24:3, 5–25.

Asmus, Ronald D. 2002. Having an Impact. Think Tanks and the NATO Enlargement Debate. *U.S. Foreign Policy Agenda* 7:3, 29–31.

Barnett, Michael & Duvall, Raymond. 2005. Power in Global Governance. Teoksessa Michael Barnett & Raymond Duvall (toim.), *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–32.

Barnett, Michael & Finnemore, Martha. 2005. The Power of Liberal International Organizations. Teoksessa Michael Barnett & Raymond Duvall (toim.), *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 161–184.

Barnett, Michael. 2011. Social constructivism. Teoksessa John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens (toim.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 150–165.

Barrett, Michèle. 1991. *The politics of truth. From Marx to Foucault*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich. 2005. *Power in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.

Béland, Daniel & Waddan, Alex. 2000. From Thatcher (and Pinochet) to Clinton? Conservative think tanks, foreign models and US pensions reform. *Political Quarterly* 71:2, 202–210.

Béland, Daniel. 2000. Expertise et politique des retraites. L'influence des think tanks aux États-Unis. *L'Année de la régulation* 2000: 4, 251–273.

Bevir, Mark & Rhodes, Rod A.W. 1995/2002 (2.painos). Interpretive Theory. Teoksessa David Marsh & Gerry Stoker (toim.), *Theory and Methods in Political Science*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 131–152.

Block, Fred. 2013. Think tanks, free market academics, and the triumph of the right. *Theory and Society* 42:6, 647–651.

Blyth, Mark. 2002. *Great Transformations. Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bockman, Johanna. 2007. The origins of neoliberalism between Soviet socialism and Western capitalism. "A galaxy without borders". *Theory and Society* 36:4, 343–371.

Boucher, Stephen. 2012. *Les think tanks. Cerveaux de la guerre des idées*. Pariisi: Editions du Félin.

Braml, Martin & Wohlrabe, Klaus. 2014. New ranking, old mistakes. The "Global Go-To Think Tanks" ranking 2013. *CESifo DICE Report* 12:1, 46–49.

Bruegel. 2014. *Annual report 2014*. Bryssel: Bruegel. Ladattu: <http://www.bruegel.org/about/history-and-name/> (15.7.2014).

Burtless, Gary. 2009. The Competition of Ideas. The World of the Washington Think Tanks. *Journal of Economic Literature* 47:3, 838–842.

Cahill, Damien. 2013. Ideas-Centred Explanations of the Rise of Neoliberalism. A Critique. *Australian Journal of Political Science* 48:1, 71–84.

Centre for European Policy Studies. 2014. *Highlights 2013–14. Thinking ahead for Europe*. Bryssel: Centre for European Policy Studies. Ladattu: <http://www.ceps.eu/files/article/2009/08/CEPSHighlights14.pdf> (14.7.2014).

Chatham House. 2013. *Annual Review 2012–13. Navigating the new geopolitics*. Lontoo: Chatham House. Ladattu: <http://www.chathamhouse.org/sites-/files/chathamhouse/public/General/AR12-13.pdf> (11.7.2014).

Critchley, Simon. 2005. Derrida. The Reader. *Cardozo Law Review* 27:2, 553–565.

David Harvey. 2005/2008. *Uusliberalismi*. Suom. Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.

Denham, Andrew. 1996. *Think-Tanks of the New Right*. Aldershot & Brookfield: Dartmouth.

Denham, Andrew & Garnett, Mark. 2004. A 'Hollowed-out' Tradition? British Think Tanks in the Twenty-first Century. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester & New York: Manchester University Press, 232–246.

Denham, Andrew & Garnett, Mark. 2006. 'What Works'? British Think Tanks and the 'End of Ideology'. *The Political Quarterly* 77:2, 156–165.

Derrida, Jacques. 1982. *Signature, Event, Context*. In *Margins of Philosophy*. Chicago: University of Chicago Press.

Dreyfus, Hubert Lederer & Rabinow, Paul. 1982. *Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Brighton: Harvester Press.

Edsall, Thomas Byrne. 1985. *The New Politics of Inequality*. New York & Lontoo: Norton.

Ekholm, Peter & Forsberg, Tuomas. 2001. Think tankit integraation asiantuntijoina. Euroopan ulkopoliittisten tutkimuslaitosten kenttä hakee muotoaan. *Ulkopolitiikka* 2001:3, 87–98.

Ekholm, Peter. 1999. Think tank'it ja Euroopan integraatio. *Kanava* 27:9, 595–575.

Fairclough, Norman. 1995. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Lontoo: Longman.

Fairclough, Norman. 1995/1997. *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman. 2000. Language and neo-liberalism. *Discourse and Society* 11:2, 147–148.

Fieschi, Catherine & Gaffney, John. 2004. French Think Tanks in Comparative Perspective. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester & New York: Manchester University Press, 105–120.

Forsberg, Tuomas. 1994. ”Journalistisia” vallankäyttäjiä vai tieteellisiä aivoriisiä? Tutkimuslaitosten rooli kansainvälisessä politiikassa. *Kosmopolis* 3/1994, 67–74.

Forsberg, Tuomas. 1999. The Role of Think Tanks in Finnish Foreign Policy. *NIRA Review* 6:4, 26–30.

Foucault, Michel. 1969/2005. *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

Foucault, Michel. 1975/1980. *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.

Foucault, Michel. 1976/1998. *Seksuaalisuuden historia*. Suom. Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus.

Foucault, Michel. 1980a. The History of Sexuality. Interview by Lucette Finas. Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 183–193.

Foucault, Michel. 1980b. Two Lectures (7.1.1976 and 14.1.1976). Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 78–108.

Foucault, Michel. 1980c. Truth and Power. Interview by Alessandro Fontana and Pasquale Pasquino. Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 109–133.

Foucault, Michel. 1980d. Prison Talk. Interview by J.-J. Brochier. Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other*

writings 1972–1977. Brighton: Harvester Press, 37–54.

Foucault, Michel. 1980e. Body/Power. Interview in June 1975 by editorial collective Quel corps? Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 55–62.

Foucault, Michel. 1980f. Questions on Geography. Interview by editors of Hérodote. Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 63–77.

Foucault, Michel. 1980g. Powers and Strategies. Interview by editorial collective of Les révoltes logiques. Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 134–145.

Foucault, Michel. 1980h. The Eye of Power. Discussion with Jean-Pierre Barou and Michelle Perrot. Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 146–165.

Foucault, Michel. 1980i. The confession of the flesh. Teoksessa Colin Gordon (toim.), *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press, 194–228.

Foucault, Michel. 2007. What is critique. Teoksessa Lotringer, Sylvène (toim.), *The politics of truth*. Engl. Lysa Hochroth & Catherine Porter. Los Angeles: Semiotext(e), 41–81.

Gaffney, John. 1991. The Political Think-Tanks in the UK and Ministerial Cabinets in France. *West European Politics* 14:1, 1–17.

Gane, Mike. 1986. Introduction. Michel Foucault. Teoksessa Mike Gane (toim.), *Towards a Critique of Foucault*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul, 1–14.

Giddens, Anthony. 1987. *Social theory and modern sociology*. Cambridge: Polity Press.

Gill, Stephen. 2008 (2. painos). *Power and Resistance on the New World Order*. Basingstoke & New York: Palgrave MacMillan.

Gordon, Colin. 1980. *Michel Foucault. Power and Knowledge. Selected Interviews and other writings 1972–1977*. Brighton: Harvester Press.

Guzzini, Stefano. 1993. Structural power. The limits of neorealist power analysis. *International Organization* 47:3, 443–478.

Guzzini, Stefano. 2007. The concept of power. A constructivist analysis. Teoksessa Felix Berenskoetter & Michael John Williams (toim.), *Power in World Politics*. Oxon & New York: Routledge, 23–42.

Haas, Ernst Bernhard. 1990. *When Knowledge is Power. Three Models of Change in International Organizations*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

Haas, Peter M. 1990. *Saving the Mediterranean. The Politics of International Environmental Cooperation*. New York: Columbia University Press.

Haass, Richard Nathan. 2002. Think Tanks and U.S. Foreign Policy. A Policy-maker's Perspective. *U.S. Foreign Policy Agenda* 7:3, 5–8.

Hacking, Ian. 1999/2009. *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suom. Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.

Hall, Peter A. 1989. *The political power of economic ideas. Keynesianism across Nations*. Princeton, New Jersey & Guildford: Princeton University Press.

Hansen, Lene. 2011. Poststructuralism. Teoksessa John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens (toim.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 168–180.

Harmes, Adam. 2006. Neoliberalism and multilevel governance. *Review of International Political Economy* 13:5, 725–749.

Haugaard, Mark. 2002. *Power. A Reader*. Manchester University Press: Manchester.

Hayward, Clarissa Rile. 2000. *De-Facing Power*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heberer, Thomas. 2006. Discourse, Intellectuals, Collective Behaviour and Political Change. Theoretical Aspects of Discourses. Teoksessa Claudia Derichs & Thomas Heberer (toim.), *The power of ideas. Intellectual input and political change in East and Southeast Asia*. Kööpenhamina: NIAS, 16–35.

Hindess, Barry. 1996. Liberalism, socialism and democracy. Variations on a governmental theme. Teoksessa Andrew Barry, Thomas Osborne & Nikolas Rose (toim.), *Foucault and political reason. Liberalism, neo-liberalism and rationalities of government*. Chicago: The University of Chicago Press, 37–64.

Hobden, Stephen & Wyn Jones, Richard. 2011. Marxist Theories of International Relations. Teoksessa John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens (toim.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 132–146.

Hudson, Leila. 2005. The New Ivory Towers. Think Tanks, Strategic Studies and "Counterrealism". *Middle East Policy* XII:4, 118–132.

Hurrell, Andrew. 2005. Power, institutions, and the production of inequality. Teoksessa Michael Barnett & Raymond Duvall (toim.), *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 33–58.

Husa, Sari. 1995. "Foucault'lainen metodi". *Niin ja näin. Filosofinen aikakauslehti* 2:3, 42–48.

Jackson, Ben. 2012. The think-tank archipelago. Thatcherism and neo-liberalism. Teoksessa Ben Jackson ja Robert Saunders (toim.), *Making Thatcher's Britain*. Cambridge: Cambridge University Press, 43–61.

Jochem, Sven & Vatter, Adrian. 2006. Introduction: Think tanks in Austria, Switzerland and Germany. A recalibration of corporatist policy making? *German Policy Studies* 3:2, 139–152.

Johnston, Ian. 2005. The Power of Interpretive Communities. Teoksessa Michael Barnett & Raymond Duvall (toim.), *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 185–204.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 1993. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–45.

- Kervinen, Elina. 2006. *Ajatuspajakokeilun opetukset. Poliittisia kysymyksiä käsittelevien think tank -prosessien kokeilu*. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:16.
- Kessler, Oliver & Kratochwil, Friedrich. 2010. Systems Theory beyond Explaining and Understanding. Teoksessa Mathias Albert, Lars-Erik Cederman & Alexander Wendt (toim.), *New Systems Theories of World Politics*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 23–39.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal. 1985/2001 (2. painos). *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. Lontoo & New York: Verso.
- Laclau, Ernesto. 2005. *On Populist Reason*. Lontoo & New York: Verso.
- Ladi, Stella. 2006. Think tank traditions. Policy research and the politics of ideas. *Public Administration* 84:4, 1100–1102.
- Ladi, Stella. 2009. Think Tanks and Policy Advice in the US. Advisors and Advocates. *Public Administration* 87:1, 148–149.
- Laffey, Mark & Weldes, Jutta. 2005. Policing and global governance. Teoksessa Michael Barnett & Raymond Duvall (toim.), *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 59–79.
- Lahrant, Morgan & Boucher, Stephen. 2005. *Think Tanks in Europe and US. Converging or Diverging?* Paris: Notre Europe. Ladattu: <http://www.institutdelors.eu/media/semi22-en.pdf?pdf=ok> (29.3.2015).
- Leeson, Peter T., Ryan, Matt E. & Williamson, Claudia R. 2012. Think tanks. *Journal of Comparative Economics* 40:1, 62–77.
- Lindquist, Evert A. 1988. Book reviews. *Policy Sciences* 21:4, 383–389.
- Lindquist, Evert A. 1997. Beyond the Myth. New Challenges for Think Tanks. *NIRA Review* 4:4.
- Lindquist, Evert A. 2004. Three Decades of Canadian Think Tanks. Evolving Institutions, Conditions and Strategies. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester & New York: Manchester University Press, 265–280.
- Lindroos, Kia. 2008. Michel Foucault. Ajattelun rajat. Teoksessa Kia Lindroos & Suvi Soininen (toim.), *Politiikan nykyteoreettikkoja*. Helsinki: Gaudeamus, 186–208.
- Lukes, Steven. 1974/2005 (2. painos). *Power. A radical view*. Basingstoke & New York: Palgrave MacMillan.
- Lämsä, Anna-Maija & Tiensuu, Tanja. 2000. *Diskurssianalyysi naisjohtajan kuvan rakentumisesta liike-elämän ammattilehtien artikkeleissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mahmood, Ahmad. 2008. US Think Tanks and the Politics of Expertise. Role, Value and Impact. *Politic Quarterly* 79:4, 529–555.
- Mann, Michael. 1986. *The Sources of Social Power. Vol 1. A history of power from the beginning to A.D. 1760*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mann, Michael. 2011. *Power in the 21st Century. Conversations with John A. Hall*.

Cambridge: Polity Press.

Marsh, David & Furlong, Paul. 1995/2002 (2.painos). A Skin, not a Sweater. Ontology and Epistemology in Political Science. Teoksessa David Marsh & Gerry Stoker (toim.), *Theory and Methods in Political Science*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 17–41.

Marsh, Ian & Stone, Diane. 2004. Australian Think Tanks. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester & New York: Manchester University Press, 247–263.

McAnulla, Stuart. 1995/2002 (2.painos). Structure and Agency. Teoksessa David Marsh & Gerry Stoker (toim.), *Theory and Methods in Political Science*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 271–291.

McGann, James G. 2002. Think Tanks and the Transnationalization of Foreign Policy. *U.S. Foreign Policy Agenda* 7:3, 13–18.

McGann, James G. 2007a. *The Global "go-to Think Tanks". The Leading Public Policy Organizations in the World*. Philadelphia: Think Tanks and Civil Societies Program. Ladattu: http://www.thinktankdirectory.org/blog/wp-content/uploads/2008/02/mcgann_2007_the-global-go-to-think-tanks.pdf (8.7.2014).

McGann, James G. 2007b. *Think tanks and Policy Advice in the United States. Academics, advisors and advocates*. New York: Routledge.

McGann, James G. 2012. *2011 Global Go To Think Tank Rankings*. Philadelphia: University of Pennsylvania. Ladattu: <http://gotothinktank.com/dev1/wp-content/uploads/2013/07/2011-Global-Go-To-Think-Tanks-Index-Report.pdf> (8.7.2014).

McGann, James G. 2014. *2013 Global Go To Think Tank Index Report*. Philadelphia: University of Pennsylvania. Ladattu: <http://gotothinktank.com/dev1/wp-content/uploads/2014/01/GoToReport2013.pdf> (8.7.2014).

McGann, James G & Sabatini, Richard. 2011. *Global Think Tanks, Policy Networks and Governance*. Oxon & New York: Routledge.

McLevey, John. 2014. Think Tanks, Funding, and the Politics of Policy Knowledge in Canada. *Canadian Review of Sociology* 51:1, 54–75.

Medvetz, Thomas. 2012. Murky Power. "Think Tanks" as Boundary Organizations. Teoksessa David Courpasson, Damon Golsorkhi & Jeffrey J. Sallaz (toim.), *Rethinking Power in Organizations, Institutions, and Markets*. Bingley: Emerald, 113–133.

Medvetz, Thomas. 2013. Les *think tanks* dans le champ de pouvoir étasunien. *Actes de la recherche en sciences sociales* 13:200, 45–55.

Misztal, Barbara A. 2012. Public Intellectuals and Think Tanks. A Free Market of Ideas? *International Journal of Politics, Culture and Society* 25:4, 127–141.

Nachiappan, Karthik. 2013. Think tanks and the knowledge-policy nexus in China. *Policy and Society* 32:3, 255–265.

Newman, Saul. 2001. Derrida's Deconstruction of Authority. *Philosophy and Social Criticism* 27:3, 1–22.

Niemi, Hertta & Jyrkinen, Marjut. 2007. Kansainvälinen poliittinen talous. Teoksessa Johanna Kantola & Johanna Valenius (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä*

feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 169–199.

Norval, Aletta J. 2000. Trajectories of future research in discourse theory. Teoksessa David Howarth, Aletta J. Norval & Yannis Stavrakakis (toim.), *Discourse theory and political analysis. Identities, hegemonies and social change*. Manchester & New York: Manchester University Press, 219–236.

Norval, Aletta J. 2004. Hegemony after deconstruction. The consequences of undecidability. *Journal of Political Ideologies* 9:2, 139–157.

Palonen, Emilia. 2008. Ernesto Laclau & Chantal Mouffe. Diskurssiteoriaa ja radikaalia demokratia. Teoksessa Kia Lindroos & Suvi Soininen (toim.), *Politiikan nykyteoreettikoja*. Helsinki: Gaudeamus, 209–232.

Parmar, Inderjeet. 2004. *Think Tanks and Power in Foreign Policy. A comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs, 1939–1945*. Basingstoke & New York, Palgrave Macmillan.

Parmar, Inderjeet. 2011. American hegemony, the Rockefeller Foundation and the Rise of Academic International Relations. Teoksessa Nicolas Guilhot (toim.), *The Invention of International Relations Theory*. New York: Columbia University Press, 182–209.

Parmar, Inderjeet. 2012. Foundation Networks and American Hegemony. *European journal of American studies* 7:1, 2–24.

Patomäki, Heikki. 2002. *After International Relations. Critical realism and the (re)construction of world politics*. Lontoo & New York: Routledge.

Patomäki, Heikki. 2007. *Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: WSOY.

Patomäki, Heikki. 2009. Neoliberalism and the Global Financial Crisis. *New Political Science* 31:4, 431–442.

Patomäki, Heikki. 2012. *Eurokriisin anatomia. Mitä globalisaation jälkeen?* Helsinki: Into Kustannus.

Patomäki, Heikki. 2014. On the Dialectics of Global Governance in the Twenty-first Century. A Polanyian Double Movement? *Globalizations* 11:5, 733–750.

Pautz, Hartwig. 2010. The Role of Think-tanks in the Modernisation of the SPD. *German Politics* 19:2, 183–199.

Perez, Marybel. 2014a. Does EU Policymaking Allow for Skilful Networkers But Limited Knowledge Managers? The Think Tanks' Tale. *International Journal of Politics, Culture and Society* 27:3, 323–342.

Perez, Marybel. 2014b. EU Think Tank Fora as Transaction Cost Reducers. A Study of Informal Interest Intermediation in the EU. *Journal of Contemporary European Research* 10:2, 147–165.

Plehwe, Dieter. 2014. Think tank networks and the knowledge-interest nexus. The case of climate change. *Critical Policy Studies* 8:1, 101–115.

Posen, Adam S. 2002. Think Tanks. Who's Hot and Who's Not. *The International Economy* 16:4, 8–11, 54–59.

Rabinow, Paul. 1984. *The Foucault Reader*. Harmondsworth: Penguin Books.

Rabinow, Paul. 1989. Kaupunkitilan sääntely. Teoksessa Michel Foucault & Paul Rabinow, *Kaupunki, Tila, Valta*. Suom. Jorma Mänty. Tampereen teknillinen korkeakoulu: Yhdyskuntasuunnittelulaitoksen julkaisuja 16, 7–27.

Rich, Andrew. 2008. Think Tanks and the War of Ideas in American Politics. Teoksessa Michael Kazin (toim.), *In Search of Progressive America*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 73–84.

Rolfe, Gary. 2004. Deconstruction in a nutshell. *Nursing Philosophy* 5:3, 274–276.

Rose, Nikolas. 1996. Governing "advanced" liberal democracies. Teoksessa Andrew Barry, Thomas Osborne & Nikolas Rose (toim.), *Foucault and political reason. Liberalism, neo-liberalism and rationalities of government*. Chicago: The University of Chicago Press, 37–64.

Ruble, Nicolas S. 2000. Think Tanks. Who's Hot and Who's Not. *The International Economy* 14:5, 10–16.

Ruokanen, Tapani. 2004. *Suomen menestyksen eväät. Tiekartta tulevaisuuteen*. Helsinki: Taloustieto.

Said, Edward Wadie. 1988. Michel Foucault 1926–1984. Teoksessa Jonathan Arac (toim.), *After Foucault. Humanistic Knowledge, Postmodern Challenges*. New Brunswick & Lontoo: Rutgers University Press, 1–11.

Sandle, Mark. 2004. Think Tanks, Post Communism and Democracy in Russia and Central and Eastern Europe. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester & New York: Manchester University Press, 121–137.

Searle, John Rogers. 1995/1996. *The Construction of Social Reality*. Lontoo: Penguin Books.

Segal, Hugh. 2006. Comparative Think Tanks and Public Policy. *Canadian Public Administration* 51:2, 368–370.

Sherrington, Philippa. 2000a. British think tanks. Advancing the intellectual debate? *British Journal of Politics & International Relations* 2:2, 256–263.

Sherrington, Philippa. 2000b. Shaping the Policy Agenda. Think Tank Activity in the European Union. *Global Society* 14:2, 173–189.

Smith, James. 1993. The Idea Brokers. The Impact of Think Tanks on British Government. *Public Administration* 71:4, 491–506.

Smith, Marcus & Marden, Peter. 2008. Conservative Think Tanks and Public Politics. *Australian Journal of Political Science* 43:4, 699–717.

Stedman Jones, Daniel. 2012. *Masters of the Universe. Hayek, Friedman, and the Birth of Neoliberal Politics*. Princeton: Princeton University Press.

Stone, Diane. 2000. Think Tank Transnationalisation and Non-Profit Analysis, Advice and Advocacy. *Global Society* 14:2, 153–172.

Stone, Diane. 2004. Introduction. Think Tanks, Policy Advice and Governance. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester

& New York: Manchester University Press, 1–16.

Stone, Diane. 2007. Recycling Bins, Garbage Cans or Think Tanks? Three myths Regarding Policy Analysis Institutes. *Public Administration* 85:2, 259–278.

Stone, Diane. 2013. 'Shades of grey'. The World Bank, knowledge networks and linked ecologies of academic engagement. *Global Networks* 13:2, 241–260.

Stone, Diane. 2013. *Knowledge Actors and the Transnational Governance. The Private-Public Policy Nexus in the Global Agora*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.

Streeck, Wolfgang & Thelen, Kathleen. 2005. Introduction. Institutional Change in Advanced Political Economics. Teoksessa Wolfgang Streeck & Kathleen Thelen (toim.), *Beyond Continuity. Institutional Change in Advanced Political Economics*. New York: Oxford University Press, 1–39.

Struyk, Raymond J. 2002. Transnational Think-Tank Networks. Purpose, Membership and Cohesion. *Global Networks* 2:1, 83–90.

Suoninen, Eero. 1999. Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.

Sutcliffe-Braithwaite, Florence. 2012. Neo-liberalism and Morality in the Making of Thatcherite Social Policy. *Historical Journal* 55:2, 497–520.

Titscher, Stefan, Meyer, Michael, Wodak, Ruth & Vetter, Eva. 2000. *Methods of Text and Discourse Analysis*. Engl. Bryan Jenner. Lontoo, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Thunert, Martin. 2003. Think Tanks in Deutschland. Berater der Politik? *Politik und Wissenschaft* B 51, 30–38.

Torfin, Jacob. 2005. Discourse Theory. Achievements, Arguments and Challenges. Teoksessa, David Howarth & Jakob Torfin (toim.), *Discourse theory in European Politics. Identity, policy and governance*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 1–32.

Trimath, Susanne. 2005. Think Tanks. Who's Hot and Who's Not. *The International Economy* 19:3, 10–15, 39–47.

Troy, Tevi. 2012. Devaluing the Think Tank. *National Affairs* Winter 2012:10, 75–90.

Turunen, Jorma. 2005. *Think tankit ja poliittiset säätiöt Euroopassa. Esityksiä suomalaisista toteuttamismalleista*. Oikeusministeriön julkaisu 2005:4.

Ullrich, Heidi. 2004. European Union Think Tanks. Generating Ideas, Analysis and Debate. Teoksessa Diane Stone & Andrew Denham (toim.), *Think Tank Traditions*. Manchester & New York: Manchester University Press, 51–68.

Weaver, R. Kent. 1989. The Changing World of Think Tanks. *PS: Political Science and Politics* 22:2, 563–578.

Weidenbaum, Murray. 2009. *Competition of Ideas. The World of Washington Think Tanks*. New Brunswick & Lontoo: Transaction Publishers.

Weidenbaum, Murray. 2010. Measuring the Influence of Think Tanks. *Society* 47:2,

134-137.

Wendt, Alexander. 1992. Anarchy is what states make of it. The social construction of power politics. *International Organization* 46:2, 391–425.

Wendt, Alexander. 1999/2003 (6. painos). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wickham, Gary. 1986. Power and power analysis. Beyond Foucault? Teoksessa Mike Gane (toim.), *Towards a Critique of Foucault*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul, 149–179.

Wolin, Sheldon S. 1988. On the Theory and Practice of Power. Teoksessa Jonathan Arac (toim.), *After Foucault. Humanistic Knowledge, Postmodern Challenges*. New Brunswick & Lontoo: Rutgers University Press, 179–201.

Woods, Ngaire. 2011. International political economy in an age of globalization. Teoksessa John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens (toim.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 248–261.

Wu, Shang-Lin. 2012. Global Think Tanks. Policy Networks and Governance. *Political Studies Review* 10:3, 421.

Viitatut internetsivut

<http://www.swp-berlin.org/en/brussels/about-us.html> (9.7.2014)

<http://www.sipri.org/research> (9.7.2014)

<http://www.crisisgroup.org/en/publication-type/reports.aspx> (18.12.2013)

<http://www.iiss.org/en/research> (10.7.2014)

<http://www.thinktankdirectory.org/directory/directory.html> (8.7.2014)

<http://www.thinktankdirectory.org/europe/index.html> (15.8.2014)

<http://www.chathamhouse.org/about/structure/international-economics-department> (11.7.2014)

<http://www.chathamhouse.org/about/government-relations> (11.7.2014)

<http://www.chathamhouse.org/about> (11.4.2014)

<http://www.chathamhouse.org/node/13927> (11.7.2014)

<http://www.chathamhouse.org/about/history> (11.7.2014)

<http://www.chathamhouse.org/patron-and-presidents> (11.7.2014)

<http://www.chathamhouse.org/panel-senior-advisers> (11.7.2014)

<http://www.chathamhouse.org/about/structure/international-economics-department/about> (11.7.2014)

<https://www.chathamhouse.org/media/comment/view/182370> (11.7.2014)

<http://whofundsyoud.org/> (15.8.2014)

https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/monpol/html/mp_014.fi.html (15.11.2014)

<http://www.stockholm-network.org/The-Network> (14.1.2015)

<http://www.ceps.eu/member/karel-lannoo> (23.11.2014)

<http://www.ceps.be/content/about-ceps> (10.7.2014)

<http://www.ceps.be/research-areas/economic-policy> (14.7.2014)

<http://www.ceps.eu/content/ceps-board-directors> (10.7.2014)

<http://www.bruegel.-org/about/> (10.7.2014)

<http://www.bruegel.-org/about/history-and-name/> (15.7.2014)

<http://www.bruegel.org/media/bruegelnews/detail/publication/31-bruegel-awarded-five-stars-for-transparency/> (14.7.2014)

<http://www.bruegel.org/membership/> (14.7.2014)

<http://www.bruegel.org/about/scientific-council/> (15.7.2014)

<http://www.bruegel.org/-research/> (15.7.2014)

<http://www.bruegel.org/publications/publication-listing/topic/37-european-macroeconomics/> (15.7.2014)

Liitteet

Liite 1. Vaikutusvaltaisimmat ajatuspajat maailmassa, pois lukien amerikkalaiset ajatuspajat (McGann 2014, 27–29)
Eurooppalaiset ajatuspajat on lihavoitu.

1. **Chatham House (Yhdistynyt kuningaskunta)**
2. **Bruegel (Belgia)**
3. **Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) (Ruotsi)**
4. **International Institute for Strategic Studies (IISS) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
5. **Transparency International (TI) (Saksa)**
6. **European Council on Foreign Relations (ECFR) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
7. **Amnesty International (Yhdistynyt Kuningaskunta)**
8. **Centre for European Policy Studies (CEPS) (Belgia)**
9. Chinese Academy of Social Sciences (CASS) (Kiina)
10. **International Crisis Group (ICG) (Belgia)**
11. **Center for Economic Policy Research (CEPR) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
12. **French Institute of International Relations (IFRI) (Ranska)**
13. Japan Institute of International Affairs (JIIA) (Japani)
14. Korea Development Institute (KDI) (Etelä-Korea)
15. **Konrad Adenauer Foundation (KAS) (Saksa)**
16. **Friedrich Ebert Foundation (FES) (Saksa)**
17. **German Institute for International and Security Affairs (SWP) (Saksa)**
18. Carnegie Moscow Center (Venäjä)
19. Fundação Getulio Vargas (FGV) (Brasilia)
20. Carnegie Middle East Center (Libanon)
21. Asian Development Bank Institute (ADB I) (Japani)
22. **Royal United Services Institute (RUSI) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
23. **Human Rights Watch (Yhdistynyt kuningaskunta)**
24. **Clingendael, Netherlands Institute of International Relations (Alankomaat)**
25. **Danish Institute of International Studies (DIIS) (Tanska)**
26. Fraser Institute (Kanada)
27. **German Council on Foreign Relations (DGAP) (Saksa)**
28. China Institutes of Contemporary International Relations (CICIR) (Kiina)
29. **Kiel Institute for World Economy (Saksa)**
30. China Institute of International Studies (CIIS) (Kiina)
31. Lowy Institute for International Policy (Australia)
32. Centre for International Governance Innovation (CIGI) (Kanada)
33. **Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB) (Espanja)**
34. **Centre for European Reform (CER) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
35. Centro Brasileiro de Relações Internacionais (CEBRI) (Brasilia)
36. **Overseas Development Institute (ODI) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
37. Consejo Argentino para las Relaciones Internacionales (CARI) (Argentiina)
38. African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD) (Etelä-Afrikka)
39. **German Development Institute (DIE) (Saksa)**
40. Singapore Institute of International Affairs (SIIA) (Singapore)
41. **Institute of Development Studies (IDS) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
42. Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV) (Turkki)
43. **Norwegian Institute of International Affairs (NUPI) (Norja)**
44. North-South Institute (NSI) (Kanada)
45. South African Institute of International Affairs (SAIIA) (Etelä-Afrikka)
46. Institute of World Economy and International Relations (IMEMO, RAS) (Venäjä)
47. Institute for Security Studies (ISS) (Etelä-Afrikka)
48. Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS) (Singapore)
49. Korea Institute for International Economic Policy (KIEP) (Etelä-Korea)

50. **Peace Research Institute Oslo (PRIO) (Norja)**
51. Centre for Civil Society (CCS) (Intia)
52. Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Indonesia)
53. **IDEAS (Yhdistynyt kuningaskunta)**
54. Institute for Defence Studies and Analyses (IDSA) (Intia)
55. **Civitas: Institute for the Study of Civil Society (Yhdistynyt kuningaskunta)**
56. **Razumkov Centre (Ukraina)**
57. **Polish Institute of International Affairs (PISM) (Puola)**
58. **Center for Social and Economic Research (CASE) (Puola)**
59. **RAND Europe (Yhdistynyt kuningaskunta)**
60. **Center for Policy Studies at Central European University (CPS-CEU) (Unkari)**
61. Institute of Defence and Strategic Studies (IDSS) (Singapore)
62. **European Union Institute for Security Studies (EUISS) (Ranska)**
63. Center for Economic and Social Development (CESD) (Azerbaidžan)
64. Shanghai Institutes of International Studies (Kiina)
65. Al-Ahram Center for Political and Strategic Studies (ACPSS) (Egypti)
66. **Demos (Yhdistynyt kuningaskunta)**
67. Association for Liberal Thinking (ALT) (Turkki)
68. IMANI Center for Policy and Education (Ghana)
69. **Adam Smith Institute (ASI) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
70. **Bonn International Center for Conversion (BICC) (Saksa)**
71. African Economic Research Consortium (AERC) (Kenia)
72. Centre for Conflict Resolution (CCR) (Etelä-Afrikka)
73. Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales (FLACSO) (Costa Rica)
74. African Technology Policy Studies Network (ATPS) (Kenia)
75. **Centro Euro Mediterraneo sui Cambiamenti Climatici (CMCC) (Italia)**
76. **Foundation for International Relations and Foreign Dialogue (FRIDE) (Espanja)**
77. Center for Free Enterprise (Etelä-Korea)
78. **Timbro (Ruotsi)**
79. Development Research Center of the State Council (Kiina)
80. **European Center for International Political Economy (ECIPE) (Belgia)**
81. The Energy and Resources Institute (TERI) (Intia)
82. Council on Foreign and Defense Policy (SVOP) (Venäjä)
83. **Egmont Institute, The Royal Institute for International Relations (Belgia)**
84. East Asia Institute(EAI) (Etelä-Korea)
85. Moscow State Institute of International Relations (MGIMO) (Venäjä)
86. **Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES) (Espanja)**
87. **Istituto Bruno Leoni (Italia)**
88. **Heinrich Boll Stiftung (HBS) (Saksa)**
89. **European Policy Centre (EPC) (Belgia)**
90. **Open Society Institute (OSI) (Unkari)**
91. African Centre for Technology Studies (ACTS) (Kenia)
92. Centro de Estudios Públicos (CEP) (Chile)
93. **Institute for International Political Studies (ISPI) (Italia)**
94. Free Market Foundation (FMF) (Etelä-Afrikka)
95. **Policy Exchange (Yhdistynyt kuningaskunta)**
96. Institute for National Security Studies (INSS) (Israel)
97. Libertad y Desarrollo (Chile)
98. **Centre for Policy Studies (CPS) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
99. Bangladesh Institute of Development Studies (BIDS) (Bangladesh)
100. Fundación Libertad (Argentiina)

Liite 2. Vaikutusvaltaisimmat ajatuspajat maailmassa, sisältäen
amerikkalaiset ajatuspajat (McGann 2014, 30–33)
Eurooppalaiset ajatuspajat on lihavoitu.

1. Brookings Institution (Yhdysvallat)
2. **Chatham House (Yhdistynyt kuningaskunta)**
3. Carnegie Endowment for International Peace (Yhdysvallat)
4. Center for Strategic and International Studies (Yhdysvallat)
5. **Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) (Ruotsi)**
6. **Bruegel (Belgia)**
7. Council on Foreign Relations (Yhdysvallat)
8. Rand Corporation (Yhdysvallat)
9. **International Institute for Strategic Studies (IISS) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
10. Woodrow Wilson International Center for Scholars (Yhdysvallat)
11. **Amnesty International (Yhdistynyt kuningaskunta)**
12. **Transparency International (TI) (Saksa)**
13. Japan Institute of International Affairs (JIIA) (Japani)
14. **German Institute for International and Security Affairs (SWP) (Saksa)**
15. Peterson Institute for International Economics (Yhdysvallat)
16. **International Crisis Group (ICG) (Belgia)**
17. Heritage Foundation (Yhdysvallat)
18. Cato Institute (Yhdysvallat)
19. **European Council on Foreign Relations (ECFR) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
20. Chinese Academy of Social Sciences (CASS) (Kiina)
21. Fundação Getulio Vargas (FGV) (Brasília)
22. Fraser Institute (Kanada)
23. **Centre for European Policy Studies (CEPS) (Belgia)**
24. American Enterprise Institute for Public Policy Research (AEI) (Yhdysvallat)
25. **French Institute of International Relations (IFRI) (Ranska)**
26. **German Council on Foreign Relations (DGAP) (Saksa)**
27. **Centre for Economic Policy Research (CEPR) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
28. Carnegie Moscow Center (Venäjä)
29. Asian Development Bank Institute (Japani)
30. Center for American Progress (CAP) (Yhdysvallat)
31. **Clingendael, Netherlands Institute of International Relations (Alankomaat)**
32. Institute for World Economy and International Relations (IMEMO, RAS) (Venäjä)
33. **Konrad Adenauer Foundation (KAS) (Saksa)**
34. **Friedrich Ebert Foundation (FES) (Saksa)**
35. **Centre for European Studies (CES) (Belgia)**
36. China Institute of International Studies (CIIS) (Kiina)
37. Carnegie Middle East Center (Libanon)
38. Consejo Argentino para las Relaciones Internacionales (CARI) (Argentiina)
39. **World Economic Forum (Sveitsi)**
40. **Royal United Services Institute (RUSI) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
41. **Kiel Institute for World Economy (Saksa)**
42. **Danish Institute of International Studies (DIIS) (Tanska)**
43. Centre for International Governance Innovation (CIGI) (Kanada)
44. China Institutes of Contemporary International Relations (CICIR) (Kiina)
45. Lowy Institute for International Policy (Australia)
46. **IDEAS (Yhdistynyt kuningaskunta)**
47. **Human Rights Watch (Yhdistynyt kuningaskunta)**
48. Al-Ahram Center for Political and Strategic Studies (Egypti)
49. **Overseas Development Institute (ODI) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
50. Centre for Civil Society (CCS) (Intia)
51. **Civitas: Institute for the Study of Civil Society (Yhdistynyt kuningaskunta)**
52. **Institute of Economic Affairs (Yhdistynyt kuningaskunta)**

53. Libertad y Desarrollo (Chile)
54. Korea Institute for International Economic Policy (KIEP) (Etelä-Korea)
55. Korea Development Institute (KDI) (Etelä-Korea)
56. Food, Agriculture and Natural Resources Policy Analysis Network (FANRPAN) (Etelä-Afrikka)
57. **Bonn International Center for Conversion (BICC) (Saksa)**
58. **RAND Europe (Yhdistynyt kuningaskunta)**
59. **Peace Research Institute Oslo (PRIO) (Norja)**
60. **Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES) (Espanja)**
61. Center for International and Strategic Studies (Kiina)
62. African Economic Research Consortium (AERC) (Kenia)
63. African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD) (Etelä-Afrikka)
64. **Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB) (Espanja)**
65. East Asia Institute (EAI) (Etelä-Korea)
66. **Polish Institute of International Affairs (PISM) (Puola)**
67. **Demos (Yhdistynyt kuningaskunta)**
68. **Center for Social and Economic Research (CASE) (Puola)**
69. **European Union Institute for Security Studies (EUISS) (Ranska)**
70. **Centre For European Reform (CER) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
71. Shanghai Institutes of International Studies (Kiina)
72. **Foundation for International Relations and Foreign Dialogue (FRIDE) (Espanja)**
73. **Norwegian Institute of International Affairs (NUPI) (Norja)**
74. Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV) (Turkki)
75. **European Center for International Political Economy (ECIPE) (Belgia)**
76. **Open Society Institute (OSI) (Unkari)**
77. Centre for Strategic and International Studies (Indonesia)
78. Institute of Defence and Strategic Studies (IDSS) (Singapore)
79. Institute of Foreign Affairs and National Security (IFANS) (Etelä-Korea)
80. Singapore Institute of International Affairs (SIIA) (Singapore)
81. South African Institute of International Affairs (SAIIA) (Etelä-Afrikka)
82. **German Development Institute (DIE) (Saksa)**
83. **Razumkov Center (Ukraina)**
84. Centre for Conflict Resolution (Etelä-Afrikka)
85. Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS) (Singapore)
86. **Heinrich Boll Stiftung (HBS) (Saksa)**
87. Association for Liberal Thinking (ALT) (Turkki)
88. **Timbro (Ruotsi)**
89. **Centre for Policy Studies (CPS) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
90. Centre for Public Policy Studies (CPPS) (Malesia)
91. Centro de Estudios Públicos (CEP) (Chile)
92. **Istituto Affari Internazionali (IAI) (Italia)**
93. **Institute of Development Studies (IDS) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
94. **Real Instituto Elcano (Elcano Royal Institute) (Espanja)**
95. Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales (FLACSO) (Costa Rica)
96. African Technology Policy Studies Network (ATPS) (Kenia)
97. Bangladesh Institute of Development Studies (BIDS) (Bangladesh)
98. Council on Foreign and Defense Policy (SVOP) (Venäjä)
99. Development Research Center of the State Council (Kiina)
100. Moscow State Institute of International Relations (MGIMO) (Venäjä)
101. Centre for Independent Studies (CIS) (Australia)
102. Institute for Defence Studies and Analysis (IDSA) (Intia)
103. Center for Free Enterprise (CFE) (Etelä-Korea)
104. Institute for National Security Studies (INSS) (Israel)
105. Indian Council for Research on International Economic Relations (ICRIER) (Intia)

106. **F.A. Hayek Foundation (Slovakia)**
107. The Energy and Resources Institute (TERI) (Intia)
108. Fundación Libertad (Argentiina)
109. IMANI Center for Policy and Education (Ghana)
110. **Center for Policy Studies at Central European University (CPS-CEU) (Unkari)**
111. Institute for Security Studies (ISS) (Etelä-Afrikka)
112. Institute for International Policy Studies (IIPS) (Japani)
113. **Egmont Institute, The Royal Institute for International Relations (Belgia)**
114. Observer Research Foundation (Intia)
115. **European Policy Centre (EPC) (Belgia)**
116. **Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK) (Saksa)**
117. Fundação Armando Alvares Penteado (Brasilia)
118. **Policy Exchange (Yhdistynyt kuningaskunta)**
119. Free Market Foundation (Etelä-Afrikka)
120. Council for the Development of Social Science Research in Africa (CODESRIA) (Senegal)
121. **Lithuanian Free Market Institute (Liettua)**
122. **Istituto Bruno Leoni (Italia)**
123. Center for Strategic Studies (SAM) (Azerbaidžan)
124. Instituto Ecuatoriano de Economía Política (IEEP) (Ecuador)
125. **Friedrich Naumann Foundation for Freedom (FNF) (Saksa)**
126. **Institute for Development and Global Governance (DRI) (Ranska)**
127. Regional Centre for Strategic Studies (RCSS) (Sri Lanka)
128. Centro Divulgación Conocimiento Económico para la Libertad (CEDICE Libertad) (Venezuela)
129. **Fondazione Eni Enrico Mattei (FEEM) (Italia)**
130. **Centro Euro Mediterraneo sui Cambiamenti Climatici (CMCC) (Italia)**
131. Centro de Estudio de Realidad Económica y Social (CERES) (Uruguay)
132. Economic Research Center (ERC) (Azerbaidžan)
133. National Institute for Defense Studies (NIDS) (Japani)
134. Kenya Institute for Public Policy Research and Analysis (KIPPRA) (Kenia)
135. Economic Policy Research Centre (EPRC) (Uganda)
136. **Institute for Economic Research (IFO) (Saksa)**
137. **Institución Futuro (Espanja)**
138. Organization for Social Science Research in Africa (OSSREA) (Etiopia)
139. **Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP) (Kreikka)**
140. Development Alternatives (Intia)
141. **Finnish Institute of International Affairs (FIIA) (Suomi)**
142. Centre for Strategic Research and Analysis (CESRAN) (Turkki)
143. Gulf Research Center (GRC) (Saudi-Arabia)
144. Instituto de Estudos Empresariais (IEE) (Brasilia)
145. National Institute for Research Advancement (NIRA) (Japani)
146. Centro de Investigaciones Económicas Nacionales (CIEN) (Guatemala)
147. Israel-Palestine Center for Research and Information (Israel/Palestiina)
148. Instituto Ciencia Política (ICP) (Kolumbia)
149. Institute of Statistical, Social and Economic Research (Ghana)
150. Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development (Georgia)

Liite 3. Vaikutusvaltaisimmat ajatuspajat Länsi-Euroopassa (McGann 2014, 47–48)

1. Chatham House (Yhdistynyt kuningaskunta)
2. Bruegel (Belgia)
3. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) (Ruotsi)
4. Centre for European Policy Studies (CEPS) (Belgia)
5. International Institute for Strategic Studies (IISS) (Yhdistynyt kuningaskunta)
6. International Crisis Group (ICG) (Belgia)
7. Transparency International (TI) (Saksa)
8. Amnesty International (Yhdistynyt kuningaskunta)
9. Konrad Adenauer Foundation (KAS) (Saksa)
10. Friedrich Ebert Foundation (FES) (Saksa)
11. European Council on Foreign Relations (ECFR) (Yhdistynyt kuningaskunta)
12. German Institute for International and Security Affairs (SWP) (Saksa)
13. World Economic Forum (Sveitsi)
14. French Institute of International Relations (IFRI) (Ranska)
15. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations (Alankomaat)
16. Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB) (Espanja)
17. Carnegie Europe (Belgia)
18. Kiel Institute for World Economy (Saksa)
19. Danish Institute for International Studies (DIIS) (Tanska)
20. German Council on Foreign Relations (DGAP) (Saksa)
21. Adam Smith Institute (Yhdistynyt kuningaskunta)
22. Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo (FRIDE) (Espanja)
23. Peace Research Institute Oslo (PRIO) (Norja)
24. Overseas Development Institute (ODI) (Yhdistynyt kuningaskunta)
25. Center for Economic Policy Research (CEPR) (Yhdistynyt kuningaskunta)
26. Royal United Services Institute (RUSI) (Yhdistynyt kuningaskunta)
27. Civitas: Institute for Study of Civil Society (Yhdistynyt kuningaskunta)
28. IDEAS (Yhdistynyt kuningaskunta)
29. Istituto Affari Internazionali (IAI) (Italia)
30. Egmont Institute, Royal Institute for International Relations (Belgia)
31. Demos (Yhdistynyt kuningaskunta)
32. German Development Institute (DIE) (Saksa)
33. Ecologic Institute (Saksa)
34. Institute for Public Policy Research (IPPR) (Yhdistynyt kuningaskunta)
35. Hanns Seidel Foundation (Saksa)
36. Centre for European Studies (Belgia)
37. Norwegian Institute of International Affairs (NUPI) (Norja)
38. Real Instituto Elcano, Elcano Royal Institute (Espanja)
39. Institute of International and European Affairs (IIEA) (Irlanti)
40. European Union Institute for Security Studies (EUISS) (Ranska)
41. Centre d'Etudes et de Recherches Internationales (CERI) (Ranska)
42. Centre for European Reform (CER) (Yhdistynyt kuningaskunta)
43. Friedrich Naumann Foundation (Saksa)
44. Heinrich Boll Stiftung (HBS) (Saksa)
45. Fondation pour l'Innovation Politique (Ranska)
46. European Centre for Development Policy Management (ECDPM) (Alankomaat)
47. Timbro (Ruotsi)
48. Hayek Institute (Itävalta)
49. Fabian Society (Yhdistynyt kuningaskunta)
50. Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales (CEPII) (Ranska)
51. Danish Centre for Political Studies (CEPOS) (Tanska)
52. Friends of Europe (Belgia)
53. Bertelsmann Foundation (Saksa)

54. Foreign Policy Center (FPC) (Belgia)
55. European Policy Center (EPC) (Belgia)
56. Policy Network (Yhdistynyt kuningaskunta)
57. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP) (Kreikka)
58. Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES) (Espanja)
59. Institut des Relations Internationales et Strategique (IRIS) (Ranska)
60. German Institute for Economic Research (DIW) (Saksa)
61. European Centre for International Political Economy (ECIPE) (Belgia)
62. Institute of Fiscal Studies (Yhdistynyt kuningaskunta)
63. Institute for International Political Studies (ISPI) (Italia)
64. Institute for Government (Yhdistynyt kuningaskunta)
65. Center for Policy Studies (Yhdistynyt kuningaskunta)
66. Lisbon Council for Economic Competitiveness (Belgia)
67. International Centre for Black Sea Studies (ICBSS) (Kreikka)
68. Institución Futuro (Espanja)
69. Istituto Bruno Leoni (Italia)
70. Oxford Council on Good Governance (OCGG) (Yhdistynyt kuningaskunta)
71. Policy Exchange (UK) (Yhdistynyt kuningaskunta)
72. Avenir Suisse (Sveitsi)
73. Res Publica (Yhdistynyt kuningaskunta)
74. Fundación Alternativas (Espanja)
75. Security and Defense Agenda (SDA) (Belgia)

Liite 4. Vaikutusvaltaisimmat ajatuspajat kansainvälisen talouspolitiikan alalla (McGann 2014, 65–66)
Eurooppalaiset ajatuspajat on lihavoitu.

1. Brookings Institution (Yhdysvallat)
2. **Bruegel (Belgia)**
3. National Bureau for Economic Research (NBER) (Yhdysvallat)
4. Peterson Institute for International Economics (Yhdysvallat)
5. **Chatham House (Yhdistynyt kuningaskunta)**
6. **Kiel Institute for the World Economy (Saksa)**
7. American Enterprise Institute for Public Policy Research (AEI) (Yhdysvallat)
8. **Adam Smith Institute (Yhdistynyt kuningaskunta)**
9. Council on Foreign Relations (CFR) (Yhdysvallat)
10. RAND Corporation (Yhdysvallat)
11. Institute of World Economy and International Relations (IMEMO, RAS) (Venäjä)
12. Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Yhdysvallat)
13. Berkeley Roundtable on the International Economy (BRIE) (Yhdysvallat)
14. **Vienna Institute for International Economic Studies (Itävalta)**
15. Korea Institute of International Economic Policies (KIEP) (Etelä-Korea)
16. Carnegie Endowment for International Peace (Yhdysvallat)
17. Institute of Developing Economies (IDE-JETRO) (Japani)
18. **Centre for European Policy Studies (CEPS) (Belgia)**
19. Heritage Foundation (Yhdysvallat)
20. Cato Institute (Yhdysvallat)
21. **European Center for International Political Economy (ECIPE) (Belgia)**
22. Fraser Institute (Kanada)
23. Center for Global Development (CGD) (Yhdysvallat)
24. **Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales (CEPII) (Ranska)**
25. Australian Institute of International Affairs (AIIA) (Australia)
26. Israel Center for Social and Economic Progress (Israel)
27. Institute of World Economics and Politics (IWEP, CASS) (Kiina)
28. **Center for Social and Economic Analysis (CASE) (Puola)**
29. Center for Independent Studies (Australia)
30. Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA) (Indonesia)
31. **Ifo Institute for Economic Research (Saksa)**
32. Institute for Policy Studies (IPS) (Yhdysvallat)
33. Centre for Economics and Foreign Policy Studies (EDAM) (Turkki)
34. Centro Brasileiro de Relações Internacionais (Brasília)
35. Organization for Social Science Research in Eastern and Southern Africa (Etiopia)
36. African Economic Research Consortium (Kenia)
37. **Razumkov Center (Ukraina)**
38. Consejo Argentino para las Relaciones Internacionales (CARI) (Argentiina)
39. India Council for Research on International Economic Relations (ICRIER) (Intia)
40. **Institute for World Economics (IWE) (Unkari)**
41. Centro de Estudio de Realidad Economica y Social (CERES) (Uruguay)
42. **Baltic Development Forum (BDF) (Tanska)**
43. **Policy Studies Institute (PSI) (Yhdistynyt kuningaskunta)**
44. Institute for International Trade Negotiations (ICONE) (Brasília)
45. Moscow State Institute of International Relations (MGIMO) (Venäjä)
46. Institute of Economic Growth (IEG) (Intia)
47. Fundacao Armando Alvares Penteado (Brasília)
48. **Finnish Business and Policy Forum (EVA) (Suomi)**
49. Center for Economic and Social Development (CESD) (Azerbaidžan)
50. **International Economic Studies (Ruotsi)**

Liite 5. Esimerkkejä Euroopan maissa toimivista ajatuspajoista

a) Iso-Britannia

1. Adam Smith Institute
2. Bow Group
3. Catalyst
4. Center for European Reform
5. Centre for London
6. Centre for Policy Studies
7. Centre for Social Justice
8. Centre Forum
9. Chatham House
10. Civitas
11. Compasse
12. Demos
13. Fabian Society
14. Federal Trust
15. Foreign Policy Center
16. Institute for Public Policy Research
17. Institute on Economic Affairs
18. International Institute for Strategic Studies
19. National Institute for Economic and Social Research
20. New Economics Foundation
21. New Local Government Network
22. Open Europe
23. Overseas Development Institute
24. Policy Exchange
25. Policy Network
26. Progress
27. Resolution Foundation
28. ResPublica
30. Smith Institute
31. Social Market Foundation
32. TaxPayers' Alliance
33. The New Politics Network

b) Saksa

1. Berlinopolis
2. Bertelsmann Stiftung
3. Centrum für Angewandte Politikforschung
4. Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik
5. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung
6. Friedrich Ebert Stiftung
7. Ifo-Institut
8. Institut für Arbeit und Technik
9. Institut für Europäische Politik
10. Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik
11. Kieler Institut für Weltwirtschaft
12. Konrad Adenauer Stiftung
13. Stiftung Wissenschaft und Politik
14. Zentrum für Europäische Integrationsforschung

c) Ranska

1. Centre d'études et des recherches internationales
2. Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales
3. Confrontations Europe

4. Croissance Plus
5. Entreprise et Progrès
6. Fondation Concorde
7. Institut d'Entreprise
8. Institut de relations internationales et stratégiques
9. Institut français des relations internationales
10. Institut Montaigne
11. L'Ami Public
12. La Fondation pour la recherche stratégique
13. La Fondation Robert Schumann
14. La République des idées
15. Notre Europe
16. Terra Nova

d) Ruotsi

1. Arena-gruppen
2. Id och Tendens
3. Stockholm International Peace Research Institute
4. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle
5. Timbro

e) Alankomaat

1. Cicero Foundation
2. Clingendael-instituutti
3. Scientific Council for Government Policy

f) Italia

1. Istituto Affari Internazionali
2. Institute for International Political Studies

g) Kreikka

1. Greek Center of European Studies and Research
2. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy

h) Itävalta

1. Vienna Institute for International Economic Studies
2. Österreichisches Institut für internationale Politik

i) Irlanti

1. Institute of European Affairs
2. Institute of International and European Affairs

j) Norja

1. Norwegian Institute of International Affairs
2. Peace Research Institute Oslo

k) Tanska

1. Danish Centre for Political Studies
2. Danish Institute of International Studies

l) Puola

1. Center for International Relations
2. Center for Social and Economic Research
3. Institute of Public Affairs
4. Polish Institute of International Affairs
5. Stefan Batory Foundation

Liite 6. Brysselissä vaikuttavia ajatuspajoja

Kyseessä on suuntaa antava lista, joka ei kata aivan kaikkia ajatuspajoja. Lähteenä on suurimmilta osin Think Tank Directory Europe -sivusto (<http://www.eu.thinktankdirectory.org/>, 7.7.2014), Ekholm ja Forsberg (2001), Marybel Perez (2014b, 152) sekä oma työkokemukseni Brysselistä. Monen listalla olevan ajatuspajan kotipaikka ei ole Bryssel.

1. Academy Avignon
2. Bruegel
3. Carnegie Europe
4. CASE – Center for Social and Economic Research
5. Center for Applied Policy Research, CAP
6. Centre for European Reform, CER
7. Centre for European Policy Studies, CEPS
8. Centre for European Studies
9. Centre for the New Europe
10. Centro de Información y Documentación Internacionales, CIDOB
11. Chatham House (Royal Institute of International Affairs)
12. Counterpoint
13. European Centre for Development Policy Management, ECDPM
14. European Centre for International Political Economy, ECIPE
15. European Corporate Governance Institute (ECGI)
16. European Council on Foreign Relations, ECFR
17. European Enterprise Institute
18. European Institute for Asian Studies, EIAS
19. European Institute of Public Administration, EIPA
20. European Policy Centre, EPC
21. European Policy Forum, EPF
22. European Stability Initiative, ESI
23. European Trade Union Institute, ETUI
24. European Union Institute for Security Studies, EUISS
25. The Federal Trust for Education and Research
26. Foreign Policy Centre, FPC
27. Forum Carolus
28. Foundation for European Progressive Studies
29. French Institute of International Relations, ifri
30. Friends of Europe
31. FRIDE
32. German Council on Foreign Relations (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik)
33. German Development Institute / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, DIE
34. German Institute for International and Security Affairs, SWP
35. Groupe de recherche et d'information sur la paix et la sécurité (GRIP)
36. The Hague Centre for Strategic Studies, HCSS
37. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, ELIAMEP
38. Institut européen de Recherche sur la Coopération Méditerranéenne et Euro-Arabe, MEDEA
39. Institute for Security and Development Policy
40. Institute for Strategic Dialogue
41. International Peace Institute, IPI
42. International Crisis Group
43. International Security Information Service Europe, ISIS Europe
44. Lisbon Council for Economic Competitiveness
45. Madariaga – College of Europe Foundation
46. Migration Policy Group (MPG)

47. Notre Europe
48. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'
49. Observatoire Social Européen
50. Open Europe
51. Overseas Development Institute, ODI
52. The Oxford Council on Good Governance, OCGG
53. Policy Network
54. Pour la Solidarité (PLS)
55. Real Instituto Elcano
56. Security and Defence Agenda (SDA)
57. Sport and Citizenship